

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

3000 YILIN AYAKLANMALARI

YVES
FREMION

aykırı
TARİH

TARİHİN BATI'DAKİ ORGAZMLARI

Devrimler, devrimci atılımlar insanlığın bir tür orgazmı olarak nitelendirilebilirler.

Kendilerinden geçercesine sokaklara dökülen, meydanları dolduran ve kendi kaderine sahip çıkan büyük kitlelerin coşkusunun, heyecanının doruğa çıktığı anlar...

İnsan olmanın ayrıcalığının, keyfinin her zamankinden daha başka türlü yaşandığı, insan bilincinin daha farklı bir şekilde harekete geçtiği ve yaratıcı olduğu anlar...

İnsanın diğer canlı türlerinden farkını toplumsal örgütlenmesini en eşitlikçi ve en özgürlükçü, en barışçı ve en yaratıcı noktaya taşıyarak göstermeyi amaçlayan bu orgazm halleri binlerce yıldan bugüne zaman zaman patlak vermekte, başarılı olsun olmasın, tarihte bir iz bırakarak kaybolmaktadır.

İşte insanlığın bilinen tarihi içinde Batı'da, Avrupa ve Amerika kıtasında, meydana gelen bu orgazmların, devrimlerin, ayaklanmaların, kitlesel mücadelelerin anarşist bir bakış açısıyla ele alındığı bu kitapta Spartaküs'den Paris Komünü'ne, İngiliz Devrimi'nden Portekiz'in Karanfil Devrimi'ne, Mahnovistlerden Zapatistalara kadar pek çok devrimi ve devrimci hareketi bulacaksınız.

internette sipariş için

www.kitapyurdu.com

ISBN 975-8337-70-X

9 789758 337705

aykırı

3000 YILIN AYAKLANMALARI

YVES FREMION

Türkçesi
Ali Çakıroğlu

aykırı
TARİH

© PEGASUS AJANS

3000 YILIN AYAKLANMALARI

Yves Fremion

KİTABIN ÖZGÜN ADI

Orgasms of History

TÜRKÇESİ

Ali Çakıroğlu

YAYIN YÖNETMENİ

Saim Koç

EDİTÖR

Seyfi Öngider

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Gülşen Sayın • Betül Genç

KAPAK VE SAYFA DÜZENİ

Uğur Alkapar

İstanbul, 2003

ISBN 975-8337-70-X

BASKI

Kitap Matbaacılık

Tel: 0212. 567 48 84

TARİH DİZİSİ-20
AYKIRI YAYINCILIK

Caferağa Mah. Sakız Sok. 6/7 34710 Kadıköy-İstanbul

Tel: 0216. 449 98 05 Faks: 0216.348 00 69

email: aykiri@aykiri.net

www.aykiri.net

Dünya, gelecek bir çağın düşünüyü kuruyor. Bu düşün gerçekleşmesi için, o çağın bilincine şimdiden sahip olmak gerek.

Guy Debord, *Gösteri Toplumu* (1967)

Radikal olmanın bir tek yolu var. Yıkılması gereken duvar çok heybetli, ama o kadar çok çatlamış ki, yakın bir gelecekte tek bir çığlık bile onu yerle bir etmeye yetecek. Eski ayaklanmaların ateşini yakmış olan tüm bireysel tutkular, kendisini en sonunda tarihin sisleri arasında gösterdiği zaman, dağları devirebilecek, mesafeleri ortadan kaldırabilecek bir enerjinin gündelik hayatta saklı olduğunu anlayacağız.

Raoul Vaneigem, *Gençler İçin Hayat Bilgisi El Kitabı, GÜNDELİK HAYATTA DEVRİM* (1967)

Bakın size ne diyeceğim; eğer insan gökyüzünde dolaşan bir yıldızla can verebilecekse, kaosu kendi içinde taşımalıdır.

Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (1881-1885)

Proletarya ne zaman tarihi değiştirmeye kalkışsa, tarihin küresel belleğiyle karşılaşır. Bugüne kadar çeşitli dönemlerdeki yenilgilerin öyküsüyle birlikte anılan konseyler temelinde örgütlenmiş bir toplumsal kuruluş, artık 'hemen şimdi' gerçekleşebilir durumdadır ve dolayısıyla öteden beri taşıdığı potansiyele örtün peşeyi de kaldırıp atabilir.

Raoul Vaneigem, *Situationist International* (1969)

Hareketin bazı eski deneyimlerini göz önünde bulundurmadan, ne denli sınırlı olursa olsun, toplumu değiştirmek için en küçük bir girişimi bile başlatmak suçtur.

Francis Pisani, *Libération* (1979)

Asıl lider halktır (...) Parti liderlerinin ve geleneksel tarihi kahramanların, büyük başarıların ve özellikle de Devrim'in başlangıcında, halkın ortak eseri olan eylemlerin hiçbirinin itici gücü olmayı ne öngördüklerini ne de buna hazırlıklı olduklarını gördüm. Sözde liderleri tarafından kendi kaderleriyle baş başa bırakılan halk, bu önemli anlarda ne yapılması gerektiğini keşfetti ve yaptı.

Michelet, *History of the French Revolution* (1847-1869)

İÇİNDEKİLER

KİNİKLER	7
SPARTAKÜS	18
BAGUDİ	25
NORMAN KÖYLÜ SAVAŞI	29
İNGİLİZ KÖYLÜ İSYANI: BÜYÜK BİRLİK	32
LOS REMENSAS	42
GÖNÜLLÜ KÖLELİK ÜZERİNE	
ETIENNE DE LA BOETIE'NİN SÖYLEVİ	46
İROKUA BİRLİĞİ	51
ROMANS'TA BİRLİKLER VE KARNAVAL	58
EŞİTLİKÇİLER, KAZICILAR	
VE METHODİST VAİZLER: İNGİLİZ DEVRİMİ ...	70
ORMEE	86
FRANSIZ DEVRİMİ	98
PARİS KOMÜNÜ	132
CEMPUIS YETİMhanESİ	153
LA RUCHE	158
ZAPATİSTALAR	160
MAHNOVİSTLER	177
SPARTAKİSTLER	192
BAVYERA KONSEYLER CUMHURİYETİ	202
MACARİSTAN KONSEYLER CUMHURİYETİ	209
RIO GALLEGOS İŞÇİ BİRLİĞİ	221

İSPANYOL DEVRİMİ VE DURRUTİ KOLU	225
MACARİSTAN HALK AYAKLANMASI	237
SAN FRANCİSCO KAZICILARI	249
'68 MAYISI	259
CHRISTIANIA	274
KARANFİL DEVRİMİ	282
LE LARZAC	301

Yunanistan, İÖ 4. ve 3. Yüzyıllar

KİNİKLER

Amacımız, ulusların artık hükümetin ya da başka bir ulusun gözetimine boyun eğmek zorunda kalmayacağı, o ideal kusursuzluk durumuna erişmektir. İşte bunun anlamı, düzenin en üst ifadesi olan hükümet yokluğu, yani anarşidir. Bir gün dünyanın otoritesiz de yapabileceğine inanmayanlar, ilerlemeye de inanmayanlardır.

Elisée Reclus

Yoldaşlarımız Marx'ı okumadıkları gibi, Proudhon'un kuramlarını da pek bilmezler. Ama onların kılavuzu sağduyudur.

Gaston Leval, *Espagne Libertaire* '36-'39 (1971)

Eski Yunan felsefe okullarının uzun listesine göz atarsanız, günümüzde bize hitap eden, bizi ilgilendiren çok az şey kaldığını görürsünüz. Doğrusu, onların fikir ve kuramlarının çoğu yüzyıllar önce bütün etkilerini yitirmiştir. Geriye sadece filozofların kendileri kalmıştır. Ardında yazılı hiçbir şey bırakmamış olan Sokrates, yirminci yüzyıl insanı için hala efsanevi bir kişilikse, bunu öğretilerinden çok, yaşam öyküsünde ortaya çıkan karizmasına borçludur.

Sokrates efsanesi ne kadar güçlü olursa olsun, zevk sahibi her insan, Sinoplu Diogenes ya da haksız yere göz ardı edilen Krates'in onu gölgede bırakacağını bilir.

Kinik okulun kurucusu, kendisinin köpek olduğunu söyle-

yen ilk kişi olan Antisthenes'tir. Bunun gerekçesi şudur: Antisthenes derslerini Atina'da Kynosarges (Çevik köpek) adlı Gymnasium'da veriyordu. Kiniklerin adı da oradan geliyordu. Her zaman kendilerinin kutsal köpekler olduğunu söylemiş ve tanrısallığa ulaşmanın en kısa yolunun vahşi hayvanları taklit etmek olduğunu öne sürmüşlerdi. O günlerde büyük bir yenilik olan bu kavram, 1620'nin Özgürlükçülerinden, 1966'nın Hip-pilerine kadar çeşitli tarihsel dönemlerde ortaya çıkmış ve çok uzun süre dayanmıştır. Ayrıca, Antisthenes'in piç olduğu ve öğrencilerinin gerçekte hep toplum dışına itilenlerden, serseriler ya da köleler, üşütükler ya da engellilerden oluştuğu da kaydedilmelidir. Onlar rol modelleri olan diğeri filozoflara hiçbir şekilde benzemiyorlardı.

Antisthenes, ideal bir Kinik kıyafetini şöyle tanımlamıştı: Tribon adı verilen çiftte pelerin, boynuna bağlanan azık torbası ve belki de bir asa. Diogenes, Krates ve hatta Stoacı okulun kurucusu olan Kıbrıslı Zenon'un akıl hocası oydu. Kiniklerin çağdaşı olan Stoacılar, onlarla birçok özelliğı paylaşıyordu. Zenon ideal dünyanın 'insanların eşit haklarla kullanacağı koca bir çimenlik' olduğunu söylüyordu.

Kiniklerin ideali basitti: Bir lokma, bir hırka ile sade bir yaşam sürmek. Hatta bazıları yaşamlarını sadece yeşillik yiyip su içerek ve açık havada uyuyarak sürdürecektik kadar ileri gitmişti. Erdem, en yüce değerkdi. Bu dünyanın kibrine yüz çevirip, ihtişam ve zenginlikten uzak durmuşlardı. Tanrıların özünde yatan şey, tüm ihtiyaçları aşmış olmaları değil miydi?

Onların dünyası Zaaf ve Erdem arasında bölünmüştü ama bunların arasında, ne biri ne de öteki olan Kayıtsızlık da vardı. Zamanlarının çok ötesine geçen filozoflardı çünkü bugün biz Batı'da aralarında hiçbir ortak zemin bulunmayan İyi ve Kötü'den oluşan bir Hristiyan evreninde hapsedilmiş durumdayız.

Ama kimdi bu Kinikler? Onların ilk anarşistler olduğunu

söylemek bir parça abartı sayılmaz mı? Birkaç sevimli antik çağ insanını utanmazca sahiplenmek olmaz mı bu?

Diogenes'e dönelim. Bir bankerin oğluydu, babası kalpazanlık yaparken yakalanmıştı. Diogenes babasının suç ortağı olarak yakalanınca, Sinop'tan sürülmüş ve Atina'ya gelmişti. Orada Antisthenes ile karşılaşmış, öğrencileriyle ilişki kurmak istemeyen filozofu kızdırma pahasına onun peşinden gitmişti. Diogenes o kadar ısrarcı olmuştu ki, Antihistenes sonunda razı olmuştu.

Diogenes'in kesin doğum tarihinin İÖ 413 olduğu biliniyor; dolayısıyla Sokrates baldıran zehrini içtiğinde, Diogenes daha yeniyetmeydi. Yazıları kadar kişisel davranışlarıyla da zamanının tüm diğer düşünürlerini hızla gölgede bırakmıştı.

Onun yaşamıyla ilgili bilgilerimizin geldiği kaynak, diğer filozof dostlarının yaşam öykülerini de sunan, Laerteli Diogenes'in önde gelen filozofları anlattığı kapsamlı yapıttır. Sinoplu Diogenes'e atfedilen bütün öykü ve nokteler bu kitaptan alınmadır ve doğrusu içerikleri de genelde tartışmalıdır. Sinoplu Diogenes'in içinde yaşadığı fıçıyı duymayanımız var mı? İşin aslına bakılırsa, Sinoplu Diogenes o sırada neredeyse orada (genellikle Pompeion'da ya da Zeus kemerinin altında) uyur, mas-türbasyon yapar ve konuşurdu. Karda bile yalınayak dolaşırdı.

Gerçekten de köpek gibiydi. "Bana yemek vereni yalar, yemek vermeyene havlar ve kötü davrananları ısırırım" derdi. Yol-da yemek yerken, gelip geçenler ona "it" dediklerinde, "Asıl it sizsiniz, çünkü ben yemek yerken etrafımda dolaniyorsunuz" derdi. Onun zekasıyla kendisini gölgede bıraktığını teslim eden Platon'un, Sinoplu Diogenes için "O, kafayı yemiş bir Sokrates' tir" dediği söyleniyordu. Başka bir yerde ise şunları okuruz: "O Sokrates'ten çok daha akıllı biri ama ben Sokrates'in öğrencisiyim. Diogenes'in öğrencisi olamazdım."

Kendini gururla "Ben büyük kral İskender"im diye tanıtan Büyük İskender ile karşılaşmasının öyküsü de bilinir. Dioge-

nes' in buna "Ben de it Diogenes" diye karşılık verdiği söylenir. İskender'in babası Makedonyalı Filip'in, Atina'daki muhaliflerinin başında gelen Demosthenes'i de rezil etmişti. Kaçmakta olan Demosthenes'i bir hana kadar izlemiş ve o kaçarken arkasından "Atina halkının liderinin haline bakın!" diye bağırmıştı. İskender nezaket göstererek onu kazanmaya çalışmış ve kendisinden ne dilediğini sormuş, "Gölge etme, başka ihsan istemem!" yanıtını almıştı.

Filozofun keskin dilinden nasibini alanlar arasında İskender'in babası Filip de vardı. Diogenes savaş tutsağı olarak Filip'in huzuruna çıkarılmış ve kral ondan kendisini tanıttırmasını istemişti. Diogenes, ona "Ben senin aç gözlülüğünü izleyen biriyim" diye cevap verdiğinde, Filip o kadar şoke olmuştu ki filozofu serbest bıraktırmıştı.

Diogenes yasaları hiçe saymış ve yerlere tükürmemesi için kendisini uyaran bir zenginin suratına tükürmüştü, çünkü tükürmek için yerden daha pis olan tek yer adamın suratıymış! "Hayatımda, herkesin yaptığının tam tersini yapmak isterim" demiş, tiyatroları oyun başlayınca terk etmiş ve oyun bittiğinde de içeri girmişti. Kalabalık mekanlarda yemek yer ya da düzüşürken, gerekçesi şuydu: "Eğer yemek yemenin hiçbir zararı yoksa, ortalıkta yemenin de bir zararı olamaz. Madem ki yemek yemenin herhangi bir zararı yok, o zaman sokakta yemenin de bir zararı olamaz."

Açık sözlülük ve özgürlüğü, her şeyin üstünde tutardı. Ayrıca filozoflara taş atmaktan da geri kalmazdı. Platon, insan türünü tüysüz, iki ayaklı bir hayvan olarak tanımladığında, Diogenes ona yolunmuş bir tavuk götürmüştü. Bunun üzerine, Platon tanımına "düz, yassı tırnakları" da eklemek zorunda kalmıştı.

Bir seferinde, yemek yerken, birisi önüne köpekmiş gibi bir kemik atmıştı. Diogenes köpek gibi dört ayak üzerinde durup, bir ayağını kaldırmış ve adamın üzerine işemişti. Zenginleri ala-

ya almış, dev duvarlar ve kapıların ardında bulunan küçük bir köy olan Myndes'in halkıyla dalga geçmişti: "Aman kapıları iyice kapatın ki, şehriniz kaçıp gitmesin!"

Bir gün bir hatibin lafı uzattıkça uzatıp, durmadan konuşması üzerine Diogenes kokmuş bir ringa balığı çıkarıp sallayarak kalabalığın dikkatini dağıtmış, "Bakın, beş paralık bir ringa bile Aneximenes'in gürültüsünü nasıl bastırdı" demişti. Öte yandan, balığı koklayan bir adama da şöyle demiş: "Aman sakın başından yayılan güzel koku, hayatından yayılan pis kokuyu örtmesin!"

Tanrıların ve dinin de onun keskin sözlerinden nasiplerini aldığıını belirtelim. Bir gün bir heykelin önünde ibadet etmek için secde eden namuslu bir kadına rast gelmiş. Kadının arkasında durmuş ve poposunu havada görürse Tanrının ona çok kızacağını söylemiş.

İnsan doğası hakkında iyi şeyler düşünmezdi. Kötümserliği mutlaktı ama bazen neşeliydi. Konuşmaları her zaman dinlenmediğinden, kuş taklidi yapmaya başlar ve gelip geçenin dikkatini çekerek. O zaman da tek yaptığı aval aval bakınanlara küfürler savurup, önemli konulara kayıtsız kalırken, her türlü saçmalığı dinlediklerini söylemekti.

Sokakta birden "Hey, insanlar!" diye bağırırdı. Etrafına bir kalabalık toplanırdı. Sonra kalabalığa döner ve "cudam değil adam arıyorum!" diye bağırırdı. Bunun üzerine, genellikle geri dönerlerdi. Gündüz Atina sokaklarında elinde bir fenerle dolaşması da çok bilinen bir öyküdür. Etrafına toplanan kalabalığa "Bir insan arıyorum!" derdi. Geleneğe göre, Olimpiyat Oyunlarında haberci, "Dioxippus insanları bozguna uğrattı" diye mani okurdu. Buna Diogenes'in yanıtı şuydu: "O sadece köleleri bozguna uğrattı, daha insanları piyasaya sürmedim." Oyunlardan dönerken, izleyenlerin kalabalık olup olmadığı sorulduğunda, kalabalık olduğunu ama kalabalığın arasında sadece birkaç insan gördüğünü söylemişti.

Bu anlayışa göre, öğrenci kabul edilmesi söz konusu değildi. Bir gün bir öğrenci adayı özellikle ısrar etmişti. Kahramanımız filozofa yaklaştığında, gene o kokmuş ringa imdadına yetişmişti. Balığı bir ipe bağlayıp çaylak öğrenciye uzatarak, kendisini izlemesini ve balığı da ardından sürüklemesini söylemişti. Paniğe kapılan öğrenci, ringayı fırlatıp atmış ve Diogenes'in alaylarına maruz kalmıştı: “Bak bir ringa güzel dostluğumuzu yok etti.”

Dostlarından hiçbir zaman borç para istemezdi. Sadece kendisine para vermelerini isterdi. Demek ki zavallı Proudhon bir mucit sayılmaz, “Mülkiyet hırsızlıktır” sözü de ona ait değildi. En sevdiği şarabın adı sorulduğunda, Diogenes'in “diğer insanlarınki” yanıtı, bazı radyo programcılarının hala sanki en son espriymiş gibi tekrarlayıp durduğu bir şakadır.

Öte yandan, bir gün bir çocuğun eliyle su içtiğini görünce, Diogenes cebinde taşıdığı kaseyi fırlatıp atmış ve “Yenildim. Bu çocuk benden daha sade yaşıyor” diye itirafta bulunmuştu.

Aegina'ya doğru deniz yolculuğu yaparken korsanlar tarafından tutsak alındığında, Diogenes'in yaşamı ve öğretisindeki en etkileyici, en radikal diyalog karşımıza çıkıyor. Korsanların reisi Scirpalos onu Girit'teki bir köle pazarında satmıştı. Malını satmaya çalışan köle tüccarı müşterilerin karşısında ona neler yapabileceğini sordu. Diogenes, şaşkın adama “komuta ederim” diye bağırды. Hemen Xeniadis adlı zengin bir Korentliyi işaret etti ve “beni bu adama satın çünkü onun bir efendi aradığını hissedebiliyorum” dedi. Xeniadis onu satın aldığı anda, bir süre sonra emirlere uymak zorunda kalanın kendisi, yani Xeniadis olduğunu anladı.

Etkilenen Xeniadis çocuklarının eğitimini Diogenes'e bıraktı. Çocuklar, binicilik, okçuluk, sapan ve mızrak kullanmanın yanı sıra bilimleri, şiiri, düzyazıyı, Kinik felsefeyi ve Diogenes'in yazılarını öğrendiler. Onları iyi öğrenciler olarak yetiştirdi ve Xeniadis gittiği her yerde evinde bir dahinin yaşadığını bık-

madan usanmadan tekrarlardı. Diogenes İÖ 327’de, 86 yaşında ölene kadar onun yanından ayrılmadı.

Diogenes bütün yaşamı boyunca aktifti. Biraz dinlenmesi söylendiğinde, insanın hedefine yaklaşırken yavaşlamayacağını aksine hızlanacağını söylerdi. Ölüm hakkındaki düşünceleri bugün bile moderndir. Yamyamlığın olağandışı olmadığına inanıyordu. İnsanlar hayvanların etini yiyorlardı, Kinikler de kendilerini hayvan olarak kabul ediyorlardı.

Kişinin, hem kesilen kendi el ve ayaklarını hem de ölüleri yiyebileceğini söyleyen Kinik ve Stoacı geleneklerle tamamen aynı fikirdeydi. Aile kendi ölümlerini yiyebilir, beslenme gereksinimini bu şekilde karşılayabilir, ölümler boşu boşuna harcanmazdı. Cesetler, kesilen saç ve tırnaklar gibi boş gitmemeliydi.

Cinsellik konusunda, Kiniklerin görüşüne hoşgörü demek bile eksik kalır. Her şey mubahtı elbette, eşcinsellik ama aynı zamanda, hayvanlarla cinsel ilişki, mastürbasyon ve herkesin gözü önünde, hatta tapınaklarda düzüşme. Kendisine göz önünde mastürbasyon yaptığı için çıkışan birine “Tanrılar adına, insan sadece açlığını bastırmak için beline hakim olamaz” demişti. Kendisine neden sık sık genelevlere gittiği sorulduğunda ise şöyle yanıt vermişti: “Lağım çukuruna vuran güneş iyi karşılanır.” Kadınlara ortaklaşa sahip olmak esastı. “Kendi iradesiyle meydana gelen ilk erkek, ortaya çıkan ilk kadından faydalanmıştır.” Erkek ve kadın eşitti, dolayısıyla her şeyi ortak kullanmalı, özellikle aynı giysileri giymeliydiler. Gel gelelim, bunun sonucu kızların erkeksi görünmesiydi. Diogenes’in bir parça kadın düşmanı olduğu söylenebilir. Oysa, ensesti de salık veriyordu. Çünkü birincisi çocukların ortak mülkiyetini savunuyordu ve ayrıca cinsel organlarını annesininkine sürterek annesine zevk vermekten utanmıyordu. Erkek ve kız kardeşler, anne ve babalar herkes dilediği şekilde zevk almalıydı. Değer verilen şey ahlaklılık değil hazdı. Zenon da bu anlayışın ısrarlı bir savunucusuydu. Fahişelik önemsiz bir şeydi.

Doğal olana, vahşiliğe dönük olmak anlamına gelen bu mutlak hayvansılık ile uygarlığa dönük olmak anlamına gelen düşünce unsuru, kültür unsurunun bu karışımı, yeniden karşımıza çıkacak olan bir temadır. Bu bakımdan, Yunanlı Kinikler bugün hala ilgimizi çeken bilinçsiz devrimcilerdir.

Vaneigem'in çok değer verdiği bir anlamda bile aile, evlilik ve toplumsal rollere muhalif olan Kinikler, tutkuların en büyük kötülük olduğunu savunuyordu. Akıllı adam tüm yaşamında tutkulardan uzak kalmaya çalışmalı ve kişiliğini bunlardan korumalıdır. Gerekli olan daha çok, daha çok hazdır ve insanoğlunun kendisini insanlaştıran şeylere yüz çevirmesi beklenmelidir. İnsan tüm çatışmanın kaynağı olan tutkulardan uzak bir şekilde hayvanlık durumuna geri dönmelidir.

Her şeyden önemlisi, en eski liberterler olan Kinikler, insanın tam özerkliğe, kendine yeterliliğe (auterkia) ulaşmaya çalışmasını savunmuştu. Diogenes'in bir gün firar eden Manes adında bir kölesi vardı. Diogenes peşinden gitmemiş ve şöyle demişti: "Eğer Manes Diogenes'siz ve Diogenes de Manes'siz yaşayabilirse, bu berbat bir şey olurdu."

Onun çağdaşları üzerindeki etkisini anlamakta güçlük çekmiyoruz. Eşsiz bir hatip olarak, dinleyicilerini tam anlamıyla hipnotize ederdi. Androsthene's adlı biri onu görmeye gelmiş ve bir daha yanından ayrılamamıştı. Androsthene's'in babası Aeginalı Onesicritos, diğer oğlu Philiscos'u kardeşini bulması için göndermişti. Ama Philiscos da Diogenes'le kaldı. Bunun üzerine Onesicritos oğullarını eve geri getirmek için yollara düştü ama o da Diogenes'in yanından ayrılamadı.

Diogenes'in ölümünden sonra, öğrencileri onu gömme şerefinin kime ait olduğu konusunda epey tartışmıştı. Cesedinin köpeklerle yem olmasını vasiyet etmiş olan Diogenes'e bir mezar taşı yaptırıldı: Üstünde mermerden bir köpek heykelinin bulunduğu bir sütun.

Nihayet, Diogenes'in yirmi beş yüzyıldır değerini yitirmemiş olan başka bir şeyin öncüsü olduğu da akıldan hiç çıkarılmamalıdır. Birisi ona vatanının neresi olduğunu sorduğunda Diogenes, "Ben bir dünya yurttaşım" demişti.

Diogenes'in öğrencileri ve dostları da vardı. Örneğin, çok yakışıklı bir köle olan Menedemos ya da delilik numarasına yapıp, kovuluncaya kadar efendisinin bankasını yağmalayan bir başka köle Monimos. Serbest kalan Monimos, Diogenes'i aramaya başladı. Efendisi Xeniadis'ten duyduğu ama hiç görmediği Diogenes'e hayrandı.

Metrocles kendi eliyle kendini boğarak ölecekti. (Kiniklerin bir tür yogayı salık verdiğini anımsayalım.) Başlangıçta, Metrocles moda filozoflar olan Peripatasçuları ve özellikle Theophrastos'u izlemişti. Bir gün bağırsakları bozulan Metrocles bir felsefe tartışmasının ortasında osuruvermişti. O kadar utanmıştı ki, eve kapanmış ve ölüm orucuna başlamıştı. Neyse ki Krates, tabak tabak kuru fasulye tıkindıktan sonra, onu ziyarete gitmiş, bunun herkesin başına gelebileceğini, osurmanın gayet normal bir şey olduğunu söyleyerek dostunu teselli etmeye çalışmış ve kendisinin de aynı durumda olduğunu oracıkta kanıtlamıştı. Bu gösteriden etkilenen Metrocles yeniden yemeye, insan içine çıkmaya ve felsefe yapmaya dönmüştü. Peripatasçulara sırt çevirmesiyle, Kinikler onu kendi saflarına çekmişlerdi. Zaten felsefenin anlamı da buydu.

Metrocles'in Hipparchia adında bir kız kardeşi vardı. Bu kız Kinikler arasında önem kazanacaktı. Bugüne kadar hiçbir feminist grubun bu olağanüstü kadın hakkında araştırma yapmamış olması gerçekten şaşırtıcıdır. Kendisini avcı kız Atalante olarak görüyormuş ya da efsane böyle diyor. (Avcı kız Atalante bir antik Yunan kahramanıdır. Efsaneye göre, erkek kahraman Meleagros ile birlikte Kalydon'u büyük zarar veren yaban domuzundan kurtarmıştır- ç.n.) Bir Kinik olduğu kadar bir

Stoacı da olan Hipparchia, kadınların rolü ile ilgili garip bir anlayış öne sürecekti.

Hipparchia'nın her yere Kinikler ile birlikte gitmesi hiç de hoş karşılanmıyordu. Lysimachus'un evindeki bir ziyafette, tanrıtanımaaz Theodorus olarak bilinen Theodorus ile dalga geçtiği söylenir. Güya ona şöyle demiş: "Theodorus'un yapıp da adaletsizlik olarak görmediği her şeyi, Hipparchia da adaletsizlik etmeden yapabilir. Demek ki, Theodorus kendisine hiç zarar vermeden kendi kendisini dövebilirse, Hipparchia da Theodorus'a zarar vermeden vurabilir." Tarih iki kadın arasındaki bu tartışmada yumrukların konuşup konuşmadığını yazmıyor. Ama bir karşı-tez getiremeyen Theodorus, hasmının ağzını kapatabilecek tek yolun, rakibinin eteğini çıkarmak olduğunu düşünmüş, bunun onun kafasını karıştırıp, öfkeliendireceğini düşünmüştü. Hipparchia geri adım atmamış, kendisinin felsefeyi ve Kinikleri seçtiğini, bu nedenle kadınlıktan vazgeçtiğini ve bu yüzden de bütün bunlara aldırmadığını açıklamıştı. Böylece Theodorus afallamış, ne diyeceğini bilememişti.

Peşinden çok koşulan güzel bir kadın olan Hipparchia, kendisine yapılan tüm teklifleri geri çevirip, önceden kuru fasulye deneyiyle tanıdığımız Krates ile aşk yaşamıştı. Bu Krates de çok şaşırtıcı bir karakterdi. Yoldaşları olan köleler, toplum dışına itilenler, serseriler ve yoksulların tersine, o zengin bir aileden geliyordu. Ama servetini bir yana attıktan sonra ayaktakımının arasına karışmıştı. İyi bir yaşam sürmeyi severdi ama çok çirkindi. Hamama gittiği zaman herkes onunla alay ederdi.

Bir başka öyküye göre, Kiniklerin gerçekten karşılaştığı İskender, Krates'e ülkesini yeniden ayağa kaldırmasını isteyip istemediğini sormuş ve Krates'ten de iğneleyici bir yanıt almıştı: "Niçin? Onu tahrir etmek isteyen bir başka İskender'in gelmesi için mi?"

Hipparchia'nın ailesini kızdırma pahasına aşk yaşadığı insan,

işte böyle biriydi. Aile Krates'in kızlarını bu işten caydırması için boşuna uğraştı. Kızları çirkin filozoftan kopamıyordu. Etrafta dolaşıp gülüşmeler arasında Homeros okuyan filozof, çırlı-çıplak soyundu ve kadına şunları söyledi: “Senin kocan işte bu, tüm varlığı da bu kadar. Benim hayatımı paylaşmadıktan sonra karım olamazsın.” Ve bunun ardından çift evlenecekti.

Bu, skandalların sonu değildi. Hipparchia ve Krates herkesin gözü önünde sevişiyordu. Elbette, saklanmaları için bir neden yoktu. Hipparchia da tüm Kiniklerin giydiği giysilere büründü; bu, yirmi beş yüzyıl önce rastlantı eseri icat edilen ilk üniseks giysiydi. Bundan sonra, Hipparchia en önemli Kiniklerin arasında yer alacaktı.

Krates'ten bir oğlu oldu: Pericles. Oğlan erkeklığe adım attığında, babası onu gerçek evliliğin, tutkusuz evliliğin ne olduğunu görmesi için bir fahişeye götürdü. İnsanlığın o zamandan beri çok fazla ilerleme kaydettiği söylenemez.

Ayrıca, Kiniklerin parça parça ve ne yazık ki, çarpıtılarak aktarılan mesajı, günümüze kadar unutulmuş bir dünyadan gelen bir yankı gibi çınlıyor kulaklarımızda. Kendi hayatlarının kontrolünü ellerine alan akıllı erkek ve kadınların uygun buldukları, yani daha iyi bir yaşama adım attıkları bir dünyaydı bu. Hep birlikte, ‘doğa yasası’na uygun olarak.

Ama şimdi daha ciddi konulara doğru uçarı yaklaşımlardan uzaklaşmanın tam zamanı.

Roma, İÖ 73-71 SPARTAKÜS

Tiranlar, her şeye katlanan köleleri hiçbir şeyden esirgemez.
Georges Darein, *La belle France* (1900)

Biliyorum, zor olan her zaman özgürlüktür. Kolay olansa kölelik.
Emmett Grogan, *Ringolevio* (1971)

Her şey olup bittikten, her şey söylendikten sonra, bir köle isyanı kadar sıradan bir şey olabilir mi? Kişi pekala kölelerin sadece isyan etmek için icat edildiklerini, köleliğin sadece insanları özgürlüklerini elde etmeye kıskırtın diye varolduğunu düşünebilir. Çağdaşlarımızı o çok büyüleyen uygarlıkların çoğu gibi, antik Roma da yokluğu halinde her şeyin çöküp gideceği bu tür bir köleliğe dayalıydı.

Ders kitaplarımızın pek övdüğü kuramcı ve filozoflarımız ile yüce gönüllü yorumcularımız, bir insanın bir başka insanı böylesine kaba ve zalim bir biçimde sömürmesine pek isyan etmemiştir. Bu uygarlıklar diğerlerinden ya da bizimkinden çok daha ileri geçillerdi.

Situasyonistlerin “Nasıralı piç kurusu” dediği İsa’dan önceki ilk yüzyılda, dost canlısı bir dev görünümündeki Trakyalı bir köle 74 yoldaşıyla birlikte isyan etmişti. İsa’ya gelince, çağlarının epey ilerisindeki rakipsiz ilahiyatçılar tarafından epeyce kutlanmış olsa da, o kendisi gibi birçok kişinin arasında, aydınlanmış bir mazoşistten başka bir şey değildi.

Spartaküs hızla zaferler kazanmaya başladı. Akınları paniğe yol açıyor, zenginler mülklerini kaybederken, savaş Romalıların yenilgisiyle sonuçlanmak üzereydi. Spartaküs'ün ordusu çok kısa sürede birkaç yüz asiye ulaşmıştı.

Bu, onlarca isyandan sadece biriydi. Spartaküs'den önce Eunous, Aristonicos, Salvius, Athenion ve daha başkaları da isyan etmişti. Tartışmasız bir gerilla lideri ve yetenekli bir savaşçı olan Spartaküs, birliklerini Vesuvius yönünde harekete geçirdi. Karanlıkta yanan ateşler sayesinde düşman kampı çok uzaklardan bile görülebiliyordu. Spartaküs sancağını buraya dikti.

Ordusu her milliyetten köleyi barındırıyordu. Bu, uluslararası proletaryanın ilk isyanlarından biriydi, iki bin yıl sonra bir diğeri yeniden görebildiğimiz isyanın benzeriydi (Bkz. '68 Mayıs ile ilgili bölüm). İçlerinde Galyalılar, Almanlar, Traklar ve ayrıca Romalılar vardı. İrili ufaklı tüm haydutlar da bu isyana katıldı. Tarlalarını terk etmeseler de yöre köylüleri de destekledi, istihbarat verip, yiyecek sağladılar. Sayıları üç bini bulmuştu.

Clauidus Puncer adlı bir Romalı pretor (Roma Cumhuriyeti döneminde konsüllerden sonra gelen, bir yıllık sürelerle görev ve seçilen, askeri ve hukukla ilgili konularda görev yapan üst düzey devlet görevlisi- ç.n.) aşağı yukarı eşit bir kuvvetle asilerin üzerine yürüdü. Spartaküs gecenin çökmesini bekledi, sonra düşman kampına sürpriz bir hücum gerçekleştirerek düşmanı dağıttı ve büyük miktarda ganimet elde etti.

Zorla kamulaştırma (el koyma) ve yağmalama Spartaküs'ün amaçlarını gerçekleştirmek için yöredeki mülk sahiplerine yüklediği vergilerdi. Ele geçirdiği her yerde hapisaneleri boşaltarak, çoğu kendisine katılan köleleri serbest bırakarak işe başlıyordu. Köle sahiplerini ise kölelere bırakıyordu. Sadece kölelere iyi davranmış olan köle sahiplerinin hayatının kurtulduğunu tahmin etmek zor olmasa gerek.

Öte yandan, Spartaküs kişisel olarak yağmaya ve her türlü

barbarca eyleme karşıydı. Ama yıllarca köle olarak yaşayan ve intikam almaya can atan bir kalabalığı frenlemek zordu. Uygarlığın hiçbir nimetinden yararlanamayan eğitimsiz bir kitleye, sadece düşmana saldırmak gerektiğini anlatmak kolay değildi. Dolayısıyla hem yağmalama hem de acımasızlıklar sürdü. Spartaküs, birliklerinin başarı kazanabilmesi için elinden geleni yaptı ve zaman zaman da başarı kazandı.

Bir diğer pretor, Publius Varinius Glaber, dört lejyonla Spartaküs'ün peşine düştü. Köleleri köşeye sıkıştırmayı başardı ve Spartaküs kaçarken, yardımcıları Alman Oenomous ve Galyalı Crixius yenilgiye uğradı. Spartaküs bunun üzerine birden geri döndü, düşmanı Salines'te gafil avladı ve ezdi. Aralarında Metapontus'un da olduğu bazı kasabalar yağmalandı.

Artık asi kuvvetler yetmiş bin kişiye ulaşmıştı. Ama intikam duyguları ağır basmış, her şeyi imha etme yanlısına düşmüşlerdi. Kölelerin isyanı muzaffer bir biçimde sürerken, hareketleri öncelikle savaşmak üzerine kuruluydu ve askeri yanı ağır basıyordu. Bu, onların çıkmazı olacaktı. Roma İmparatorluğu askeri bir yapıydı ve asiler onları sömüren sistemin asıl temeline meydan okuyabilecek durumda değildi.

Çok sayıda köle ve köylünün katılmasına karşın, isyanın yetersizliği ortaya çıktı. Savaşın biraz yatışması onlara komünal bir yaşam deneyi fırsatı verdi. Asi birlikler yakıp yıkmamayı akıl ettikleri Thurium şehri yakınlarında kamp kurup, şehir halkı ile uyum içinde yaşıyorlardı. Bunu mümkün kılan şey yağmalar nedeniyle çok zenginleşmiş olmaları ve her şeyi nakit satın alabilecek durumda olmalarıydı.

Spartaküs'ün niyeti orada bir karşı-devlet, daha adil ve daha barışçı olan ve köleliğe dayanmayan bir devlet kurmaktı. Bu amaçla herkese eşit haklar vaat eden bir manifesto yayınlamıştı. Ardından gelecek olanların ve iki bin yıl sonra bile hala onu izleyenlerin öncüsüydü. Eğer bugün Spartaküs'ün sadece adı bile

her isyanın bayrağında yazılıysa ya da 1918-1919 Alman Devrimi sırasında Spartaküs adı kullanıldıysa veya solda herkes onu kendisinden biliyorsa, bu hiç de rastlantı değildir.

Spartaküs ve yandaşları bundan sonra iyice kalabalıklaştı. Hiç kimse onları durdurmaya cesaret edemedi. İlerlemelerine devam ederek Croton ve Cosenza şehirlerini de ele geçirdiler. Yeni Roma birliklerinin köle komüncülerinin üstüne gönderilmesi ancak ertesi ilkbaharda mümkün oldu. Artık eşit olarak paylaştıkları tarlaları işleyebilecekleri ya da barış ve kardeşlik içinde yaşayıp gidebilecekleri günler geride kalmıştı.

Bu kez her biri çok büyük birer orduya komuta eden iki konsül Gellius ve Lentulus- kölelerle savaşmaya gönderildi. Spartaküs, imparatorluğa dağılmanın iyi bir fikir olduğunu düşünüyor-du. İkinci komutanı, Crixius ise oldukları yerde kalıp beraber savaşmaktan yanaydı. Crixius 30 bin kişi ile saldırıya geçti. Gellius, Crixius'la savaşırken, Lentulus Spartaküs'ün peşinden gitti. Crixius, Romalıları yenilgiye uğrattı ve Gellius'u ezdi. Ama bu arada çok büyük bir hata yaptı: Zaferini kutlamak için tüm askerleriyle birlikte eğlenceye daldı. İhtiyatsız fatihler kendilerini alkole ve sefahat alemine kaptırdılar. Bu tarz kutlama, eski efendilerinin uygarlık anlayışının isyancıların da bilincini teslim aldığı gösteriyordu.

Gellius'un tek yapması gereken, geri dönüp köle ordusunu yok etmektir. Aralarında Crixius'un da bulunduğu yirmi bin kişi katledildi. Daha sonra Saint-Just'un da söyleyeceği gibi, devrimi bitirmeden yapılan kutlamalar çok pahalıya mal olur.

Spartaküs bir kez daha ne kadar akıllı olduğunu gösterdi. Kendisi Lentulus tarafından izlenirken, Crixius'un başına gelenleri öğrenmişti. Düşman kuvvetleri yeniden birleşmeden onlarla birer birer hesaplaşmaya karar verdi. Onları çatışmada yenilgiye uğratmakla kalmadı, 300 Romalı askeri de esir aldı ve zafer yürüyüşüne koyuldu.

Durdurulamaz gibi görülen bu ilerleyişin haberleri tüm kuzeyde panik yarattı. Pretor Mentius ezildi, pro-konsül Cassius'un birlikleri imha edildi ve Cassius öldürüldü. Spartaküs'ün karşısına çıkacak hiçbir düşman kuvveti kalmamıştı. Bu fırsatı, dostu Crixius'un anısına oyunlar düzenlemek için kullandı.

Roma oyunlarından esinlenen bu oyunlar sırasında, kendi Romalı tutsaklarını gladyatör olarak dövüştürerek, devriminin olağandışı güçlü bir simgesini yarattı. Rollerin bu şekilde tersine çevrilmesi, bütün insanlık tarihinde, her uygarlıkta isyan eden halkların baş takıntılarından biri olarak kalacaktı. Bu mizah ve intikamcı acımasızlığın harmanı, tüm büyük devrimcilerin, Mahno, Durruti, Kızıl Muhafızlar, Zapata ve Komüncüler'in mutlak işaretiydi. Eski efendileri birbirleriyle dövüşürken, tribünlerde oturan eski köleler, eski gladyatörler alaylar arasında "Öldür! Öldür!" diye tempo tutarak tezahürat yapıyordu.

Oyunlar sırasında Spartaküs bir daha düşündü ve fikrini değiştirdi. Eğer şansı yaver giderse, mola verip geri çekilmemeye, tersine Roma üzerine yürüyüşe geçmeye karar verdi. Bu kez karşısına çıkan Pretor Arrius'u ezdi; bundan sonra bütün imparatorlukta Arrius'u izleyip, Roma'yı savunmaya kalkışacak bir tek savaşçı bile kalmamıştı.

Bu devrimin büyük sırrı, tam bu kavşakta karşımıza çıkıyor. Savunmasız bir Roma'nın kapılarına dayanan Spartaküs, bilinmeyen nedenlerle, şehri almayı ihmal etti. Bazı tarihçiler asilelerin, başkent ve kendi zaferleri karşısında "başları dönmüş" kendi yapacaklarından ve bilinçli eylemlerinin içindeki gizli Tanrı tanımazlıktan ürken kişiler olduğunu yazıyor. Onlar için ölümcül sonuçları olan bu kararsızlıkları devrimin dönüm noktası oldu. Crassus adlı biri Roma ordusunu ve direnişi yeniden örgütledi. Şehri kolayca ele geçirmek için artık çok geçti.

Spartaküs ve ordusu güneyde ortaya çıktıkları yerlere kadar geri çekildiler. Yerleşmek için Sicilya'ya geçmeyi düşündüler.

Ama bir taktik hata daha yaptılar. Hiç kimse Sicilyalıların bundan haberdar olmasını istemiyordu. Onları oraya götürecek tekne de yoktu. Bilinmeyen bazı nedenlerle Sicilyalılar tekne sağlamayı reddetmişti. Asiler kısıtılmıştı.

Crassus peşlerindeydi. Spartaküs çatışmanın çok korkunç olacağını sezmişti. Bir Romalı esirin karşısına getirilmesini istedi ve askerlerinin gözü önünde adamı çarmıha gerdirdi. Tarihçi Appian'ın aktardığına göre, "Diğerlerine uyarı olsun ve yenilgi halinde başlarına gelecekleri önceden bilsinler diye."

Çatışma gerçekten de çok korkunç oldu. Spartaküs Roma ordusunun moralini bozmanın tek yolunun komutanını öldürmekten geçtiğini anlamıştı ama Romalı komutan her zaman güvenli bir mesafede kaldı. Karışıklıkta, Spartaküs çok uzaklaşmış, Roma ordusunun içlerine dalmıştı. Üstün düşman güçleri tarafından öldürüldü.

Şimdi köle ordusu bozgunun eşiğindeydi. Çoğu, büyük maceralarından sonra, daha uzun yaşamaktansa kendisini öldürmeyi tercih etti. Zincirlerinden kurtulan insanı, tekrar zincire vurmak zordur. Çok azı boyun eğdi. Ayaklanma sona ermişti. Birkaç ay, Spartaküs'ün yardımcılarında biri olan Puplipor, sağ kalan bir avuç savaşıyla birkaç saldırı düzenledi. Ama gerilla savaşını sürdürebilecek durumda değillerdi ve savaş tamamen son bulmuştu. İsyanın bastırılması çok sert oldu. Kaçan kölelerden altı bini tutsak alınmıştı. Bunların hepsi, Capua'dan Roma'ya giden yol boyunca ya idam edilerek ya da çarmıha gerilerek öldürüldü. Bu tablo herkesin zihnine kazındı ve uzun bir süre isyan etme içgüdüsünü bastırdı.

Romalı Spartaküs ve iki bin yıl sonra Alman Spartakistleri arasında karşılaştırma yapan Andre Proudhommeaux şu sonuca vardı: "Spartakist isyanı eski toplumun, biri eli kılıç tutan, diğeri saban tutan iki sınıfa bölünmesinin üstesinden gelemedi." Spartaküs çok ileri görüşlü değildi. O ne bir entelektüel ne de bir

devrim kuramcısıydı. Sadece zincirlerinden bıkmış bir köleydi. Tıpkı sözcülüğünü yaptığı tüm diğerleri gibi. Adının bize kadar gelmesini, bir dostumuzun adı gibi bildik bir ad olmasını sağlamak için bu kadarı yetmişti.

Galya, 283-417

BAGUDİ

Egoizm, insanlara, yoksulluğu ortadan kaldırmak için bir mahkeme kararı beklemelerini vaaz etmez. Tersine, onlara şöyle der:
İhtiyacınız olana el koyun, kendiniz alın. Toprak, almasını bilenindir ya da toprağa zaten sahip olanlar onu nasıl ellerinde tutacaklarını bilenlerdir.
İnsan toprağı ele geçirirse, sadece toprak sahibi olmakla kalmaz onun üzerinde hak sahibi de olur.
Max Stirner, *The Ego and His Own* (1844)

■ Alesia'nın (İÖ 52) ardından (Galya'da Sezar'ın Vercingètòrix'i kuşatıp esir aldığı müstahkem mevki- ç.n.) sadece Roma'da değil, aralarında Galya'nın da bulunduğu Roma sömürgele-
rinde de Pax Romana hüküm sürdü. Dört yüzyıl süren bu 'Roma barışı' tarihin en uzun savaşlarından biridir. Galyalı soylular ve zengin tüccarlar işgalci Roma'yla işbirliği yapmış ancak serf-
ler ve köylüler işgalciye karşı bölgesel ayaklanmalarla savaşı sürdürmüştü.

Ekonominin yağmalanması ve haydutluğun yanı sıra, Cer-
men istilaları yeni hasadı yok ediyor ve bir kıtlığa yol açıyordu.
Çoğu Romalı olmayan paralı askerlerden oluşan Roma ordusun-
da, yaygın bir moral bozukluğu ve huzursuzluk yaşanıyordu.
Kitlesele olarak firar eden ya da ayaklanan askerler yağmanın ca-
zibesine kapılıyordu.

Köylüler artık tarlalarında yaşamlarını sürdürme olanağı bu-

lamaz hale geldiğinde, makiliklerin yolunu tuttular. Buralarda, araziye avuçlarının içi gibi bilen köylüler, askeri deneyimlerini onların hizmetine sunan asker kaçaklarıyla karşılaştılar. Asker ve köylü asilerin tehlikeli birliği Bagudi adıyla anılmaya başladı. Bu, ‘halkın birleşmesi’ ya da ‘asi cumhuriyet’ gibi anlamlara gelen Keltçe bir terimdi. Daha uzak bölgelerde, tüm kararların ortak alındığı, yargıçların seçildiği ve iktidarın birleşen köylü ve askerlerin elinde olduğu bir çeşit özyönetim cumhuriyeti olan Bagudicae’yi kurmuşlardı. Doğal hukuka uygun olarak yaşıyorlardı.

Her tarafta Galya’nın dört gözle beklediği kurtarıcılar olarak selamlandılar. Tarımı yeniden ayağa kaldırdılar ve kurtardıkları bölgelerin ekonomilerini canlandırıdılar. Yağma ve katliamların keşmekeşi ortadan kaldırıldı. Köleler özgürlüklerine kavuşturuldu, serfler serbest bırakıldı.

Tarih kitaplarımızın özenle görmezlikten geldiği bu cumhuriyet, Loire kıyılarında, Batı ve Güneybatı ile Alpler’de onlarca yıl yaşayacaktı. Bu bölgelerde, ürettikleri ürünler sayesinde Bagudi ordusunun uzaklarda savaşmasını sağlayan bir işçi topluluğu yaşıyordu. Bu olay sık sık cereyan edecek, örneğin on altı yüzyıl sonra Mahnovistlerle birlikte yeniden tarih sahnesine çıkacaktı.

Yaklaşık olarak İÖ 283’te köle sahipleri ve valiler öldürülmeye başlandı ve Roma yanlısı yargıç ve işbirlikçilerin kaçmasından sonra hayat yavaş yavaş yeniden düzene girdi.

Birçok Bagudi lideri, eski Roma askeriydi. Bunlar ikinci yüzyılın sonunda önemli bir isyana liderlik etmiş olan Meternus’un eski yoldaşlarıydı. Ama Bagudi adı 268 yılı civarında ortaya çıkmıştı. Bu tarihte, bir diğer isyancı olan ve kendisini imparator ilan eden zengin Galyalı Victorinus ile birlikte Autun’u kuşatıp, ele geçirmişlerdi.

283’te hareket yükselişe geçmiş, geliyordu. Köylülerin ta-

rım aletleriyle silahlanan Bagudiler büyük malikaneleri ateşe veriyor, zengin ilçeleri yağmalıyor ve köyleri talan ediyordu. Onların intikamından korkan köle sahipleri, daha iyi savunulan, büyük şehirlere kaçıyordu.

Başlıca liderleri iki Romalı kaçak subaydı: Amendus ve Aelienus. Bagudi ordusu bugünkü Maisons-Alfort'un bulunduğu Marne ve Seine nehirlerinin kesiştiği yerde, bir adada kamp kurmuştu. Bu zapt edilmez tabyadan yola çıkarak, Paris ve çevre bölgelere akınlar yapıyorlardı. Gerilla savaşına alışkın olmayan Roma ordusu afallamış durumdaydı. Sık sık Bagudilerin pusulasına düşüyordu ve hatta lejyon komutanı Constantin bile bu pusulardan birinde yaşamını yitirmişti.

Roma'da, bu gidişe bir son vermeye kararlı olan imparator Diocletian, onlara karşı yetenekli generali Maximian'ı gönderdi. Maximian artık klasikleşmiş olan taktikler kullanarak, asileri bölecek, tecrit ederek dar alanlara sıkıştırarak ve birer birer imha edecekti. Bu taktik işe yaradı ve çok geçmeden katliam boyutlarına ulaştı.

Amendus 286'da, bugünkü St. Maur des fosses bölgesinde, zapt edilmez bir istihkama yerleşti. Ama açlık, onu felaketle sonuçlanan son saldırıya zorladı.

Amendus savaşta öldürüldü. Aelienus da. Hareket ağır bir darbe yemişti. Cömert Maximian, komutanları öldürüldükten sonra teslim olanların hayatlarını bağışladı. Ne cömertliği!? Kendimizi kandırmayalım. Maximian, Bagudi'nin Romalılar'dan çok can aldığını ve ucuz insan gücünün bir yerlerden karşılanması gerektiğinin farkındaydı.

Ağır yenilgiye rağmen, Bagudi iki yüzyıl daha Roma işgaline karşı savaşı sürdürecekti. Beşinci yüzyılda bile, kırsal bölgelerde tek tük çatışmalar görülüyordu.

404 ve 417'de, Normandiya'dan Gaskonya'ya kadar Atlantik kıyı çizgisinde ciddi çatışmalar oldu. Çevredeki ormanlarda,

Bagudiler yerel halkın desteğiyle özgür insanlar olarak yaşamalarını sürdürüyorlardı. Ayrıca, 406-409 yıllarında Vandal, Suevi, Burgondi, Alan ve Vizigotların istilasından sonra, serfler efendilerine yeni haraçlar vermeyi reddettiğinde, Bagudi onların yardımına koşarak, davalarını destekledi.

Tehdit karşısında Romalılar Britanya'dan geri çekilmişti. Bundan sonra, Bretonlar tüm bölgeyi kendi idareleri altına almadan önce, Roma'daki merkezi otoritelerin son temsilcilerini de sürmek için Bagudi ordularıyla ittifak kurmuştu. İki de Bagudi istihkamları olan Loire bölgesi ve Armorica bağımsızlığını kazanmıştı.

Armorica isyanının lideri, Tibattus adında bir Galyalıydı. Bagudilerin yardımıyla, zengin malikane sahipleri ve işbirlikçi soyluların mallarına el koymayı ve köleleri  zg r bırakmayı başardı. Tüm kurtarılmış yurtlukların idaresini ellerine aldılar, bunları kendi adlarına yönetip i lettiler. Böylece, eğer devrim başarılı olacaksa, yıkım ve yeniden inşanın birbirinden ayrılma-yacağını gösterdiler.

Tibattus ancak 437'de esir edilip, idam edildi. Ama   z lmekte olan Roma sistemi, şiddetli bir darbe yemişti. Belki daha da önemlisi, ahlaki, toplumsal ve politik   k  n neden olduğu içsel güç kaybının, imparatorluğun geri kalan dayanaklarını da ortadan kaldırmasıydı. Roma İmparatorluğu büyük bir kayıtsızlık içinde eriyerek, silinip gitti.

Normandiya, 996-997

NORMAN KÖYLÜ SAVAŞI

Ayaklanmaların, hiçbir zaman amaçlarına ulaşamamış olsa da, çok daha güçlü düşmanlara karşı savaşılan bir avuç asinin eseri olan mücadelelerin anısına sarılmak, bütün azınlıkların tipik özelliğidir.
Max Nettlau, *A Short History of Anarchy* (1934)

Normandiya dördüncü Dükü II. Richard'ın egemenliğinin başlangıcında, bilinen en eski ya da bize kadar ulaşmış belgeler bırakan en eski özyönetimci hareketlerden birine tanık oluyoruz.

Avrupa'da bin yıllık köylü ayaklanmalarının ardında yatan ilk neden olan Senyörlerin ayrıcalıkları, köylüler üzerinde dayanılmaz bir yükü. Tükenmiş olan köylüler, bu ayrıcalıkları tanımamaya ve diledikleri gibi yaşamaya karar verdiler. Geniş ormanlık alanlar, su yolları, otlaklar, dalyanlar ve özellikle kereste gibi ürünlerden yararlanıyorlardı. Bulabildikleri her yere yayılmaya başladılar. İsyan ya hızla bölge esasına dayanan ve dinsel cemaat çizgileri taşıyan bir örgütlenmeye yol açtı ya da kendiliğinden yeni yasalar oluşturdu. Kurulan her cemaat iki temsilci seçiyor ve bir genel meclise gönderiyor, kararlar bu mecliste alınıyordu. Meclis oturumları her zaman açık yapıldı.

İsyancıları ezmek için ordusuyla birlikte Dük Richard'ın amcası Evreux Kontu Raoul gönderildi. Köylüler dağıtıldı, temsilcileri tutsak alındı ve evlerine göndermeden önce, Raoul tutsakların el ve ayaklarını kestirtti. Bu çok sert bir cezaydı. Jumi-

eges'li William bir yüzyıl sonra öyküyü için için sevinerek anlatır: “Bu, köylülere iyi bir ders oldu, meclislerini dağıttılar ve arabalarına geri döndüler.”

İki yüzyıl sonra, Robert Wace bu olayları *Roman de la Rou* (Normanların Yaptıkları) adlı destanının esin kaynağı olarak kullandı. Destanda köylülere usta bir ozan gibi dillendirdi. Belki de bu dizeler cemaatlerde gerçekten söylenenlerden çok farklı değildi:

“...Neden bile bile zarar görelim ki?
Haydi kaçalım tehlikeden!
Biz de insanız onlar gibi,
Kollarımız ve bacaklarımızın
Ne farkı var onlarınkinden?
Yoksa onlar dev, biz cüce miyiz?
Büyük bir dayanma
gücüne sahibiz üstelik.
Öyleyse tek eksiğimiz cesaret!
Haydi ant içelim kendi aramızda,
Mülklerimizi ve kendimizi savunmak için!
Bir olalım, bütünleşelim!
Bize savaş açmaya kalkıştıklarında,
Onların bir tek şövalyesine karşı,
Bizim otuz-kırk köylümüz çıkar
sağlam savaşçılar gibi!

Gençliğinin baharındaki otuz delikanlının
Karşısına çıkanın vay haline!
Onların bir teki bile duramaz karşımızda
Hep birlikte, sopalarla, değneklerle
Ok ve yayla, baltalarla,
Silahsızlarımız ise taşlarla

Bir çullandık mı üzerlerine,
İşte o zaman ağaç kesmek için
girebiliriz koruluklara,
sulardan balık tutabilir,
ormanlarda geyik avlayabiliriz.
Her şey bizim olduğunda,
Ormanlarda, tarlalarda ve otlaklarda
Yeni bir hayat kurabiliriz...”

Norman köylülerinin mücadelesi, uzun uzun sıralanabilecek köylü isyanlarının ilk örneklerinden başka bir şey değildi. Köylülerin dünyası neredeyse kesintisiz olarak bin yıldan beri tüm baskıcı otoritelerin dünyasıyla sürekli çatışma halindeydi. Bir yerlerde birkaç başkaldırının yaşanmadığı tek bir çeyrek yüzyılın bile geçmediğini söylemek abartı olmaz. Çoğu kez bu başkaldırıları katliamlarla sonuçlanırdı. Ama köylü direnişleri ne kadar kısa sürelerde ezilirse ezilsin, asilerin işgali altındaki bölgelerde tam özgürlüğün hüküm sürdüğü gerçeği asla yadsınamaz.

İngiltere, 1381

İNGİLİZ KÖYLÜ İSYANI: BÜYÜK BİRLİK

Yine de, insanın mülkiyetini geri alması, kısaca kamulaştırma, sadece anarşist komünizm aracılığıyla başarılabilir: Kişi, devleti ortadan kaldırmalı, yasalarını yırtıp atmalı, ahlakını reddetmeli, araçlarını hiçe saymalıdır. Kendi inisiyatifine uygun olarak işe koyulmalı ve kendi öncelikleri, idealleri ve yüklendiği görevin doğasına göre bir araya gelmelidir.

Elisee Reclus, Kropotkin'in *The Conquest of Bread*'ine Önsöz (1892)

Halk ne kadar çok ezilmişse, terör o kadar gereklidir.
Augustin Cochin, *The Revolution and Free Thought* (1916)

On dördüncü yüzyıl sona ererken, İngiltere Yüz Yıl Savaşları'nın içindeydi (1337'de patlak vermiş olan bir çatışma). Fransa'nın zaferlerinin yaşandığı bir devirdi. Özellikle güçlü kuvvetli erkekler askere alındığından ve her köyün 'kendi' askerlerinin donanımını kendi bütçesiyle karşılaması istendiğinden, halk savaşı yorgunuydu.

Aynı zamanda, hazine eşi benzeri olmayan ağırlıkta vergilerle ayakta duruyordu. İlk patlamalar taşrada senyör ve serf ilişkisinin kopuş noktasına geldiği en kalabalık bölgelerde görüldü.

Her zaman olduğu gibi, patlamanın fitili vergilerdi. Köylüler vergi memurlarına direnmışti. Hükümet asileri cezalandırmak için yargıçlarını görevlendirirken bazı uygulamalar olayları da-

ha da körükleyecekti. Bir tek örneği belirtmek bile yeterli: Bazı köylerde, genç kızlara bekaret kontrolü yapılıyor ve bakire çıkmayanlardan 'yetişkin' oldukları gerekçesiyle vergi isteniyordu!

Ayaklanma eşzamanlı olarak iki yerde birden patlak verdi; ilki Essex ve Kent'te, daha sonra da Doğu İngiltere'nin kırsal bölgelerinde. 1381 Mayıs'ında, ay sonuna doğru ve sonra Haziran başında, küçük bir Essex köyü olan Fobbing'de isyan çıktı. Asiler ne yapacakları konusunda kararsız kalmıştı. Thomas Baker adlı bir aşçı, arkadaşlarını topladı, sonra hepsi çevre köylerdeki arkadaşlarını ya da akrabalarını harekete geçirmek için dağıldılar.

Haber hızla köyden köye yayıldı, herkes fikrini açıkladıktan sonra, yerel 'birlikler' kuruldu. 30 Mayıs'ta, Fobbing'de on sekiz köyden gelen temsilciler arasında bir anlaşmaya varılınca bir özyönetim örgütlenmesi başlamış oldu. Köylü ve kasabalılar zaten loncalarda örgütlüydüler ve manor sisteminde çeşitli rolleri vardı. (Kilise ve büyük toprak sahiplerinin, sahip oldukları toprak üzerinde çalışanların dolaşım hakkı, ürünleri vb. üzerinde hükümler oldukları, yargılama ve cezalandırma haklarının olduğu derebeylik sistemi- ç.n.)

Yerel liderler zengin köylü William Gildeborne ve Colchester kasabasından Adam Michel'di. Haziran başında, karışıklıklar komşu Kent iline de yayıldı. Dratford, Maidstone ve Canterbury kasabaları direniş göstermeden asilerin eline geçti. Asilerin başında hareketin tartışmasız lideri ve baş sözcüsü olacak olan Wat Tyler vardı. Kuşkusuz bir takma ad olan Jack Straw diye birinden de çok sık söz ediliyordu. Bu kişi hareket içinde bir efsaneydi ama gerçek kimliği hala bilinmiyor. Aynı sözler ve eylemler ayırım gösterilmeden her ikisine de yüklendiği için, Straw'nın hiçbir zaman yaşamamış olması ya da bu adın Tyler'in takma adı olması da mümkündür.

Kudüslü Aziz John'un tarikatı olan Hospitaller Şövalyele-

ri'nin mülklerine saldırılar düzenlendi; liderleri Sir Robert Hales ayrıca Kralın Hazinedarıydı. Kent'te eylemlere liderlik edenlerden birisi John Coverhurst adlı bir adamdı. Çok geçmeden, Kentli ve Essexli asiler Blackheath'de güçlerini birleştirdiler. Bir önceki gün, Kral III. Richard kargaşanın arkasında hangi güdülerin yattığını araştırmak için onlara bir mektup yazmıştı. Şu yanıtı aldı: "Sizi canı danışmanlarınızdan kurtarmak için!" Her köylü isyanında olduğu gibi, her zaman halkını düşündüğüne inanılan kralın kendisi değil, daha çok ona ihanet eden danışmanlar hedef alınmıştı.

Ayrıca Blackheath'de hareketin büyük liderlerinden papaz John Ball da vardı. Radikal papaz, halkı isyana teşvik eden vazoları dolayısıyla hapisanede epey yatmıştı. Ünlü biriydi ve fikirleri de yaygınlık kazanmış durumdaydı. "Adem çift sürüp, Havva yün eğirdiği zaman / Beyefendiler neredeydi acaba?" şeklindeki ünlü özdeyiş ona atfedilmişti. Bu sözleri tekrarladığı kesin ama değişik zamanlarda, Avrupa'nın çok çeşitli yerlerinde söylenen bu özdeyişin ona ait olduğu söylenemez.

Ball bir çeşit ilkel komünizmi savunuyordu. İnsanlar eşit doğmuştu, kölelik sonradan icat edilmişti. Froissart, John Ball'ın aşağıdaki sözlerini kitaplarında tekrarlamış ve onlara belli bir saygınlık kazandırmıştı: "Dostlarım! İngiltere'de işler kötüye gidiyor; ortak mülkiyet olmadıkça, efendiler ve toprak köleleri ortadan kalkmadıkça, hepimiz bir olmadıkça kötü gitmeye devam edecektir."

Barış, özgürlük ve eşitliğin egemen olması için tek şey gerekliydi. Yargıçlar, jüri üyeleri ve hukukçular dahil, Krallığın bütün büyük adamları öldürülmeliydi. Asiler kurbanlarını bu kesimlerden seçmeliydi. Onlar da, senyörlere ödenen vergiler ve borçlara resmiyet kazandırıp onaylayan manor defterdarları gibi yok edilmeliydi. Bunlar eski hukukun tanıklarıydı ve ortadan kaldırılıp, unutulmalıydılar. Yeni hukuk halkın ürünü olmalı,

halk tarafından belirlenmeliydi. Bu fikirler Wat Tyler tarafından benimsenip yayılmıştı. Çoğu köylü isyanında görüldüğü gibi, kıyamete dair görüşlere de yer vermeyi ihmal etmemişlerdi.

Tüm bu görüşlerini ifade edebilecekleri muhatap bulmaya çalışan asiler, danışmanlarının oyuncağı haline gelmiş olan krala temas kurmaya çalışıyordu. Lambeth piskoposluğuna, Highbury’de Hazinesdar Hales’in malikanesine ve Southwark, Newgate ve Fleet cezaevlerine ve Londra Belediye Başkanı’nın konutuna saldırmışlardı. Saldırdıkları tüm cezaevlerinde mahkumları serbest bırakmış ve bazı yerlerde intikamlarını almışlardı. Hapishane olarak kullanılan Westminster Manastırı’nda gardiyanın kafasını uçurmuşlardı. Efendi-serf ilişkisi neredeyse ortadan kalkmıştı.

Sonuçta hiçbir direnişle karşılaşmadan Londra’ya girdiler. Bu sırada, kentin yoksulları da ayaklanmış ve nefret edilen Lancaster Dükü’ne ait Savoy Sarayı’nı yağmalamışlardı. Kent proletaryası ile köylülerin bir araya gelişi patlayıcı bir bileşim yaratmıştı.

Kralın muğlak önerilerini reddeden asiler çok netti. En ısrarlı talepleri hainlerin cezalandırılmasıydı. En devrimci talep, toprak kölelerini özgürlüğe kavuşturan yasanın ilan edilmesi, yani serfliğin kaldırılmasıydı.

Asilerin Londra’yı yağmalamayışı iyi niyetli olduklarının bir göstergesiydi. Ama artık kralla görüşmeleri kaçınılmaz hale gelmişti. Sonunda bu görüşme 14 Haziran’da Mile End’de gerçekleşti. Wat Tyler asilerin isteklerini II. Richard’ın huzurunda yineledi. Kral isteklerini kabul etti.

Asiler isteklerini dayatmak için Londra Kalesi’ne girerek, kafalarını kestikleri Hazinesdar Robert Hales ve kralın hekimi John Legge ile birlikte kendilerine düşmanca davranan Canterbury Başpiskoposu Sadbury’yi de öldürdüler. Bu arada zenginlerin mülklerinin yağmalanması sürüyordu. En çok nefret ettik-

leri Gauntlu John gibilerinin mülkleri özel hedefleriydi. Kral zaman kazanmak amacıyla, toprak kölelerinin özgürleştirilmesi yasası için bir taslak hazırlattı ve böylece asilerin saflarında ilk gediği açtı. Bunu yeterli gören ılımlılar Essex'e döndü.

15 Haziran'da Smithfield'da kral ile yeni bir görüşme daha yapılacaktı. Tyler diğer isteklerini de iletti. Asiler sonuç alınca-ya kadar savaşı yarıda kesmek istemiyordu. Kazanmak üzereydiler.

Ama felaket çok çabuk geldi. Wat Tyler Londra Belediye Başkanı tarafından öldürüldü. Bunun ardından, Tyler gibi güçlü bir liderin eksikliğini gideremeyen Londra hareketi çıkmaza girdi. Bu, bilinen bir senaryodur. Aynı senaryo daha sonraki ayaklanmalarda da görülecektir.

Bu arada ayaklanma Londra'da sönerken, başka yerlerde yeni isyan bayraklarının açılması oldukça garipti. Daha 14 Haziran'da, St. Albans çevresindeki Hertfordshire'da karışıklıklar patlak vermişti. Burada sıkışan Lort Abbot, yörenin sakinlerine ve komşu köylülere temel haklarının çoğunu vermek zorunda kalmıştı. İsyanın lideri William Grindecobbe'du.

Surrey ve Middlesex gibi isyana yeni katılan iller manor kayıtlarının yakılmasına ve mülklere yönelik saldırılara tanık olacaktı. Tüm bu eylemler başkentteki açmazlarla bağlantılıydı. Ama olayların şiddetli bir dönüm noktasına geldiği yer Doğu Anglia'ydı. Norfolk, Suffolk ve Cambridgeshire illerinde öfke patlaması yaşanıyordu. Ringfield papazı John Wrave 12 Haziran'dan sonra Suffolk'u ayaklandırdı. Diğer liderler yörenin yerlileriydi John Michel, John Batisford (papaz) ve en başta Thomas Sampson adlı zengin bir köylü.

Bazı avantajlar elde etme umudu taşıyan, aralarında Roger Bacon'un da bulunduğu bazı soyluların teşvikiyle Geoffrey Litster adlı bir boyacı Norfolk'ta isyan etti. Cambridgeshire'da göze çarpan bir lider yoktu ve daha alt düzeydeki yerel liderler

daha az tanınıyordu. İçlerinde en önemlisi Shuddy Camps'tan bir küçük mülk sahibi John Hancache'ymiş gibi görünüyordu. Diğerleri olaylar sona erdikten sonra, kurulan mahkemeye sanık olarak çıkanlardı. Bunların arasında Wimpolelu köylü Geoffrey Cobbe, Bartonlu çiftçi John Cook, Caxtonlu John Brooks, Hinxtonlu William Bokenham ve hakkında daha az bilgi sahibi olduğumuz terzi William Corre vardı.

Suffolk'ta, Thomas Halesworth adlı zengin bir kentlinin, (daha sonra John Wrave'in baş yardımcısı olacak olan) tüccar Robert Westbrom'un ve şövalye Geoffrey Denham'ın liderliğindeki asiler tarafından daha önce yakılıp yıkılan Bury St. Edmunds'ta yaşayan manifaturacılarla bağlantı kuruldu. George Dounesby tarafından 'Büyük Birliğe' karşı çıkarılan bir mahkeme celbine yanıt olarak ayaklandılar. Varlığı çoğu tarihçi tarafından yadsınan bu 'Büyük Birlik'ten tekrar söz edeceğiz.

Ama önce Doğu Anglia'daki karışıklıkların sonucuna dönelim. John Wrave ve silahlı birlikleri acımasızdı. 14 ve 15 Haziran'da bir yargıç, bir manastır baş rahibi ve bir keşiş öldürdüler. 16 Haziran'da, kasabanın muhtemelen bu işe zorlanmış olan belediye başkanı Edmund Redmeadow'un (meslekten boyacı olduğu için Litster de deniyordu) emriyle Cambridge Üniversitesi'nin beratları tahrip edilmişti. Düzenin sürdürülmesinin üniversitenin öğretim görevlileri ve rektörlerinin sorumluluğunda olduğunu söylemeliyiz.

Bölgede bulunan kalabalık Flaman toplumu da sık sık saldırılara hedef oluyordu. Bunun nedeni açık bir ırkçılıktan çok, sadece Flaman boyacıların yerli zanaatçıların dişli rakipleri olmaları ve asilerin kolay kabul edemeyeceği ayrıcalıklardan yararlanmalarıydı.

17 Haziran'da, asiler Norwich'i ele geçirdi ama şehir halkı onlara katılmadı. 18 ve 26 Haziran arasındaki dönemde, şehrin piskoposu Henry Despender, karşı saldırıyı yönetti. Litster ile

kamp kurduğu Kuzey Walsham'da karşılaştı. Litster'in barikatlarını yardı ve onu bozguna uğrattı. 28 Haziran'da Essex asilerinin geri çekilmiş olduğu Billericay'da da aynı olaylar yaşandı. Woodstocklı Thomas ve Sir Henry Percy onları dağıttı.

Tüm İngiltere'de, iş işten geçtikten sonra başlayan ve hızla sönüp giden başka başkaldırılar da oldu. Haberler çok yavaş yayılıyor, pazarlar ve panayırlar aracılığıyla aktarılıyordu. Birçok karışıklığın köylü ayaklanmasıyla ilgisi yoktu. Bazıları asi köylülere açıkça destek olan başka isyanlar da görüldü. Bunlar çok daha ciddi idi. Kasaba ve köylerin kendi aralarında ilişkiye geçmesi, devrimcileri bir adım ileri götürdü. Senyörlük sisteminin ötesine geçtiler ve sorgulamaya başladıkları monarşiyeye meydan okudular. Aralarında yığınla din adamı olmasına rağmen Kiliseyi de eleştiriyorlardı.

12 Temmuz'da kral ve üst düzey bürokrasi en sonunda düzeni yeniden kurmayı başardılar ve asilerin efendilerinden koparabildiği tüm ödünleri yırtıp, bir kenara fırlattılar. Artık baskıyı gizeleyecek hiçbir şey kalmamıştı.

John Ball, Coventry'de yakalandı. 13 Temmuz'da asıldı ve cesedi parçalandı. St. Albanslı asilerin lideri Grindecobbe da aynı kaderi paylaştı. Liderlerin çoğu ölüme mahkum edildi ama infaz yöntemleri aynı değildi. Gildeborne asılırken, Coverhurst gibi Brux'un da kellesi uçuruldu. Wrave yoldaşlarını, papazları, Geoffrey Parfey'i, askeri papaz Thomas'ı ve tüm diğerlerini ele verecekti. Buna rağmen Essex'te hayatta kalan asiler, zafere ya da ölüme kadar savaşmaya, taleplerini saf ve sulandırmadan savunmaya ant içmişti.

Soylular, hükümetin alt tabakanın kökünü kazımasına yardım etmişti. Cambridgeshire liderlerinden William Corre kurtulan tek kişiydi. Köyünü terk etmiş ve dokuz yoldaşıyla birlikte bölgeyi kasıp kavuran bir 'haydut' çetesi kurmuştu. Ekim 1382'ye kadar da yakalanmamayı başardı. Köylülük içindeki karışıklıklar ise 20 yıl daha sürecekti.

‘Asi’ örgütlenmeleri tam olarak gelişecek zaman bulamamıştı. Bugün ‘Büyük Birliğin Buyrukları’ diye bilinen mektuplar elimizdedir. Bunların John Ball’a atfedilmesi doğru gibi görünüyor. Aynı zamanda, Jack Mylner, Jack Carter, Jack Trewman’e de atfediliyorlar bunlar John Ball’ın takma adları da olabilir. Buyruklar son derece şairane, simgesel, metaforik ve hatta gizemli birer mesaj gibi.

Anlamları her zaman açık değildi ya da çok belirsizdi. Haherciler kırsal bölgeleri arşınıyor ve kuşku yok ki çok daha özel talimatların yanında emirleri de yayıyordu. Silahlı asi güçler ‘Büyük Birlik’e bağlı kalacaklarına ant içiyordu. Üyelerinin zihninde, bu birlik toplumun alt tabakalarının bir araya gelmesinden başka bir şey değildi. Belki resmi bir yapıya veya bir tür örgütlenmeye hiçbir zaman sahip olmamıştı. Ama bu fikir kendisini daha geniş bir hareketin parçası olarak gören birçok asi için somuttu. O çağ için görece yeni bir olay olan bu sınıf bilincinin köylülerin zihninde yeniden yer bulması için 1789 Fransız Devrimi’ni beklemek gerekecekti.

Bazı asiler resmi görevlerde bulunuyordu ve bundan oldukça iyi bir biçimde yararlandılar. Tendring (Essex) icra memuru olan Manningtreeli Henry Bakere kralın adına seferberlik emri çıkarmıştı. Bendingfieldlı James, Suffolk’taki Hoxne’den yüz okçu içinden seçtiği on kişilik bir mangayı asilerin hizmetine verdi. Papazlar kiliselerini para topladıkları, parola saptadıkları ve Tyler ile Straw adına kitleleri seferber ettikleri üsler olarak kullandılar. Varolan tüm yapılar harekete geçirildi. Bu yörelerden St. Albans manastırına kadar, güçleri bütün lortluğa, yani otuz ikiden fazla köye ulaştı.

Asi liderlerin bazıları seçildi, bazıları da güçlü kişilikleri ya da uzun süredir kabul edilen otoritelerinin yardımıyla hızla öne çıktılar. Genel anlamda, kendiliğinden ayaklanma köylülerin eseri idi. Bundan sonra askeri eylemler ve bu eylemlerin eşgü-

dümü konusunda daha deneyimli bir lider arayışı içine girdiler. Sözelimi, Wat Tyler ile zaten ‘sovyet’ halinde yaşayan bir kasaba olan St. Albanslılar ilk başarılarının hemen arkasından ilişkiye geçmişlerdi. Londra’daki zaferinden sonra bütün hareketin tartışmasız lideri o olacaktı. Aynı zamanda, bu hareketin bir zaafıydı da. Öldürüldüğünde, onun yerini alabilecek tek kişi bile yoktu.

Tyler öldürüldüğünde, örgüt oldukça iyi çalışıyordu. Düşman karşı saldırısı örgütün zamanında mevzilenmesini olanaksız kılacak kadar hızlı gelişti. Bunun üzerine Doğu Angliyalı (Suffolk, Norfolk ve Cambridgeshire) asiler bayrağı devraldı.

Başlıca talepleri serfliğin kaldırılması ve kendilerine ihanet edenlerin teslim edilmesiydi. Bu iki noktada hiçbir şekilde geri çekilmeyeceklerdi. Eğer ilk istekleri kabul edilmiş olsaydı, bütün İngiliz toplumu alt üst olacaktı.

Ama bir kez daha, ne tür bir toplum istiyorlardı? Ve zihinlerinde belirli bir vizyon var mıydı? Kendi geleceklerini nasıl hayal ediyorlardı?

Hepsi de lortlar ortadan kaldırılana kadar hiçbir şey başarmayacaklarını düşünüyordu. Tüm kötülüklerin kaynağını burada buluyorlardı. Ama kralı sorumlu görmüyorlardı. En sevdikleri slogan “Kral Richard ve gerçek avam ile birlikte!” idi. Kralı tüm çekişmelerin ve çıkarların üzerinde ve dışında kalan bir otorite olarak görüyorlardı.

Lortluğa karşı büyük bir savaşıma girişmiş olan asiler lortluktan herkese açık olmasını istiyorlardı. Tyler’ın herkesin lortluktan yararlanma hakkı olduğunu söylemesi, pratikte, onun ortadan kalkması demekti. Oysa, devrimin sonraki kuramcılarının çoğunlukla savunduklarının tersine, bu eşitlikçiliğin yukarıdan geldiği açıktır. Herkes bolluk ve mutlulukta eşit olmalıydı, yok-sulluk koşullarında değil.

Din adamları yaşamak için gerekenlerin dışında hiçbir şeye

sahip olmamalıydı. Zenginlerin toprakları gibi, onların mülkleri de cemaatleri arasında paylaştırılmalıydı. Başlarında bir tek piskopos ya da başpiskopos olmalı ve bu kişi kralın dünyevi hayatta oynadığı rolün aynısını ruhani alemde oynamalıydı. Tepede doğal bir lider ve ayrıca her yerde gerçekten tam bir doğrudan demokrasiye denk düşen, dünyevi ve ruhani iki liderle de doğrudan ilişkili bölge meclisleri, yani ‘sovyetler’ olmalıydı. (Geriye sadece bu ruhani ve dünyevi liderleri sepetlemek kalmıştı!)

Genelde, bu vizyon her zaman tutarlı ve sistemli, inceden inceye düşünülmüş değildi. Bunlar sadece en temel taleplerdi. Gel gelelim, Rodney Hilton, *Peasant Movements in the Middle Ages* (Ortaçağda Köylü Harekeleri) adlı kitabında, düşüncelerinde toplum, yönetim, adalet ve dinin denetiminde tek sınıflı bir halk monarşisinin ana hatlarının bulunduğunu belirtirken haklıdır.

Bazıları, bundan böyle hiç kimsenin kendi özgür iradesi dışında ya da sözleşmesiz bir başka insan adına çalışmaması gerektiğini öngörecektik kadar ileri görüşlüydü. O zamana kadar beyefendilerin tasarrufunda bulunan nehirler, ormanlar ve av hayvanlarına gelince, bunlar ortak mülkiyet haline gelmeliydi.

Zamanla bu taleplerden bazıları yavaş yavaş İngiliz toplumu tarafından tanınacaktı. Özellikle, doğmakta olan modern toplumda yeri olmayan serflik daha fazla yaşamayacaktı. Feodal vergi ve harçlar azaltılacak, hatta tamamen ortadan kaldırılacaktı. Ama bunun için daha başka mücadelelerin verilmesi gerekcekti. Bu reformlar için toplumu harekete geçiren kişiler, çok uzun bir süredir mezarlarında idi. Öncülerin kaderi böyledir.

1381 İngiliz köylü isyanının zafer mi, yoksa yenilgi mi olduğunu değerlendirmeyi okura bırakıyoruz. Belirli bir zaman dili mi için zafer, daha uzun bir zaman dilimi içinse yenilgi!

Proletaryanın ilerlediği yol bu taşlarla döşenmiştir.

Katalonya, 1462-1846

LOS REMENSAS

Her şey herkese aittir, çünkü bunlara herkesin ihtiyacı vardır ve herkes üretime yapabileceği katkıyı yapmıştır, çünkü dünyadaki servetin üretiminde herkesin katkısını tek tek ölçmek mümkün değildir. Eğer erkek ve kadın çalışırken adilce üstlerine düşeni yapıyorsa, üründen de kendi adil payını alır. Bu pay onların refahını güvenceye almaya yeterlidir.

Peter Kropotkin, *The Conquest of Bread* (1890)

Asıl hayat henüz gün ışığına çıkmamıştır. O, son eksik insanın ayak izlerinden, bizim ayak izlerimizden filizlenecektir.

Raoul Vaneigem, *The Book of Pleasures* (1979)

On beşinci yüzyılda İspanyol köylülerinin ezici çoğunluğu hala serflik sistemi altında yaşıyordu. Bu 'özgür olmayan' köylülerin (İspanyolca'da Remensas) yükümlülükleri sürekli artıyordu. Bir de bunlara, özellikle Katalonya'da, malos usos (kötü haklar) eklenmişti. Bunlar Katalan lortların tasarrufunda olan beş uygulamaydı; tasarruf hakkı, veraset, zina, kundakçılık ve ipotek. Kısacası köylüyü soymak ve eziyet etmek için gereken hemen her şey.

En sonunda köylüler ayaklanacak ve bu en uzun süren köylü isyanlarından biri olacaktı. İsyen, Katalan köylülerinin güneye, yeni topraklara göç etme isteğini geri çeviren lortların ve feodal-lerin bitmek bilmeyen baskılarından kaynaklandı. Kara Ölüm

(Büyük Veba Salgını) kırsal bölgeleri kasıp kavurmuştu. Köylülerin dayanacak hali kalmamıştı. Açgözlü lortlar, o zamana kadar gönüllü olan bazı vergileri, zorunlu aynı yükümlülüklerle dönüştürme kararı aldılar. Lortunun topraklarını terk etmeye karar veren köylü, şimdi de *remensaslık*la yükümlü kılınmıştı. Korkunç *malos usos*tan sonra bu herkese uygulanabilirdi. Artık bıçak kemiğe dayanmıştı ve isyan başladı.

Köylülerin talepleri arasında terk edilmiş mülklere el koymak ve bu toprakları ekme hakkı da bulunuyordu ve özellikle bunda ısrarlıydılar. Lortlar buna karşı değildi ama ödenmesi gereken kiralardan miktarı üzerinde bir uzlaşmaya varılmamıştı. Köylüler, *malos usos*un kaldırılması için krala başvurduklarında, ılımlı bir yaklaşım benimseyerek, tazminat ödemeyi önerdiler.

V. Alfonso ayağına gelen fırsatı tepmedi. 1445'te köylülerle anlaştı. Öfkeye kapılan Barcelonalı soylular ve zengin toprak beyleri, doğrudan çıkarları söz konusu olan Gerona Piskoposu liderliğinde direnmeye karar verdiler.

1462 Remensaların ilk başkaldırışına sahne olan yıl oldu ve savaş 1471'e kadar sürecekti. Soylular eski düzeni yeniden kurmak için tüm güçlerini seferber ettiler. Savaş 1483'te yeniden patlak verdi ve 1484'ten 1486'ya kadar bütün şiddetiyle sürdü.

Bir ordu kuran Francisco Verntallat adlı bir köylü savaşçıları akıllıca bir yöntemle seçiyordu. Her ailedeki üç erkekten birini askere alıyordu. Böylece köylü yaşamı savaş nedeniyle alt üst olup topraklar boş kalmıyor ve özveri tüm ailelere eşit dağıtılıyordu. Ordu, istihkamlarının gerisinde siperdeydi. Köylü askerler at binmekten hoşlanıyordu, çünkü bir kraliyet fermanı uzun süredir köylülere ve zanaatçılara at binmeyi yasaklamıştı.

Kral bir felaketi önlemek için Verntallat'ı makam ve parayla satın aldı. İstihkamlar yerle bir edildi.

İlk başkaldırı *malos usos*un kaldırılmasını sağlamıştı. Kata-

lan lortların *malos usos*u yeniden yürürlüğe koymalarına karşı savaşı yeniden örgütleyecek yeni liderler ortaya çıktı. Avukat Tom's Mieres ile birlikte önde gelen diğer lider Peder Joan Sala oldu.

Savaşın sonlarına doğru, Sala, köylü isyanlarında ender görülen, özellikle ruhban sınıfı karşıtı son derece radikal eğilimler sergiliyordu. (Gerçi bu, daha önce, Flaman kıyısındaki 1323 başkaldırısında da görülebilir.) Mieres yetenekli bir kuramcıydı. İnsanların özgür doğduğunu ve kralın görevinin, köylülere soylulardan korumak olduğunu söyleyen doğa yasasına dönüşü vadediyordu. Burada her köylü isyanının temel fikrini buluyoruz: Hemen karşılarında duran ve yükümlülükler dayatan lortlar kötü niyetli ve namussuz kişilerken, uzaktaki kral, kendi taraflarında, onlara barış getiren iyi bir insandı. Yavaş yavaş bir sınıf bilinci oluşuyordu. Köylüler kendilerini ve karşılarındaki lortları birleştirenin neler olduğunu zaten biliyorlardı, ama henüz krallığı bir yere oturtamamışlardı. Tam bir bilinç edinecekleri 1789'a kadar, durum hemen hemen aynı kalacaktı. Ve o zaman krallık da bir gecede silinip süpürülecekti.

Daha sonraki eylemleri yöneten Sala, ne olursa olsun tüm feodal vergilerin kaldırılmasında ısrar etti. Toprak mülkiyeti köylülere bırakılmalıydı. Bu, yürürlüğe konulması halinde feodal toplumu tümüyle yıkacak olan devrimci bir talepti. Oysa Sala'nın soyluluğu ortadan kaldırmak gibi bir niyeti yoktu, tek dileği onların ayrıcalıklarının azaltılmasıydı.

Başka yerlerde, daha ılımlı başka temsilciler de müzakerelerde bulundular. Daha ılımlı görünmekle birlikte, daha az kararlı değillerdi. *Malos usos*un ve serflikin kaldırılması, lortun kendi iradesini zor yoluyla dayatmasının yasaklanmasında ısrarlıydılar.

Yetkililer bu istekleri karşılamaktan çekinseler de, Sala'nın etrafında toplanan aşırı gruptan daha çok korkuyorlardı. İlimlilerin taleplerine boyun eğdiler. 1486'da, Sentencia Arbitral de

Guadalupe, köylüleri feodal lordların serfleri olarak toprağa bağlayan uygulamalara son verdi. Tazminat karşılığında serbest kalacaklardı. Böylece köylüler küçük mülk sahiplerine dönüştüler. Onlarca yıl, eşi benzeri görülmemiş bir refah içinde yaşadılar.

Remensaların bu zaferi bir köylü ayaklanmasının tam başarıya ulaştığı ender örneklerden biriydi. Can kayıpları olmakla birlikte, ayaklanma katliamla sonuçlanmamıştı. Remensaların özel bir tarihsel koşuldan yararlandığı söylenebilir: Kral V. Alfonso, kendi otoritesini tanımakta kararsız kalan Katalan soyluları ve Barcelona burjuvazisi ile kapışmaktan çekinmiyordu. Köylüler bilmeden egemen sınıfların kendi içlerindeki bu gerginlikten yararlanmıştı.

Fransa 1548-1574 GÖNÜLLÜ KÖLELİK ÜZERİNE ETIENNE DE LA BOÉTIE’NİN SÖYLEVİ

Büyük bir fikrin ortaya çıkışıyla, içerdği anlamın gerçek bir pratik biçim alması arasında, her zaman belirli bir zaman dilimi bulunur.

Max Nettlau, *A Short History of Anarchy* (1934)

Baskının sürmesi neye bağlıdır? Bize! Baskının kalkması için neye güvenmeliyiz? Kendimize!

Bertolt Brecht

Etienne de La Boétie, insanlık tarihinin en önemli kitaplarından birini kaleme aldığında henüz on yedisindeydi. Hüzünlü klişeleriyle, yüzyıllardır büyük burjuvaziyi büyülemiş olan Montaigne’in arkadaşıydı. La Boétie, *gabelle*’ye (tuz vergisi- ç.n.) karşı Guyenne ve özellikle de Les Piteaux’daki (1548-1549) köylü isyanlarından etkilenmişti. Saray Nazırı Anne de Montmorency, asileri Bordeaux’da ezmişti. Bu olay genç La Boétie’de derin izler bıraktı. Kitabı muhtemelen birkaç yıl sonra tamamlandı ancak sadece elyazması olarak dağıtıldı. Montaigne kitabın yayınlandığını görmek istemişti. Ama olmadı!

La Boétie 1563’te yapıtının yayınlandığını göremeden 33 yaşında öldü. Nihayet 1574’te imzasız olarak yayınlanan kitabın elyazmalarını ele geçiren Kalvinistler, metni kendi tartış-

malı davaları için kullandılar. (Kalvinistler günümüzün Stalinistleri gibiydiler.)

Montaigne, Protestan olduğu için zulüm görür korkusuyla, dostunun denemesini planladığı gibi kendi *Essais*'ine (Denemeler) almamıştı. Kalvinistler tarafından değiştirilip kısaltılarak yayınlanan kitap, yüzyıllarca Contr'un adıyla tanındı. Landauer kitabın hayranıydı, Marat da 1774'te kendi *Chains of Slavery* (Köleliğin Zincirleri) adlı yapıtında, içeriğini daralttığı bu görüşleri utanmazca kullandı.

La Boétie'nin yapıtının gerçek değeri ancak yakın zamanlarda anlaşılmıştır: Bu kitap, isyan teorileri ile ilgilenen herkes için bir başyapıt olarak görülmelidir. Tezlerinin yalınlığı, gücü ve berraklığı, kitabı sadece Marx, Proudhon ya da Rousseau'nunkiler gibi metinlerin gölgede bırakabileceği temel kaynaklardan biri haline getirmiştir. En iyisi kitaptan birkaç alıntı yapmak:

“Ama eğer yüz ya da bin kişi, bir tek bireyin kendilerini ezmesine izin verirlerse, ona karşı çıkmalarını engelleyen şeyin korkaklık olduğu tezi ikna edici midir? Yoksa ona saygı duymamaları ve hor görmeleri yüzünden ona direnmemeyi tercih etmiş olabilirler mi? Eğer sonunda, yüz ya da bin kişinin değil, yüz ülkenin, bin şehrin, bir milyon insanın, kendilerine hiçbir diplomatik nezaket göstermeden serfler ve köleler gibi davranan o bireye saldırıp onu ezmeye yanaşmadığını görürsek, buna ne ad vereceğiz?”

“Demek ki kendi ezilişine izin veren ya da daha çok bunu sağlayan, halkın ta kendisidir, çünkü halk, sadece hizmet etmeyi reddetmekle bile zincirlerini kırabilir. Kendi boyun eğişinin sorumluluğunu taşıyan ve kendi gırtlığını kesen, halktan başkası değildir. Ya kölelik ya özgürlük ikileminde olduğu halde, özgürlüğü reddeden ve boyunduruğu kabul eden, talihsizliğini benimseyen ya da hatta onun peşinden giden de halktır.”

“Doğru, bir yangın tek bir kıvılcımla başlayıp, yayılır. Önü-

ne ne kadar çok çıra çıkarsa o kadar tüketir; sonunda yanacak bir şey kalmayınca da sönüp gider. Tiranlar ne kadar çok yağmalla larsa, o kadar çok şey isterler. Ne kadar çok yeri harabeye çevirir, yakıp yıkar, ne kadar saçıp savururlarsa, bir o kadarını daha yiyip bitirirler. Güçlenirler ve her şeyi tüketip yok etmeye daha çok niyetlenirler. Ama insanlar onlara itaat etmeyi reddettiklerinde, o zaman çırılçıplak ve çaresiz kalakalırlar. Tıpkı köklerinden daha fazla özsu ve besin alamayan bir ağacın çok geçmeden kuru, ölü bir dal parçasına dönüşmesi gibi.”

“Zavallı, sefil halk, çıldırmış halk, uluslar senin ıstırabından besleniyor ve senin iyiliğin hiç kimseyi ilgilendirmiyor. Servetinin en iyi, en parlak kısmı gözlerinin önünde elinden alınıyor; tarlaların yağmalanıyor, ocakların tütmüyor ve en değerli aile yadigarların çalınıyor! Hiçbir şeye sahip olmadan yaşayıp gidiyorsun. Ve tüm bu yıkım, bu gasplar, bu talanlar düşmanlarının değil senin sayende! Ama elbette, düşmandan ve sahip olduğu her şeyi sana borçlu olan kişiden çok, onlar adına savaşa cesaretle koşan ve boş yere kahramanlık gösterip ölen de senden başkası değil. Oysa, bu efendinin de iki gözü, iki eli ve bir gövdesi var; senin şehirlerinin sayısız sakininin sahip olmayıp da onun sahip olduğu bir şey yok. Onda olup sende olmayan şey, senin kendi kendini yok etmek için ona sunduğun araçlardan başkası değil. Eğer senden ödünç almasaydı, seni tutup alaşağı edecek bunca eli nereden bulacaktı?”

“Senin şehirlerini çiğnemek için kullandığı ayaklar, senin ayakların değil mi? Senin üzerinde, senin ona verdiğinden başka bir gücü var mı? Tarlalarını ekip biçiyorsun ki o bunları ziyan etsin; sırf o çalıp çırpın diye ev yapıp, dayayıp döküyorsun. Cinsel zevklerini tatmin etsin diye kızlarını, askere alsın diye oğullarını yetiştiriyorsun. Onlar da severek itaat ediyorlar! Böylece senin oğullarını katliama sürüp, kendi açgözlülüğünün silahına, kendi intikamının cellatlarına dönüştürüyor. Öyleyse, artık daha

fazla hizmet etmemeye karar verdiğinde, özgürlüğüne kavuşacaksin. Sana onunla çatışmayı da, onu devirmeyi de öğütlemiyorum. Sadece ona verdiğin tüm desteği çek, bak nasıl kaidelerinden kurtulan dev sütunlar gibi devrilip, paramparça olacak!”

“(Doğa)... hepimizi aynı şekilde yarattı; hepimizi, eşit ya da daha doğrusu kardeş olduğumuzu göstermek için aynı kalıptan yarattı. Ve eğer, yetenekleri dağıtırken, bazılarını biraz fiziksel ya da düşünsel üstünlük verdiyse, amacı bizi bir dövüş arenasına atmak olamazdı. Amacı, en zayıfın, en güçlü ve en kurnaz tarafından ezildiği bir orman kanunu dayatmak olamazdı. Doğrusu, doğanın bazılarını daha çok, bazılarını daha az vermekle, bir kardeşlik duygusu yaratmaya ve yardımlaşmaya zemin hazırlamaya çalıştığına inanabiliriz. Bazıları yardıma ihtiyaç duyar, bazılarının da yardım edecek gücü vardır. İyiliksever anamız bize her şeyi, yuvamız olarak tüm yeryüzünü verip, hepimizi aynı çatı altında beslediğinden, hepimizi aynı hamurla yoğurduğundan, her birimiz komşusunda, bir aynaya bakar gibi kendisini görebilmelidir. Eğer doğa hepimize harika bir dil ve konuşma yetisi verdiyse, bunu birbirimizle kaynaşıp kardeş olalım diye yaptı. Ve bizi iletişim ve fikir alışverişi yoluyla, fikir ve amaç birliğine yöneltti. Eğer her araçla ittifakımızın düğümlerini, toplumumuzun bağlarını oluşturmamızı ve sıkılaştırmamızı dilediyse, en sonunda, bizim her şeyde bir olmamız, sadece birleşmiş değil ama hep birlikte, deyim yerindeyse, bir tek varlık oluşturmamızı istediğini gösterdi. Öyleyse, herkesin doğal olarak özgür olduğunu, çünkü herkesin eşit olduğunu nasıl bir an bile unutabiliriz? Hepimizin tek bir bütüne ait olduğumuzu bile bile, içimizden bazılarının bu birliğe köle olarak katılabileceği görüşüne kim inanır?”

“Özgürlük doğanın yoludur ve bana kalırsa, biz sadece özgür olarak doğmakla kalmıyor, özgürlüğümüzü savunmak için doğuştan bir kararlılıkla geliyoruz dünyaya.”

“Gerçeği söylemem gerekirse, tiranlar arasında bir ayırım yapabilirim. Ne var ki, aralarında bir seçim yapacak durumda değilim, çünkü tahtlarına yapışma biçimlerindeki farklılıklara rağmen, yönetim tarzları hemen hemen aynıdır. Halkın seçtiği liderler, halka ehlileştirilecek bir boğa muamelesi yapıyor; fethe-derek başa geçenlerse, onu diledikleri gibi davranacakları bir av hayvanı gibi görüyorlar. Krallık sülalelerine gelince, onlar da halkı sanki doğuştan kendilerine ait olan bir köle güruhu gibi görüyorlar.”

“İnsanların gönüllü olarak hizmet etmesinin başlıca nedeni, köle olarak doğmaları ve köle olarak eğitilmeleridir. Buradan da gayet tabii, tiranların yönetimindeki insanların kaçınılmaz olarak korkak ve kadınsı oldukları sonucu çıkar...”

“Bu yüzden, tiranlar bazı uyruklarını diğerlerini köleleştirmek için kullanırlar. Kendilerinden korunmaları gereken kişiler tarafından korunurlar. Oysa bir deyim anlattığı gibi, kütüğü yarmakta kullanılan balta da ağaçtan yapılmıştır. Tıpkı kralın okçuları, muhafızları ve baltacıları gibi. Bunlar da onun tarafından ezilip inlemediklerinden değil. Ama Tanrının ve insanların lanetlediği bu zavallılar, talanın sürmesinden hoşnuttur. Bunlar kendilerini soyup soğana çevirenlerle değil, kendileri gibi talana hiç ses çıkarmadan katlananlarla kapışırlar. Hem tiranın tiranlığından hem de halkın boyun eğmesinden yararlanmak için, tirana alçakça yağ çeken tiplere gelince, onların aptallıklarına ve kötülüklerine her zaman şaşırmışımdır. Çünkü, gerçeği söylemek gerekirse, tiranlıkla flört etmek için özgürlükten vazgeçmek yetmez. Ayrıca köleliği benimsemek, köleliğe dört elle sarılmak da gerekmez mi?”

Kuzey Amerika, 1570 -19. Yüzyıl başları İROKUA BİRLİĞİ

Hepsi birlikte şarkı söyler ama her biri kendi şarkısını söyler.
Onlar gecenin efendileridir ve her biri kendi kendisinin efendisidir.

Pierre Clasters, *Chronicle of Guyaki Indians* (1972)

Beyaz adamın (Fransız, İspanyol, İngiliz, Hollandalı, Portekiz vb.) Amerika kıtasına ayak basmasından önceki günlerde, kıtada önemli uygarlıkların gelişmiş olduğu ve bunların bazen uyum, bazen uyumsuzluk içinde yaşadıkları bilinen bir olgu. Kristof Kolomb'un Amerika'yı, Amerigo Vespucci'den daha çok keşfetmediği artık bir sır değil. Gene de bu Amerika uygarlıkları ile Avrupalı feodallerin paragöz dünyası arasındaki ilişkilerin başlangıcı, hala 1492 olarak tarihlendiriliyor.

İnsanlık tarihinde bir dönüm noktası olan bu tarih, tüm tarihin en büyük soykırımlarından birinin başlangıcına işaret eder: Yüzlerce farklı uygarlık ve halka karşı soykırım... Bazılarının kültürleri beyaz işgalcilerin kültüründen çok daha ileriydi. Kabaca bugünkü New York eyalet sınırlarında yer alan Amerika'nın kuzeydoğusunda, birçok Kuzey Amerikan kabilesini kucaqlayan İrokua uygarlığı iyi bir örnektir.

Beyazlar bu topraklara girdiğinde, İrokualar, Amerika kıtasının en güçlü kabileleri olarak bir dizi halinde örgütlenmişlerdi. Bu, yerleşik bir uygarlıktı. Daha çok nehir ya da göl kenarların-

daki köylerde yaşıyorlardı. Birkaç yüz kişilik bir nüfusu barındıran köyler, kütükten yapılmış setlerle çevrilirdi.

İrokualar çiftçi bir halktı; köyün her yerinde tahıl ve sebze yetiştirilirdi. Erkekler ormanda arazi açar ve av hayvanlarının sayısını arttırmak için çeşitli önlemler alırdı. Evleri hiç de derme çatma barınaklar değil aksine iyi inşa edilmiş ve düzenlenmiş mekanlardı.

Öte yandan İrokualar aynı zamanda oldukça savaşçı bir halktı. Özellikle kuzey komşuları Algonquinler ve güney komşuları ile sık sık çatışıyorlardı. Onlara boyun eğdirerek kendi konfederasyonlarına katmak istiyorlardı.

Aslında İrokuaların kendi arasında da bazı farklılıklar vardı. Batıda, bir ölçüde saldırgan özellikler taşıyan Oneidalar ve daha barışçı Onondagalar yaşırdı. Hudson nehri kıyılarında Mohawklar yaşıyordu. Yamyam anlamına gelen adları bile geleneksel vahşiliklerini anlatmaya yeter. En kalabalık kabile olan Senecalar, Ohio kıyılarında yaşıyordu. Biraz daha uzakta ise Cayugalar vardı.

Bu beş grup 'Beş Kabile Konfederasyonu' diye bilinen oluşumu gerçekleştirmek için 1570'lerde bir araya geldi. 150 yıl kadar sonra, 1722'de, beyazların kısa süre önce büyük ölçüde yok ettiği ve konfederasyonun korumasına ihtiyaç duyan altıncı kabile Tuscarosalar da konfederasyona katılacaktı. 'Altı Kabile Birliği' ya da kendi dillerini kullanacak olursak, 'Hodesaunee' böylece tamamlandı. Delawareler gibi başka kabileleri de kanatları altına alarak güçlenmeye devam etti.

Efsanelere göre bu birlik başlangıçta dinsel temellerde kurulmuş. Daganawidah adında bir peygamberin bu kabilelere barış getirdiği söylenir! Bir numaralı müridi Hiawatha adlı bir Mohawkmış. Burada Longfellow'un yazdığı destanla bağlantılandırılabilir bütün anıları aklımızdan çıkarmalıyız. Longfellow tarihsel Hiawatha ile hiçbir ilgisi olmayan birkaç Ojibway efsane-

sini 'beyazlatmak' için, Yerliler arasında ünlü olan bu adı ödünç almıştır. Bizim ilgilendiğimiz Hiawatha'nın, kendi fikirlerini yaymak için her halkın her kabilesini beyaz bir kanoyla ziyaret ettiği iddia edilir. Ve söylendiğine göre büyük başarı kazanmış.

Efsane pekala doğru olabilir ama hiç kuşkusuz Hiawatha yalnızca dinsel güdülerle hareket etmiyordu, din sadece, amansız politik sorunları örtmek için gerekçe olarak kullanılmış olabilir. Beyazlar gelmişti. İngilizler ve Fransızlar ganimeti paylaşmak için boğazlaşıyordu.

Ayrıca Fransızlar bu Yerli vahşilere fazla tahammül edememişler ve bu da onlara pahalıya mal olmuştu. İrokualar bölgede güç kazanmaya çalışan ve daha pragmatik olan İngilizlerle ittifak kuracaktı. Amerikalılar -bununla elbette Amerikan Yerlilerini -İngilizce'de Indians- kastediyorum. Aslında iki sözcük de yanlış, çünkü bu halkların ne Hindistan'la ne de bu topraklara adını veren İtalyan kaşif Amerigo Vespucci ile bir ilgisi vardı- arasındaki kardeşlik hayatta kalmaları için mutlak bir gerekliliktir. İki peygamberin bunu anlayıp anlamadığı ya da kabile reislerinin bu sorunu birlik yoluyla çözüp çözmedikleri pek önemli değil. Birlik sağlandı ve iki yüzyıldan uzun sürdü.

Eğer bu uygarlığı o sırada Avrupa'da var olanlarla karşılaştırsak, İrokua Birliği'nin işleyişinin, her bakımdan takdire şayan olduğu kolayca görülebilir. Beyazların bu karşılaştırmadan üstün çıktıkları söylenemez.

Ayrıca ünlü Birleşik Devletler anayasası, İrokuaların yazılı olmayan anayasasına epey borçlu olacaktı. İrokuaların anayasası akıllı beyazları etkilemişti.

Her şeyden önce, bu bir konfederasyondur. İktidar büyük ölçüde dağıtılmıştır. Her birey kendi yaşamı üzerinde önemli bir güce sahiptir. Dış ilişkiler, savaş ve barışla ilgili her şey federal düzeyde ele alınır. Karar alma yetkisi Kabile Reisleri Konseyi'ne bırakılmıştır. Yaklaşık elli kabile reisi vardır.

İç düzenlemelere gelince, her halk kendi kararını kendi kabile reislerinin toplantısında alırdı. Her halkın içindeki her kabile özerkti, her birinin kendi yetkisi, kendi şefi vardı. Kabile içindeki her klan da belli ölçüde özerkti ve kendi şefi vardı. Her biri kendi adına karar verir, daha sonra diğer şeflerle toplanır ve bağlayıcı bir karar alırlardı.

Garip ve ilginç bir seçim sistemleri vardı. Öncelikle İroku-aların en iyi belgelenen anaerkil toplumlardan biri olduğunu söylemeliyiz. Toprak mülkiyeti, tüm mallar, ev ve çocuklar kadınlara aitti. Kadın kocasını kendisi seçer ve toprağı işleyip aletleri kullanan erkek olsa da, istemediğı takdirde kocasını kapı dışarı ederdi. Evlenmek de, boşanmak da çok basitti.

Kadınlar klan düzeyinde bir araya gelir ve seçim kriterleri uyarınca- savaşta komutanlık edeceğinden güçlü kuvvetli ve yetişkin bir erkek olması gereken- reisi sadece onlar seçerdi. Zorunlu olarak babadan oğula geçmese de reislik miras bırakılabilirdi. Eğer seçilen reis çok gençse, kadınlardan biri naip olarak onun yerine yönetebilirdi.

Reis ömür boyu seçilmezdi. Hoşnutsuzluk yarattığı ya da hata yaptığında, kadınların ilk uyarısıyla karşılaşırdı. Üçüncü uyarıdan sonra, görevden alınır ve yerine yenisi atanırdı. Bu reis, sovyete gönderilen ‘delege’ ile karşılaştırılabilir.

Özyönetimci devrimler sırasında ortaya çıkan konseylerin konseyi gibi, klan reisleri kabile reislerini atar, bunlar da ulusal reisleri atarlardı.

Her halk, merkezi reisler konseyine istediğı kadar reis/delege gönderiyordu. Her halkın bir tek oyu vardı, dolayısıyla delegeler birbirleriyle uzlaşmak zorundaydı. Sonra altı üyeli reisler konseyi uzlaşma içinde bir tutum almak zorundaydı çünkü kararlar oybirliğiyle alınıyordu. Oturum ve tartışmalar, bir tek muhalif görüşü ikna etmek için gereken süre kadar sürerdi. Sadece daha genel bir çıkar birliğı, zamanı geldiğinde bu oybirliğini teşvik edebilirdi.

Yazılı hiçbir şey yoktu. Anayasa tamamen sözlü geleneğe dayalıydı ama herkes buna saygılı davranırdı. Ne polis ne de federal vergiler vardı. Her kabilenin içersinde düzeni kadınlar sağlardı.

Her zaman geri çağrılabilen delegeler ki bu akla çok şey getiriyor- bu düzenlemenin tek yeniliği değildi. Günümüzde her halkın bir oy hakkının olduğu seçimler, Birleşik Devletler’de her eyaletlin tek oy kullandığı başkanlık seçimlerinde görülebilir. Çağdaş sistemlerin bir çoğunun İrokua modelinden ödünç alındığı söylenebilir. Amerikan Yerlileri arasında bu model uygulanırken Avrupa’nın feodal derebeyliklerin acınası bir mozağından oluştuğunu unutmamak gerekir. Marx ve Engels sadece kısmi, yanlış yorumlanan parçalarına erişmiş olmakla birlikte, İrokua sisteminden epeyce etkilenmişlerdi.

Bu uygarlığın ihtişamını gösteren noktalar arasında, tamamen görmezlikten geline bir nokta var: Sigmund Freud’dan iki ya da üç yüzyıl önce, İrokualar psikanaliz ve psikoterapiyle uğraşmışlardı. Rüyalarını, bugünküne benzer biçimlerde yorumlamışlardı. On yedinci yüzyılda, İrokuaların bilinçlerini sömürgeleştirmek için gelen Cizvitlere, bu alandaki düşüncelerini açıklamışlardı. İnsan ruhu bilinçli arzularının dışında, kendini rüyalarda açığa vuran gizli arzulara da sahipti. Rüyalar ‘arzunun dili’ydi. Kullanılan temel teknik kendi psikanalistlerimizin iyi bildiği ‘serbest çağrışım’dı.

Hayatlarını ve önemli eylemlerini rüyaları yönlendirirdi. Bu birçok eski uygarlıkta görülen bir olaydı ama boş inançlarla ilgisi yoktu. Daha çok, akılcı ve bilimsel bir işlemdi. Nasıl bizim ‘ruh doktorları’mız varsa, onların da danışmanları vardı. Ve bunlar genellikle kadındı.

Başka yerlerde, ulaşılması hedeflen bir başka toplumsal statü daha vardı, (ağaç) ‘çam’ statüsü. Bu, savaş kahramanlıklarını ve çatışmalardaki cesaret ve yiğitliği gösteren bir unvandı.

‘Çamlar’ önemli bir rütbeye sahipti ve zaman zaman reislerle aralarında sürtüşmeler olurdu. İş savaşa geldiğinde, İrokualar teke tek dövüşe değer verirler ve Algonquinlerin tomahawk (savaş baltası) dediği, dövüş sopalarıyla dövüşürlerdi. Bazen tahta bir kalkan ve bir çeşit örgü güderiden yapılan göğüs zırhı da kullanırlardı. Pusularda ise herkes gibi ok ve yay kullanırlardı. Tutsakları iki farklı son beklerdi. Eğer kabilede insan gücü açığı varsa ya da telafi edilmesi gereken ağır kayıplar verilmişse, tutsaklar onların yerine kullanılırdı. Eğer böyle bir durum söz konusu değilse ustalıklı işkencelerden geçerek öldürülürlerdi.

İrokualar işkenceyi sevdiğinden, işkence çok uzun sürer ve acı, işkencenin sonuna kadar aynı seviyede tutulurdu. Tutsaklar ateşte kızartılır, kol ve bacakları kesilir ve çılgınca kırbaçlanırdı.

İrokuaların gücü, çok geniş topraklara yayılmış ve buraları savunabilecek durumda olmalarından geliyordu ve haklı bir korku salmışlardı. Öte yandan, topraklarını daha fazla genişletebilecek kadar da güçlü değillerdi. Beyazlarla karşılaştıklarında çö-küşlerinin nedeni buydu. İnsan gücü açığı vardı. Savaş, çiftçilik, inşaat, arazi açma işleri, bunlar hep erkek işiydi ve onlar da her şeyi aynı anda yapamazdı. Tutsak alır, yağmalar ve sonra kaçar-lardı.

Beyazların kalabalık gruplar halinde topraklarına gelişi 1640’ta gerçekleşti. İki yüzyıl içinde, bu parlak uygarlık hemen hemen tükendi. Toprakları beyazlar tarafından işgal edildi ve her şey yok edildi.

Amerika’daki bütün Yerlilerin silah, alkol, Kilise, salgın hastalıklar ve kalleslik sayesinde yok edildiği iyi biliniyor. Elise Marienstras’ın söylediği gibi (Cahiers Jussieu); “Amerikan Yerlileri, batılı Hristiyan uygarlığının sürekli bir temas içinde olduğu, yazısı olmayan, ‘ilkel’ denilen halkların ilkiydi. Sömürgeciliğin Afrika, Avustralya ve Asya’da daha sonra kullandığı teorilerin, yöntemlerin ve ideolojinin deneme tahtası Amerika’ydı.

Amerikalı ve Avrupalı ideologlar ile politikacıların, bir tek modele dayanan ve doğrusal bir evrim izleyen, uygarlığın evrimi kuramını geliştirmeleri, Amerikan Yerlilerinin kültürlerinin gözlemlenmesi ve aşığılanmasıyla gerçekleşmiştir.”

Hristiyanlık geri kalanını tamamlayacak, kendisini İrokuaların zaten tek Tanrılı olan inançlarına kolayca yerleştirecekti. Söзде ‘vahşilikleri’ hakkında ciltler dolusu yazı yazılmasına karşın, onlar da Tanrıya inanıyorlardı.

İrokualar hakkında bir ölçüde tutarlı bir gözlemlerde bulunan ilk kişi, Morgan adlı gözü dönmüş bir kapitalistti. Marx ve Engels’in İrokualar hakkındaki bilgileri de onun aracılığıylaadır. (Engels’in Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni’nde, İrokualar ile ilgili bölüm, Morgan’ın kitabından alınan bilgilere dayanır- ç.n.) Morgan tüm önemlerini yitirdikleri bir sırada İrokuaları incelemişti ve “Reisleri şehirsiz, dinleri tapınaksız ve hükümetleri belgesiz bir halk” diye yazacaktı.

Beyazların ortaya çıkışı İrokuaların yayılmasını tam zamanında durdurdu. Sadece birkaç yıl içinde, İrokua uygarlığı, pekala çok güçlü bir konuma ulaşabilecek durumdaydı. Eğer İrokualar kendi yayılma planlarını gerçekleştirebilseydi, beyazların sömürgeciliğı bu kadar kolayca gelişemeyebilirdi. Kurdukları uygarlığın birçok ögesinin, fatihlerinin kurallarına sızmış olması bunun en iyi kanıtıdır.

Fransa, 1578-1580

ROMANS'TA BİRLİKLER VE KARNAVAL

“Eğer bu günlerde ne olacağı belirsiz olduğundan
her şeye hazırlıklı olmak zorundaysak, sürprizlerin
bizi apansız yakalamasına izin vermemeliyiz.”

Gianfranco Sanguinetti,

A Truthful Report on the Last Chances Of Saving Capitalism in Italy (1975)

Anarşist fikrin tarihi, tüm ilerici gelişmelerin
ve özgürlük özlemlerinin hikayesinden ayrılamaz.

Max Nettlau , A Short History of Anarchy (1934)

On altıncı yüzyılın sonunda Romans'taki kanlı karnavalın öyküsü, Peasants of Languedoc (Languedoc Köylüleri) adlı kitabında, Emmanuel de Leroy Ladoire tarafından ölümsüzleştirilmiştir. Bu olay kendi başına dikkat çekici olsa da, daha geniş bir mücadelenin, devlet otoriteleriyle şiddetli bir çatışma içindeki Dauphinè'deki Köylü Birlikleri'nin mücadelesinin bir parçası olarak görülmelidir.

III. Henry tahttaydı. Catherine de Mèdici en güçlü adamdı. Feodal lordlar her zamanki konumlarını koruyorlardı. Burjuvazi sanki 1789-1795'te gelecek fırtınanın habercisiymiş gibi yavaş yavaş zemin kazanıyordu. Dauphinè'deki Romans, hem Huguenotların kalesi hem de oldukça önemli bir şehirdi.

Birliklerin başlıca taleplerinden biri barıştı. Fransa savaşta olmadığı için, askerlerin garnizonlarında kalmasını ve kırsal bölgeleri yağmalamaktan kaçınmasını istiyorlardı. Her yanda açlık hüküm sürüyordu. Din savaşları, ortalıkta fatih pozları takınarak dolanan askerler türetmişti. Vergi memurları köylülerin gırtlığına çökmüştü.

Birlikler herkese, hem Katoliklere hem de Protestanlara açıktı ki, bu çok önemli bir noktaydı. Hareket 1578'in Ağustos ayında özellikle Montèlimar'da ortaya çıktı. Oradaki Birlik'in başında gerçek adı Faure olan Jean Barletier vardı. Hareket öncelikle vergilere karşıydı ve saflarında köylüler ve zanaatkarlar yer alıyordu.

Görüşmelerin sonuç vermediği ortaya çıkınca, huzursuzluk Donzere, Valence, Grenoble ve en sonunda Romans'a yayıldı. İsviçre birliklerini model almışlardı. Montèlimar'da büyük bir genel meclis toplanmıştı. Orada, başlarında Barletier olan Birlikler'e bağlı seksen kişi görüş alış verişinde bulundu. Bir çeşit köylü ordusu olan bir Köy Birliği, işgalci askerlerle çatışmaya başlamıştı bile. Meclis, köylüleri desteklediğini ilan etti. Hareket ikiye ayrılacaktı, güney kolu daha ılımlı kalırken, kuzey grubu Valence ve sonra Romans ile ilgilenecek ve yerel senyörlere birkaç saldırı düzenleyecekti.

Jacques Colas adlı, şiddete eğilimli, doğuştan hatip, sicili kabarık biri (zaten bir adam öldürmüş ve güçlü bağlantıları sayesinde hapsedilmekten kurtulmuştu) önemli bir rol oynayacaktı. İlişkileri sayesinde Montèlimar'ın defterdar yardımcısı olmuş ve kısa süre önce toplanmış olan Yasama Meclisi'ne girmişti.

Hırslı olmakla birlikte, politik açıdan ılımlıydı. İyi bir taktisyen olan Colas, geleceğini Birlikler'de aramaya başlamıştı ve elbette elinden geleni yaparak bu örgütlenmelerin içinde hızla güç kazandı. 1579'un Mart ayında, on iki bin kişinin başında, köylüleri Huguenotlara yakın bir haydut olan Laroche'tan kurtardı. Önceden bütün bölge Laroche'un kontrolündeydi.

Bundan sonra, Colas'ın otoritesi iyice sağlamlaştı. Her şeyi yeni baştan örgütledi. Romans'taki olaylardan bir süre önce bölgeyi ziyaret etmiş olan Catherine de Mèdici gibi soylular onun hakkında pek iyi şeyler düşünmüyordu. Colas sayesinde bazı talepler karşılanacaktı ve Montèlimar'da hareket ciddi bir baskı görmeyecekti. Colas'ın kendisi bir soyluluk unvanı alabilmek için dolaplar çevirecek ve sonunda bir başka Birlik'in, Fransa tarihine geçen büyük Senyörler Birliği'nin üyesi olacaktı. Sadece bu bile Romans'ta yaşanan, daha başlangıçta kolaylıkla kaçınılabilecek olan ama iktidar sahiplerinin beceriksizliğinden kaynaklanan trajediden kimlerin sorumlu olduğunu göstermeye yeter.

1579'un Ocak ayında, Marsas'taki askerlerle ilk çatışmalar başladı. Yenilgiye uğratılan askerler kaçıştılar. Birlikler daha sonra çanlar ve trampetler eşliğinde, II. Henri'nin piç oğullarından biri olan Prevence valisine 'şöyle bir göründüler.'

3 Şubat 1579, manifaturacıların koruyucu azizi, St. Blaise yortusuydu. O yıl Paulmier'in komuta ettiği bir milis grubunun resmi geçidi vardı. Usta bir 'jeu de paume' (bir çeşit top oyunu-ç.n.) oyuncusu olduğu için Paulmier denilen, iri yarı, atletik, nişancı ve geveze Jean Serve, çok saygı duyulan ve itaat edilen biriydi. Halkın gücünü göstermek için karnavalda geçit resmi yapan 'askerleri' kullanacaktı.

Asiler şehrin anahtarlarını soylulardan alıp, Birlikleri Romans'a sokmayı başarmıştı. İki bin köylü ve zanaatçı belediye sarayına doluştu. Tarih 10 Şubatı. Paulmier ve yandaşları şehrin illeri gelenlerini, kendi saflarından birkaç kişiyi şehir temsilcileri arasına almaya zorladı. Elbette biri Paulmier'di, ama dostları da vardı, Brunat lakaplı Guillaume Robert, kasap Geoffroy Fleur, kunduracı Jacques Jacques, François Robin ve Jena Jacques. Aralarında bu aşırı varken, diğer konsüller (temsilcilere o zaman böyle deniliyordu) hareket edemez olmuşlardı. Konsüller o sırada, kendilerini yönlendirmeye hevesli olan Huguenotlar'la müttefikler ancak ilk fırsatta ihanete uğradıklarını göreceklerdi.

Diğer kasabalar hızla Romans örneğini takip ettiler. Paulmier'nin çok etkili olduğu Valance, askerlerle çatışmak için bölgenin köylülerine çağrıda bulunan Bonniol lakaplı François Chevalier diye bir değirmencinin liderliğinde, 15 Şubatta ayaklandı. Garnizonlarıyla ilişkileri kopan Maugiron askerleri ve Dauphine valisi geriye dönüp, kapılarını onlara kapatan Romans'a doğru ilerlemeye çalıştılar. Yolları boyunca çalmakta olan aların çanlarının sesi eşliğinde parça parça doğrandılar.

Yetkililer, Guillaume Robert (Brunat) ile bir araya gelen Michel Thomè üzerinden görüşmeleri başlattılar. Ama Thomè ön yoklamalarının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine geri çekildi. O sırada Huguenotlar da, Alplerin yakınındaki bölgeyi kontrol eden lider Lesdiguières aracılığıyla Birlikler'e yanaştılar.

Yöneticilerin birbiriyle rekabeti ve durumun karmaşıklığı, sahneye bir başka suçlunun, bu kez gerçek bir haydut olan 'Kaptan Laprade' lakaplı Antoine de Lavalie'in çıkmasıyla büsbütün içinden çıkılmaz bir hale geldi. Adam, Lesdiguières'e yakındı ve akınları için üs olarak kullandığı Chateaudouble kalesini elinde tutuyordu. Ne yazık ki, köylülük, Huguenotlar ve haydutların korkutucu ittifakı gerçekleşmeyecek ve ileride bundan büyük pişmanlık duyulacaktı. Çünkü hiçbir şey bu gücün karşısında duramazdı. Küçük Charpey köyündeki görüşmeler çıkmaza girdi. Laprade bu başarısızlığa öfkeleni ve bundan sonra yoluna çıkan her köylüyü katletti.

Köylü Birliği, arkebüzle silahlı on dört bin kişiye ulaşmıştı. Paulmier pek hevesli olmasa da, Laprade'e karşı bir mücadele başladı. Burjuvazi gönülsüzce bu operasyonu destekledi. İki yüzbaşı gönderdiler. Biri, Paulmier'nin artık onu küçümseyen eski bir arkadaşıydı. Buna rağmen güç birliğine, hatta 'boştaki oyuncu' Laprade'in hesabını görmek için kralın ordu komutanlarıyla işbirliğine gittiler. 1579 Mart ayında Chateaudouble ele geçirildi ve yerle bir edildi. Laprade, Huguenot dostlarına sığın-

mak istedi ama çok geçmeden onlar tarafından öldürüldü.

Tüm bunlar, daha önce sözünü ettiğimiz Montèlimar olaylarıyla aynı zamanda olmuştu. Bu olaylar arasında garip bir paralellik vardı. Romans'ta artık ikili iktidar vardı: Paulmier'nin yandaşlarıyla birlikte halkın iktidarı ve burjuvazinin iktidarı. Burjuvazinin başında rakipsiz lider kraliyet yargıcı Antoine Guèrin vardı ve kendisini bir şey sanan Leroy-Lauire'ye hayrandı. Guèrin neredeyse tüm resmi yetkilere sahipti: Vali, konsüller ve çeşitli konsey üyeleri ona itaat ediyordu. Bu kast uzun zamandan beri tüm gücü gasp etmiş durumdaydı. Laprade'e karşı savaş onlara Romans'ta soluk almak, Paulmierist olmayan nüfusu silahlandırmak ve askersiz idare etmek için fırsat sunmuştu.

Sadece Romans'ta iki bin kişilik yetişkin nüfusun 750'si Birlik'e bağlıydı. Silahlıydılar ve ayrıca iki de topları vardı. Nisan'da, Senyör d'Orbain'i bir arkebüz kurşunuyla öldürdüler ve çok sayıda köylüyü katletmesinin öcünü almak amacıyla kalesini ateşe verip yağmaladılar. Bu arada diğerleri de bu cezalandırmalardan nasiplerini aldılar.

O yaz, Guèrin, burjuvazinin karşı hamlesini planlamakla meşguldü. Kamp değiştiren ılımlı Laroche'u kazanarak, Birlik'in iki lideri olan Paulmier ve Laroche arasında ayrılık tohumları ekti. Lesdiguières, Paulmier'nin kendisinden daha güçlü bir lider haline gelmemesi için onun yardımına koşmamaya özen gösterdi.

Ana kraliçe Catherine de Mèdici Temmuz ayında, nefret ettiği Lacques Colas ile buluşacağı Montèlimar'ye ulaştı. Buradan Valence'e ve sonra da Paulmier'nin, çok eski şikayet dilekçelerine değinerek, önünde diz çökmeyi reddettiği Romans'a hareket edecekti. Paulmier küstahlığına rağmen, kasabanın anahtarlarını ve topları Guèrin'e teslim etmeyi kabul etti. İşte bu bir hataydı!

Bu sırada üç bin köylü şehre girdi. Birlik'in baş temsilcisi Robert Brunat, Grenoble'daki Parlamentoyu bazı istekleri kabul

etmesi için ikna etti. Parlamento talepleri görüştü ama vaatlerinin hiçbirini yerine getirmedi.

Asilerin 'olağandışı danışmanları' en sonunda şehir meclisine kabul edildi. Paulmier, Robert Brunat ve François Robin, o yıl sonuna kadar Birlik'i temsil edeceklerdi. İl genel meclisinde (bu en geniş tabana dayalı yönetim organıydı) 68 kişi arasında 6 kişiydiler: Yukarıda saydıklarımızın dışında Geoffrey Fleur, Jacques Jacques ve Jean Jacques. Eski 'sovyet' geleneklerine uygun olarak temsilcilikler dönüşümlü olduğundan yerlerini başkalarına bırakacaklardı. Bunların arasında da demirci Antoine Nicodel'i görüyoruz. Gelecek karnaval arifesine kadar bu böyle sürecek, o zaman da her şey mahvolup gidecekti.

Birlik'in başkanı Fleur'nun liderliğindeki kasaplar yazdan beri grevdeydi. Fırıncılar 'Pain-blanc' (beyaz ekmek- ç.n.) lakaplı Antoine Fresne liderliğinde sonbaharda grev kervanına katıldı. Belediye hazinesi vergi gelirlerinden yoksun kalmıştı. Grevcilerin temsilcileri 1580 Ocağında belediye sarayına çağrıldı.

Karnaval yaklaşırken bütün Rhone vadisinde heyecan artıyordu. Montèlimer'de iktidar Colas'ın elinden kayıp gitmiş, o da suskun kalmayı tercih etmişti. Bonniol, Birliklerin Valence'a girmesini sağlamaya çalışıyordu ama ılımlılar onu engellemişti. Valence, Romans'taki Paulmier-Laroche çekişmesinin bir benzerini yaşıyordu.

Romans'taki karnaval aslında birbirini izleyen iki yortuydu: Hazreti Meryem Yortusu (2 Şubat) ve sonra Aziz Blaise Yortusu. İkincisi önemli bir grup olan manifaturacıların yortusuydu. Her yıl bu günlerde soylular ortalıkta görünmez, soylu kılığına bürünen, hepsi silahlı olarak davul sesleri eşliğinde at sırtında gösteri yapan zanaatkarlar onların yerini alırdı. Grotesk pantomim gösterilerinde, halk zengin ve güçlülere karşı şikayetlerini sıralardı. Parmaklarındaki zillerle, tef çalarak, kefenlere bürünüp, kılıç ve asa yerine tırmık, süpürge ve harman sopası taşı-

lardı. “Üç gün sonra Hristiyan etinin kilosu beş kuruşa satılacak” diye bağırarak, burjuvalara korku saçarlardı. Burjuvazi şehrin yedi bin kişilik nüfusu içinde sadece üç yüz kişiydi.

Paulmier, konsey toplantılarına katılıp, konsül olarak sandal-yesine oturduğunda bile, sırtından hiç çıkarmadığı ayı postunu giyerdi. Herkes birlikte dans eder ve giysilerini sergilerdi. Karnaval bildik bir olaydı; her şey tersine çevrilirdi ve Christopher Hill’in deyimini kullanırsak, “Dünya baş aşağı dururdu.” Zengin fakir, fakir zengin, serf lort, çirkin yakışıklı, ucuz pahalı ve tersi olurdu. Kalitesiz şarap pahalıya satılır ve lezzetli yiyecekler ucuza giderdi. Fakirler, başpiskoposlar, Türkler, krallar, vb. gibi giyinip caka satarken, zenginler paçavralara bürünürdü.

İki geçit alayı birbirine karışmaz ama yolları kesiştiğinde birbirine küfürler savururdu. Güçlüler alayları ciddiye alırlardı ve belki böyle yapmakta haklıydılar. Böylece gösterinin nedeni ortaya çıkardı.

Halk bir totem hayvanının yönettiği folklorik krallıklar ryna-ge- kurardı. Muhteşem bir geçit resminden sonra, yarışlar ve bir şölen yapılırdı. Kazanan bir ödül alır ve ‘kral’ olarak taç giyerdi. Ama bütün bunlar olup biterken, sanki olanlar folklorik jestler değilmiş gibi tehditler savrulurdu. Her iki tarafın da düşündüğü şey düşmanı fiziksel olarak yok etmektir. Leroy Ladurie bunun kutsallık, savaşçılık ve köylülüğün bileşimi olduğunu isabetli bir biçimde belirtiyor. Olaylar hakkındaki notlarında, Guërin “bu dansların tek bir amacı var, dansçıların (zenginlerin) hepsinin ölmesini istediğini göstermek” diye yazmıştı.

Asilerin folklorik krallığı, insan-olmayan, şaşırtıcı ve tedirgin edici bir amblemi olan Koyun krallığı idi. Dört gün sonra, Birlik’in ılımlı üyeleri kendi folklorik krallıklarını kurdular. Daha saldırgan bir simge olan Horozu seçtiler. Bu sırada Huguenotlar Grenoble’da saldırıya geçmişti.

Üçüncü folklorik krallığı Gurein çevresinde kümelenen yaklaşıklık altmış kişiden oluşan burjuvalar kurdu. Amblemleri Kek-

lik'ti. Birbirlerini rahatlıkla tanımak için, şapkalarına kendi imzalarını attıkları bir kağıt parçası iliştiirmişlerdi. Harfler Koyun krallığının ezici çoğunluğunu oluşturan cahillere hiçbir şey ifade etmiyordu.

Bütün iktidar mücadelesi karnaval aracılığıyla ifade ediliyordu. Bu folklor ölümçüldü. İzleyiciler de saflardaydılar. Burjuvazinin kampında, Keklik krallığında kadınlar da vardı, oysa Birlikçiler tamamen erkeklerden kuruluydu. Keklik krallığı hile yapmıştı. Laroche'u kazanmış gibi gösterip, sonunda onu Keklik Kralı yapmışlardı. Paulmier bu numaranın ardında yatan tehdidi anlamış ve burjuvaziye, kendi halkını, yani Köylü Birliği'ni kasabaya getirebileceğini ima etmişti.

9 Şubat'ta, Laroche kendisini 'Romans Kralı' ilan etti. 'Esp-rili' programı aslında yargıç Guèrin'in parmağının olduğu bir tezgahı. Ayrıca, bu noktada yiyecek fiyatları dahil, her şeyi tersine çevirmek Guèrin'in fikriydi. Bunu efendi pozu takınan serflerle dalga geçmenin bir yolu olarak düşünmüştü. Ancak bu, serflerin pek takdir etmediği bir hamleydi. Laroche, Cordeliers manastırında tahtına kurulmuştu. Burjuvazi ona hizmet eden uşaklar ya da memurlar gibi giyinmişti. Halk üzerinde etki yaratmak amacıyla, 'sahte' okçulardan başka bir şey olmayan 'sahte' bir ordu dizilmişti. Her hareketleri halk tarafından izleniyordu. Bütün saray formaliteleri titizlikle yerine getiriliyordu.

Keklik yortusu Pazartesi günü başlamıştı. Laroche, arkebüzler ve beş metre uzunluğunda kargılar taşıyan kırk miğferli askerden oluşan muhafızları ve süslü uniformalar giyen yirmi İsviçreli ile birlikte bütün ihtişam ve törenleriyle Aşai Rabbani ayinine katılmıştı. 'Sahte' elçiler önünde diz çökmüştü.

Paulmier, daha alt düzeydeki Huguenot zanaatçıların (Tavşan) ve köylülerin (İğdiş Horoz) folklorik krallıklarını kışkırtmıştı. Bu amblemler acınası işaretlerdi: Biri kaçmasıyla, diğeri lezzetli etiyle ünlüydü. Herkes resmi geçit yapıyordu.

Tören alayları tesadüfen karşılaştı. Laroche, Paulmier'yi şölene davet etti. Paulmier yemi yutmadı. "Düşmanımın muzaffer olduğu yere asla gitmem..." dedi.

Ertesi gün tekrar birbirleriyle karşılaştılar. Birbirlerine "Hıristiyan etini kilosu üç kuruşa satıyorsunuz" gibi en ağır hakaretleri işte o zaman ettiler! Fiyatın iki kuruş düştüğüne dikkat! Paulmier bir eşeğe binmişti, cenaze levazımatçısının kırmızı mavi cüppesini giymişti. O öğleden sonra şölen vardı.

Horoz ile Keklik kozlarını paylaşacaklardı. Dövüş o akşam bütün kasabanın katılacağı maskeli bir geçit resminde gerçekleşecekti. İğdiş Horoz'un köylüleri, burjuvazi ve fazla güvencikleri ılımlıların yaptığı bir sürpriz saldırı sonucu katledildi. ılımlılar karnaval geçidini bırakıp saldırıya devam ettiler. Her şey halkın folklorik krallığından korkan ya da onların korkusundan bahane olarak yararlanan bir kadın yüzünden başladı. Bütün bu olup bitenlerde Guèrin'in parmağı vardı.

Sonra Laroche'un liderliğindeki bir grup Paulmier'in olduğu yere doğru ilerlemek istedi. Gürültü nedeniyle alarma geçen Paulmier elinde teberiyle koşarak geldi. Müttefiklerinin katledildiğinden hiç haberi yoktu. Ne olup bittiğini anlayana kadar, kargılarla delik deşik edildi ve bir tabanca kurşunu ile öldürüldü. Bu olaya tanık olan yandaşları da oracıkta öldürüldü. Daha gerçek bir dövüş olmadan bir bozguna uğramışlardı. Bazıları duvarlardan atlayarak ya da Isere Nehri'nden yüzerek şehirden kaçtı.

Paulmier'nin cesedi bir gübre yığınınına atıldı. Kuklası ayaklarından asıldı; birkaç gün sonra çürümüş cesedi o kadar pis kokmuştu ki, ceset yerine kuklası asılmıştı.

Şehirdeki yandaşları da katledildi. Birkaçının kurduğu bariyerler fazla dayanamadı. Direnenlerden biri olan Sibeuf, yaralı olarak kaçtı ve en yakın köyde, Saint-Paul'un alarma geçmesine neden oldu. "Romans'taki kodamanlar halkı katletti!" Bin beş yüz erkek köylü şehrin dışında toplandı. Bu sırada, şehrin kapı-

ları hala Leguire lakaplı bir Paulmierist olan Roux'un kontrolündeydi. Ama köylüler onu kurtarmayacaktı. Şehrin içinde otuz metreden fazla ilerlemeyi göze almayacaklardı. Oysa o sırada tek yapmaları gereken ilerleyip zafer kazanmaktı. Çatışmadan korktukları için durdular, kendilerini karşılayacak kimsenin olmayışından ürkmüşlerdi, ne olup bittiğini bilemezlerdi.

Katliam tam üç gün sürecekti. Köylüler ve şehrin zanaatçıları arasında etkili bir işbirliği yapılsaydı, her şey farklı şekilde gelişebilirdi. İki toplumsal grup da baskıdan kurtulamayacaktı. Guèrin onları yenmiş, ittifaklarının yaratacağı tehlikeden kurtulmuştu.

Romans'taki katliamın sona ermesiyle birlikte iki bin köylünün mevzilendiği Moirans'da yeni bir perde açıldı. Altı hafta içersinde bu köylüler de ezildi. Romans'ta düşen en son bölge olan Clèrieu, hali vakti yerinde zanaatçıların elindeki en önemli stratejik bölgeydi. Roux'un liderliğindeki İğdiş Horoz yandaşları geri çekildikten sonra burada mevzilenmişlerdi. Barikatları sağlamdı. Sonucun belirsiz olduğu bir çatışmanın ve dışarıyla bağlantının riskini almaktansa, Guèrin af vaat ederek onlarla görüşmelere başladı ve istediğini elde etti.

Şehrin içlerinde asiler sadece otuz kadar kayıp vermişti. Her zaman olduğu gibi, kurbanların çoğu köylülerdendi. Şehir kontrol altına alındı ve ikisi dışında tüm şehir kapıları tuğlayla örüldü. Meclis üyeleri Guèrin tarafından seçilip görevlendirildiler.

Asiler mahkemeye çıkarıldı: Robert Brubat ve Fleur'a işkence yapıldı. 1580 Martında Paulmier'nin kuklasının bulunduğu bir ızgaraya kadar sürüklendikten sonra asılıp cesetleri kasabanın kapısında teşhir edildi. Robert, işkencede yoldaşlarını ele vermişti. Aralarında Mathelin des Mures'nin de olduğu başkaları da asıldı. Robin ya da Jean Jacques gibi diğerlerinin mallarına el konuldu ve ağır para cezalarına çarptırıldılar. Kasabanın anahtarlarını asilere veren 'Beyaz Ekmek' ile birlikte Antoine

Nicodel de asıldı. Ölüm cezasına çarptırılanların otuz üçü gıyaplarında bu cezaya çarptırılmıştı. Jacques Jacques on yıl hapis ve kırbaç cezasına çarptırılmıştı.

El konulan servetler galiplerin zenginliğine eklenmişti. Guèrin büyük bir keyifle Paulmier'nin mallarına konmuştu. Daha sonra, soyluluk unvanı alacak ve armasına çalınmış bir elma ağacı çizdirecekti.

Şehir surlarının dışında, burjuvazi ve soylular Birlikleri ezmişti. Bazıları şanslarını Huguenotların yanında denerken, bazı direnişçiler toprağı ekmeye başlamıştı. Küçük bir soylu, bir Huguenot yüzbaşısı ve yarı-haydut Andrè de Bouvier, dört bin köylüyü Beauvoir kalesine götürmüştü. 26 Mart'ta Moirans'taki katliam, köylülerin ölüm çanını çalmıştı. Liderleri Lapierre asıldı. Dokuz yüzü öldürüldü ve iki yüzü hapse atıldı. Hayatta kalanlar Lesdiguières'in desteğiyle bir süre daha yaşamlarını sürdürebildi. Ama Lesdiguières onlardan kurtulmak için fırsat kolluyordu ve zamanı geldiğinde bu fırsatı kullandı. Katliam başladığında, onlara yardım etmek için parmağını bile kımılatmadı. Beauvoir kalesi 1580 Eylülü'nde düştü. Kalenin komutanı olan Ferrant, kaleyi teslim ettiği için bağışlandı. Bir süre sonra, Bouvier ve Dallières adlı bir diğer Huguenot komutan, Pont-en-Royans'teki kalede ve hala ellerinde tuttukları Saint-Quentin köyünde onları teslim edecekti. İkisi de bunun sonucunda bağışlanacaktı.

Anında infaz edilenlerin arasında Romans'taki kıyımdan kurtularak, köylüleri haberdar eden Sibeuf da vardı. Yenilen köylülerin yanında bulunan kadınların tecavüzden kurtulduklarını belirtmeliyiz. Bu, dikkat çekici ve çok ender bir olaydı. Romans'ta idamlar 1581 Mayısına kadar sürecekti.

Dauphinè'de her şey 'normale' dönmüştü. Bu olayın özgünlüğü, tiyatronun sosyo-politik ya da askeri eylemin yerine geçtiği, simgesel bir psikodrama olarak oynanan bir oyun gibi geliş-

miş olmasıdır. Leroy-Laduire'nin, Köylü Birliği'nin mücadelesinin kalbindeki Romans karnavalından, bir 'sanat eseri' ya da bir çeşit 'bedensel sanat' olarak söz edişi nedensiz değildir.

İngiltere, 1647-1650 EŞİTLİKÇİLER, KAZICILAR VE METHODİST VAİZLER: İNGİLİZ DEVRİMİ

Özgürlük tüm insani gelişmenin nihai amacıdır.

Bakunin, *Œuvres*

Her işçinin, kendisini ortadan kaldırmak için
komplo kuran her şeyi sabote etmeye hakkı vardır.

Ratgeb, *From Wildcat Strike to Widespread Self-Management* (1974)

Dünyanın alt üst edilişi, iki haz arasındaki
en kısa mesafede gerçekleştirilir.

Raoul Vaneigem, *The Book of Pleasures* (1979)

On yedinci yüzyıl İngilteresi, devrim öncesi zamanların tipik özelliklerini gösteriyordu. Güçlü Kilise iliklerine kadar çürümüşü. Yediği darbelerden sersemlemiş bir şekilde krizin pençesinde kıvranıyordu. Kilisenin reformasyona, hem de bu kez gerçek bir reformasyona ihtiyacı olduğu genel bir inançtı. Burjuvazi, toprak ve soyluluk unvanları satın alarak yavaş yavaş güçleniyordu. Toprak soyluları ticarete atılıyor, bu da tepedeki büyük kaynaşmanın başlangıcını gösteriyordu.

Püritenizm modaydı ama ona inananlar da kendi içlerinde bir-

birini entelektüel bakımdan yıpratın sayısız rakip mezhebe bölünmüştü. En radikal unsurlar olan Bağımsızlar, ayrı ayrı her grubun kendi adına konuşma hakkıyla birlikte, cemaatlerin tam öz-yönetimini istiyordu. Onlara göre her cemaatin ruhani lideri gerçek toplumsal ve politik şefiydi. Bu eşitlikçilik yavaş yavaş dünyevi ilgileri gölgede bırakıyordu. Dinsel talepler, başlangıçta köylüler ve zanaatçıların, ardından diğer kesimlerin toplumsal taleplerine dönüştü. Lollardları, Kilisenin hiyerarşik yapısının dışında kırsal bölgelerde dolaşan halk vaizlerini anımsamalıyız.

Uzun zamandan beri arazi kapatmalara (çitlemelere) karşı yürütölen bir mücadele söz konusuydu. Amaç, işletme faizleriyle köylülerin zalimce mülksüzleştirilmesini, yasal ya da yasadışı tüm yollara başvurarak engellemektir. Çitlerin parçalanması bir simgeye dönüşmüştü. 1607’de, Steer adlı bir marangozun liderliğindeki bazı Kazıcılar daha yakın tarihte ortaya çıkacak olan akımın ataları- soyluluğu ortadan kaldırmaya çalışmıştı. Bu eylemlerinde, V. Charles’ın egemenliği döneminde, Valencia’da gene bir başka marangozun liderliğindeki Komüncülerden esinlenmişlerdi.

İngiltere 1625’ten beri, bir Stuart, yalancı ve kurnaz bir despot olan I. Charles tarafından yönetilmektedir. 1629’da, Parlamento’yu feshetmiş ve 1640’a kadar tek başına yönetmişti. Muhallifleri arasında, kışkırtıcı yazılarını dağıtması nedeniyle kırbaç cezasına çarptırılan John Lilburne adlı bir manüfaturacı da vardı. Bir mistik olan Lilburne, ceplerinde gizlediği risaleleri dağıttığı için, işkenceye katlanmış ve seyrederleri korkaklıkla suçlamıştı.

1640 Nisanında, muhalefetin yıldızı avukat John Pym ile birlikte yeni bir Parlamento kendisini dayattı. Kral bir ay içinde bu meclisi feshetti. “Kısa Parlamento” denilmesi bu yüzdendir. Seçim bölgelerinin sınırlarının yeniden belirlenmesinden sonra, Charles yeni bir Parlamento’yu kabul etti. Bu yenisi, daha uzun yaşaması beklendiği için “Uzun Parlamento” olarak tanınacaktı.

1641 Kasımında Pym, kralın yönetimini suçlayan Uzun Parlamento'nun Şikayet Bildirgesi'ni (Grand Remonstrance, 1641'de Avam Kamarası tarafından krala sunulan şikayet bildirgesi- ç.n.) hazırladı. Bildirgenin onaylanıp, Pym tarafından ilan edilmesi sorunları tetikledi.

Pym ve yandaşlarının yerine, yeni meclis üyelerini seçtirme fırsatı bulamayan aşağılanmış durumdaki I. Charles, kralcı parlamenterlerle birlikte Oxford'a çekildi. Geride kalanlarsa 'Westminster asileri' olarak adlandırılmaya başlandı.

Tüm ülkede vaizler ortaya çıkmıştı. 1381 isyanından kalan ünlü, 'Adem topraktan, Havva onun kaburga kemiğinden yaratıldı / Peki soylular nereden çıktı?' sloganı 1642'de yeniden ortaya çıkmıştı. Materyalizm ve kilise-karşıtlığı yayılıyordu.

Eğer tüm kötülüklerin kaynağı zenginlerse, o zaman kurtuluş yoksullardan gelecekti; zamanın halk felsefesinin temelinde yatan mesaj buydu. Balıkçılar topraksız olduklarından, öteden beri hareket halindeydiler. Bu hareketlilik onların gücü olacak ve Restorasyon döneminde de sürecekti.

Asker ve para toplanıyordu. Parlamentoda Cambridge'i temsil eden Oliver Cromwell adlı biri sahneye çıktı. Küçük mülk sahibi (1628'de Parlamento üyesi) olan Cromwell kendi ilinden asker topladı, at ve donanımlarının parasını ödedi ve yavaş yavaş kendi alayını kurdu. 1642 Ağustosunda, bu alay ünlü Cromwell Süvarilerine dönüşecekti.

1643 Ocağında Cromwell albaydı. Süvari bölüğüne kendisi, yakın çevresi ise geri kalan birliklere komuta ediyordu. Sivil kökenli subaylarını alçakgönüllü dindar halktan seçiyor ancak seçiminde askeri yeteneklerini dikkate almıyordu.

Bu orduya çoğu kez vaiz olarak katılan birçok radikal vardı. William Erbery ya da aşağıdaki satırların yazarı Henry Dell bunlardan biriydi: "Ey insanlar, güç sizin içinizdedir. Elinizden almamaları için ona sınıksız sarılın ve iyi bakın."

Parlamento ordusunun komutanı Lort Manchester'di. Cromwell onun korgenerali oldu. İlk önemli çarpışma Marston Moor'da gerçekleşti. Parlamento kuvvetleri kazanmıştı, ama Lort Manchester kararsız davranmamış olsaydı kesin bir zafer olabilirdi. Kendi sınıfına ihanet ettiği görülen bu soylu aslında kralı kurtarmaya çalışıyordu.

Londra'nın varoşlarına istihkamlar kuruldu. Kadınlar ve soylular dahil bütün Londra halkı istihkamların kurulmasında çalıştı.

1645'in Şubat ayında, yirmi iki bin kişilik Parlamento ordusu, en iyi savaşçılardan birisi olan otuz üç yaşındaki Thomas Fairfax'ın komutası altındaydı. Süvari birlikleri komutanı Cromwell aslında bu ordunun gerçek komutanıydı.

14 Haziran 1645'te, Naseby'de kralın güçleri bozguna uğratıldı. Beş bin ölü veren I. Charles'ın zimmetine para geçirdiğini kanıtlayan belgeler ele geçirildi. Kral İskoçya'ya kaçtı ve sorunlarını çözebilmek için uzlaşma yolları aramayı denedi. Ama İskoçlar onunla bir uzlaşmaya varamadan, 1646-1647 kışında kralı Londra'ya geri gönderdiler.

O sırada ciddi bir devrimci durum ortaya çıkmıştı. Askerler terhis edilmişler ama aylardır ücret alamamışlardı. İlk asker sovyetleri 1647 Nisanında sekiz süvari alayında ortaya çıktı. Yoldaş olduklarını göstermek için, kırmızı kumaştan kolluklar takmaya başladılar. Her bölük iki temsilci seçiyordu. Erler ve subaylar arasında mutlak eşitlik vardı. Sonra temsilciler kendi aralarında bütün alayın sözcülüğünü üstlenmek üzere iki ajitator seçiyordu. Kendilerine anlayış göstermeyen subaylara itaat etmiyorlardı.

Bu doğrudan demokrasi sistemini kuran Edward Sexby adında sıradan bir erdi. Cromwell'in ve iki albayın, Warwick ile -o sırada otuz altı yaşında olan albay, Cromwell'in damadı olacaktı- Ireton'ın alayları arasında tansiyon yükseldi.

Sexby ve diğer iki er, William Allen ve Thomas Shepher, di-

renişçilerin dilekçesini sundu. Dilekçede, Parlamento yanlıları devrimci ordudan kurtulmak isteyen ‘tiranlar’ olarak tanımlanıyordu. O sırada ılımlı unsurları tanımlamak için kullanılan terim ‘presbiteryen’ di.

Subaylar da isyana katıldı. Her alaydan iki temsilci seçildi ve tüm bu temsilciler birlikte Ordu Genel Konseyi’ni oluşturdular.

5 Haziran 1647’de, Newmarket yakınlarında bir genel toplantı yaptılar. Bu sırada yayınlanan bir manifesto, onları “halkın temel özgürlüklerini ve haklarını savunmak” için birleşen “İngiltere halkının özgür birliği” olarak tanımlıyordu.

John Harris adlı bir matbaacı, atölyesini onların hizmetine verdi ve askerler ile öfkeden çılgına dönmüş sivil devrimciler, özellikle de Lilburne arasındaki görüşmelerde arabuluculuk görevini üstlendi.

Bu aşamada, 3 Haziran’da Ordu Süvari Komitesi adına hareket eden Cornel George Joyce, bir müfreze ile birlikte kralı tahrattan indirip, Ordu karargahına getirdi. Bu durum Fairfax’ın hoşuna gitmemiştir ama Ireton işlerin olacağına varmasından yanaydı. Parlamantonun kendilerine karşı da harekete geçebileceği korkusuyla Cromwell eylemi onayladı.

Parlamento rahatsızdı ama Cromwell, Fairfax ve on bir albay, ordunun taleplerinin yerine getirilmesinde ısrar edince kabul etmek zorunda kalmıştı. Çok iyi muamele gören kral, Cromwell ve diğer albaylara çeşitli nişanlar sunmayı vaat etti. Bu durum askerleri rahatsız etti.

O sırada kurmay yarbay olan Lilburne’un kaleminden çıkan ateşli broşürler dağıtılıyordu. Asilerin en ateşlisi, bazı ajitatörleri bile satılmışlıkla suçluyordu. Bu ateşli asiler ‘Eşitlikçiler’ olarak tanınacaktı. ‘Eşitleme’den kasıt, yasalar, seçme ve seçilme koşulları ve birey hakları açısından mutlak eşitlikti. Eşitlikçiler kendi aralarında “Halkın Anlaşması” dedikleri bir ‘toplumsal sözleşmeye’ sahipti. 1647 Ekiminde Putney Konferansı’nda as-

ker sovyetlerine sunulan anlaşma, onay için dolaştırıldı. Kadınlar -işler henüz bu boyutlara ulaşmış değildi- dilenciler ve uşaklar dışında herkes oy hakkına sahip olmalıydı. Hareketin Wildmann gibi ılımlıları bu ikinci grubun oy hakkına karşı çıkarken, daha radikal unsurlar (Sexby ve Rainsborough) onlara da oy hakkı tanımaya hazırdı.

Eksiksiz bir Anayasa taslağı dahil çok sayıda belge ortalıkta dolaşıyordu. Cromwell'e sunulan bu taslak, ordunun halkın haklarını savunmak için var olduğunu, Lortlar kamarasının gereksizliğini, sadece bir tek meclis olması gerektiğini, kadınlar dışında herkesin oy hakkına sahip olduğunu, hiç kimsenin Parlamente'yu feshedemeyeceğini, çitlenen toprakların köylülere geri verilmesini, piskoposların servetlerinin asıl sahiplerine iade edilmesini ve tüm din adamlarının cemaat üyeleri tarafından seçilmesini savunuyordu.

Hiddetlenen Cromwell'i asilerin kökünü kazırmaktan alıkoymak için bazı ikna girişimleri oldu. Sonunda, 1647 Ekiminde Putney Konferansı'nda asilerle görüşmelere başladı. Asiler monarşinin ortadan kaldırılmasında ısrar ediyordu. Thomas Rainsborough adlı bir albay da onlardan yana tavır aldı.

Cromwell'in sözcüsü Ireton, monarşinin ortadan kaldırılmasına da, genel oy hakkına da karşı çıktı. Rainsborough kararlılığını sürdürdü. Sexby şunları söyledi: "Kralın emri ile orduya alındık. Doğuştan gelen haklarımızın geri verilmesi için hayatlarımızı tehlikeye attık. Bu amaçla binlerce askerimiz öldü. Ve bize şimdi burada mülksüz bir insanın bu krallıkta hiçbir hakka sahip olmadığı söyleniyor. Nasıl böylesine kandırıldığımıza şaşıyorum." Sonra, Cromwell ve Ireton'a işaret ederek, "Yasa koyucu pozu takınan şu ikili ile doğuştan aynı haklara sahibiz" dedi.

Mücadeleyi sürdürmek isteyen devrimcilerle bu mücadeleyi kendi özel çıkarları için kullanmak isteyenler arasında bir uçu-

rum doğmuştu. Lilburne duraksama gösteren bazı ajitatörlerin değiştirilmesini sağladı. Bu bir taktik hataydı, çünkü radikaller askerlerin uyum sağlayamayacağı kadar hızlı hareket ediyordu.

Uzlaşmazlığı çözmek için ordunun hakemliğine başvuruldu. Ama Cromwell ve Ireton tüm alayların toplu olarak değil, farklı yerlerde konuşlandırılmasını sağladı. Cromwell'e meydan okuyan Lilburne ve Thomas Harrison, emri alan ve karşı koymaya cesaret edemeyen diğer bazı kuvvetlerle birleşmek için birliklerini Ware'ye getirdi. Şapkalarına, üzerinde "İngiltere'nin özgürlüğü ve askerlerin hakları için" yazılı armalar bulunan yeşil şeritler ilıştirmişlerdi. Ayrıca yine şapkalarına iğneledikleri bazı broşürler de taşıyorlardı.

Yuhaladıkları Cromwell tarafından teftiş edildiler. Öfkeleyen Cromwell askerlerin şeritlerini yırttı. İtişip kakışmalar arasında, William Everard da dahil, elebaşılar tutuklanıp, askeri mahkemeye çıkarıldı. On dördü suçlu bulunurken üçü ölüm cezasına çarptırıldı. İçlerinden biri, er Richard Arnold infaz edildi. Yoldaşlarının gözleri önünde idam mangasının önüne çıkarıldı. Eşitlikçilerin hazırladığı anlaşma okunmadı bile.

Buna rağmen, Eşitlikçilerin bazı talepleri yerine getirildi: Lortlar Kamarası kaldırıldı ve cumhuriyet ilan edildi. Ama bu reformların içi boşaltılmıştı. Ireton askerlerin hazırladığı metni kendi amaçlarına göre değiştirerek kullandı. Bir kışkırtma sonucunda Burford'da 1649 Mayısında bir isyan patlak verdi. Bu isyan, Eşitlikçiler ile kozların paylaşılması için bir bahane oldu. Liderleri tutuklandı ve yandaşları dağıtıldı. Onlarla birlikte ordu saflarında demokrasi de ortadan kalktı. Bazıları infaz edildi ve elebaşılardan biri olan Henry Denne ihanet ederek canını kurtardı. Bir diğeri, Robert Lockier vuruldu ve cenazesi muhteşem bir gösteriye dönüştü. Bu onların ne kadar popüler olduğunu da gösteriyordu. Onlar ordu içinde iktidarı ele geçirmeyi başaramadılar. Eğer başarmış olsalardı devrim tüm ülkeye yayılırdı.

Kaçan ve en sonunda İskoçlar'la uzlaşmaya varan kral durumu kurtardı. Savaş yeniden patlak verdi. Cromwell bir saldırı başlattı, Ireton Kent'te ikinci cepheyi açtı ve Fairfax Londra'yı savundu. Zafer kısa sürede kazanıldı (1648 Eylülü) ama Cromwell bu sırada I. Charles'ın kendisiyle ilgili gerçek planlarını da öğrenme fırsatı bulmuştu. Kral Cromwell'i astırmak istiyordu.

Ireton Parlamento'da temizlik yaptı: 47 Parlamento üyesi tutuklandı ve 96'sı hapsedildi. I. Charles yargılanarak Yüksek Mahkeme tarafından ölüm cezasına çarptırıldı (44 lehte, 20 aleyhte ve 65 çekimser oyla). 1649 Ocağında, Whitehall'un (Londra'da bakanlıkların ve hükümetin bulunduğu cadde- ç.n.) önünde kafası uçuruldu. Kralın kafasını bir balta ile uçuran cel-lat, kesik başı kalabalığa gösterirken, şunları söylemişti: "İşte bir hainin kellesi!"

Ordu komutanları ve yargıçlar dahil, 41 üyeden oluşan bir Devlet Konseyi ülkenin kontrolünü üstlendi. Eşitlikçiler ya da kılıç artıkları eskiden beri Kralın ölümünün yeni bir İsa çağını başlatacağını savunmuş olmalarına rağmen şimdi kuşkularını ifade etmişlerdi. Lilburne 'yeni zincirler'den söz etmişti. Baş yardımcıları Richard Overton, Thomas Prince ve William Walwyn'di. Lilburne Avam Kamarası'nın açık oturumunda England's New Fetters, (İngiltere'nin Yeni Zincirleri) adlı broşürün sonuç bölümü olan İkinci Kısım'ını okudu. Parlamento üyeleri korkaklıkla suçlanıyor ve ordunun devrimcilere karşı komplosu kınanıyordu. Ertesi gün (1649 Martıydı) dördü de tutuklandı.

Eşitlikçilerin seçilmiş temsilcileri olduklarını resmi olarak reddettiler, çünkü hareket içinde önemli bir ayrılık ortaya çıkmıştı. Ekimde beraat ederek, serbest bırakıldılar. Bundan sonra, Lilburne hükümetin iptal ettiği seçimlerde Şehir Konseyi'ne seçilecekti.

Giderek öne çıkan bir Eşitlikçi'den söz etmeden geçemeyiz:

William Everard. Bir aġitator olan Everard, 1647 isyanına bulaşmıştı. Zamanının ileri gürüşlü ve öncü kişileri arasında yer alıyordu. Buckinghamshire’da bir köylü komününe katılmış ve bu konuda bir broşür kaleme almıştı. *The Light Shining in Buckinghamshire*, (Buckinghamshire’da Parlayan Işık).

Önemli bir teorisyendi. Tam eşitlikçiliğın savunucusu, sadece İngiltere’deki durumla ilgili olarak değıl, genelde insanlık adına konuşan bir komünistti. “Dünyaya gelme bahtiyarlığına erişen herkes, dünyanın nimetlerinden de eşit ölçüde yararlanmalıdır. Bu, hiç kimsenin bir başkasının toprağına el koyamayacağı anlamına gelir.”

O ve yandaşları Eşitlikçiler kavramını benimsedi. Lilburne onlarla arasına açık bir sınır koydu. Eşitlikçiler İncil’in yasaları gibi adil yasalar istiyor ve mülkiyetten eşit pay almayı, eşit hakları ve doğrudan seçimle iş başına gelecek yönetimleri, kısaca, cumhuriyeti destekliyordu. ‘Arazi açma’ eylemleri yapıyor, yani, ekilmeyen topraklar üzerinde hak iddia ediyorlardı.

O sırada, o günlerin en olağanüstü kişiliğı de ortaya çıktı. Bu, Gerrard Winstanley adlı kırk yaşlarında bir adamdı. Eski bir kumaşçı olan Winstanley, 1643’ten beri bir yığın yazı kaleme almıştı. Thames yakınlarındaki çiftliğinde çalışmalarını sürdüren ve bu arada Everard ve Winstanley’de tanışmış olan birisiydi.

Daha sonra Winstanley, yeni dinsel düzenlemeler ile yeni sosyal düzenlemelerin bir harmanı olan *The New Law of Justice*’ı (Adaletin Yeni Yasası) kaleme almıştı. “Toprak kullananındır ve başkalarına ait olan topraklar, cemaat tarafından işlenen nadasa bırakılan topraklarla birleştirilmelidir” diyordu. Yasalar baskıcı değıl, daha çok eğıtici olmalıydı. Üretimi denetleyecek planlamacılar dahil, seçilmiş memurlardan oluşan bir kurul öngörmüştü. Bürokratikleşmeden kaçınmak amacıyla bu kurul her yıl değışmeliydi ki, bu önemli bir sezgidir, çünkü bürokratikleşme daha tam olarak gündeme oturmamıştı ve gerçekte birkaç yüzyıl daha var olmayacaktı!

Hukukçular ve cezaevleri lağvedilmeli ve hapishanenin yerini angarya almalıydı. Ölüm cezası sadece çok büyük suçlar için korunmalıydı. Evlilik sadece medeni hukuka dayandırılmalıydı. Çalışma kendi başına bir kötülük değildi ama sömürü öyleydi. Ücretler kaldırılmalı, çalışma özgürleştirilmeli ve bu şekilde bir hazza dönüşmeliydi. Görebileceğimiz gibi, Winstanley on yedinci yüzyılın başlıca teorisyeni, on sekizinci, on dokuzuncu ve hatta yirminci yüzyıl Avrupa düşüncesinin parlak bir öncüsüydü! Marx ondan çok şey almış olmakla birlikte, doğrusu pek az değer vermişti.

Devletin başında Yüce Adalet Mahkemesi bulunmalı ve Parlamento üyeleri her yıl seçilmeliydi. Dış ticaret devlet tekeline alınmalıydı. (Bu dönemin büyük tarihçilerinden ve bir Leninist olan Christopher Hill, bunun 1917’de Bolşevikler tarafından benimsenen ilk düzenlemeler arasında yer aldığına işaret ediyor!) Sağlık hizmetleri parasız olmalı ve eğitim kadınlar dahil -işte bu büyük bir yenilik!- herkese açık olmalıydı. Öğretmenler seçimle göreve gelmeli ve felsefe, siyaset ve fen dersleri vermeliydi. Ayrıca, Galler’de de bu tür okullar olmalıydı.

Bir materyalist ve panteist olan Winstanley, İngiliz devriminin başlıca teorisyeniydi. Fikirlerini bir alternatif toplumun işleyişini hayal edecek ölçüde geliştiren tek kişi oydu. Savunduğu gibi eğer özel mülkiyet ortadan kaldırılmış olsaydı, bu radikal bir alt üst oluşu ve bütün İngiliz toplumunun çöküşünü getirecekti. Winstanley doğa yasalarına uygun, gezegenle uyum içinde yaşamak istiyordu ve zaten sosyal devrimin bütün amacının da bu olduğunu düşünüyordu.

Zamanının ender feministlerinden biriydi. Erkeklerin ve kadınların her konuda eşit haklara sahip olduğuna inanıyor, her iki cinsi gerçekten eşit görüyordu. Ona göre, kadınlar da vaaz verme yeteneğine sahipti.

Neyse, artık olayların akışına geri dönelim: Everard ve

Winstanley birbiriyle bağlantı kurdu ve 1 Nisan 1649'da on üç kişiyle birlikte, St. George Dağı çayırlarındaki Watson'a yerleştiler. Nadasa bırakılan arazileri ekmeye koyuldular. Çok geçmeden sayıları kırka çıktı. 1607'nin Kazıcılarına saygı ifadesi olarak Kazıcılar adını yaşatacaklardı. (1966'da, 'San Francisco Kazıcıları' bu adı yeniden kullanacaklardı.)

Bazıları Eşitlikçilerin ve Kazıcıların devrimci fikirlerinden etkilenmiş olan diğer siyasal-dinsel hizipler de bu sıralarda ortaya çıktı. Örneğin, aslında daha az maceracı olmalarına rağmen, daha sivri dilli olan Vaizler. Adları, içlerinden geldiği gibi konuşup, sözcük oyunları yapmalarından ve kendilerinden geçmelerine yol açan yeni bir uyuşturucu olan tütünü kullanarak kafayı bulmalarından geliyordu. Sonu gelmez vaazlar vermedikleri zaman, bira içip, hovardalık yapıyor, şarkılar söyleyip, dans ediyorlardı. Liderlerinden biri olan Abiezer Coppe küfürleriyle ünlüydü. Püritenleri lanetliyordu. Vaizler İncil'i tanımıyorlardı, dolayısıyla onlara göre imansızlık da söz konusu değildi.

Gevşek örgütlenmelerinde 'liderleri' değil, sadece güçlü karakterleri vardı. Başarısız kalan Eşitlikçilerin küllerinden doğdular (1649-1651). Winstanley gibi, panteist ve materyalist olmalarına rağmen, bir kez bile bir araya gelemeyişleri büyük bir talihsizlikti. Eşitlikçileri ve Kazıcıları ihanetle suçlayarak eleştiriyorlardı.

Coppe, yapıtları mahkeme kararıyla yakılan iyi bir yazardı (1650). Fikirlerinden vazgeçmediği için hapse atılmış ve delilik numarası yaparak, mahkeme salonunda meyve dağıtmasıyla popülerlik kazanmıştı.

Coppe zınayı günah olarak görmüyordu. (Bir başka yenilik.) Evlilik dışı cinsel ilişkiyi de. Kadınlar herkese ait olmalıydı. (Ve tersinin de doğru olabileceğini sadece varsayabiliriz.) Hep bu tür şeyler vaaz ediyor, çok daha sonra Albert Libertad'ın yaptığı gibi iki kadınla birden yaşıyordu. Sizi gidi anarşistler sizi...

1965-1968 döneminin Hippilerinin ataları Kazıcılardan çok, hakiki pasifistler olan Vaizlerdi. İşten hoşlanmıyor, haz peşinde koşuyor, yiyip içiyor ve Kazıcı cemaatinde öfke yaratıyorlardı. Winstanley onlar hakkında sert yazılar yazacaktı. ‘Liderleri’ askerden firar ettikten sonra vaiz olan Lawrence Clarkson gibi kişilerdi. Henüz bir baptistken, yatağına iki ‘kız kardeş’ alabilmek için ‘baptizmden’ yararlandığı söyleniyordu. Özgür aşkın savunucusuydu. Eskiden ‘Arayıcılar’dan (On yedinci yüzyılda gerçek dini arayanların oluşturduğu bir mezhep- ç.n.) olan Clarkson, 1650’de cezaevinden tahliye olduktan sonra Vaizlere katılmıştı. Daha sonra da Mugletonculara katıldı. (Wadewick Mugleton ve kuzeni John Reeves tarafından kurulan bir İngiliz mezhebi- ç.n.) Bir de tanrı tanımazlıkla suçlanan Jacob Bauthumley vardı.

Coppe, Restorasyon döneminde adını değiştirip, 1672’de bir doktor olarak öldü. Bu kişilerin incelenmesi, Rabelais ve onun Abbey of Theleme’sini (Theleme Manastırı) akla getiriyor.

Bütün bu mezheplerin başarısızlığından sonra gelişen Quakerlar, onların fikirlerini sadelik ve Puritenizmle harmanlayarak hayata geçirecekti. Dini yan toplumsal mesajı gölgeleyecekti. Vaizlerle tüm ilişkilerini koparmaları anlaşılabilir. Quakerların bir toplantısında, Londralı bir kadın eteklerini kaldırıp, poposunu gösterince hemen ‘Vaiz!’ diye damgalanmıştı. Coppe ya da Clarkson gibi maskaralık etmeyen Lilburne, Quakerlara katılacaktı.

Arayıcılar bir diğer mezhepti, ayrıca ‘Shakerlar’ (Manchester kökenli bir tarikat; ibadetleri dans figürlerini andırdığından, ‘sallayanlar’ anlamına gelen bu adı almışlardı- ç.n.) da vardı. Bütün bu insanlara genelde ‘Yuvarlak kafalar’ deniliyordu. İç Savaş sırasında Cumhuriyetçiler saçlarını kısa kestirdikleri ve Cromwell’in saç stilini andırdığı için bu adla anılıyorlardı. Ama bu mezheplerin hiçbiri kemikleşmemişti ve üyeleri de değişime

açıktı. Arayıcıların liderleri arasında sayılan William Erbery, ayrıca bir Vaiz olarak da görülüyordu. Eskiden orduda papazlık yapmış olan Erbery, 1654'te ölmüştü. Bu mezhepler benzer görüşlere sahip olan, kendi inançlarının hiçe sayıldığı İngiliz burjuva toplumunun oluşum sürecinin Protestanlarıydı. Ayrıca, bu dönemde her şeyi sorgulamışlardı: iktisat, siyaset, toplum, din, felsefe, töreler, fikirler, adetler, bağnaz düşünceler...

Hill'in kitabında belirttiği gibi, "dünyanın alt üst olduğunu" görmek istedikleri doğru. Ortak görüşleri buydu.

Büyük bir tarım teorisini olan Winstanley, daha çok kronik sefaletle karşı tarla açmaktan yanaydı. Kurmaya kalkıştığı tarım komünleri, ona göre toplumun toptan dönüşümünün başlangıcıydı. Ektiği ve diğerlerine ekim için ön ayak olduğu sebzeler, kısa bir süre sonra, İngiltere'de tarım reformunun sıçrama tahtası olacaktı. Bu yeni gübreleme yöntemi, ülkede çiftçilikte yaşanan darboğazlara bir çözüm sunuyordu ve Winstanley açık görüşlüydü. Sadece ileri görüşlü biri değil, bilgiyi ve ahlakı, uzmanlık ve ilhamı harmanlayabilen kendi çapında bir bilim adamı, bir bilgeydi.

Kazıcıların macerası kısa ömürlü oldu. Öfkeye kapılan zenginler karşı komplolara girişti. Pastor Platt'ın öncülüğünde, Kazıcıları mahkemeye verdiler, toplumdan tecrit ettiler ve sonra da Devlet Konseyi'ni harekete geçirdiler. Fairfax bu serserilere karşı süvarilerini gönderecekti. Onlara yönelik bu zengin nefreti doğrusu anlaşılabilir bir şeydi. Yerel kilisenin papazının kilişeye girmesini engellemiş, kovmuş ve kilise vergilerini kaldırmışlardı.

Fairfax'ın mahkeme celplerine, onun karşısında şapkalarını çıkarmayı reddederek karşılık vermişlerdi, o da onların eşitiydi. Everard İncil'den uzun bir söylev vermişti. Sonunda cezalandırılmaktan kurtulmuş, ama her şeye yeniden başlayacakları Cobham Heath'e yerleştirilmişlerdi.

Winstanley kendilerini Lilburne'ün Eşitlikçilerinden ayırmak için kullandıkları adla 'Hakiki Eşitlikçiler'in The Standard Unfurled'ını (Dalgalandıran Sancağını) yayınlamıştı. Eşitlikçilerin lideri İsa'nın kendisinden başkası değildi.

Ama boykotlar ve kundaklama eylemleri nedeniyle sonuçta ezileceklerdi. 1650 Nisanında dağıldılar. Bundan sonra William Everard ile ilgili hiçbir tarihsel belge bulunmuyor. Bu kişiler hakkındaki bilgiler çok yetersiz. Onunla John Everard'ın (1575-1650?) aynı kişi olduğu, uçuk dinsel görüşleri nedeniyle sık sık hapse atıldığı, mistik kitaplar çevirdiği, Tanrının insanda ve doğada bulunduğunu düşünen bir panteist olduğu ve mucizevi hayaletlerin onun eseri olduğu sanılıyordu. Defalarca tutuklanmıştı ama herhalde birden fazla Everard vardı ve belleklerde bunların bir tek kişinin şahsında birleştirilmiş olması da mümkündü. Ayrıca Burford isyanına katıldığı da söylenebilir.

Sonunda, ordu hepsini ortadan kaldıracak ve etkilerini yok edecekti. Kazıcılar, Eşitlikçiler ve Vaizler halk içinde yeterli destek bulamamışlardı.

1649 Şubatında, İskoçlar Stuartların varisini II. Charles unvanıyla kendi kralları olarak ilan ettiler. 1650 Temmuzunda savaş yeniden başladı ama Cromwell bir kez daha önüne çıkan her şeyi ezip geçti. Ordu tamamen terhis edildi. Parlamento da ordu dan korkuyordu. Aynı zamanda 1651 Eylülünde sovyetler de tasfiye edildi. Winstanley de toprak komünlerinden vazgeçerek, Lady Eleanor Davies'in hizmetine girdi.

Diğerleri gibi, Eşitlikçiler de hiçbir zaman homojen, doğru düzgün yapılanmış politik gruplarla bir tutulamaz. Devrimin bütün aşırı solu, hiçbir zaman aynı görüşleri paylaşmayan farklı eğilimlere bölünmüştü. Wildman ve Lilburne ılımlıları temsil ederken, Walwyn ve Overton kırsal bölgelerdeki Kazıcılar'la aynı türden Londralı bir grubun radikalleriydi.

Ordu içinde de benzer bir durum söz konusuydu. William

Jackson adlı bir teğmen, kadınların ortak mülkiyeti dahil bütüncül bir komünizmi savunuyordu (1650). Hepsinin ayrıştığı konu mülkiyet sorunu. (Aynı bölünmeler 1792-1796'da karşımıza yine çıkacaktı.) Ilımlılar mülkiyete dokunulmasını istemiyordu. Lilburne bu konuda Winstanley'e karşı çıkarken Cromwell bu farklılıkları kullanıyor ve hareket geliştikçe baskılar Kazıcılar topluluklarının önünü tıkiyordu.

Bu tarihi sona erdirmek için, Parlamentonun bundan sonra Cromwell'i köşeye sıkıştırmaya çalıştığını da eklemeliyiz. Cromwell bu manevraya bir oturuma müdahale edip, onları azarlayarak engel oldu. 1651'de Ireton'un ölümünden sonra, Thomas Harrison'u yeni yardımcısı olarak seçti.

Parlamento diz çöktü ve diktatöre boyun eğerek denetimi altına girmeyi kabullendi. Parlamentodaki 'temsilciler' genelde 'Sonuncu İmparatorluk Yanlıları' (Fifth Monarchy Man- 17. yüzyılda İsa'nın dirileceğine inananlar- ç.n.) arasından Harrison tarafından seçilmişti. Bunlar Eşitlikçi ve Kazıcıların hala etkili olan bazı düşüncelerini devralan bir mezhepti.

Bu dönemde, etkileri hala devam eden önemli yasalar çıkarıldı: Kilise vergileri kaldırıldı, bir medeni yasa yürürlüğe konuldu ve resmi nikah kurumu getirildi. Borç şimdi ödenmişti.

Cromwell bütün bunları 1653'te gündeme getirmişti. Çevresinde güvenilir dostlarından başka hiç kimseyi istemiyordu. Yeni sağ kolu, John Lampert cebini doldurup, yolsuzluluğa batmıştı. Son Eşitlikçi de ortadan kalkmıştı.

Sexby diktatöre karşı son bir uluslararası komplo daha kurmaya çalıştı. Yine başarısız oldu. Fransa'ya kaçtı. Bir yıl sonra İngiltere'ye dönmesi üzerine hemen tutuklanacak ve mahkemeyle bile çıkarılmadan cezaevinde ölecekti.

Cromwell kral ilan edilmesi fikrine yarı ikna olmuş haldeydi. Bundan uzak durdu ama varisini seçme hakkından vazgeçmedi. Lortlar Kamarası'nı yeniden kurdu. 1658'de öldüğünde 'Koruyucu Lort' unvanını taşıyordu.

Beceriksiz oğlu, Richard Cromwell bir kralcıydı. Ne büyük bir hayal kırıklığı! O da hak ettiği sona kavuştu: Ordunun isyanıyla devrildi. 1659 Aralıkta, General Monck, oğul Cromwell'in tahttan indirilmesinden sonra kurulan Güvenlik Komitesi'ni tasfiye etti. 1660 Mayısda II. Charles tahta çıktı. Restorasyon başlamıştı. Her şey eski haline dönüyordu.

Kral'ın katillerinin yargılanması kaçınılmazdı. Thomas Harrison idam edildi, cinsel organı koparıldı, daha canlıyken bağırsakları çıkarıldı ve suç ortaklarının tümü gözlerinin önünde yakıldı. Daha sonra başı vuruldu ve cesedi parçalandı. Aynı kaderi iki kişi daha paylaştı. John Lampert yirmi üç yıl cezaevinde çürütüldü. 1661 Ocakta, I. Charles'ın ölüm yıldönümünü kafalara kazımak amacıyla, Cromwell ve Ireton'ın cesetleri asılmak için mezarlarından çıkarıldı!

Kazıcıların ve Eşitlikçilerin etkisi Bordeaux'daki Karaağaç'ta görülecekti, ama onlar Munzer ve köylülerinin mirasçılarıydı. Toprak mülkiyeti ile toplumun baskıcı yapısı arasındaki ilişkileri ilk gören Kazıcılar olmuştu. Bu, Marx'ın üzerinde düşüneceği bir şeydi. Ayrıca, 'dünyanın alt üst oluşu' diye ifade ettikleri görüşleri, Marx'ın 'baş aşağı duran' Hegel'in teorisini yıkmasını hatırlatıyor. En büyük eksikleri ve tabii başarısızlıkları, başarı için gereken birliği sağlamalarını engelleyen sekterlikleriydi.

Bu da tanıdık bir sorundur ve çok daha sonra, 1789 Fransız Devrimi ya da Paris Komünü ya da 1968 Mayısı sırasında tekrarlanacaktı. Bütün bu Kazıcılar, Eşitlikçiler, Vaizler size 1968-1972 döneminin sayısız sol hiziplerini hatırlatmıyor mu?

Bordeaux, 1649-1653

ORMEE

Bu bileşimde, gücümün çoğalmasından başka bir amaç görmüyorum ve sadece bu tür bir çoğalmayı yakınlıktırdığı ölçüde ona rıza gösteriyorum. İşte bu, birliktir.

Max Stirner, *The Ego and His Own* (1844)

Tarihçilerin gözünde başkaldırı, Fronde, sadece hoşnutsuz soyluların, haklarına el uzatan merkezi otoritelere isyanıdır. Soyluların isyanının çok geç, sadece ayaklanmanın sonuna doğru başladığı ve başkaldırının geniş bir toplumsal hareket olduğu pek bilinmez. Mazarin'e, vergilendirmeye, dine, feodalizm ve monarşiye aynı şekilde saldıran, Mazarinades adı verilen neredeyse sekiz bin farklı broşür ve el ilanı dağıtılmıştı. Fransa'yı yöneten bir yabancı olan Mazarin, tüm bu saldırıların asıl hedefiydi ama tiranlık, ondan önce gelen Richelieu döneminde başlamıştı. Yükümlülüklerini yerine getirebilecek çapta bir adam olmayan kralın da kendi handikapları vardı.

Broşürleri yayınlayanlar birbiriyle örtüşen çok sayıda politika öneriyordu: Herkes için eşit vergilendirme, ayrıcalıkların tamamen ortadan kaldırılması vb. Bunlardan biri La Boétie'yi anımsatıyordu: "Güçlüler sadece onları omuzlarımızda taşıdığımız için güçlüdür. Onları bir silkeleseک yere otururlar."

Başkaldırının patlak verdiği 1648'de soyluların kendi başla-

rına bir şey yapamayacak kadar güçsüz olduğunu açıklığa kavuşturmalıyız. Yine de onların hareketi, o dönemde monarşiye karşı önemli bir meydan okumanın, bir dizi açığgöz tarihçinin 1789'un geniş çaplı bir provası olarak gördüğü bir hareketin, bugün gizlenmesine yarıyor.

Yükselen burjuvazinin ise halkınkilere yakın talepler öne sürdüğünü ve halkın tezlerini aşırırken hiç de mahcup davranmadığını göreceğiz. Paris Parlamentosunun siyasal programında, kralın yetkilerinin tırpanlanarak tedrici olarak Parlamenteoya devredilmesi; tekellerin, tarım vergileri ve idari sistemin ortadan kaldırılması; tutuklananların bekletilmeden mahkemeye çıkarılması ve korumacı ekonomik önlemlerin alınması isteklerini bulabiliriz. Görüldüğü gibi, oldukça iddialı bir program!

Paris'te en yaygın slogan 'Yaşasın Cumhuriyet!' idi. Gerçekten de Cumhuriyeti ilan etmelerine ramak kalmıştı.

Paris Parlamentosu, daha 26-28 Ağustos 1648 isyanı sırasında, fiilen, geleceğin Cordelierleri ya da Jakobenleri benzeri devrimci bir kulübe dönüşmüştü. İlk bildirgesinde tüm üst meclislerin birleşmesi isteniyordu. Böylece hükümet, dizginleri kral ve bakanlarından devralacaktı. Saray erkani ilk defa panikledi ve Rueil'e kaçtı. İkinci kez 1649'da Saint-Germain'a kaçacaklardı. Halkın ve burjuvazinin başkaldırısının liderleri Broussel, Beaufort ve çok popüler bir avukat ve hatip olan Boile idi. Ayrıca başka bir aristokrattan, başarı şansı varsa elini taşın altına koymaktan çekinmeyen ve ıpkı diğerleri gibi başbakan ve kardinal olmak için yanıp tutuşan, eski tüfek komplocu Prens de Gondid'den söz etmeden geçemeyiz. 1640-1641'de Comte de Soissons komplosu dışında, birçok komplo girişimine katılmayı reddetmişti. Prens, yeteneksizlikleri ayyuka çıkmış olan sefil Richelieu ve Mazarin gibi bir tirana dönüşmeden, iktidarı almak istiyordu. Condi'nin de hemen hemen benzer hırslarla hareket ettiğine işaret etmeliyiz. Soyluların, hoşnutsuz üçüncü sınıf ile ittifakı kurulmak üzereydi.

Hareket kendiliğinden patlak verdiği halde, burjuvazi öne çıkmıştı. Burjuvazi, bu pre-kapitalist çağda feodallere, Mazarin'e ve onun Maliye Bakanı, Hemery'ye karşı sıradan halkla uyum içinde hareket ediyor ve her zaman öne çıkıyordu.

Hükümetin, Parlamento görevlilerinin 'paulette' olarak bilinen bir hakka sahip olabilmek için peşin para ödemesini gerektiren bir karar alması burjuvazinin ayaklanmasına bahane oldu.

En ilginç olayların yaşanacağı yer Bordeaux'ydu. Orada, başkaldırı üç aşamada gelişti. İlk ikisi çok ilginç olmasa da üçüncü aşama öyleydi.

1648 Ağustosunda, burjuvazi ilk kez kitlesel bir gösteriyi destekledi. Gösteriye asker müdahale etti. Halk tarafından desteklenen Bordeaux Parlamentosu, şehri savunmak amacıyla bir polis konseyi ve yaklaşık yirmi bin kişilik bir ordu kurmak için para toplayacak bir mali konsey kurdu. Libourne'a saldırı düzenlendi ama kaleye girilemedi. Üç bin kişi öldü. Mazarin'i destekleyen Parlamento üyeleri sürüldü.

Paris'teki başkaldırıcıyı ezmekle uğraşan Mazarin, Bordeaux'daki asilere af, bazı vergilerin kaldırılması ve Libourne istihkamlarının kendisi tarafından yerle bir edilmesini önerdi. Asiler 1650 Ocak ayında öneriyi kabul etti. Bu zafer Bordeaux Parlamentosu'nu büyük ölçüde cesaretlendirdi. Birinci sahne bu şekilde sona erdi.

Ama Paris'te başkaldırı başarısızlığa uğramıştı. Liderleri Conti, Condé ve Longueville tutuklandı (Ocak 1650). Soylular isyan etti. Onları destekleyenler, Condé'nin karısı, Duc de la Rochefoucauld ve Bouillon'un korunma talep ettikleri Bordeaux'ya geri çekildiler. Parlamento bu talebi reddetti ama öfkeli kalabalık ayaklandı ve Parlamento üyelerini şehrin içinde hapsedti. Bu, burjuvazi ve halk arasındaki ayrılığın ilk belirtisiydi.

İki ay sonra, kral yanlıları saldırıya geçti. Başkaldıran sekiz bin köylü ve zanaatçıya karşı, kralcıların sayısı on yedi bindi. Çok şiddetli çatışmalarda binlerce kişi öldü ama sonuçta dokuz bin kayıp veren kralın ordusu yenilgiye uğratıldı.

Yeni görüşmeler yapıldı, yeni af çıkarıldı ve Guyenne'lı devrimcilerin baş belası vali d'Epemon görevden uzaklaştırıldı. Condè'yi destekleyenlerin kentten ayrılmasına izin verildi. İkinci sahne bu şekilde sona erdi.

Bundan sonra başkaldırı ikiye bölündü: Küçük Başkaldırı kralı destekliyor ama Mazarin'e karşı çıkıyor, Büyük Başkaldırı da prensleri savunuyordu. Bordeaux'da Parlamento, ele geçirmiş olduğu şehri yönetemiyordu ve daha önceden karşı çıktığı şarap vergisi gibi birçok uygulamayı yeniden yürürlüğe koymak zorunda kaldı. Halk çok öfkeliydi. Parlamentoyu yolsuzluk ve keyfilikle suçluyordu. Özellikle *Apology from the Ormee*, (Karaağaç Savunması) adlı bir belgede bu suçlamalar yer alıyordu. Bu şekilde son perde açıldı ve asıl hikaye başladı.

Ormee'nin kökeni bilinmiyor. Buna ilişkin birçok teori var. Bunların birbirini tamamladığını varsayalım. Ormee olayları, d'Epemon'nun yeniden vali olarak atandığı söylentileri üzerine 1651 Ocağında başladı. Üç bin Bordeaux'lu, adını etrafını kuşatan karaağaçlardan alan ve bir kuleye bakan Ormiere meydanında toplandı. Mazarinlerin, tüm dizginleri elinde tutan bakanı destekleyenlerin hesabının tamamen görülmesini isteyen konuşmalar yapıldı. Ama yaygın hoşnutsuzluk düşünüldüğünde, d'Epemon'nun atanması sadece toplumsal yangını başlatan kıvılcım olabilir.

İngiltere'nin Eşitlikçiler hareketinin üzerindeki etkisi önemliydi. Bordeaux her zaman ülkenin geri kalanına göre, Manş'ın öteki yakasındaki olaylara daha açık olmuştu.

Başkaldırının ilk gerçek devrimci toplantısıydı. Ormée (Karaağaç) zaman zaman Ormaie, Hormeè ya da Hourmée olarak da anılıyordu. Condè bir şans yakalamıştı. Onlarla ilişkiye geçti ve harekete katılmak üzere Ormée'ye gitti. 1651 Eylülü ile Ağu'n'de kendine bağlı birliklerin kralın ordusuna yenildiği 1652 Martı arasında orada kalacaktı.

Ormèe tartışmaları ağaçlar altında yapıldı, bu bir antik demokrasi geleneğiydi. Katılımcılar düşmanlarını şehirden sürgün etmekle tehdit ederdi. Her eylem meydana, tabanda kararlaştırılırdı. Dikkate değer ilk çatışma, 15 Mayıs 1652'de, her yere 'Bordeaux'daki burjuva beyefendilerin dikkatine!' yazılı afişler asıldığında yaşandı. Mazarinler suçlandı ve silahlı Ormèe halkı Parlamente'ye saldırdı.

Condè'nin erkek kardeşi Prens de Conti, Guyenne valisiydi ve taraflar arasında bir uzlaşma sağlamak için elinden geleni yaptı. Kuşku Parlamento üyeleri şehirden uzaklaştırıldı.

Ormèe'nin başlıca liderleri, hareketi yöneten avukat Christopher Dureteste ve avukat yardımcısı Pierre Villars'dı.

Çok geçmeden geriye kuşku uyandırmayan on parlamenterden fazlası kalmayacaktı. Kendisi de dehşete düşmüş olan Condè onları denetim altına almaya çalıştı.

Şehrin en yüksek adalet kurumu olan Sulh Mahkemesi'nde yargıç olan Fontenelle ve meclis üyesi Thiabauld'ın liderliğindeki burjuvazi ile halk arasında çatışma başladı. Ormèe'nin önde gelen iki yetenekli üyesi, Parlamente'da temsilci olan Jacques Monleau ve tüccar François Lafitte dahil sekiz kayıp verdi. Ormèeciler misilleme amacıyla şehri ateşe vermekle tehdit etmelerine rağmen, olaylar yatıştı.

Artık Condè'ye güvenmediklerinden dizginleri kendi ellerine almakta kararlıydılar. Sulh Mahkemesi ve Parlamento (bu iki kurum geleneksel olarak birbirinin rakibiydi; zaten Parlamento kendi devrimini gerçekleştirmişti) Ormèecilere karşı birleştiler. Haziranda, sürgüne gidenlerin şehre dönüşü kavgayı yeniden kızıştırdı.

25 Haziran 1652'de, çanlar çalarken, Ormèeciler belediye sarayını ele geçirdiler. Dört bin Ormèeci sokakların denetimini ele aldı. Önlerinde üç topla, evleri yakmak için araba araba odun taşıyan, baltalı ve sopalı üç bin kişi Parlamente'ye saldırdı. Elli

iki kişi öldü ve yaklaşık altmış kişi yaralandı ama Orm  e zafer kazandı. Şehir nüfusunun dörtte biri, yaklaşık on iki bin kişi eyleme katıldı.

Kalabalık aslen Şehir halkından oluyordu ama liderleri küçük burjuvazi, zanaatçılar ile zaferden sonra onlara katılan işadamları, tek tük mahkeme g evlisi ve bazı soylulardı.

Devlet iliĒe karşı olan bu kesimler saĒlam bir sınıf bilincine ve sıradan halkın ülkeyi kurtaracaĒı sezgisine sahiplerdi. YolsuzluĒa batan g evlileri ortadan kaldırmak ve kendileri seçmek için yargıçları deĒiŐtirmek istiyorlardı. Parlamentoyu daĒıtmıŐ ve mahkemeleri hızlandırmıŐlardı. Avukat, savcı ve bürokrasiyi ortadan kaldırmışlardı, şüphelileri yirmi dört saat içinde mahkemeye çıkarıyorlardı.

Orm  e dev bir sovyetti. Bundan böyle herkesin bir iŐı olacaktı. Yoksullara, dul ve yetimlere yardım kararı alıp, kiraları düşürdüler.

‘Orm  e BirliĒi’ olarak  alıŐan Meclis,  nceden Parlamento, Sulh Mahkemesi vb. tarafından y r t len tüm eski yetkileri devraldı. Sloganları “Vox Populi, Vox Dei”ydi. (Halkın Sesi, Hakkın Sesi) Yönetimleri demokratikti ki bu o zaman hiç de yaygın bir kavram deĒildi. Ama hala krala sadıktılar.

İngiliz solcu lider, Edward Sexby 1651’de sürgün olarak Bordeaux’dan da geçmiş ve Lilburne’un Agreement of the People’ı (Halkın Anlaşması) orada bırakmıştı. EŞitlikçilerin mücadelesi Orm eciler üzerinde büyük etki yaratmıştı. EŞitlikçiler ile ilişki kuracaklardı.

Orm eciler, monarşinin kendi düşmanlarıyla ortaklık içinde olduĒunu kavrar kavramaz Cumhuriyetçi oldular. Orm e içinde iki akım vardı.  oĒunluĒu oluşturan akım, baĒımsız bir hükümetin ilan edilmesini savunuyordu ama cumhuriyeti ilan edemeyeceklerdi. Hem zaman avuçlarından akıp gidiyordu hem de belki bunu gerçekleŐtirebilecek cesarete sahip deĒillerdi.

Bu akımın programı Eşitlikçilerin programının neredeyse kelimeleri kelimesine aynısıydı. Program çok iddialı, çok devrimciydi; o çağ için garip kaçacak şekilde, monarşi karşıtıydı. Bireylerin doğuştan eşit olduğuna ve tüm ayrıcalıkların kaldırılması gerektiğine inanıyorlardı. Halkın içinde olduğu sefalet lanetleniyordu. Ormèe üyeleri; uşaklar, Cumhuriyet düşmanları ve dilenciler dışında tüm yetişkin seçmenlerce her yıl seçilecek bir ulusal meclis ve bir parlamento ile birlikte tüm ülkede demokratik bir cumhuriyet kurmak istiyordu. O günlerde bu sözcüklerin içeriklerinin tamamen boşaltılmadığını ve bu fikirlerin aslında evrensel mutluluğa bir köprü kurduğunu anımsayalım.

Ama iş parlamento iktidarı ile bitmiyordu. Parlamentonun gücü gasp edilebilirdi. Sonuçta, denetim ve denge mekanizmaları olmak zorundaydı ve bunlar akıllı adamlardı. Herkesin yasalar karşısında eşit olması sağlanmalı, din özgürlüğü olmalı, köleliğe son verilmeli, yargıçlar halk tarafından seçilmeli ve yoksullar dışında herkes vergi yükünü eşit olarak paylaşmalıydı.

Artık eyleme geçmişlerdi. Başlangıçta Ormèe Meclisi, beş yüz kişiden oluşan, doğrudan demokrasinin büyük sovyeti vardı. Başkanı Dureteste'ydi. Ama şimdi yapılan değişikliklerle, 500 kişilik Meclisin yetkilerini yavaş yavaş tırpanlayan Otuzlar Meclisi öne çıkmaya başlamıştı. Bu, etkili bir yürütme organıydı. 27 Haziran'da Ormèe'nin siyasal temsilcisi olarak ortaya çıkan Otuzlar Meclisi, başlangıçta 15 günde bir üyelerini değiştiriyordu! Sonradan, bu durum biraz yavaşladı. Meclisin ilk görevi sadece yasamaydı ama iş başındakiler çok hızlı bir şekilde her şeyin kontrolünü ele geçirdiler. Kendi sulh yargıçlarını seçtiler ve devrimin askeri yanını önemsediler. Liderleri Dureteste ve Villars'ın dışında, avukat Lean Pontellier, yaver Daniel de Tutsal ve polis komiserleri Pierre Guirault ve Guillaume Crozillac'dı.

Çatışmaları yönettiler, istihkamların hazırlanmasını denetlediler, bir donanma kurdular ve hatta İngiltere'den yardım istedi-

ler. Karşılığında bir liman ve şarap tekeli vaat ettiler. Toplantıları halka açık olarak yapıyorlardı.

Diğer konsey, On İnkiler Meclisi özel davalara bakacak ve temiz mahkemesi olarak çalışacaktı. Dureteste burada da görev yapıyordu. Dureteste'nin (ve Villars'ın) korumaları hep yanı başlarındaydı. Küçük bir hikaye Dureteste hakkında fikir verebilir: Dureteste düşman burjuvalarla savaşmak için askerleriyle beraber yola çıktı. Birinin yolunu kesti ve şöyle dedi: "Hasta olduğumu öğrendiğim için sana hava değişimi tavsiye etmeye geldim. Gidip temiz hava almalısın. Eğer yarından sonra şehir dışına çıkmadıysan, seni vurup cesedini nehre atacağız..." Bu yolla, zengin burjuvalara terör estirdi. Liderlik Kurulu'nun da üyesi olan Dureteste'nin işi başından aşkıydı.

Diğerleri de çok çeşitli roller üstlenmişti. Villars muhafız komutanı ve Otuzlar Meclisi üyesiydi; Crozillac hem Borsa'da yargıç hem Otuzlar Meclisi üyesiydi. Avukat Pierre Robert yeni sulh yargıçlarından biriydi. Aralarından bazıları bu şekilde ceplerini doldurmuştu.

Şimdi şehir onların elinde, şeflerin askeri yönetimi altındaydı Dureteste, Ponteuiller, Tustal, Guirault, Crozillac, münzevi Jannet ve şövalye yaveri Henry Du Puy. Conti etkisizdi. Yasaklı parlamenterlerden ele geçirilen para onların kurbanlarına tazminat ödemekte kullanılıyordu. Ne Parlamentoyu, ne Sulh Mahkemesi'ni ne de Borsa'yı tasfiye etmişler, sadece personeli değiştirmişlerdi. Vergi toplanmasını denetlemişlerdi. Sonuçta, La Brede kalesi gibi istihkamları yerle bir edememişlerdi. Genelde, bütün bunlar oldukça ılımlı önlemlerdi.

Şehir dışına çok az çıkıyorlardı. Bununla birlikte, garnizonun onlardan yana tavır aldığı La Rèol'e, Vayres'e ve vergilerin toplanmasını denetledikleri Libourn'a temsilciler gönderdiler.

Kralın ordusu Condè'yi gönderdikten sonra, Bordeaux'yu ele geçirebilirdi ama ordu dağılmanın eşiğindeydi. Firarlar art-

miş, yağmalar durdurulamıyordu. Üstelik Fransız donanması İngilizler karşısında bozguna uğramıştı. Bu sayede Orm  e, asilerin Bordeaux'ya özyönetim komünlerine çok benzeyen, tüm kararları kendilerinin aldığı demokratik bir rejim getirdiğı birkaç aylık bir barış dönemi yaşıadı.

Cromwell onlara bin iki yüz   rlandalı paralı asker göndermiş ama başka hiçbir yardımda bulunmamıştı. Onlara ilişkin kuşku vardı. Kuşkusuz, onlarda Eşitlik  ilerden bazı izler buluyordu.

Orm  ecilerin başarısı karşısında hiç kimse kendileri kadar şaşkınlığa kapılmamıştı. Bu yüzden, bağımsız cumhuriyet ilan etmekte kararsız kalmışlardı. En muhafazakar eğilim siyasal olarak ortadan kaldırılmıştı ve radikaller şimdi bütün gücü ellerine geçirmişlerdi. Ayak s  r  yen birkaç kişı hapse atılarak, bir mini-terör dönemi bile yaşanmıştı.   nl   bir ş  r yuvası olan Ha Kalesi kısmen yıkılmıştı.

Hazırlanan birçok komplo başarısızlığa uğratılmıştı. Papaz Ithier'in d  zenlediğı bir komplo, Crozillac ve Guirault dahil diğ  er altı Orm  eci ile birlikte, rüşvet teklif edilen Villars tarafından açığı çıkarılmıştı. Ithier'in boynuna bir ip bağılanmış, 'vatan haini' yazılı bir yafta asılmış ve papazlıktan atılmıştı.   l  mden kıl payı kurtulmuş ve suç ortakları yakalanmıştı.

Orm  eciler Bordeaux proletaryasının yaşam koşullarının iyileşmesine katkıda bulunmuşlardı. Köylüler konusunda daha az 'hevesliyidiler.' Başlangıçta coşkuyla selamlanan köylülerin, sonradan şehre girmesi yasaklanmıştı. Karaağacın temel desteğinin, şehir 'emekçilerinden' geldiğı ve bu destek olmadan yapılanların hiçbirinin ger  ekleştirilemeyeceğı söylenmelidir. Özellikle askeri durum kötüleşmeye başladığında, geri kalanların hiçbir rolü olmadı.

Orm  eciler yavaş yavaş yalnızlaştıılar. Burjuvazi başını yeniden kaldırmıştı. Kralın ordusu kendisini toparlamış, art arda ba-

zı komşu kasabaları yeniden ele geçirmişti ve asiler buna dayanacak güçte değildi.

Ormèecilerin parası suyunu çekmiş, tahıl stokları iyice azalmış ve komplolar sonucu güçsüz düşmüşlerdi. Bu haldeyken bile, sadece teslim olmaları karşılığında kendilerine sunulan af teklifini geri çevirmişlerdi.

Şehrin içinde, komplo başarıya ulaşıyordu. 1653 Temmuzunda Ormèe'ye karşı bir saldırı başladı. Ormèe seferber edebileceği bazı güçlerini yitirmişti. Rüzgar ters yönden esiyordu. Conti düşmanlarıyla bir anlaşmaya varmıştı.

Durum tamamen değişmişti. Burjuvazi proletarya ile hiçbir zaman uzun süreli bir ittifak içinde kalamaz. Paris'te, Parlamento devrimden korkuyordu. Toplumun tahrip oluşunu görmektense, iktidarı korumak ve düzeni restore etmek istiyordu. Dolayısıyla, kendisini sıkıntıya sokan ayaklanma karşısında egemenliğini korumaya yemin etti. Broşürler yasaklandı! Tesadüf eseri, bazı Mazarinciler Parlamentoyu yumuşak bir çizgi izlediği için suçlamaya başlamıştı.

Hemen hemen aynı anda soyluların başkaldırısı başladı. Devrime karşı tek çare bir soyluluk-burjuvazi ittifakıydı. Paris ordusu bundan sonra soyluların komutası altına girecekti. Prensler de Condè ve de Conti ile d'Elbeuf Dükü ön plana çıktı. Ormèecilerin güvenmediği Louis de Condè başkaldıranlar içinde en ılımlı kişiydi. Elbette iktidar peşindeydi ama monarşinin yıkıldığını görmek istemiyordu. Kaynaşma halindeki bir halk tarafından kuşatılmaktansa, kontrol edebileceği bir monark yönetiminde kendi otoritesinin daha güçlü olabileceğinin pekala farkındaydı. Açıkçası Mazarin'in ayağını kaydırıp onun yerine geçmekten başka bir şey istemiyordu.

Gerçekte, başkaldırı 1649'da sona ermişti. Bundan sonrası, sadece soyluların eseri idi. Burjuvazi soylulara karşı kralla ittifak kurmuştu. Bunun yolunu da Parlamento açmıştı. Saflarını seçmişlerdi ve çatışma da yavaş yavaş hız kesiyordu.

Condè'nin bir kıskırtmasının hemen ardından, 1652'de son bir halk ayaklanması daha oldu. Condè böylece, kazanmak için elinde tuttuğu tüm kozları yitirdi. Ertesi yıl Condè'nin Ormèe ile kurduğu birlikten ayrılması bu olaylar ışığında daha rahat anlaşılabilir.

Böylece Ormèe'nin kaçınılmaz sonu gelmişti. Gericiler Ormèecilerin her yere astığı kızıl bayrakları yırtmış ve yerlerine beyaz bayraklar asmıştı. İl Meclisi yeniden ele geçirilmişti. Ormèe yıkılmıştı.

Gerçi, bu defalık oluk oluk kan akmayacaktı. Ayaklanma şiddetli bir biçimde bastırılmıştı ama yaklaşık üç yüz kişi olan Ormèecilerin çoğu ya sürgün edilmiş ya da hapse atılmıştı. Soy-lular sadece malikanelerinde hapsedilmişti. Birkaç kişi (aralarında Villars da vardı) idama mahkum edilmiş ama sonunda hayatları bağışlanmıştı (1658). Robert halkın önünde pişmanlık göstermişti. Durateste saklanıyordu ama 1654 Ocağında yakalandı. İdam edilecekti; işkence çarkında vücudu parçalanacak, kafası uçurulacak ve kesik başı Ormèe kulesinin tepesinde bir direğe asılacaktı. 1655 Martında, hırsızlık ve cinayetle suçlanan bir başka Ormèeci olan Beaulieu aynı şekilde idam edildi. Şu ya da bu şekilde 1653 Ağustosunda her şey sona ermişti. Bordeaux bir kez daha kralın topraklarına katılmıştı.

Ormèecilerin cesaretsizliği, bütünüyle alternatif bir toplumu düşünmekte sıkıntı çekmeleri ve aslında tarihin akıntısına karşı kürek çekmeleri başarısızlıklarında etkili olmuştu. Fransa onların istediğinin tam tersine, kapitalist bir topluma ve ulus-devlete doğru evrim geçiriyordu.

Mücadeleleri Fransızlara, özellikle de Bordeaux'lu yurttaşlara yabancıydı. Uzak görüşlü XIV. Louis'nin hükümdarlığı döneminde bu krizin izlerini başarılı bir biçimde sildiği söylenmelidir.

Eşitlikçilerin mirasçıları olan Ormèeciler, 1789 devrimcilerinin doğrudan atasıydı. Ama 1789'a kadar, bölgede kargaşa ya-

ratacak başka bir başkaldırı görülmeyecekti. Devrime düşük yaptırmak hiç de iyi bir fikir değildi, özellikle de devrimden daha uzun yaşayanlar için.

Fransa, 1789-1796

FRANSIZ DEVRİMİ

Mantıksız hukuk, hukuk değil, bir sapkınlıktır.
St. Thomas

Hayatın tüm anlamı olan özgürlüğün hayatların yok edilerek
kazanılması ne trajik bir paradoks.
Ricardo Flores Magon, *Regenecarion* (1910)

Eğer ben uyruklarımdan biri olsaydım, elbette isyan ederdim.
XIV. Louis

Fransız Devrimi nedir?
Patriciler ve plebler, zenginler ve yoksullar arasında açık savaştır.
Babeuf

İnsanlık tarihinde, Fransız Devrimi kadar çok yazıya ve yoruma esin kaynağı olan olay çok azdır. Devrim, bütün iniş-çıkışları ve dönüm noktalarıyla beraber sadece altı yıl sürmüştür. Özgürlüğün sefasını barış içinde sürmeye, hiçbir zaman fırsat bulamamış olan halk iktidarının uğradığı birçok kesintiye hesaba katmazsak, bu altı yıl dönemi bütünüyle belirlemiştir.

1789 ve 1795 arasındaki yılları birkaç sayfaya sıkıştırmak olanaksız. Olayları 1794'e kadar anlatan Michelet bile coşku yüklü on iki cilt doldurmuştu: Tarafgir ve hatalarla dolu olsa da, bu ciltler kapsamlı ve dürüst bir araştırmanın benzersiz bir mo-

delini oluşturuyorlar. Her şeye rağmen, hepsi de akademisyenler tarafından gölgede bırakılmış olan bu kitabı olanaklı kılan Nettlau'dan Dommanget'a kadar- bir avuç proletarya tarihçisi arasında başı çeken odur.

Olayların özetini ile idare edeceğiz. Birçok nokta daha uzun ele alınmadığı için kusura bakmayın, ancak dürüst olmak gerekirse, sovyetler daima benzer şekilde işler ve tekrarlar her zaman yararlı değildir.

Birçok proleter devrim gibi, 1789 devrimi de bir burjuva devrimi olarak başlayıp, öyle de sona erdi. Orgazma bunların arasında ulaşıldı: Gece boyunca süren eğlence, sabah olunca tıpkı bir gün önceki gibi fabrikaya geri dönölmesine engel olmadı.

XIV. Louis'nin Genel Meclisi (Estate-General) toplantıya çağırması ve cahiers de dolèances'i (şikayet defterleri) kaydet-tirmesi, Bonaparte diktatörlüğüne kadar, hiç kimsenin gerçek anlamda kontrol altına alamadığı bir sürecin başlangıcı oldu.

Nisan 1789'da tam Genel Meclis toplantısından önce, Breton Kulübü kuruldu. Burası kısa sürede ünlü bir Jakoben Kulübü haline gelecekti. Burjuva tarihçileri burayı genelde devrimin aşırı solunun kalesi olarak görürler. Oysa Breton Kulübü sadece önde gelen siyasetisinin adıyla Robespierriizmin, yani, kabaca parlamenter akımın merkez-solunun ya da hatta Montagnard (Dağlı) solun yuvasıydı. Bir süre her ikisi de sağcı burjuvalar olan Barnave ve Alaxandre kulübe hakim olmuştu. Bir soylu olan Adrien Duport tarafından kurulan kulüp, sadece pahalı üyelik aidatlarıyla bile halkı tamamen dışlıyordu.

Temmuzda, Ulusal Kurucu Meclis ilan edildi. Bu olayda başrolü oynayan ve Meclis başkanlığı yapan kişi, Jean-Sylvain Bailly adında sağcı bir akademisyen ve gökbilimciydi. Onun rolü başlangıçta, özellikle de temsilcilerin ülke için bir anayasa hazırlayacakları ana kadar birbirlerinden ayrılmamaya söz verdikleri Tennis Court Oath (Tenis Kortu Andı) aşamasında önem-

liydi. Mirabeau'nun süngülerin gücü hakkındaki ünlü jestinden sonra kral köşeye sıkışmıştı. (Meclisin ilk toplanma çabaları esnasında delegeler toplanmayı kararlaştırdıkları Hotel des Menu-s'a Kralın emriyle alınmadıklarına inanarak yakınlardaki Tenis Kortu'na geçtiler. Kralın durumdan memnun olmadığı haberi ulaştırıldığında Mirabeau "Bizi buradan çıkartma emri verecek-seniz, güç kullanmaya da hazır olmalısınız, çünkü süngülerin gücünden başka hiçbir şeye teslim olmayacağız" diye yanıtladı. Kral bunun üzerine geri adım attı-ç.n.)

Temsilciler arasında, ileride isim yapacak olan gençler ve di-ğerkleri vardı: Avukat J  rome P  tion, bir diğerk avukat Robespi-erre, papaz Si  yes, avukat Barnave ve Tenis Kortu'nda toplan-ma fikrinin sahibi, doktor Guillotin.

Bu insanlar aptal değıllerdik, rejimin zayıflığına   are buluna-mayacağını anlamışlardı. Son aylarda, açlık yüzünden çıkan is-yanlar çoğalmıştı. Halkın ayaklandığı 12 Temmuz, devrimin başladığı tarih olarak görülebilir. Ajit  torlerden biri, kekeme genç bir gazeteci olan Camille Desmoulins'di. Bir masanın   ze-rine çıktı, bir elinde tabanca diğerkinde kılıç tutarak "Silah başı-na!" diye haykırdı. Tanıtıcı bir işaret olarak bir ağı yaprağını kokart olarak takma fikri onundu. Yeşil, halkın hakkında olum-suz d  ş  nmediğı birkaç bakandan biri olan popüler Jacques Necker'in rengiydi.

Bu noktaya kadar Meclis'in önerdiği reformlar rejim için çok ciddi bir tehdit oluşturmuyordu. Asıl tehdit eylemler yoluyla geldi. Bunu da sadece Paris halkı başarabilirdi. Bu yüzden, Mic-helet şöyle der: "Doğ  n güneşle birlikte, Paris üzerinde bir fikir ışıdı ve herkes her şeyi aynı ışıkta gördü. Bu ışık her zihinde parladı, her kalpte aynı ses duyuldu: "Bastil'i zaptedin!" Buna inanılacaktı oysa bu çağrıda kaba bir sembolizmden   te bir şey yoktu.

Hareketin lideri, kritik anlarda her zaman   ne çıktığı görülen

Jacques Thuriot adlı bir avukattı. Michelet'in söylediği gibi "O Bastille'i yıktı ve Robespierre'in işini bitirdi." Çok sayıda kadının eyleme katılmasından anlaşılacağı üzere bu, ciddi bir işti! Thuriot, Bastille'in müdürüne teslim ol çağrısı yaptı; bir tekerlek ustası asma köprüyü tutan zincirleri kesti, bir adam ileri atıldı, düştü ve öldürüldü. Onu izleyen ikinci bir adam içeri girmeyi başardı: Hayat böyledir! Bu adamın adı Stanislas Maillard'dı, kara cüppesi hala üstünde duran bir mahkeme mübaşiriydi. Devrimin ilginç kişiliklerinden biri işte bu şekilde doğmuştu. Fransız muhafızlar, bir teğmen ve bir astsubayın öncülüğündeki asilere katıldı. Bastille düştü, Müdür de Launay ve levazımcı Flessells linç edildi ve kelleleri kesilip kargılara takılarak dolaştırıldı. Ondan sonra daha çok kelle kesilecekti.

Ertesi gün, Meclis Başkanlığı görevini Le Chapelier'ye bırakan Bailly, Paris Belediye Başkanı oldu. Amerikan Devrimi sırasında ünlene popüler maceracı La Fayette de şehrin askeri komutanlığına getirildi.

17 Temmuz'da, artık sorunu erteleyecek durumu kalmamış olan Kral ile bir toplantı yapılacaktı. La Fayette Krala, kırmızı, mavi ve beyaz kokardı verirken, Bailly ona şehrin anahtarlarını sundu.

Bütün Fransa söylenti ve paranoyadan ibaret olan 'büyük korkuya' kapılmıştı. Bu, 'eşkıyaların' geleceğini düşünen köylülerden çıkmıştı. Eşkıyalar ortaya çıkmayınca da, gereksiz yere paniğe kapılıp silahlanmış olmamak için, kendilerini ezenlerin şatolarını yakıp, yağmalamışlardı. Böylece feodaller de kendi 'büyük korkularına' kapıldılar. Jacques Roux adlı eski bir semt papazının bu tür yağmalardan birine karışarak, en sevdiği teorilerinden birini hayata geçirdiğini belirtmeliyiz.

Bu arada devrimin diğer liderleri de birer birer ortaya çıkıyordu. Bunlar Jakobenlerin ciddi rakipleri olmaya aday Cordelierler grubundandı Camille Desmoulins, Georges Danton ve ki-

saca Jean-Paul Marat, Legendre, Santerre ve vb. gibi. Cordelierler kulübü proleterlere çok daha açıktı ve hızla heterojen bir aşırı sol odağa dönüşecekti.

O sırada, devrim üç koldan geliyordu: Meclis'te parlamenter devrim, sokaklarda anarşist devrim ve feodallerin tabanları yağlayıp kaçtığı kırsal bölgelerdeki mülkiyet devrimi.

4 Ağustos'ta unutulmaz bir olay oldu. Akıl almaz bir coşkuyla kapılan Kurucu Meclis üyeleri bir gecede eski rejimi ve bütün ayrıcalıklarını tarihe gömdüler. Dehşete kapılan aristokrasi kararları tanımadı. Bu arada Meclis'in kodaman üyelerinden çoğunun Mirabeau, Bailly, La Fayette ve Sièyes - o sırada orada **olmadığı** göze çarpacaktı. Her şeyin yeniden düzenlenmesi gerekiyordu. İşe koyuldular. O an için feodalizmin en ağır yükünü omuzlayan köylüler bu işten en kazançlı çıkmışlar gibi görünüyordu. Köylüler yatıştırılmalıydı. Onları sakinleştirmek, kutsal **mülkiyet** hakkına karşı aşırı tecavüzlerde bulunmalarını engellemenin de tek yoluordu.

Basın özgürlüğünün teşvik ettiği yüzlerce yeni gazete sayesinde, çok etkili bir propaganda kampanyası mümkündü: Lous-talot'un Les R volutions de Paris'si, Marat'nın L'Ami du Peuple'i, Desmoulins'in yerini daha sonra (1793'te) Viex Cordelier' sine bırakan France Libre'si... Jakobenlerin yayın organı, Journal des Amis de la Constitution gerçekte kraliyet ailesinin 'meşrutiyetçi' kolunun lideri Orleans Dükü'n n bir ajanı olan kulüp sekreteri P.A.F. Choderlos de Laclos adlı bir yazar tarafından yönetiliyordu. Fr ron'un L'Orateur du Peuple'i ve Herbert'in Pere Duchesne'si daha sonra ortaya çıkacaktı.

Meclis aynı coşkuyla 26 Ağustos'ta, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesini kabul etti.

Ekim başına gelindiğinde, halk kralın kayıtsızlığına daha fazla hoşgörü gösteremeyecek haldeydi. Yiyecek kıtlığı gibi sorunlara belki erkeklerden daha duyarlı olan kadınlar, Versailles

les'daki şatosunda, görevi onlara ihtiyaç duydukları ekmeği sağlamak olan fırıncıyı ziyaret etmeye karar verdiler. Eylemin ilham perisi, Louisan lakaplı Madeleine Chabry adlı bir çiçek satıcısıydı ama sekiz bin kadın kendilerine bir 'lider' seçtiler. Bu kişi Bastille eyleminde ün kazanan Maillard'dı. 14 Temmuz gönüllüleri de hazırды, hatta toplarını bile yanlarında getirmişlerdi.

İlk olarak, Maillard'ın açlığın pençesinde kıvranan halkın içinde yaşadığı sefalet ile ilgili nutuklar attığı Kurucu Meclis'e gittiler. O sırada sahneye ilk kez çıkan bir vekil, Maximilien Robespierre, bu konuda Maillard'ı destekledi. Kendilerini de yurttaş ilan etmiş olan temsilciler, Kralın ikametgahına giden kadınlara eşlik ettiler.

Kral görüldüğünde, Louisan "Ekmek!" diye çığlık atarak bayıldı. Duruma hakim olmaya çalışan XIV. Louis onu kucakladı. Kadın kendine gelince, "Yaşasın Kral!" diye haykırdı ve bu yüzden az kalsın linç edilecekti. Kadınlar kendilerine müdahale etmeyen Muhafızlarla kaynaşıverdi. Kralın Muhafızları fişkelerini Ulusal Muhafızlara verdiler. Kırmızı redingotu ve şapkasıyla Théroigne de Méricourt, kendini kaybetmiş bir halde arkadaşlarına nutuk atıyordu.

Tek el ateş eden bir erin hayatı bağışlandı ancak kalabalık tarafından parçalanıp çiğ çiğ yenilen atı onun kadar şanslı değildi. Kral kendisine sunulan Haklar Bildirgesi'ni imzaladı. Ertesi gün, kalabalık şatoya üşüştü. Ulusal Muhafız Çavuşu Hoche sükuneti sağlamıştı ve daha sonra yeni bir olayı engellemek için La Fayette yetiştı. Kalabalığın coşkulu "Fırıncı!", "Fırıncının Karısı" ve "Fırıncının Oğlu!" bağırışları arasında, Kral, Kraliçe ve oğulları ile birlikte, herkes Paris'e dönecek ve kalabalığa La Fayette önderlik edecekti. Zaferi kendine yontmaya çalışan, ikbal avcısı bir budala olan bu kaprisli subay kralcı olacaktı. İhanet edene kadar, hiç kimse bunu sezmemişti.

Mirabeau, Si  yes ve Talleyrand ile birlikte kralcı bir kulüp olan ‘89 Kul  b  n   kuracak olan adam, işte bu La Fayette’ti! Bu noktada iktidarı ele ge  irebilirlerdi ama politik bakımdan önemsiz olmaları bunu engelliyordu. Guillotine’in ölüm cezalarının infazını hızlandıran bir makine tasarlaması ve ilk assignatların (1789-1796 Fransız Devrimi sırasında basılan kağıt para. Başlangıçta kamulaştırılan m  llere kar  şılık olarak çıkarılmış, giderek enflasyon kar  şısında değerini yitirmişti-   .n.) ortaya çıkışı hemen hemen bu döneme rastlar.

Bu yılın sonunda, bir yanda rahipler, diğer yanda göçmenler (Comte d’Artois, daha sonra Charles X adıyla Fransa kralı) ve Avusturya’daki ailesiyle ilişki içindeki Marie-Antoinette aracılığıyla kar  şı devrim kazanı fokurdamaya başladı.

1790 Nisanında, Paris Komünü’n  n Genel Meclisi’ni olu  şturacak 48 adet halk meclisi kuruldu. Bunlar devrimin ilk sovyetleriydi. Egemen halkın eylemiydiler. Her bölgenin genel meclisi tüm iktidarı elinde bulunduruyordu. Yoksullara meclise katılabilmeleri için ödeme yapılıyordu. Altmış taburluk silahlı kuvvetlerin komutanları gibi, başkan ve temsilciler de seçimle işbaşına geliyor ve gerektiğinde geri çağrılabilirdi. Çok kısa bir süre içinde, hitap biçimi olarak ‘Yurtta  ’ unvanı, aristokratları simgeleyen asaya kar  şılık kendi iktidarlarını simgeleyen kargı ve ayrıca kırmızı bere, kısa ceket ve şeritli pantolondan oluşan halk tipi giysiler benimsenmişti. Genel oy hakkı her düzeyde mutlak bir zorunlulukt  . Durum, doğrudan demokrasi ya da genelleştirilmiş özyönetim olarak tanımlanmamış olsa da, en azından çekirdek halinde böyleydi.

Senyörlük hakları büyük bedeller kar  şılı  ında ‘geri alınabiliyordu’ ve bu hakların ortadan kaldırılmayı  ı, burjuvazinin Meclisi kontrol ettiğinin kesin bir işaretiydi. Ruhbanların servetleri de parayla el de  i  tirebiliyordu. Büyük toprak sahipleri ve zenginler için bayram günüydü. Köylüler her zamanki gibi belgele-

ri ateşe vermiş ve çiftlik arazilerini işlemeden bırakmışlardı. Midi’de, karşı-devrim şaha kalkmış ve iki kamp arasında kanlı çatışmalar meydana gelmişti.

Her yerde, insanlar kendiliğinden örgütleniyordu. Eğitimleri yaşamsal bir önem taşıyan bir milyon üç yüz bin yeni memur ve yargıç işe alındı. Kamusal sorumluluktan genel bir yurttaşlık ruhu doğacaktı ama bu da sistemde bir kusur olduğunun kanıtıydı. Çünkü çoğu insanın bu konuda hiçbir eğitimi yoktu.

Belki de, ilk enternasyonalist devrimdi bu. Bir zamanlar Alman baronu olan Anacharsis Cloots, her ulustan gelen ve ulusal kıyafetleri içindeki ‘insan ırkının temsilcilerini’ takdim etti. Bu özel olay için bir federasyonda birleşmişlerdi.

1790 Ağustosunda, Nancy’deki olaylar, Meclisin olayları yanlış yorumlaması üzerine hepsi de övgüye değer yurtseverler olan İsviçrelilerin katledilmesiyle sonuçlandı. La Fayette düzeni sağlamak için bastırdı. Halk çok öfkeliydi. Jakobenler artık, mevcut monarşiye karşı mücadelelere katıldıkları halde çoğu kralcı olan Meşrutiyetçilere karşı, sert bir muhalefete başlamışlardı.

Eskiden çok sevilen ve sonradan gözden düşen Necker devrildi ve kaçtı. Birinci evre sona ermişti. Her biri başlıca üç kulpde somutlaşmış olan üç ayrı kamp doğmuştu:

-Tüm entelektüelleri (Sedaine, Chamfort, David, H. Vernet, Talma, Laclos) bir araya getiren Jakobenler, neredeyse bütün Fransa’da temsil ediliyordu. Üç düşünce akımına ayrılmışlardı: Laclos gibi Orleanistler, Lameth gibi XIV. Louis’yi ve anayasayı destekleyen kralcılar ve nihayet, bir ay kulüp başkanlığını yürütmüş olan Robespierre’in temsil ettiği burjuva eğilim.

-Sadece Paris’te güçlü olan daha ‘popüler’ Cordelierler, Danton gibi devrimin büyük hatiplerini, Legendre gibi cahil bir kasabın yanı sıra tüm gazetecileri (Marat, Desmoulins, Fréron, Hèbert ve Fabre d’Eglantine) içine alıyordu. Onların saflarından Enragèler ya da Hèbertistler ya da Billaud-Verennes, Collot d’Herbois ve Chaumette gibi aşırı sol eğilimler de doğacaktı.

-Feulliantlar, yani Barnave, Bailly, Si yes ya da La Fayette gibi aşırı sağ, dar g r şl  kralcılar.

Mirabeau 1791 Nisanında, tam zamanında öldü. Yolsuzlukları yeni yeni ortaya çıkmak üzereydi. XIV. Louis'nin Haziran'daki kaşış hikayesi meşhurdur: Varennes'de evine dönen Jean-Baptiste Drouet adlı bir posta müdürü onu tanıdı. Drouet bundan sonra önemli bir kahraman olacaktı. Paris'e geri getirilen XIV. Louis gözden düştü ve eski gücünü bir daha hiçbir zaman kazanamadı. İhanet ettiği ortadaydı.

Buna rağmen, bu noktada henüz hiç kimse cumhuriyetten yana değildi. Marat (kendisi için!) diktatörlük düşleri kuruyordu. Freon'da öyle, o da Danton'u kendi saflarında görüyordu. La Fayette bile diktatör olabilirdi. Varennes'den sonra, Cumhuriyetçilik  ne çıkacaktı.

Dönemin bazı örnek kadınlarından da kısaca söz etmeliyiz. Bu sırada Cumhuriyetçi olan Olympe de Gouges, kral tehlikeye düştükten sonra kralcı olacak ve bu da kellesine mal olacaktı. Ama kadın hakları için lobi faaliyetlerine yeterince zaman bulmuştu. Madam Palm-Aelder, Condorcet'nin desteğiyle, kadınlar için politik eşitlik talep ediyordu. Birçok kadın devrimin ateşi içinde  ne çıkmıştı ve birçok politikacı söylevlerini, siyaset arenasına kendi adlarıyla giremeyen karısına ya da metresine yazdırıyordu. Tek başına Girondenleri temsil eden Madam Roland'ın rolüne ilerde değineceğiz.

Temmuz'da Cordelier yandaşları, Brissot ve Laclos'un yazdığı cumhuriyet isteyen bir dilekçeyi sunmak için harekete geçtiğinde, La Fayette'in askerleri tarafından ezildiler ve Champ de Mars katliamları yaşandı.

Olay bekleniyordu. Daha tedbirli davranan liderler ortadan kaybolmuştu. Danton, Legendre, Freron ve Desmoulins uzaklarda kampanya yapmaktaydılar. İkinci kemanlar hazırıldı ve bu, onların kendilerini göstermeleri için büyük bir fırsattı. Reklamcı

Jacques-Ren  H bert ve   renci Chaumette  ne çıkacaktı. Matbaacı Momoro ve hala ortalıkta dolaşan Maillard binlerce sıradan insanla ve Ulusal Muhafızla kaynaşmıştı. Halk sokakları ele geçirmişti.

Meclis ilk kez onların gücünden ürkmüştü. Bailly kalabalığı yatıştırmak isterken, bir silah ateşlenmiş ve ardından katliam başlamıştı. La Fayette askerlerin ateş a masını engelleyebilirdi ama kalabalığa bir ders vermekten memnun olduğu için bunu yapmadı. Ateş a anlar gönüllü Ulusal Muhafızlar değil, askerlerdi.

Onu halktan biri olarak gören -ki, bu hiçbir zaman doğru değildi- kalabalık o gün  d  kopan Robespierre'e sevgi gösterilerinde bulunmuşt . Duplay adlı bir marangoz ustasının evine sığındı ki, bu da, sokaklardaki saygınlığını daha da arttırdı.

Jakobenler kralcıların kararsızlığından yararlandı. P tion, Kulüp'te temizlik yaptı. Bundan böyle, radikaller geride kalırken, tüm ılımlılar Feuillants'a akın edecekti. G   Robespierre ve P tion'ın elinde toplanmıştı ve Cordelierler de onları destekliyordu.

Göçmenlerin m ttetikleri olan Prusya ve Avusturya ile savaşı patlak verdi. Aynı anda, Anayasa da hazırıldı. Artık sadece, işi bitmiş olan Kurucu Meclis'in kendisini feshetmesi bekleniyordu. Eylülde bu da oldu.

Yeni meclis 1 Ekim 1791'de göreve başladı. Bu, Yasama Meclisi'ydi. Robespierre, Kurucu Meclis  yelerinin tamamen değişmesinde ısrarlıydı. Kral, kendisine pazarlık gücü verebilecek tüm ayrıcalıklarını yitirmişti. Şimdi Meclis başkanıyla eşit konumdaydı. Kralcılar ve Meşrutiyet iler paniğe kapılmıştı. La Fayette gözden düşmüştü. Şimdi sadece orduda bir komutandı ve belediye seçimlerinde bir sandalye bile kazanamamıştı. Kralcılar son darbeyi vurmak için ona karşı oy kullanmışlardı. P tion Paris'in yeni belediye başkanı oldu.

Bu arada bir başka katliam daha gerçekleşti: Papalık'tan daha yeni alınmış olan Avignon'da, bir yargıcın oldürölmesi üzerine kanlı bir intikam dalgası başladı. Birçok masum insan, özellikle de kadınlar katledildi. Göçmenler, kral ve papazlara karşı sert kararlar alındı. Bordeaux'lu bir avukat olan Vergniaud ve Isnard adları öne ıktı. Isnard, kurulan Gözetim Komitesi'nin üyesiydi. Diğerk üyeler arasında adı daha az bilinen Antonelle ve bazı Jakobenler vardı.

Bu arada, Paris Komünü ya da daha doğrusu halk yeni bir savcı atamıştı. Danton onun yardımcısıydı. Savaş sorunu kaygı verici bir boyuta ulaşmıştı. Herkes savaş istiyordu; kralcılar devrimi boğmak, Meclis üyeleri sağlamlaştırmak için. Sadece Robespierre savaşa karşıydı. Onu ve yandaşlarını asıl ilgilendiren içerdeki düşmandı.

Vergniaud ve Isnard'ın yanında başkaları da göze çarpıyor-du avukat Jean-Jacques Brissot ile bir marki ve ünlü bir filozof olan Condorcet. Hepsi, Meclisi oluşturacak yeni temsilciler arasındaydı. Savaştan yanaydılar. Robespierrecilerle aralarında sürtüşmeler başladı.

Bu kişiler Martta bakan oldular. Onları destekleyenler arasında, Dışışleri Bakanlığını yürüten Dumouriez (gerçekte Orlèans Dükü'yle de ilişkisi olan gizli bir kralcıydı), İçişleri Bakanlığını yürüten Roland (eski Lyon Belediye Başkanı, Jean-Marie Roland de la Platiere) ve Maliye Bakanı Claviere vardı.

Nasıl Robespierreciler bundan böyle Montagnardlar (Dağlılar) olarak tanınacaksa, onlar da Brissotinler ya da Girondenler olarak tanınacaktı. Liderleri bakanlık koltuğu yerine Meclisi tercih etmişti. Ve artık savaş da ilan edilmişti.

İşte bu aşamada Momoro'nun 'Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik' ifadesini sloganlaştırdığı Marseillaise kabul edildi ve 'Yurttaş' hitabı moda oldu.

Jakobenler arasında, Robespierre öne çıkı mıştı. Girondenlere

karşı sürekli yeni suçlamalar yapmaktan geri durmuyordu. Haziranda, Dumouriez kendisini Feuillantların kollarına atarken, bazı bakanlar azledildi. 20 Haziran'da kitleler sorunu canlı tutmak ve yurtsever bakanların geri dönüşünü sağlamak için Tuileries'ye akın ettiler. Ayaklanmanın liderleri Dantoncu Legendre ve halk meclislerinin kalbindeki 'Faubourg'un gerçek lideri olan Santerre'ydi. Danton bu aşamada ipleri elinde tutuyordu.

Legendre krala ağır sözlü saldırılarda bulundu. İki kez köşeye sıkışan XIV. Louis kırmızı bere ve kokart takıp, hala saf ve romantik olan halka sarayı yeniden şirin göstermeye çalıştı. Pétion ise işleri tekrar yoluna koyma peşindeydi.

Buna rağmen, halk meclisleri kralın tahttan indirilmesini isteyen bir karar alacaklardı. Bir Ayaklanma Komitesi kuruldu ve Santerre ve iki Gironden gazeteci, Gorsas ve Carra komiteye alındı. 10 Ağustos'ta ayaklanma planı Carra ve bir diğer Gironden, Barbaroux tarafından hazırlandı ve Danton, Manuel, Pétion, Thuriot ve Manuel ile birlikte Komünü temsil eden Sergeant gibi kişiler tarafından teşvik edildi. Tuileries, ani bir saldırıyla ele geçirilecekti.

Komün Genel Konseyi halk tarafından yenilendi. Bu yeni Komün gerçekten devrimciydi. Erkekler gibi kadınları da içine alıyordu. Kızıl bayrağı benimsedi. Doğrudan demokrasiyi bütünüyle işletti ve bundan böyle her şeyi denetleyecekti. Silahlıydılar ve tam ayaklanma zamanında liderleri olmadan harekete geçmişlerdi. Pétion kendisini geriye çekmiş ve olayları kendi seyrine bırakmıştı. Kraliyet ailesi kaçmış ve geride kalan dalkavuklar öldürülmüştü. Théroigne de Méricourt kavganın tam içindeydi. Bu 'hafifmeşrep' kız (bu ad ona fahişe olduğundan değil, içlerinde Sièyes, Pétion ve Romme dahil çok sayıda sevgilisi olduğu için verilmişti) şiddetli bir Robespierre karşıtıydı ve çok kısa bir süre sonra, sokakta bazı Montagnard 'züppeler' tarafından dövülecekti.

Santerre, Ulusal Muhafızların komutanı oldu. Gironden bakanlar görevlerine döndüler, Danton da Adalet bakanı oldu. Ama gerçek iktidar halkındı. Bu, 2 Eylül'e kadar ya da yaklaşık bir ay böyle sürecekti. Çok sayıda kahraman öne çıktı: Cordelierlerin en iyi hatiplerinden biri olan ve Anaxagoras diye ünlenen bir din adamı, Chaumette ve Komüne katılmadığı halde, gazeteci olarak gelişmeleri izleyen Marat. Ayrıca, elini taşın altına koymadan, söylevleriyle onları destekleyen Robespierre vardı.

Sivrilenler arasında eski aktör Collot d'Herbois ve bir din adamı olan Jean-Lambert Tallien de bulunuyordu. Bu, kendilerini göstermek için ilk fırsatlarıydı. XIV. Louis Kale'de hapsedildi, paniğe kapılan La Fayette ise ülkeden kaçtı ve düşman saf-larına katıldı.

Ordu Dumouriez'nin kontrolündeydi. Mahkeme kurulması için bastıran halkı yatıştırmak için bir Devrimci Mahkeme kuruldu. Seçilmiş yargıçlar ilk sanıkları giyotine gönderecekti. İlk kurban kralın yakın dostlarından biriydi. Adamın kellesi halka teşhir edilirken o anın heyecanıyla, cellat kalp krizi geçirip kelle-yi elinden düşürmüştü.

Düşman, ihanet sonucunda Longwy'i ele geçirdikten sonra Fransız topraklarına girmişti.

Chauemette, tartışmasız bir gerçek haline gelmiş olan Komün diktatörlüğünün savcısı oldu. Komün her şeyin örgütlenmesini denetliyordu. Özyönetim -tabiri caizse- yaygın bir olaydı. Komünün sekreteri, Danton'u destekleyen Tallien'ydı. Her şey çılğınca bir romantizm içinde yaşanıyor. İnsanları sadece coşkuları yönlendiriyor, (Collot, Hébert ya da Panis gibi) göz-yaşlarına hakim olamıyor ve birbirlerini kucaklıyorlardı. Cochin, günün liderlerinin vasat ya da mirasyedi kişiler olmalarına iyi bir örnekti.

Eylül katliamları, devrimin en şiddetli olaylarından biri olan, radikallerin en zor başa çıktığı ve en büyük çatışma olarak algı-

ladığı 2 ve 5 Eylül arasındaki dönemi kapsıyordu. Robespierre, bu olaylarda yer almadığı halde, radikalleri mazur göstermek için otoritesini kullandı. Fréron ve Marat gibi gazeteciler kalabalığı çılgına çevirdiler. Kanlı olaylar yaşanacağı önceden yaygın olarak biliniyordu. Hapisteki kralcılar, hücrelerinde tıknıp metresleriyle oynasırken (yolsuzluk ciddi bir sorundu) halk açlıktan ölme noktasına gelmişti. Kırk sekiz meclisten ikisi katliamları onaylayacaktı. Öncelikle Marat ve Sergent ile birlikte Gözetim Komitesine hakim olan Panis, mahkumların sokaklarda sergilendiği olayların kışkırtıcısıydı. Mahkumlar daha sonra katledilecekti. Kana susamış halk, ayırım gözetmeden katliam yapmak için bütün cezaevlerini dolaşıyordu. Kurbanları genellikle masum adli suçlulardı.

Robespierre ve Billaud-Varenne bayram ediyordu. Danton gizleniyordu. Kıyım başlamadan önce herkes birisini kurtarmıştı. Örneğin Manuel, ölümünde parmağı olduğu ortaya çıkmasını diye düşmanı Bueumarchis'i saklamıştı. Olay sırasında, Maillard örnek bir tavır sergilemişti: Şüphelileri yargılamak için düzmece bir mahkeme kurmuş ve bu şekilde kendi hayatını riske atma pahasına masum hayatları kurtarmıştı. Maillard yasallığa ve adalete tutkunduydu. Ona göre halkın adaleti, 'düşünceleri değil, eylemleri cezalandırırdı.'

Gözlem Komitesi'nde, Santerre'nin kayın biraderi Panis, Robespierre'e karşıydı ve seçilmiş bir üye olmamakla birlikte, Marat Robespierre'in kampındaydı. 'Yolsuzlukların' artmasına izin verenler, Robespierre ve Panis'ti. Katliamları gerçekleştirenler ise çok kalabalık değildi, yaklaşık dört yüz kişi kadardı. Birçoğu halktan da değildi. Sahipsiz kaldılar. Ordu moralsizdi ve septembriseurlara (Fransız Devrimi sırasında, 2-6 Eylül 1792'de cezaevi kıyımlarına karışan kimseler- ç.n.) müdahale etmedi.

Seçimlerde Robespierre, Panis, Marat, Sergent, Danton, Des-

moulins, Saint-Just, Collot ve diğerleri yeniden temsilci seçildiler. Yasama Meclisi yerini Ulusal Konvansiyon'a bıraktı.

Tam da o gün yalınayak, paçavralar içinde, üniformasız, işçi tulumları giyen, çizmesiz ve kötü silahlanmış bir avuç insan, Valmy'de Prusyalıları bozguna uğrattı. Demouriez bu halk ordusunun başındaydı, yardımcısı ise Kellerman'dı. Otuz bin gırtlaktan çıkan "Yaşasın Ulus!" çığılığıyla düşman kuvvetleri yarıldı ve dağıtıldı. Ama Demouriez bu avantajdan yararlanmadı. Orada bulunmasının tek nedeni bir Robespierist olan Couthon ve diğerlerinin baskısıydı. Halkın ve Cumhuriyetin başarıya aynı gün imza attığı biliniyor: Hiçbir zaman bu kadar güçlü olmamışlardı, ama bu, onlar için son olacaktı.

Başka yerlerde, Vendée'de kralcıların huzursuzlukları baş göstermişti.

Bu arada Konvansiyon'da da çeşitli hizipler mevzilenmişti. Çoğunluk hiçbir şey söylemiyordu. Konuşmaları yapanlar Marais denilen, sağcı olduklarını da söyleyebileceğimiz ılımlılar grubuydu. (Temsilcilerin yaklaşık yarısı bu kanattandı.) Nadiren solla birlikte oy kullansalar da aralarında bazı çarpıcı kişilikler vardı; Tüm Fransız tarihinin en büyük haini avukat Bertrand Barere de Vieuzac, Sièyes ve tam bir U-dönüşü yaparak Montagnard olan Cambon vb..

Devrimci kampta proleterler ile burjuvalar arasında ayırım yapmalıyız. Burjuvalar temsilciyken 'proleterler' açısından durum nadiren böyleydi. Ama sağcı Girondenler de vardı. Bunların bir kısmıyla yukarıda karşılaşmıştık: Brissot, Vernniaud, Condercet, Roland, Isnard, Carra, Pétion, Barbaroux, Clavieres, vb. Ama Buzot, Gaudet, Ducos, Fonfrede, Gensonne, Louvet, Rabault Saint Etienne gibi diğerleri ileride karşımıza çıkacak. (Bu listeyi vermemizin nedeni okurun sonraki sayfalarda bir referans olarak kullanması.) Bunların çoğu, varlıklı burjuvalar olan ılımlı Cumhuriyetçilerdi. Yıldızları, ilham perileri eskiden Manon Philipon'ken şimdi Madam Roland'dı.

Daha solda Montagnardlar vardı. Doğrusu, onlar da şimdiden sol ve merkez-sol olmak üzere iki fraksiyona bölünmüş durumdaydı. Merkez-sol kanat baş roldeki üyelerinin adıyla zaman zaman Dantoncular olarak da adlandırılan hoşgörücülerdi. Bu fraksiyonda Fabre d'Egalintine, Desmoulins Thuriot ve Hèrault de Sechelles de vardı. Gerçek sol, Jakobenler ya da dilerseniz Robespierrecilerdi. Cothon, Saint-Just, Lebas, Collot, Billaud-Varennes, Lindet ve Pache de bu gruptandı. Bu sırada en tepede Robespierre-Danton-Marat üçlüsü bulunuyordu.

Ama Montagnardların da bir aşırı solu vardı! Bu kesim Mecliste temsil edilmiyordu. Bunlar Montagnardların proletaryasıydı. O zaman bile onlara Pere Duchesne'nin popüler editörünün gazetesinin tirajı altı bindi - adından türetilen Hebertistler deniliyordu. Liderleriyle tanışmıştık: Chaumette, Nicolas Vincent, Antonio Momoro ve Charles Ronsin. Montagnard olmayan ama daha solda yer alan diğer sans-culottes (yoksullar, baldırı çıplaklar- ç.n.) ile beraber Cordelierleri oluşturuyorlardı. Onlar zamanın anarşistleriydi. Enrage adı takılmıştı onlara. Aralarında en ünlüsü, kiliselerde vaaz veren, kadınları harekete geçiren ve zamanın en şiddet yanlısı ve belki de en zeki devrimcileri arasındaydı olduğu gibi, en ilginçlerinden biri de olan rakipsiz hatip Jacques Roux'du. İşçi Jean Varlet'i ve 'insanlığın hatibi' Anacharsis Cloots'u da eklemeliyiz. Lyon'da devrimin büyük feminist örgütü Societe des Femmes'in lideri olan aktris Rose Lacombe'nin sevgilisi Leclerc vardı.

Kahramanlar yerlerini almıştı. Bütün bu toz duman ve karmaşa içinde yolumuzu kaybetmemeye bakalım.

O sırada, Girondenler Montagnardları Eylül katliamlarının arkasında olmakla suçluyordu. Bu, Marat dışında hiç kimse için doğru değildi. Montagnardlar ise Girondenlere kralcı suçlamalar yöneltiyordu. Bu da doğru değildi. Girondenler Danton'u Komün kaynaklarını zimmetine geçirmekle suçluyordu. Yir-

minci yüzyıla kadar Danton'un yolsuzluğunun kanıtları ortaya serilemedi.

Sola kayan tek Gironden, Maliye Bakanı Cambon'du. En nefret ettiği kişi ise Jemappez zaferini henüz kazanmış olan Dumas'dı. Savaşın kontrolü, bu alanda yetersiz kaldığı halde, her yere sans-culottes'u yerleştiren, Montagnardlara geçen bir başka Gironden olan Pache'nin elindeydi.

Robespierre, Jakobenlere Komüne katılmadığını, katliamlardan önce çağrıda bulunmadığını, bunların tamamen yalandan ibaret olduğunu söyledi.

Girondenlerin hatası, Dantoncularla güç birliği yaparak, Jakobenleri köşeye sıkıştırmamalarıydı. Madam Roland hiçbir zaman bundan yana olmadı ve bu da onların kellelerine mal oldu.

Giderek insanlar çok yorgun düşmüş, toplantılara katılım azalmaya başlamıştı. Danton tükenmiş durumdaydı ve büyük ölçüde gözden düşmüştü; arkadaşları şimdi gırtlığına kadar yolsuzluklara bulaşan Febre d'Eglantine gibi kişilerdi. Karısının ölümü onu delirmenin eşiğine getirmişti. Kadını kollarına almak için cesedini bir hafta sonra mezarından çıkartacaktı.

Yükselen burjuvazi, Maliye Bakanlığına getirilen ve assignat'ları basan Clavieres'in başarılı hizmetleri aracılığıyla, arpalıklara el atmakta gecikmemişti. İktidar onları da hızla dağıttı. Bazıları büyük bir gösteriş içinde lüks hayatlarını sergiliyordu.

Bu eksiklikler Jakobenlerin içine yuvarlandığı boşluğu açıklıyor. Collot Komünün başkanı, Robespierre de yardımcısıydı. Arkalarında sans-culottesnin desteği vardı. Onlar da kulüpte temizlik yaparak, Brissot ve diğer Girondenleri uzaklaştırdılar. Kulübün başkanı Cloots oldu. Böylece Cordelierlerin şiddete meyilli şahinleri kontrol altına alındı. Robespierre bu hareketinde haklıydı, çünkü bunlar güçlü kişilerdi. Sadece yirmi yaşında olmasına rağmen, bir sokak hatibi olan Varlet, Robespierre'in kendi hizbinden bile izleyicilere sahipti, başkan Spaniard Guzman ise bir başka Enragé idi.

Kralın yargılanması başladı. Saint-Just ölüm cezası istedi. Ülke dışında, hiç kimse kralı savunmak için olağandışı bir gayret göstermedi, çünkü göçmen topluluğunun bir şehide ihtiyacı vardı.

Yeni bir Komün kuruldu. Savcı Hebert, savcı yardımcısı Chaumette ve Robespierre'in yardımcısı Lhuillier'nin bulunduğu Komün, Jakoben bir özellik taşıyordu. Tek Gironden, Paris belediye başkanı Chambon'du. Konvansiyonda temsilcilerin geri çağırılması hakkında ateşli tartışmalar olmuş, *sans-culottes* bu önlemin alınması için ısrar etmişti. Vergniaud başkandı. Bütün sekreterlikler ise Girondenlerin elindeydi. Girondenlerin Meclise hakim olmaları ama Montagnardların Komünde kontrolü ellerinde bulundurmaları sonucunda ikili iktidar durumu oluşmuştu.

Sonunda, XIV. Louis ölüm cezasına çarptırıldı ve ceza 1793 Ocağında infaz edildi. Komün, krala idam sehпасına kadar eşlik etmesi için yağmalamaların baş teşvikçisi ve her türlü mal birikiminin düşmanı olan Jacques Roux'yu görevlendirdi.

Temsilciler görevli olarak her tarafa gönderildi. Yetkileri sınırsızdı. Diktatörlük uzak değildi. Savaş nedeniyle gönüllüler seferber edilmişti. Bunlar subaylarını seçebiliyor ve disiplin kurallarını kendileri belirliyordu. Dumouriez ihanet edince askerleri isyan etti.

Lyon'da karşı-devrim başarılı oldu. Şüphelileri yargılayacak bir Devrim Mahkemesi kuruldu. Terör kızışıyordu. Danton şöyle haykırmıştı: "Gerektiğinde halkı korumak için kötü yüzümüzü göstermeliyiz."

Martta, Enrageler ayaklandı. Sans-culottes fırınları yağmaladı. Hebert ve Paris'in yeni belediye başkanı Pache, Roux, Varlet ve Leclerc'i kontrol altında tuttu, çünkü onların aşırılıkları *sans-culottes*yi bölüyor, bu da onların aleyhine oluyordu.

6 Nisan'da Kamu Güvenliği Komitesi kuruldu. Dokuz üyesi de tutuklama emri çıkarabiliyor ya da bu emirleri erteleyebili-

yordu ama yine hepsi de herhangi bir anda geri çağrılabilirdi. Barère, Cambon ve beş üye Montagnardları temsil ediyordu. Komitede Girondenler temsil edilmiyordu. Jakobenlerin bile, devrimin en dürüst yöneticilerinden bir olduğu kanıtlanmış Robert Lindet'den başka temsilcisi yoktu.

O sırada Marat'nın başkanlığını yaptığı Jakobenler, bu seçim karşısında öfkeye kapılarak, kendilerini o zamana kadar çatışma içinde oldukları anarşistlerin kollarına attılar.

O sırada hala gündemden düşmemiş olan Desmoulins, eşsiz bir teşhir metni olan *History of the Brissotins*'i (Brissotinlerin Tarihi) yazdı. Marat 22 ünlü temsilciyi ihanetle suçladı. Sans-culottes'u arkasına almıştı. Vandeè isyancılarının başarısı Jakobenleri öne çıkarmıştı. Bütün önemli idari ve adli görevleri üstlenmişlerdi. Antonelle ve başsavcısı Fouquier-Tinville, Devrim Mahkemesi'nde etkiliydi. Gaudet, Marat'yı tutuklatmış, ama Komün onu bir zafer edasıyla geri almıştı: O dokunulmazdı.

Orduda, o zamana kadarki tüm komutanlar gibi bir soylu olan Adam de Custine, görevi Demouriez'den devralmış ve tam da onun gibi davranmaya başlamıştı. Temmuzda o da kellesini yitirmişti. Girondenlerin içinde en çok şiddet yanlısı olan Isnard, Konvansiyonun sözcüsüydü. Konvansiyon, Komün hakkında bir soruşturma başlatmış, Varlet ile Hèbert bile bir süre tutuklu kalmışlardı. Ama Isnard'ın beceriksizliği, Mayıs ve Haziranda ayaklanmaları kışkırttı. Dufourny adlı bir mühendisin yönetimindeki gizemli Altılar Komitesi'ni saymazsak, eylemleri yönlendirenler Enragè hizbinden Rosa Lacombe, Roux, Varlet ve Maillard'dı. Jakobenler kendileri dışında başlayan ayaklanmaya istemeye istemeye katılıp, ayaklanma çağrısı yaptı. Robespierre, Girondenlere ölümcül darbeyi indirdi. Bakanlıklardaki iki işbirlikçileriyle birlikte yirmi dokuzu tutuklandı. Girondenler politik açıdan bitmişti. Konvansiyon *sans-culottes* tarafından kuşatıldığına, tutuklandılar. Hatta sadece güvenli tarafta olmak için temsilcilerle birlikte oy kullandılar.

Yöneltilen suçlamalara bakılırsa, Girondenler suçlu değildi ama politik hataları çok tehlikeli olmuş ve olaylar iyice kötüye gitmişti. Bu akımın olaylara yaklaşımı felaketle sonuçlanmıştı. Gene de *sans-culottes Tarih'i* devrimin gereksindiği yola itmişti. Albert Sobolu, “Sans-culottes, burjuvazinin en bilinçli kesiminin, soylular ve müttetiklerini ezmesini sağlayan kuvveti temsil ediyor” diye yazmıştı.

En radikal anayasa olan 1793 Anayasası onaylandı. Anayasa genel eğitim getiriyor, bir medeni yasaya zemin hazırlıyor, nihayet komünal servetin paylaşımını gerçekleştiriyordu. Leclerc ile Enrageler sayesinde, bir devrimci ordu kuruluyordu. Hèbert’in bile balonu sönmüştü.

Kamu Güvenliği Komitesi’nde kadro değişikliği oldu. Mayıs’ta, Couthon, Saint-Just ve Hèrault de Sèchelles güç birliğine gitti, Temmuz’da Robespierre de katıldı. Danton dışlanmıştı. Lazare Carnot ve Prieur de la Cote d’Or Ağustos’ta katıldı, onları Thuriot ve Prieur de la Marne izledi. Robespierre, Anayasaya ‘Tanrıyı’ da dahil etmişti. Zengin burjuvaziye kollayan uygulamalara gitti.

Enrageler kaynaşma halindeydi. Roux ve Robespierre birbirinden nefret ediyordu. 25 Haziran’da, Roux aşırı radikal Manifesto of the Enrages’de düşmanlığını ifade etti, burada Robespierre’in dört elle sarıldığı kutsal mülkiyet haklarına hiddetle saldırdı. Roux şöyle sesleniyordu: “Bir sınıf cezalandırılmadan diğerini açlığa mahkum ediyorsa, eşitlik sahte bir göz boyacılığından başka bir şey değildir. Zenginler, tekelleri sayesinde diğer insanların yaşam ya da ölüm hakkını ellerinde bulunduruyorsa, eşitlik sahte bir göz boyacılığından başka bir şey değildir. Karşı-devrim, nüfusun dörtte üçünün gözyaşı dökmeden elde edemediği ürünlerin fiyatlarıyla her gün oynuyorsa, cumhuriyet sahte bir göz boyacılığından başka bir şey değildir.”

Roux’un arkasında *sans-culottes*, Komün ve Cordelierler

vardı. Jakobenlerin ona haddini bildirme zamanı gelip çatmıştı. Robespierre bir plan tezgahladı. Hiçbir zaman Cordelierler Kulübü'ne ayak basmamış olan Robespierre, kendilerini sollayıp geçen Roux'ya öfke dolu olan Collot ve Hebert ile birlikte ortaya çıktı. Roux ve Leclerc'in ihraç edilmesi için dümenler çevirdiler. Roux'ya karşı kampanya her şeyi allak bullak etti.

Savaş Bakanlığında, Hebertistler kraldı: Ronsin bakan, Vincent de genel sekreterdi. Momoro da onlarla birlikteydi. Marat, tek rakibi olan Roux'ya karşı ataktaydı. Bu kişilerin hepsi Robespierre ile ittifak kurmuştu.

Nantes'da, Vendée isyancıları sürülmüş ve Cathelineau öldürülmüştü. Danton ikinci kez evlendi, hem de dinsel bir törenle...! Ne kadar geriye düşmüştü. Ronsin, onu batıda infazlar, tecavüzler ve yurtseverlerin öldürülmesiyle utandırmıştı.

17 Temmuz'da Charlotte Corday, Marat'yı öldürdü ve Lyon'da kralcılar Enragelerden biri olan Chalier'i infaz etti. Bölgedeki Girondenler onları buna mecbur bırakmıştı.

Robespierre Konvansiyonun sözcüsüydü. Carnot ve Prieur de la Cote d'Or orduyu yeniden örgütüyorlardı. Askeri başarı, Hebertistlerin bu alanda tasfiye edilmesine yol açtı, çünkü savaş kazanmak için parmaklarını bile kimıldatmamışlardı.

Eylül'de, Komünün işine gelen bir başka Enragè ayaklanması daha oldu ve Pache de destekledi. Ama Hèbert ve Chaumette hiçbir zaman aynı görüşte olmadılar. Enragèleri desteklemiş olan Collot ve Billaud, tam Thuriot uzaklaştırıldığında Kamu Güvenliği Komitesi'ne katıldı. Danton'un bir daha bu komitede görev almak gibi bir isteği yoktu. Ama bölünmüş Enragèler bir biçimde tasfiye edildiler. Roux ve Varlet tutuklandı. Leclerc yeraltına geçmeyi başardı ve bir süre gözden uzak kaldı, Claire Lacombe'nin Sociète des Femmes'i kapatıldı.

İkinci yıl, kimin kimi giyotine göndereceğinin belirlendiği zirvedeki çatışmayla başladı. Kaygıya yer yoktu: Tavşanlar gibi

üreyen gericiler dışında, hepsi de payına düşeni alacaktı. Terör doruğa yükselmişti. Couthon bazı köylülerin yardımıyla Lyon’u tarafsızlaştırmıştı. Onların başarısı Robespierre yandaşlarının ekmeğine yağ sürmüştü. Kraliçe idam edildi. Klèber Chounalaları ezdi. Sonra Prusyalılar karşısında zaferleri gelecek ve bunların hepsi de Jakobenlerin gücünü arttıracaktı.

Şimdi de Girondenlerden fiziksel olarak kurtulma zamanı gelmişti. Bu Brumaire’di. Yirmi dokuz Gironden sanıktan, yirmisi tam zamanında kaçabilmişti. İçlerinden biri, Buzot, batıda ayaklanma başlattı. Bu kez düşmanla gerçek bir çarpışma söz konusuydu. 31 Ekim’de bu kişiler infaz edildi. Kurbanlar arasında Vergniaud, Brissot, intihar ederek celladı atlatan Balazè, Fonfrede ve çoğu kez Girondenlere karşı oy kullanmış olan Ducos vardı. Rabaud Saint Etienne ve Feuillantlar olan Barnave, eski belediye başkanı Bailly ve Gorsas gibi Madam Roland da kafasını cellattan kurtaramayacaktı.

Karısının başına geleni öğrendiğinde, kaçak Roland da kendi canına kıydı. 1794’ün başlangıcında, Girondenlerin kampında birçok kişi daha ölecekti: Pètion ve Buzot kırsal bölgede intihar ederken, Barbaroux’un intihar girişimi başarısız olacak ve daha sonra infaz edilecekti. Aynı zamanda, tutuklanan Condorcet de kendini vurdu. Ama diğerleri kaçmayı başaracak, Isnard ve Gaudet sınırı gizlice geçecektiler.

Girondenler iktidara gelmiş ama yine de devrim yapmayı başaramamışlardı. İktidarda bile *sans-culottes*un çabalarını frenlemeye çalışmışlardı. Jakobenler onların yerini doldurmuştu. Onlar da biraz daha kanlı olmakla birlikte, aynı politikayı izleyeceklerdi. Çok daha etkili olsalar da, hiçbir yenilik getirmemişlerdi. Bize bıraktıkları tek miras, gerçek bir yetenek sergiledikleri parlamentarizmdir. Enragèler’e gelince, elbette bazı sorunlara çözüm getirmiş olmakla birlikte, çok iyi örgütlenen iki partinin muhalefetiyle karşılaşmışlardı. İlginç önerileri arasında,

*sans-culottes*den gelen bir talep olan ‘zenginlerin vergilendirilmesi’ de vardı.

Bir tür ‘sovyetler’ aracılığıyla çalışıyorlardı; her düzeyde doğrudan demokrasi, bölgeler arasında özyönetim, geri çağrılabilen seçilmiş subaylar, coşkulu bir anti-kapitalizm. Bu henüz yeni bir şeydi, çünkü kapitalizm o sırada daha doğuş aşamasındaydı. Ama eski yapılara ve bunların politik geriliklerine esir olanlar hala eksik değildi. ‘Bizim Tanrımız İnsanlık’ diyecek olan Cloots dışında, tanrıtanımazlık yeterince yaygın değildi.

Chaumette, Komün Genel Konseyi’ni neredeyse tek başına yürütüyordu. Hiç kimseden yardım almadan mükemmel biçimde çalışması, onu Robespierre ya da Danton’dan bin kat daha ilginç bir karakter kılmaya yeter. Ama, doğrusu, *sans-culottes* enerjilerini çabuk tüketmiş, yine de sadece coşkularıyla hareket etmeyi sürdürmüşlerdi. Chaumette ve başkalarınca yürütülen *sans-culottes*’nin faaliyetleri, fazla etkili olmamakla birlikte, çok enerji tüketmişti. Chaumette, bir kadın düşmanı ve maço olmasına rağmen kadınlar, hastalar, akıl hastaları, yoksullar, çocuklar ve kütüphaneler için önemli işler yapmışlardı.

Şehirlerde parklara sebze ekmek hala delilik olarak görülür! Ne var ki, kıtlık zamanı, Chaumette’in böyle bir öneride bulunduğu düşünülüyor. Aynı zamanda, tarihçiler için arşivler kuran, halk kutlamalarını başlatan, barınmak için yurtlar inşa eden, Konservatuarı kuran, suçluların çocuklarına yurtlar açan (bu tam bir yenilikti, o zamana kadar babalarının suçları çocuklara da yüklenirdi) ve zenginleri vergilendirip, bu fonları en çok ihtiyacı olanlara dağıtan oydu. Chaumette sayesinde, Komün sınırsız bir popülerlik kazandı: Evli çiftler, evlilikleri gerçek bir nitelik kazansın diye onun önünde nikah tazeliyordu! Ve bütün bunlar 1793 sonbaharında oluyordu.

Bu sırada, Jakobenler ne alemdeydi? Konuşup duruyor ve giyotine bol bol kurban sunuyorlardı. Kulüp başkanı Cloots’a kar-

şı atıp tutarak onu kızdırıyorlardı. Romme Konvansiyonun sözcüsüydü ve herkese karşı ajitasyon yapan Robespierre'i çok öfkeliendiriyordu. Chaumette tarafından düzenlenen Aklın Şölenu, Robespierre'i çılgına çevirmişti. Bu Enragè, Tanrıya inanan Robespierre'in gözleri önünde laik, tanrıtanımaz, barışçı bir şölen düzenliyordu ve şölen büyük bir başarı kazanmıştı.

Robespierre harekete geçerek Tanrıdan söz ettiğı bile işitilen, gözden düşmüş Danton'u da yönlendirdi ve Komünü devirmek için onu kullandı. H'ebert, Chaumette'ten tam zamanında kurtuldu. Cloots Jakobenler tarafından dışlandı ve Desmoulins tarafından ezildi. Robespierre din özgürlüğünün oylanarak kabul edilmesini sağladı. Böylece Akıl kültü bir kenara atıldı. Antonelle de insanları giyotine gönderen jüri başkanlığı görevinden alındı. Mahkeme başkanı Herman kemikleşmiş bir Robespierreciydi.

Bu, Robespierre-Couthon-Saint Juste üçlüsünün yürüttüğü bir diktatörlüktü. Savaş bakanlığında, H'ebert yerini Canot, Prieur ve birkaç yenilik getiren Lindet'ye bırakmıştı. Aslında, gerçek iktidar, savaş çabalarını ve politikayı kontrol eden Kamu Güvenliğı Komitesi ile siyasi polisi ve devrim komitelerini yöneten Genel Güvenlik Komitesi arasında paylaşılmıştı.

Aralık ayında, Tuolon'da, genç Robespierre o zamana kadar Dantoncu Frèron ve Barras'yı destekleyen bir subayı kendi safına kazandı. Bu subayın adı Napolèon Bonaparte idi. Kralcıların İngilizlere teslim ettiğı şehri yeniden ele geçiren komutan oydu. Bu süre içinde, Saint-Juste Lebas ile birlikte Strasbourg'daydı ve orada mucizeler yaratmış, Ren ordusu da coşkuyla onu izlemişti. Yerel diktatör Schneider'inki dışında hiç kimsenin kanını dökmeden şehre ulaştığında şöyle demişti: "Bu orduda on bin asker yalınayak. Bugün Strasbourg'un bütün soylularının ayaklarındaki ayakkabıları alacaksınız ve ertesi sabah saat onda karargahta on bin çift ayakkabının yürüdüğünü göreceğim. Marş, marş!" Emir yerine getirildi...

Başka yöntemler de uygulandı. Lyon'da Fouche, Nantes'da Collot, Fréron ve özellikle Carrier genelde masum halkı gözlemini kırpmadan katlettiler, topların kullanıldığı bir kitle kıyımıydı bu. Olaylara ilişkin olarak yapılan dehşet verici yorumlar gerçektir ve bunlar sorumlulara saygınlık kazandırmıyordu. Hem Cochon'un hem de Michelet'in işaret ettiği bayağılıklara bir de bunlar eklenmişti.

Bordeaux'da, kuşkusuz çağın en rezil adamlarından biri olan Tallien, herkesten daha becerikli çıkmış, unvanlarını ve nişanlarını satılığa çıkararak ceplerini doldurmuştu. Provence'de, Barras ve Fréron da aynı şeyi yapmıştı. Yine de Terörden paçayı kurtaran başkaları değil, onlar olmuştu. Fransız Devrimi'nin gelecek fatihlerine dönüştüler ve kurdukları rejimi hala yaşıyor.

Ne var ki, görevdeki temsilciler arasında başka dürüst devrimciler de vardı. Lebas ve Saint-Just dışında, Robert Lindet'den söz edebiliriz. Batıda, Lindet diğerleri kadar başarılıydı ama bunun için ölüm cezasına ihtiyaç duymadı!

Ama Cordelierler ölmemişti. Hatta Robespierre, Hébert ve Collot ile bir ittifak arayışına bile girmişti. Dantoncuları yok etmek için terör tırmandırılmıştı. Bundan sonra, Ronsin ve Mailhard ile birlikte yakalanan Cordelierlerin lideri olan Vincent serbest bırakıldı. Hala dokunulmazdılar! Ocakta, Jakobenler Desmoulins'i ihraç etti. Kalpazanlıktan tutuklanan Fabre d'Eglantine'in kendisini yönlendirmesine izin vermişti. Diktatörlük kuşatılmıştı. Saint-Just, şüphelileri yargılamak için halk komisyonları kurulmasını öngören Ventose Yasalarını çıkarttı. Cordelierler, diktatörlüğü protesto etmek için Haklar Bildirgesi'ni yas gıysilerine ilistirdiler.

İdam edilmek üzere olduğunu anlayan Jacques Roux cezaevinde intihar etti. Jakoben diktatörlüğü yıkabilecek bir harekete liderlik edebilecek tek kişiydi. Cordelierlerin diğer liderleri ya çok kararsızlardı (Hébert) ya da zaten tasfiye edilmişlerdi (Cha-

umette). Babeuf ortaya çıkana kadar, Roux ayarında bir kişilik ve teorisyen görülmemişti. İkisinin de kaderi aynı olacaktı.

Hèbert o anda çok güçlüydü ve bundan sonrasında aşırı sol olarak görülecekti. Ama Jakobenlerle ittifaka dört elle sarılması, sıranın ona geldiğini gösteriyordu. Robespierre gerçekte her renkten Stalinistin atasıydı denebilir. Tek başına alt edemeyeceği otoriteleri yıkmak için devrimcilere dayanıyor, sonra sonunda tek bir eğilim kalıncaya kadar her bir eğilimi diğerlerinin işbirliğiyle tasfiye etmeye yöneliyordu.

Desmoulins Robespierre'e saldırınca o da korktu ve Saint-Just'den yardım istedi. Bir söz düellosu başlayacaktı. Bu sırada, Cordelierler de birbirine düşmüştü. Hèbert çevirdiği dolaplardan bıkan taban tarafından dışlandı. Bir ayaklanmanın fitili ateşlenmişti ama bu kez son anda her şey yerli yerine oturmuştu: Ron-sin, Hèbert, Vincent ve Momoro bile 'kralcılıkla' suçlanmıştı. 24 Martta, onlar ve yandaşları idam edilmişti. Cloots da aynı akıbeti paylaşmıştı. Bu kez gerçek sol tasfiye edilmişti.

Hèbertistler de önemli bir devrimci rol oynayabilirlerdi ama burjuvaziyle hala sıkı bağları vardı. Onlar sadece sol-Jakobenlerdi.

Chaumette tutuklandı ama politik açıdan zaten uzun zaman önce ölmüştü. Dantoncular panikledi. Haklıydılar da. İktidarı yeniden ele geçirme amacıyla Konvansiyon'da giriştikleri darbeyi yüzlerine gözlerine bulaştırdılar. Herkes Danton'a sıranın kendisine geldiğini söylüyordu ama o savunduklarından vazgeçmedi. Robespierre eski ortağını suçlayacak cesareten yoksundu. Ama Saint-Just bunu yapabiliirdi. Danton gönülsüz bir biçimde suçlu bulunacaktı.

Danton, Desmoulins ile birlikte tutuklandı ve davaya Phelipeaux, Hèrault de Sèchelles, Chabot, General Westermann ve Enragè Guzman da dahil edildi. Sonunda hepsi de giyotine gönderildi. Ertesi ay sıra Chaumette'e gelmişti. Bir 'Hèbertist' ola-

rak idam edildi! Artık Komün yoktu. Jakobenler tek başlarına kalmıştı. Robespierre'in ilan ettiği son düşman finans uzmanı Cambon'ydu ve enflasyon almış başını gidiyordu.

Burjuvazi here yere egemen oldu. Okur yazarlar bu devrimde açlık çeken cahillerden yararlanmıştı. Herkes gülünç bulsa da, Tanrı kültü resmi olarak onaylandı. Bundan böyle, 'tiran' Robespierre'e karşı dolap çevireceklerdi. Robespierre hiçe sayılarak Carnot, Konvansiyon sözcüsü seçildi. Fouché aynı nedenlerle Jakobenlerin başkanı oldu. Geriye kalan son 'Dantoncular' fırsat kollayan rüşvetçi takımı; Tallien, Barras ve Fréron ile ittifaka girmişti.

1794 Haziranında Kutsal Şölen, ağır ağır yok olmaya yüz tutan direnişi ortadan kaldırdı. Öfkeli Collot ve Billaud komploya katıldı. Prairial (Devrim Takvimi'nin dokuzuncu ayı, Mayıs-Haziran- ç.n.) Yasaları Fransa'da o zamana dek eşi benzeri görülmemeyen bir diktatörlüğü resmen geçerli kıldı. Sanığı savunacak hiçbir avukat, hiçbir tanık, hiçbir soruşturma olmadan da her sanık infaz edilebilecekti. Couthon, Kamu Güvenliği Komitesi'nin diğer üyelerine danışmadan, Robespierre adına bir yasa tasarısı sundu; kendilerini lağvediyorlardı ama artık yapacak hiçbir şeyleri kalmamıştı.

Büyük Terör iki ay daha sürdü. Her şey yolundaymış gibi görünüyordu. Saint-Just ve Jourdan, Fleurus'ta düşman karşısında bir zafer kazanmışlardı. Robespierre hatalar yapmıştı; Fouché'u Jakobenlerin başkanlığından atırmış ve yerine Barère'yi geçirtmişti, bu sırada Collot da Meclis başkanı olmuştu.

8 Thermidor'da (26 Temmuz) Konvansiyon, Robespierre'e muhalefet etti ve onun suçlamalarını onaylamayı reddetti. Herkese ateş püskürüyordu ama geride onun paranoyasına teslim olacak kimse kalmamıştı. Bèrere her zamanki gibi en uygun anda ihanet etti.

Ama ertesı gün, 9 Thermidor'da kıyamet kopacaktı. Legend-

re ve Thuriot da onu terk etmişti. Tallien, Saint-Just'un konuşmasını yarıda kesti, daha sonra Robespierre'e şiddetle saldırdı. Robespierre konuşmaya yeltendi ama 'Kahrolsun tiran!' sloganları ile bastırıldı. Başkan Colot çanıyla onun sesini boğdu. Thuriot suçlamalarını oya sundu. Oyun bitmişti! Arkadaşı Coffinhal Robespierre'i, onu destekleyenlerle onunla beraber suçlanan Saint-Just ve Couthon, erkek kardeşi ve dayanışma göstererek çıkan Lebas- birlikte salondan çıkardı. Belediye Sarayı'na sığındılar.

Ertesi gün Jakobenler yerlerinden kıınıldamadı. Tüm saygınlıklarını yitirmişlerdi. Enragèler ya hapiste (Varlet) ya da kaçaktı (Leclerc). Askerler onları gafil avlayıp tutuklamak için geldiler. Merda adlı bir jandarma Robespierre'e tüfeğiyle ateş etti ve kurşun Robespierre'in çenesini parçaladı. Augustin Robespierre kendisini bir pencereden atıp, iki bacağını da kırarken, Lebas silahını başına dayayarak intihara teşebbüs etti. Diğerleri, yani Saint-Just, Couthon, Dumas, belediye başkanı Lescot-Fleriot ve Payan tutuklandı. Barras onları destekleyenlerin yaklaşmasını önledi. Sadece Coffinhal kaçmayı başardı.

Gericilik kazanmıştı, caddelerde kutlamalar yapılıyor ve tanrıyon düşürülüyordu. Bir süredir gerilim çok yüksekti ve terör birçok insanın zihninde derin izler bırakmıştı. Her şey kabul edilebilirdi, yeter ki değişim olsun.

Robespierre'in yirmi bir yandaşı ertesi gün yargılanmadan idam edildi, bu da diktatörlüğün diktatörlerle birlikte ortadan kalkmadığını gösteriyordu. Yakalanan Coffinhal da dahil, kısa süre sonra arkadaşları da onları izledi.

Tallien, neredeyse ortadan kalkmış olan Kamu Güvenliği Komitesi'ne katıldı. Konvansiyon, yaklaşık on beş aydır varlığını sürdürüyordu. İktidardaki kodamanlar artık Termidorcular olarak tanınıyordu. Tek marifeti terörü durdurmak olan geçici bir hükümetti bu. Kutlamalar için biraz erkendi. Sossyete gençliği (Jeunesse dorée) kendilerini eşcinsel sefahat alemlerine ve

netameli eğlencelere kaptırmıştı. Barras, Fréron, Legendre ve Tallian ve Tallian'ın hapisten kısa süre önce çıkan metresi Thèrèsa, hayattan ümit kesmemek gerektiğini görmüşlerdi.

Jakobenleri devirenleri dört kategoride toplayabiliriz:

- Eskiden terörün tüm kötülüklerine suç ortaklığı eden ve kendi ceplerini doldurmak için terörden yararlananlar: Fouchè, Freron, Barras ve Tallian gibi kişiler, dilerseniz, kasaplar.

- Kamu Güvenliği Komitesi'nin sol kanadı, Robespierre'den yaka silken ama gırtlaklarına kadar onun diktatörlüğüne batmış Jakobenler: Barere, Collot ya da Billaud gibi kişiler.

- Güvenlik Komitesi'nin, nefes aldirmayan Kamu Güvenliği Komitesi ile arası açık olan üyeleri: Başkan Vadier ya da büyük rol sahibi Amar gibiler.

- Son olarak, Robespierreciler'in bildiğini okumasına izin veren Kamu Güvenliği Komitesi'ndeki ılımlılar. Bunlar 'teknisyenler,' iyi eğitim görmüş teknokratlar: Carnot, Prieur ya da Lindet gibi kişiler.

Böylece uzun süredir suskun kalmış olan Cambacères gibi sağcılar yeniden başlarını kaldırmaya başlıyordu. Gericilik, o sırada tirana duydukları nefretten gözleri kararmış olan Babeuf ya da Varlet gibi anti-Jakoben aşırı soldan bile alkış almıştı.

Eylülün ilk günlerinde, Collot, Billaud ve Barere Komiteden istifa etti; Tallien de onları izledi. Karşı-devrim histerisi başladı. ılımlılar ve aşırılar arasında ayırım yapılmıyordu. Devrimi anımsatan ne varsa karalandı ve aşırı sağcılar bu kapsamlı karalamadan cesaret buldular.

Cabarrus ve şarkıcı Garat'nın himayesinde, kibar gençlerin özel kıyafetlerle girebildiği, enselerinin, giyotine gidiyormuş gibi tıraş edildiği ve birbirlerini başlarını kesilmiş gibi öne düşürerek selamladıkları balolar düzenlendi. Buralara sadece aile fertlerinden biri giyotine gönderilmiş olanlar girebiliyordu. 'Dağ'(!) andıran tüm anıtlar tahrip edildi ve öyle ileri gidildi ki "R"

harfinin (Fransızca'da 1789 Devrimi -Rèvolution- her zaman büyük 'R' ile yazılıyordu- ç.n.) telaffuzu bile yasaklandı; böylece ortaya abuk sabuk bir konuşma tarzı çıktı.

Devrimciler için de bir süre avı başlatıldı. Polis aramaları ve infazlar sıklaştı. Carrier sansasyonel bir mahkeme sonucunda idam edildi. Sıra kaçmakta olan Thuriot ve Cambon'a gelmeden önce, 'teröristler' Billaud, Collot, Barare ve kaçak Vadier de suçlandı ve hüküm giydi.

Bu mahkumlar, ateşi çıkınca akaryakıt içen yaşlı alkolik Collot d'Herbois'nin 1796'da berbat bir şekilde öldüğü Guyan'a gönderilerek sürgün edildiler. Billaud-Varannes, Brumaire olayları sayesinde kurtulup sonra da emekli oldu ve 1819'da öldü. Thuriot zamanında kaçmayı başardı ve Napolyon döneminde avukatlık yaptı; o da 1829'da öldü. Vadier ve Barare de firar etmeyi başardılar ve 1841'e kadar yaşadılar. Yeniden yükselen ve milletvekili bile olan Cambon 1815'te sürgün edildi ve bundan beş yıl sonra öldü. Büyük Terörden kurtulanların sayısı sadece birkaç kişiydi.

Mahkemeler sürerken, kadınların son *sans-culottes*ye önderlik ettiği Germinal isyanı (Nisan 1795) gibi birçok isyan olmuştu. İsyanı Van Eck adlı biri önderlik ediyordu. Konvansiyonda "Ekme!" diye bağırdıktan sonra, birkaç tatlı sözle yatıştırılmışlardı. *Sans-culottes* şimdi eskisi gibi değillerdi, sönmüşlerdi. Eskiden halkın egemenliğinin somutlaşmış ifadesiydiler. Bu egemenlik devredilemez ve delege edilemezdi. Onu gasp eden herkes tirandı. Herkes yönetime katılırdı ve her şey özyönetime tabiydi. Her meclis toplantısına paldır küldür girerlerdi. Yasalar onların onayına bağlıydı. 'Kutsal kargı' silahlı halkın sembolüydü.

Şimdiyse gericilerin eliyle silahsızlandırılmaya boyun eğiyorlardı. Artık kadınların toplantılardan çıkartılmasını kabul ediyor ve Termidorcuların 'halk egemenliği' kavramını reddetmesine göz yumuyorlardı.

Prairial'de asilerin bir milletvekilini öldürmeyi başardığı 1795 Mayıs'ında bir başka isyan girişimi daha oldu. Prieur de la Marne ve Romme tutuklandı ve intihar etti. Ulusal Muhafızlar elden geçirildi, artık yoksullar dışlanacaktı. Anayasa da tamamen değiştirildi.

Vendimiaire'de bir karşı-isyan bile gerçekleşti. Burjuvazi geride kalan devrimci milletvekillerini kapı dışarı etti. Bu işin arkasında Barras vardı ve Bonaparte genelkurmay başkanı oldu. O da taraf değiştirmişti.

Ekim'de, Konvansiyon ortadan kalkacaktı. Onun yerini Beş Yüz Kişilik bir Meclis ve başlıca üyeleri Barras ve Carnot olan bir Direktuarlık alacaktı.

Babeuf, Termidor'la ilgili fikrini gözden geçirdi. Şimdi durumu kavramıştı. Yolsuzluk, rüşvet ve ahlaksızlık rejimin çürümüşlüğü apaçık ortadaydı. Babeuf komplo hazırlıyordu.

En son devrimci spazm, 1795-1796 arasında Pantheon Kulübü olarak bilinen bir grubun tartışmaları etrafında başladı. Üyeleri arasında, Marat'yı destekleyen bir matbaacı, Lebois; ilginç bir kişilik ve komünizmin öncülerinden olan Michelangelo Buonarrotti; bir burjuva olan Jean-François Baby; eskiden Güvenlik Komitesi'nde çalışmış ama şimdi Robespierrecilerle, Hébertistlerle ve Enragèlerle güç birliğine giden eski bir Robespierre karşıtı olan Amar vardı. Hepsi de gericilere karşı kutsal bir muhalefet birliği içindeydi. Çoğu uzun süre cezaevinde kalmıştı.

Daha sonra, tarım sorunlarına büyük ilgi duyan bir komünist teorisyen olan Gracchus Babeuf ile işbirliğine gittiler. Gazeteci olan Babeuf, yayınladığı *Tribun du Peuple* adlı gazetede mülkiyete saldırıyor ve toprağın küçük topluluklar tarafından işleneceği falansterleri düşlüyordu. O da hapishanenin yabancısı değildi.

Yanlarında yer alanlar: Antonelle ve Beş Yüzler Meclisi'nde hala bir milletvekili olan Drouet; finansmanı sağlayacak olan ve

bir devrim şehidinin kardeşi, banker Fèlix le Peletier, yazar Sylvain Marèchal; ailesi katledilmiş olan Simon Duplay (Robespierre'in ev sahibi) idi. Ayrıca, Bastille'e saldıranlar arasında yer alan öğrenci Augustin Darthe, sanayici Antoine-Marie Bertrand, eski subay Charles Germain, Clamence, Didier ve Debon da vardı.

İki lider, Babeuf ve Buonarrotti iyi teorisyenlerdi. Araştırmaları birbirini tamamlıyor ve güçlendiriyordu. Son derece eşitlikçi kişilerdi, pre-Leninisttiler: Devrimci bir azınlığın başarısına, proletarya diktatörlüğüne, ki bu onları *sans-culottes* ve Enragèlerden ayırıyordu, darbe taktiklerine inanıyorlardı. Kırsal yaşama geri dönüşü savunuyor (Marèchal'in üyelerinden biri olması nedensiz değildi) ve birçok verginin dönüşümlü hale getirilmesini, mülkiyetin ortadan kaldırılıp, ortak mülkiyete dönüştürülmesini istiyorlardı. Uygun yapıların, yirmi ile elli kişi arasında bir nüfus barındıran kolektif çiftlikler olduğunu düşünüyorlardı. Komünist, sosyalist ve anarşist tezlerin bir karışımı olan görüşlerinin çoğunu bu akımların hak iddia edebileceği şekilde formüle etmişlerdi. Bugün Babeuf bir yandan liberter politikacılar, diğer yandan da hem Sosyalist Parti, hem de Komünist Parti tarafından sahipleniliyor.

Kulüpleri 1796 Şubatında kapatıldıktan sonra, yeraltına geçtiler ve Babeuf, Dubon, Marèchal gibi komünistlerle birlikte, Darthe, Le Peletier ve Antonelle gibi Robespierreciler ve karma Buonarrotti'den oluşan iyi planlanmış bir Gizli Direktuarlık kurdular. Teşkilatın her askeri birlikte, Paris'teki her yönetim bölgesinde ajanları olacak, hiçbir ayrıntı atlanmayacaktı!

Bu darbeye on yedi bin kişi katılacaktı! Fırınlara el konulacak, ekmek bedava dağıtılacak ve evsizler zenginlerin malikanelerine yerleştirilecekti. Bazı eski Montagnardlar ile birlikte, Lindet de onlara katıldı. Barras korktu ve o da onların hizmetine girdi. Aynı zamanda büyük feministlerdi. Propagandaları anlamlıydı ve halka hitap ediyordu.

Ama askeri ajanlarından biri olan Grisel adlı bir muhbir (ya da son anda panikleyen bir korkak) tarafından ele verildiler. Her şeyi en başından beri bilen Carnot, olayı büyüttükçe büyüttü. Furet ve Richet, “ulusal savunmadan sorumlu, yasa ve düzene bağlı bu adam, ordu içindeki Babeufçu propagandanın yoğunluğu karşısında öfkeden kudurdu, yeni Eşitlikçileri dehşetle izliyordu” dediler. Mayıs’ta hepsini yakalatırmıştı. Barras yine tam zamanında yeniden saf değiştirmişti, olayların ne yönde gelişeceği konusunda en küçük bir sezgisi bile yoktu!

Carnot’un tezgahladığı bir provokasyon, son Babeufçülerle silahlı bir çatışmayı tetikledi. Otuz kişi öldü. Bir muhbirin ele verdiği Baby, 1796 Ekiminde idam edildi.

Drouet, Lindet, Vasier ve Amar’ın ölümüyle son ‘terörist’ hizip de tarihe karıştı. Sadece son Jakobenler’den Pasche onları savundu. Tutuklanmasına rağmen, bir daha politika yapmayacağına söz vererek paçasını kurtardı. Sözünü tuttu ve 1823’te öldü.

Carnot’un aldığı duyumun eksik olması hayli garip! Marèchal ve Debon hakkında dava açılmadı ve herhangi bir sorunla karşılaşmadılar. Buonarrotti ve Germain bazı kişilerle birlikte sınır dışı edildi. Buonarrotti’nin bundan sonra da İtalya’da bazı kahramanlıkları olacak ve 1837’de ölecekti. Le Peletier, Clemence, Marchland ve Lindet kaçmayı başardı. Le Peletier zaten beraat edecekti, Drout tekrar milletvekili ve daha sonra Napolèon döneminde avukat oldu ve 1825’te öldü. Varlet bir kez daha kaçtı. Drout, Barras’ın göz yummasıyla kaçtı ve daha sonra İmparatorluk zamanında kamu görevlisi oldu.

Bu davada suçlanan kırk yedi kişiden sadece ikisi ölüme mahkum edildi: Darthe ve Babeuf. Mayıs 1797’de infaz gerçekleştirildiğinde zaten ölmek üzereydiler. İnfazı beklerken kendilerini hançerlemişlerdi. Babeuf 36, Darthe 27 yaşındaydı. 1789-1796 devrimcilerinin sonuncularıydılar. Mülksüzler için hiçbir şey

değişmemişti ve açlık kronik bir sorun olarak sürüyordu. Babeuf'un 7 yaşındaki öz kızı babasının idamından hemen önce açlıktan ölmüştü.

Michelet'e göre, "Babeuf'un terörü Bonaparte'ı yaratmıştı." Acı ama gerçek. Brumiere'in bahanesi buydu. Ama bu başka bir hikaye. Ne devrim ne de özgürlükle ilgisi olan bir hikaye.

Bu yılların hayatımızı hala etkileyen izlerini kısaca belirtmeliyiz. Bugün, özgürlük ve mutlulukla ilgili çelişkili fikirler arasındaki temel ayrılık ve farklar tıpkı iki yüz yıl önceki gibi. Politik hayatımız aynı çizgilere göre bölünmüş durumda. Bugün sadece daha az kanlı. Daha fesat olan bazılarımız buna hayıflanabilirler. Olaylar bana gecenin hüznüymüş gibi görünüyor.

Fransa, 1870-1871

PARİS KOMÜNÜ

“İnsan politik yaşamın derinliklerine ne kadar dalarsa, tüm tarihi boyunca Fransa’nın bir tek dürüst hükümet görmüş olduğunu o kadar iyi anlar. Bu, Komün hükümetidir.”

Henri Rochefort, 1897’de Komünün 26. yıldönümünün anısına

“Proleter iktidarının ilk büyük ‘yenilgisi’ olan Paris Komünü, aslında onun ilk başarısıdır; çünkü ilkel proletarya ilk defa, toplum hayatının tüm yönlerini özgür bir biçimde yönetme yeteneğini göstermiştir.”

Mustafa Hayati, *On the Poverty of the Student Milieu* (1966)

1789 ve 1871 devrimleri arasında karşılaştırılabilecek birçok nokta bulunur. Ancak iki devrim birbirinden tamamen farklı birçok özelliğe de sahiptir. Proletaryanın bir yüz yıllık zaman dilimi içinde gösterdiği ilerlemeler müthişti. Komünün bazı üyelerinin kişiliğinde, hem en kasvetli Jakobenlerin hem de *sans-culottes*’nin doğrudan mirasçılarını buluruz.

Ayrıca, aradaki dönemde bazı önemli teorisyenler, geride kalıcı izler bırakarak epey yol kat etmişlerdi: Fourier ve Victor Considérant gibi bazı öğrencileri o dönemde çok etkili olan Proudhon ve tabii Bakunin ve Marx.

Bütün Komün karakterlerini birbirine bağlayan şey hepsinin yurtsever oluşuydu. Ren ötesinden gelen düşman Prusya ile savaş tüm zihinleri harekete geçirmişti. Gerçi bu kişilerin yurtse-

verliği 1789-1794'ünkinden çok daha karmaşıktı. Bundan sonraki olayları takip edebilmek için, olaylar zincirine geçmeden önce, mevcut eğilimleri ve bunların temsilcilerini belirlemeliyiz.

Enternasyonalde, o sırada daha büyük etkiye sahip olan anarşistlerle Marksistlerin keyifli bir karışımı olan önemli bir Fransız seksiyonu vardı. İktidar sahiplerini korkutan Enternasyonal ezilmiş ve eylemleri sokaklardan ya da fabrikalardan çok, insanların zihninde yer bulmuştu. Barışçı IWMA (İ. Enternasyonal adıyla bilinen Uluslararası İşçi Derneği- ç.n.) kadroları mülkiye karşıydı. Enternasyonalistlerdi ve federal bir sistemden ya-naydılar.

Liderleri, milletvekili seçilen ve Proudhoncu okuldan bir anarşist olan işçi Tolain ve çok geçmeden Paris belediye başkanını seçilecek olan Benoit Malon'du. Bu adlara anarşist bir ciltçi olan Eugene Varlin'i de ekleyebiliriz. Enternasyonal'in önemli üyeleri arasında Le Creusot'da büyük grevler örgütlemiş olan, adı listenin en başında basılı olduğu için Komünün 'lideri' olarak geçen Adolphe Varli (demokratik bir biçimde, adları alfabetik olarak sıralamayı tercih etmişlerdi); sık sık cezaevine giren, Proudhoncu öğretmen Gustave Lefrançais; marangoz Jean-Louis Pindy; spiritüalist lavantacı Babick (eşsiz bir eksantrik); gravürücü Theisz, teknisyen Augustin Avrial; bu grup içindeki tek gerçek Marksist olan ve daha sonra kendi anavatanında devrimci bir parti kuran Macar, Lèò Frankel; aslen Karl Marx'ın damadı olarak tanınan Proudhoncu Charles Longuet; aşçı Victor-Elie Grelrier; çok büyük saygınlık kazanmış olan eski Proudhoncu Charles Beslay ve 1920'de Komünist olan Camèlinat.

Sonra, Blanquistler vardı. Dönemin tartışmasız Jakobenleri onlardı. Liderleri, devrimci azınlığın teorisyenini -her kuşağın kendi teorisyenini vardı- Louis-Auguste Blanqui hayatının fırsatını kaçıracaktı. Ayaklanma arifesinde tutuklanan Blanqui, ne bir daha serbest bırakılacak ne esir değış tokuşunda değıştirilecek

ve böylece, parti sahip olduğu tek liderden yoksun kalacaktı. İzleyicileri arasında, 24 yaşındaki öğrenci Raoul Rigault; Louise Michel’in büyük aşkı Thèophile Ferrè; ressam Gabriel Ranvier; Gustave Flourens; döküm işçisi Emile Duval; gazeteci Emile Eudes; doktor Edouard Vaillant; Amilcare Cipriani; avukat Protot ve Blanqui’dan sonraki ikinci adam olan, hastalıklı ve liderinin yerini dolduramayan burjuva Gustave Tridon vardı.

Çoğu aydın olan Blanquistler, Carbonari ile ilişkideydi. Darbeci, gerektiğinde terörist, gizli faaliyet ve komploya eğilimliyidiler. Aslında bir Robespierre ya da Saint-Just’e daha yakın olmalarına rağmen, kendilerini Chaumette ve Hèbert’in mirasçısı olarak görüyorlardı ve ‘daha sonrası’ için gerçek bir programları yoktu.

Üçüncü fraksiyon, her çeşit grubu bünyesinde toplayan bir gökkuşağı koalisyonu olan Cumhuriyetçi İttifaktı. O dönemde ‘Jakoben’ olarak adlandırılanlar onlardı ama nedenini anlamak zor. Aslında sol kanat Cumhuriyetçilerdi, Louis Blanc ya da Ledru-Rollin türünden geleneksel solun muhalifleriydiler. Çoğu 1848 yıllarını çok iyi biliyordu ve o yıllarda ‘yetişmişti.’ Aralarında çok sayıda mahkumiyeti bulunan, milletvekilliği yapan ve çok saygı duyulan Charles Delescluze gibi büyük bir kahraman, sonra IWMA üyesi bir anarşist ve gazeteci olan tuhaf Arthur Arnold vardı. La Commune gazetesinin yöneticisi, milletvekili Milliere, eski deniz subayı Charles Lullier, ikinci sıralarda Peyrouton, Razoua, Floquet, Gambon, Jules Miot ve son olarak, eski milletvekili, La Vengeur’nin müdürü, geveze olduğu kadar yüreksiz de olan komik bir opera karakteri, Fèlix Pyat da vardı.

Merkeziyetçi olan Blanquistler, tamamen proletarya diktatörlüğünden yanaydı. Proudhoncular Devlet’e karşıydı, merkeziyetçiliğe karşı, otonomcu ve federalistlerdi. Yine de bir süre için kendi aralarında uzlaşmaya varmışlardı. Diktatörlüklere karşı güç birliği yapıldığında, yaşanan orgazm anları da pek keyiflidir hani!

Olaylara bir giriş babında ve III. Napol  on rejiminin iklimini biraz anlamak için, Victor Noir olayını hatırlayalım. Hiç de parlak bir karakter olmayan İmparatorun kardeşi, Prens Pierre Bonaparte, o sırada Marsaillase gazetesini yöneten Rochford’un iftirasına uğradığı inancıyla, adamı düelloya davet etmişti. Rochford yardımı  ları Milliere ve Amaould’u göndermişti. Ama muhabirlerinden biri olan Paschal Grousset de kendi yardımcı  ı Victor Noir’ı gönderdi. Öfkeli Pierre Bonaparte’ın genç Victor Noir’i öldürmekten daha iyi bir i  i yoktu. Bu olay gerçek bir sansasyona yol açtı ve Noir’in cenaze töreni devasa oldu.

1870 sava  ı İmparatorluğun çöküşüne yol açacaktı. Sedan’daki yenilgi rejimin sonunu getirdi. 4 Eylül’de Meclis işgal edildi ve Jules Favre gibi ılımlıların zamanında müdahalesiyle cumhuriyet ilan edilmedi. Cumhuriyetin ilanı kuşkusuz Komünü   nleyebilirdi.

Bir ‘Ulusal Savunma H  k  meti’ kuruldu. Paris milletvekilleriyle beraber Paris’in askeri valisi General Trochu da hükümette yer aldı. Bu, devrimci olmayan sol için, sosyal demokratlar için bir zaferdi. Fakat aynı zamanda, her beldenin belediye başkanını denetleyen, yirmi gözlemci komitenin bir federasyonunu olan ‘Yirmi Belde Komitesi’ şeklinde bir tür   n-komün de ortaya çıkmıştı. Örgütlerin kendilerinden daha devrimci olan bu Komite, ‘  cretli köleliği tamamen ortadan kaldırmak’ istedi. Bu, o zaman için görece yeni bir slogandı.   yeleri arasında Blanquistler; Ranvier, Flourens, Duval, Ferr  , Tridon, Enternasyonalistler; Lefrançais, Malon, Pindy, Avrial, Beslay, Cam  linat, Frankel, Longuet, Theisz, çok geçmeden Komiteden ayrılacak olan Varlin ve yazar Jules Valles gibi sınıflandırılması mümkün olmayan kişiler vardı. Komitenin programı öncelikle ulusal savunmayı ve bazı oldukça liberal politik reformları temel alıyordu. H  k  meti, sol bir hükümet için yol a  maya zorladılar: Sloganları “Komüne Yol A  ın!” idi. Ocak 1871’de durum buydu.

Tiksinti duymadan üzerinde konuşulması zor bir isim olan Thiers hakkında birkaç şey söylemeden geçemeyiz. Bu ahlaksız, çürümüş politikacı, gözünü hırs bürümüş kişilere tipik bir örnek, başından beri ihanetin somutlaşmış ifadesiydi. Hemen hemen kırk yıldır kendisine engel olan pleblerden tamamen kurtulmak amacıyla bilinçli olarak büyük çaplı bir katliam için elinden gelen her şeyi yapan da ondan başkası değildi. Bu kırk yılda Thiers'in gırtlığına kadar içine batmadığı tek skandal bile yoktu. Komüncü olmayan, sosyal demokrat sol, onu sonuna kadar destekleyecekti. Bunlar arasında en başta Louis Blanc'ı sayabiliriz. Ama Arago ve Henri Martin de vardı. Bu adam Komün ezildikten sonra, 1848'de de sağın sola karşı, yani Arago, Martin, Blanc ve benzerlerine karşı kullandığı yöntemleri kullanarak katledilenlerin cesetlerini çamurda sürüklemişti. Bugün Fransa ve Navarre'de, Thiers ve bütün bu adamların adlarıyla anılan (!) caddeler var.

31 Ekim 1870'de, 'Yaşasın Komün!' sloganları Paris caddelerinde yankılandı. Bu olayda, ayaklananlar Blanquistler'di. Darbeleri başarısız oldu ve kalabalık onları izlemedi. Blanqui kaçtı, Flourens tutuklandı. Kasım'da, Paris'teki yerel seçimlerde, çok sayıda devrimci resmi görevlere geri döndü: Clémenceau gibileri saymazsak, Ranvier, hapisteki Flourens, Lefraçais, Milliere, Malon ve Tolain ya belediye başkanı ya da belediye başkan vekili seçilmişlerdi. Bazıları Ekim'deki ayaklanmaya katılmışlardı.

Ocak 1871'de, bu kez Cumhuriyetçilerden kaynaklanan bazı karışıklıklar oldu. Cipriani'nin kışkırtmasıyla Flourens zorla serbest bırakıldı. Paris ordusunun komutanlığına Trochu yerine Viney getirildi.

Meclis Bordeaux'ya taşındı. Bileşiminde sağın ağırlığı görülmüyordu ve Delescluze, İtalyan devrimcisi ve İtalyan milletvekili Garibaldi ile birlikte ilk ortaya çıktığında yuhalandı. Hepsi de

Dolayısıyla iktidarı Merkez Komitesi aldı. Komünde asker olarak belirsiz bir rol oynamış olan Elisée Reclus'un deyimini kullanacak olursak, bu 'silahlanmış evrensel oy hakkıydı.'

Saflarında o günün devrimcilerinin kaymak tabakası bulunuyordu: Assi, Varlin, Babick, Grelier gibi Enternasyonal üyeleri; Protot, Duval, Eudes, Rigault, Ranvier gibi Blanquistler; Lullier gibi Cumhuriyetçiler ve Moreau, Bergeret, Falfot, müzisyen Billioray, Francis Jourde, H. Geresme, Arnold, aktör Maxime Lisbonne gibi 'çok çeşitli ötekiler.'

Görevler paylaşılmıştı. Bu, gerçek bir hükümetti. Assi, Belediye Meclisi'ni idare etti. Varlin ve Jourde Maliye'ye baktı. Moreau yayın faaliyetlerini ve Journal Official'ı (resmi gazete) yönetti. Duval ve Rigault polisi denetledi. Eudes Savaş Bakanlığı'nı üstlenirken Bergeret Paris garnizonuna komuta etti. Garibaldi, Ulusal Muhafız komutanlığına getirildi ama sonunda görevi geri çevirdi. Lullier topçuların, Combatz telgraf hizmetlerinin ve Antonine Arnoud İçişleri Bakanlığı'nın başına getirildi.

Lullier, Garibaldi'nin görevini devraldı. Geveze, alkolik numarası yapan Lullier'in atanması, Komüncülerin hayatlarıyla ödedikleri uzun hatalar dizisinin ilkiydi. Lullier başkenti saran kaleleri işgal etmiş ama Vonoy'un ele geçirmek için bir an bile duraksamadığı Mont Valèrian kalesini gözden kaçırmıştı! Komünün yaşamı boyunca, bu kale asiler için bir tehdit oluşturmaktaydı. Zaten tutarsız bir kişilik olan Lullier saldırmayı reddedecek, yarı hain olacak, sarhoş ve neredeyse çıldırmış bir durumda, görevden alınır alınmaz tabanları yağlayacaktı. Yerine üç general, Brunel, Duval ve Eudes getirilecekti.

Ayaklanmanın ertesi günü Bergeret, Ulusal Muhafızların bazı Versailles yanlısı, muhalif göstericilere ateş açmasını önleyemedi.

Paris belediye başkanları bölündü. Elbette, aralarında bazı Komüncüler vardı, ama bir kısmı, Luois Blanc gibi çoktan Ver-

sailles'a kaçırmıştı. Vautrin ya da Tirard gibi bazıları Komüne düşman olmakla birlikte, askerler gelene kadar hareketsiz kalmıştı. Clémenceau yıpranmıştı doğrusu, her iki kampa da düşmandı, onları uzlaştırmaya çalışmıştı ve her iki taraf da onu kuşku buluyordu.

Komüncüler düşman belediye başkanlarını görevden almak yerine, onlara boyun eğdiler. Böylece belediye başkanları hem konaklarını, hem de belediye meclislerini ellerinde tutma olanağını buldular. Meclis'te lehte konuşmalar yapacaklarına ilişkin muğlak sözler vermelerinin karşılığında onlara boyun eğilmişti. Daha radikal olan Yirmi Belde Komitesi, bütün bunlara açıkça karşı çıkmıştı. Onun baskısıyla, Merkez Komitesi görüşmeler için gönderdiği delegelere sahip çıkmadı ve Belediye Meclisi'ni elinde tuttu. Bordeaux Meclisi belediye başkanlarını uzaklaştırdı. Kaderleri artık belli olmuştu.

Geçici Hükümete dönüşecek olan Paris Komünü için seçimler 26 Mart'ta yapıldı. Seçimleri Yirmi Belde Komitesi düzenlemişti. Seçim manifestosu Valles ve manifestonun yazarı Pierre Dennis tarafından açıklandı. Burada, memurların seçimle işbaşına gelmesi ve geri çağırılması, bölgelerin yeniden düzenlenmesi, yargıç ve subayların da seçimle iş başına gelmesi, polisin lağvedilmesi ve yerine Ulusal Muhafızların getirilmesi ile birlikte, her düzeyde ortaklaşmacılık fikri öne sürülmüştü. Eğitim laik olacaktı, sosyal güvenlik ödeneği konulacak, eski hükümet için bir soruşturma kurulu kurulacak ve ücretli köleliğin ortadan kaldırılması için karar alınacaktı. Tutarlı bir Proudhoncu olan Dennis, Komün Programı'nı da hazırlayacaktı ama üslubu Jakoben Delescluze tarafından bir parça törpüldü. Genel anlamda bu program, Komüncülerin fiilen iktidar oldukları birkaç hafta boyunca uygulandı.

'Komün bu suretle ilan eder ki' başlıklı duyuruyu yapan Ranvier'di. Merkez Komite bunun için yetki vermişti ki bu tak-

tik bir hataydı. Henüz vakit varken, Versailles’a saldırılması gerekiyordu. Merkez Komite hesaba katılması gereken bir gücü ve Komünün oturması için ihtiyacı olan zamanı, Versailles kendini toparlamak için kullanacaktı.

Sadece on üçünün Merkez Komitesi’ne bağlı olduğu doksan temsilci vardı. Bu seçilenler arasında, yirmi beş işçi vardı ama çoğunluk küçük burjuvaydı. Ilımlılar da vardı; Arthur Ranc, Mèline ve Tirard gibi. Ama devrimciler çoğunlukta idi. Sıralama yapmadan şu isimleri belirtebiliriz: Arnaud, Pindy, Theisz, Billioray, Assi, Melon, Verlin, Lefrançais, Frankel, Babick, Avrial, Rigault, Ferrè, Eudes, Duval, Ranvier, Delesluze, Pyat, Florens, Trison, Vallès, Miot, Jourde, Arnould, Beslay, Brunel, Vaillant, Gambon, Protot, Geresme, Beregeret, Blanqui (hapiste) ve tanışmış olduğumuz Grousset. Elbette başka kişiler de vardı: Vermorel, le temps des cerises adlı şarkısı Komünün marşı haline gelen Jules Allix, Clemence, inançlı bir Komüncü olan deli Jules Allix, bir başka kaçık olan Ostin ve çok geçmeden Komünün ilk başkanı olacak olan Beslay. Bu kişilerin hepsi aynı fikirleri paylaşmıyordu ve aralarında birçok sürtüşme vardı.

Bakanlıklardan geri kalır yanı olmayan Temsilcilikler kurdular. Duval Polis Temsilcisi ve askeri komutandı, Vaillant Eğitim Temsilcisiydi, Protot Adalet Temsilcisi, Jourde Maliye Temsilcisiydi, Bergeret Paris garnizon komutanı, Frankel Çalışma ve Ticaret, Eudel Savaş Temsilcisiydi. Ayrıca kişilerin hepsi farklı ekonomik ve sosyal etkinlik alanlarında özel görevler almıştı: Theisz Posta İdaresinin başına getirilmişti, yaptığı reformlar o kadar sağduyuluydu ki, bunlar daha sonra da korundu; tunç ustası Camèlinat para ve pul reformları yaptı. Görevini Varlin ve Moreau’ya devretmeden önce, Valles bir süreliğine malzeme ofisini yönetti. Longuet kısa bir süre l’officiel’in yayınını denetledi. Treilhard eşsiz bir çalışma sergilediği Sosyal Yardımları yönetti. Razoua Askeri Akademinin komutanıydı. Viard Leva-

zım dairesinin başında, Grousseaut Dış İlişkiler başkanırken Andrieu Kamu Hizmetlerinden sorumluydu.

Garibaldi görev almayı reddederken, Tirard ve diğer ılımlıların daha sonra ayrıldığını belirtelim. Ek seçimler Clusseret, Enternasyonal'in yazarı Eugene Pottier, Longuet, Arnold ve ünlü ressam Gustave Courbet'yi göreve getirdi.

Haftalar içinde, Komün önceki iki yüzyılın bütün hükümetlerinin toplamından daha çok reform yaptı. Kendiniz karar verin:

- Gece mesaisi kaldırıldı.
- Boş atölyeler, üretim kooperatiflerine dönüştürüldü.
- Boş konutlara el konuldu.
- Her belediye başkanlığında bir iş bulma bürosu kuruldu.
- Rehine dükkanlarına satış yapmak, ücretlerden yapılan kesintiler ve para cezaları askıya alındı.
- İş saatleri azaltılmıştı. Hatta Frankel sekiz saatlik iş günü önerisi bile yapmıştı.
- Sendikalar yeniden kuruldu.
- Cinsler arası eşitlik getirildi.
- Fabrikalarda bir özyönetim projesi hazırlandı: Avrial bu konuyla özellikle ilgilenmişti ama koşulların uygun olduğu söylenemezdi.
- Avukatların tekeli, adli yemin ve paralı adalet hizmetleri kaldırıldı.
- Vasiyetler, evlat edinmeler ve vekaletler bedava oldu.
- Evlilik serbestleştirildi ve formaliteler basitleştirildi.
- Ölüm cezası kaldırıldı.
- Devrim takvimi yeniden yürürlüğe konuldu.
- Kilise ve devletin ayrıldığı ilan edildi: Din işleri için ayrılan fonlar kaldırıldı ve serflikten kalan mülkler kamulaştırıldı.
- Eğitim parasız, laik ve zorunlu hale getirildi. Akşam okulları kuruldu.

- Dinsel içerikli eşyalar ve heykeller eritildi ve kiliselerde tartışma grupları kuruldu.

- 1848'de işçileri katleden kişilerden biri adına inşa edilmiş olan Brea kilisesi yıkıldı: XVI. Louis'nin günah çıkarma şapeli ve Vendome Sütunu.

- Kızıl bayrak İnsanlığın Federal Birliğinin simgesi olarak kabul edildi.

- Enternasyonalizm yürürlüğe konuldu. Komün saflarında Frankel, Dombrowski, Okolowicz ve Kiensel gibi kişiler de yer aldı. Toplam olarak 1755 yabancı vardı. (Belçikalı, İtalyan, Leh, Macar vb.)

- Enformasyonu tek elden dağıtacak merkezi bir basın ajansı kuruldu. (Bu, Moreau'nun fikriydi.)

- Enternasyonal'e bir çağrı yapıldı.

- Sürekli ordu ve zorunlu askerlik kaldırıldı.

- Kamu yardımları, posta hizmetleri, telgraf, ulusal yayıncılık, vergilendirme ve irsaliye komisyonları gibi, para da yeniden düzenlendi. Özellikle maliye eşsiz bir muhasebe yeteneğine sahip olan Jourde tarafından başarılı bir biçimde düzenlendi.

- İş ve İşçi Bulma Kurumu için taslak bir plan hazırlandı.

- Moreau, bir ulusal idari bilimler fakültesi kurmayı düşündü, günümüzün ENA'sı (L'Ecole nationale d'administration) bunun kötü bir kopyası olabilir.

- Komünün sanatla ilişkisine gelince, Komüncülerin saflarında birçok sanatçı bulunmaktaydı; Courbet, Corot, Daumier, Manet, Milet, Flameng, Gil vb. Aktörler tiyatroları kendileri yönetmiş, ressamlar tam bir hareket özgürlüğüne kavuşarak her yeri muhteşem posterlerle donatmışlardı.

Görüldüğü gibi, yapılacak daha çok iş vardı. Çok az uykuyla idare ediyor, tükenmiş ve yıpranmış bir şekilde, kaygılı bir bekleyiş içinde bunları gerçekleştiriyorlardı. Üst düzey bürokra-

si ve aslları işbirliğinden kaçındı ve reformların yürütölmesini aktif bir biçimde engellediler. Herkese günde sadece on beş frank ödeniyordu.

Öğretmenler ise iki kat fazla ücret alıyordu. Maliye bakanlığında, Jourde üç milyar frankına elini bile sürmeyecekti (ve sırf bilinsin diye yazıyoruz, o da günde on beş frank alacaktı). Bir dürüstlük timsali olan Jourde tam bir Komüncü modeliydi; devrimci ama kamu mülkiyetine sonuna kadar saygılı. Komün haciz, vergi ve ek olarak Banque de France'ın kredileri yoluyla, toplam 46 milyon frank harcayacaktı. Aynı dönemde, Thiers 260 milyon frank harcamıştı! Bu dürüstlüğe bağlı kalınmasını sağlayan Jourde ve Varlin öleceklerdi, Jourde'un üzerinden beş kuruş bile çıkmazken, Varlin'in cebinden 300 frank çıkmıştı. Bu para da onu öldüren subay tarafından iç edilmişti.

Yolsuzluklara bulaşmış büyük banker Jacker, basit bir pasaport için bir memura 100 bin frank önermişti. Memur teklifi reddetmiş ve Jecker'i tutuklatmıştı. Ayaklanmanın sonunda Jecker vurulacaktı.

Örnek kadınlar ambulans hizmetlerini örgütlemiş ve çocukların bakımını üstlenmişti. Ünlü Louise Michel dışında, Andrée Léo ve Enternasyonal üyesi Nathalie Le Mel ile birlikte, Marx'ın arkadaşı olan varlıklı güzel Elisabeth Dimitrieff'ten de söz etmeliyiz.

Komünarların doğrudan demokrasisinin çok etkili olduğu görölmüş, daha da önemlisi, uygulanabilir olduğu ortaya çıkmıştı. Anarşistler onda kendi fikirlerinin doğrulanışını bulurken, Marksistler başka yerlerde iktidara gelinceye kadar uzun bir süre bunun üzerinde kafa yordular. Luxemburgçular daha sonra Komünü kendilerininmiş gibi benimseyecekti. Bu arada Komünarlar görevleri dönüşümlü hale getirdiler. Seçimle işbaşına getirilen kişilerin geri çağrılabilmesi ile birleştiğinde, bu her tür bürokrasinin dirilmesine karşı en iyi güvenceyi oluşturuyordu.

O zamana kadar Komüne bir saniye bile inanmamış olan Marx, iyice ölçüp biçtikten sonra Komüne methiyeler düzecekti.

Yeni bir Pere Duchesne ve devrim mahkemesi doğdu. Komünarlar ne yazık ki, eski bakış açılarından yeterince kurtulmuş değildi. Parlamenter yeteneklerinin olmayışı da onların aleyhine işleyecekti.

Yeni seçimlerle Merkez Komitesi belirlendiğinde, artık sadece on iki eski tüfek vardı, geri kalanı yenilerden oluşuyordu. Maraeu artık üye değildi.

2 Nisan'da Versailles sürpriz bir saldırı yaptı. Beregeret onları keşif gezisi sırasında fark etti. Thiers ordusunu elden geçirmişti. Bunu hızla yapabilmesini Alman işgalcilerine borçluydu. Bismarck ayaklanma sırasında bir savaşın önemsizliğini kavramıştı. Devrim gibi ciddi sorunlar karşısında, güçlü kapitalistler arasındaki savaşa ara verilebilirdi. Eğer devrim başarılı olsaydı, başka birçok ülkeye, özellikle Almanya'ya da sıçrayabilirdi. Bu nedenle öncelikle baş belalarından kurtulmak gerekiyordu. Daha sonra birbirlerini boğazlamaya devam edebilirlerdi.

Thiers'in kendi ayaktakımını ezmesini zora sokmamak için, savaş askıya alındı. Teslim olması halinde sahip olamayacağı kadar çok sayıda yeni asker alması sağlandı, serbest bırakılan savaş esirlerini kullanmasına izin verildi! Bismarck bir yandan Komüncüleri engellerken, diğer yandan Versailles'a serbest geçiş hakkı vermişti. Almanlar savaşa doğrudan müdahale etmemişti. Bunu düşmanlarına bırakmanın en uygun çözüm olduğunu düşünmüşlerdi.

Komüncüler saldırı karşısında gafil avlanmıştı. Geri çekilmeyi reddeden Duval tutsak edilmişti. Bir başka birliğin komutanı olan Flourens de tutsak edilmiş ve oracıkta bir subay tarafından kılıçla öldürülmüştü. O da geri çekilmeyi reddetmiş ve yaralı olan yaveri Cipriani ile birlikte siper almıştı.

Komün, d'Italie Meydanı'nın adını Duval Meydanı olarak

değiştirdi. (Daha sonra burası da eski adına döndü.) Savaş başkanlığında ikinci temsilci olan Cluseret, komutayı devraldı. Komünün insan seçimindeki bir başka önemli hatası da buydu. Cluseret bu göreve hiç uygun değildi. Karanlık bir adamdı; 1848’de, kasapların safındaydı. Daha sonra taraf değıştirmiş, gezip dolaşmış, Garibaldi’nin saflarında ve daha sonra Amerikan İç Savaşı’nda savaşmış, sonra İrlandalı Fenianlar’a hizmet etmişti. Versailles’ın ilerlemesi karşısında parmağını bile kımıldatmayarak Komünün zayıf halkası olmuştu.

Katliamlar ve yoldaşlarının ölümü karşısında büyük bir moral bozukluğu yaşayan Komüncüler, Polonyalı ünlü bir subayın büyük çabalarına rağmen her cephede geri çekilmişti. Komüne ideal komutan olabilecek bir devrimci olan bu subay, Jaroslaw Dombrowski’ydi. (Bir yabancı olduğundan bu imkansızdı.) 1863 Polonya Ayaklanması’nda rol oynamış ve daha sonra Si-birya’dan kaçmıştı.

Komüncüler, Cluseret’nin yeteneksizliği yüzünden tehlikeye girince, onu tasfiye edip tutuklamışlardı. Ama artık çok geçti. Tales’in deyiimiyle bu “egzotik şarlatan ve amatör hevesli” yapacağını yapmıştı.

Politeknik mezunu olan ve Komün saflarına katılan Louis-Nathaniel Rossel adlı bir subay onun yerine atandı. Doğrusu, insan onun orada ne işi olduğunu merak etmekten kendini alamıyor. Bu görevi, Bazaine ihanet ettiğİ sırada onun emrindeki bir subay olduğu halde ona itaat etmemesine ve bu yüzden ordudan atılmasına borçluydu. Komüncü değildi ama bir yurtseverdi ve aralarındaki tek bağ da buydu.

Rossel gerçekten de gerekli disiplini yeniden sağlamıştı ama yine de yetersiz olduğu ortaya çıkacaktı. Merkez Komitesi ona sürekli engel olmuştu. Dombrowski ve (bir başka Leh!) Wroblewski, La Cecilia, Eudes ve Bergeret gibi generallerin komutasındaki birlikler ona her zaman itaat etmiyordu.

4 Mayıs'ta, Issy kalesi ele geçirildi. Rossel, kendi darbesini yapabileceğini ve bu suretle dağılmakta olan isyancı otoriteyi kurtarabileceğini bu sırada düşünmüştü. Belki de, kendi iradesini dayatabilecek bir otoriteye sahip tek kişi oydu. Ama Rossel, Merkez Komitesini ve Komünü kendi elini kolunu bağlamakla suçlarken, kararlılık göstermedi ve geri çekildi. O koşullarda suçlamada bulunmak çok akıllıca bir hareket değildi ve kişinin ihanetle suçlanmasına neden olabilirdi. Tutuklanmayı istedi ama kendisini gözaltında tutan ve birlikte kaçan bir Komün temsilcisinin, Charles Gèrardin'in göz yumması sayesinde kaçtı.

Bu kaçışın yarattığı kargaşa, Komün birliklerinin moralini daha da bozdu. Kaprislerin o koşullarda hiç yeri yoktu ve gerçekten de bu tür şeylere tahammül etmeleri düşünülemezdi ama Rossel'in kaprislerinden çok söz ediliyor. Bu iki yüzlü askerin bugün Komünün sınıf düşmanlarının büyük hayranlığını kazanmış olması hiç de şaşırtıcı değil. Ne de olsa onlardan biriydi.

Rossel'in deneyimi sadece düzenli ordularla sınırlıydı ve Komünün getirdiği yeniliklerin çoğunu anlayamamıştı. Ama onun yerine getirilen adam, olup biten hiçbir şeyin farkında olmayan Delescluze adında yaşlı bir sivildi. Duval'in yerine geçen üç kişi arasında, askeri birliklerin gerçekten itaat ettiği tek kişi bile yoktu. Askerler acemiydi, subayları yetersiz gölgelerdi. Ellerindeki 1140 toptan sadece 320'si kullanılabiliyordu. Levazım birlikleri felaketti. Hepsinin üstüne Komüncüler bir de sayıca üstün düşman kuvvetleri karşısındaydı; 100 bin Versailles askerine karşı 15 bin Komüncü.

Komüncüleri asıl kendi içlerindeki çelişkiler felakete sürükleyecekti. Ulusal Muhafızlar üzerinde otoriteye sahip olan Merkez Komitesi ve seçilmiş Komün, birbirlerinin kararlarına uymayı reddediyordu. Bu durum hızla her işin iki başlı hale gelmesine ve yetki uyuşmazlıklarının artmasına neden oldu.

Yürütme Komitesi başlangıçta dokuz delegenin (hepsi Blan-

quist olan Tridon, Eudes, Vaillant, Duval, bir Cumhuriyetçi, Pyat, Bergeret ve Lefrançais) aldığı kararların hayata geçirilmesini denetlemek için kurulmuştu.

1 Mayıs'ta, sıra hemen hemen her şeyin denetiminden sorumlu -önceki yüzyılın kalıntılarından biri- Kamu Güvenliği Komitesi'ne gelmişti. Üyeleri: Ranvier, Antoine, Arnaud, Léo Meillet, kaçmadan önce Charles Girardin ve Pyat. Burada da Komite kendi otoritesini dayatmak için pekala bir diktatörlük kurabilecek durumdaydı. Ama bu tür bir şey gerçekleşmedi.

Issy kalesinin ele geçirilmesinden sonra, Delescluze onları savaşmak yerine bol bol laf ürettikleri için fırçaladı. Görev değişiklikleriyle idare ettiler. Meillet, Pyat ve Girardin'in yerine Gambon, Eudes ve Delescluze getirildi. Bu yeni bileşim hiçbir şeyin düzelmesini sağlayamadı.

Eski İmparatorluğun yapıları açısından, çok az değişiklik olacaktı. Genelde, Komüncüler çok iyi idarecilerdi ama bu durum onların iyi militanlar olmasını engellemişti. Bismarck erzak stoklarının yenilenmesine yönelik tüm girişimleri engellerken, yiyecek kıtlığı devam ediyordu. Tutuklamalar başladığında, çok sayıda hainin içlerine sızdığını anlayacaklardı. Öte yandan, olaylar Avrupa'yı büyülemişti. Tarihte eşi benzeri bulunmayan bu deney, büyük umutlar yaratmıştı.

Taşra bölgelerinde, Lyon, Saint-Etienne, Le Creusot, Toulouse, Digeon'un neredeyse tek başına çalışıp çabalamasıyla Narbonne'da ve Gaston, Crèimeux ya da Landeck gibi ılımlıların çabasıyla Marseilles'de Komünlerin kurulması için cılız girişimler görüldü.

Ulusal Muhafızların komutanlığını reddeden Garibaldi, Komüncülere kendilerine bir diktatör atamalarını önerdi. Blanquistler kabul etti ama onlar da Blanqui'nin eksikliğini hissediyordu. Generallerin, özellikle Polonyalıların desteğine rağmen, Rossel diktatör adayymış gibi görünürken, bu fikri bir yana bırakacaktı. Dombrowski de şehrin başkomutanıydı.

Ama savaş devam etti. 21 Mayıs'ta Versailles'e, Dombrowski'nin çabalarına karşın, Porte de Saint-Cloud aracılığıyla Paris'e girdi. O gün Valles'in başkanlığında toplanan Komün, haberi öğrendiğinde şaşkın bir halde oturumuna son verdi! Komün artık ortadan kalkmıştı.

Delescluze görevinden istifa etti. Herkesi barikatlara gönderdi. Halkın 'ıplak yumruklarına' en çok inananlar arasındaydı. Bu noktadan sonra, hiçbir liderlik kalmadı. Artık herkes kendi olanaklarıyla baş başa kalmıştı. Karşılarında örgütlü ordular olduğu için son kozlarını oynuyorlardı. Geleneksel düzendeki bir orduyla herhangi bir akılcı yapıdan yoksun bir ordu arasında bir orta yol hiçbir zaman bulunamadı. Bunun için yirminci yüzyılı beklemek gerekecekti. Komünün belgelerini ortadan kaldırmayı bile ihmal ettiler. Bunlar daha sonra mahkemelerde delil olarak kullanıldı.

Thiers hızla zafer kazanabilirdi. Ama bilinçli olarak, her şeyi kaybetme pahasına, geciktirme taktiklerine başvuracaktı: Zafer coşkusunun her zerresini tatmak ve büyük bir tarihsel şahsiyet olduğu izlenimini yaratmak istemişti. Bu, sadece katliamı gereksiz yere uzatmıştı.

Belediye sarayı, emirleri dinlenmeyen Le Cecilia'nın gösterdiği direnişe rağmen ele geirilmışti. Davanın yitirildiğini anlayınca, umutsuz Dombrowski kendisini bile bile ölümün kucağına attı.

23 Mayıs'ta, Komüncüler İmparatorluğun simgelerini; idari binaları, Tuileries'i, bakanlıkları ateşe verdi. 24 Mayıs'ta, ellerindeki rehineleri, özellikle de din adamlarını -Thiers, Blanqui'nin serbest kaldığını görmektense, Paris Başpiskoposunu feda etmişti- polisleri ve yargıçları öldürdüler. Bu kararı alanların başında Blanquist Rigault ve Ferr geliyordu.

Komünün askeri yetersizliğinin son bir kanıtı olarak, çok büyük çabalarla kurulan barikatlar hiçbir işe yaramadı.

Wroblewski sayesinde, Montmartre’da şiddetli bir direniş oldu. Chateau d’Eau bölgesi, Lisbonne yönetimindeki direnişçiler tarafından savunuldu. Vermorel, Brunel ve Protot gibi Lisbonne da yaralandı.

Bu en son başarısızlıktan sonra yaşamak istemeyen Delescluze, baştan aşağı siyahlar giyinmiş olarak Place du Chateau d’Eau’da ölüme atladı. Komüncülerin gerçekleştirdiği ilk infazlar Versailles’in vahşetine küçük bir misillemeydi. Versailles birlikleri sarhoştı ve kendilerine sığınan Komüncüleri teslim eden Almanlardan yardım alıyorlardı.

Komüncüler yüz kişiyi kurşuna dizmiş ve savaşta yaklaşık dokuz yüz kişi öldürmüşlerdi. Bu, birkaç hafta içinde elli ile seksen bin Komüncünün öldürülmesi ya da idam edilmesi ile karşılaştırılmaz. Katliam yeni başlamıştı!

Tutuklananların sayısı kırk bini bulmuştu. Tutuklular en küçük bir bahaneyle öldürülüyordu. Yığınla masum insan kılıçtan geçirilmişti. Bu tür çok sayıda örnek vardı ve herkes bunları biliyordu. Thiers’in petrol bombaları kullanıldığına ilişkin söylentiler yayması yüzünden birçok masum hayatını kaybetti. Versailles kuvvetlerinin yaşadığı paranoyayı sözcüklerle anlatmak mümkün değil. Art arda sırf isim benzerlikleri nedeniyle bir Valles, bir Billioray, bir Cluseret, bir Ferré, bir Longuet, bir Brunel, bir Ganbon, bir Lefrançais öldürülüyordu!

Öte yandan gerçek Raoul Rigault ve Jacques Durand da yakalanıp infaz edilmişti.

28 Mayıs’ta artık her şey sona ermişti. Lèveque, Varlin, Moreau, temsilci olmasına rağmen Komünde hiçbir rolü olmayan ılımlı Millere vurulmuş ya da vahşice öldürülmüştü.

İnfazlar Haziran’da da sürecekti. Katliamı durduran tek şey, ceset yığınlarının salgın hastalığa yol açabileceği korkusuydu.

Hızlandırılmış duruşmalarda kurbanlar anında mahkum ediliyor, zaten birçoğu da duruşmaya bile çıkarılmıyordu! Korku-

dan histerikleşmiş kalabalıklar kurbanları linç ediyor, kanlı ellerinde etler ve beyin parçaları sallanıyordu. Ölü ya da diri, kurbanlar küfür ve hakarete uğruyor, dövülüyordu. Cesetler soyuluyordu. Çılgınlar ve fahişeler kutlamalara katılıyordu. Bunların bir kısmı da kendilerini tutsakları taşıyan gemilerde buldular.

“Ben Gallifet’yim” diyerek kurban öbeklerini bizzat seçen Marquis de Gallifet’yi tanırız. Tutsaklar Versailles’a götürülmüş ve büyük bir kalabalık tarafından yuhalanmıştı. Bu arada yığınla kişisel hesap görülmüş, 400 binden fazla ihbar yapılmıştı!

Düzmece duruşmalar için tam 50 sıkıyönetim mahkemesi kuruldu. Bu mahkemelerde 35 bin kişi hüküm giydi bunların 93’ü idam cezasıydı ve 23’ü infaz edildi. İlk yargılananlar Merkez Komite üyeleri idi: Lullier mahkemede Komüne ihanet ettiğini -ki bu doğrudu- haykırmasına rağmen idama mahkum edildi. Ferrè ve Trinquet, eylemlerine yüksek sesle sahip çıkan bir avuç insan arasında bu ikisi de vardı. Assi, Grousset, Billioray ve Courbet. Ferrè ölüme mahkum edilmiş, Trinquet ömür boyu sürgün edilmiş, Courbet altı ay hapse ve Vendome Sütunu’nu yeniden inşa etme cezasına çarptırılmış, ötekiler sürgün edilmişti.

Ölüm cezasına çarptırılanlar arasında Komünün yirmi iki üyesinin yanında, başkaları da vardı. Rossel gibi Lisbonne ve Gaston Crémieux da idama mahkum edilmişti. Sadece-sempati-zan olan Rochefort, Louise Michel, Cipriani. Amouroux kolonilere sürgün edilmişti. Çoğu ikincil karakterler olan bazıları duruşmalarda kendilerini aşılamışlardı.

Vermorel, Versaille’da hapiste yaraları nedeniyle ölmüştü. Bitap durumdaki Tridon kaçmış ama kısa süre sonra ölmüştü. Kırk sekiz Komün üyesi İngiltere, Belçika ya da İsviçre’ye kaçmayı başarmıştı. Paris ve taşra halkı onları saklamak, onlara yardımçı olmak ve yaralarını sarmak için canla başla çalışmıştı.

Yaralı Frankel İsviçre’ye geçmişti. Anayurdu onu iade etme-

di ve daha sonra önemli bir ajitator oldu. Yaralı Brunel de sürgüne gitmişti. Valles, Lefrançais, Theisz, Ranvier, Ostyn, Longuet, Protot, Meillet, La Cecilia, Pindy, Clémence, Melon, Arnould, Ranc, Vaillant, Razoua ve diğerleri de kaçmayı başaranlar arasındaydı. Basley yargılanmış ve beraat etmişti: Banque de France'ı koruduğunu söylemeliyiz! Elisée Reclus, bilim insanlarının örgütlediği uluslararası bir kampanya sayesinde, ceza almaktan kurtulacaktı. Dünya çapında ünlü bir coğrafyacıydı.

Rossel ve Ferè, Komüne katılmak için ordudan firar etmekle suçlanan bir çavuşla birlikte 28 Kasım'da kurşuna dizildi. Diğer yirmi bir kişinin infazı 1872'ye sarkacaktı.

Gazetelerin ve edebiyat çevrelerinin onlara karşı kışkırttığı histeri korkunçtu. Lidsky'nin Writers versus the Commune (Komüne Karşı Yazarlar) adlı kitabı buna tanıklık ediyor. Ayaktakımına karşı iftira kampanyasının başını çekenler; Thèophile Gautier, George Sand, iğrenç Dumas Fils, Alphonse Daudet, Edmond About, Barbey d'Aurevilly, ve 'halkın' yazarı diye ünlenmiş birinden bekleneneği üzere daha düşük dozda Emile Zola idi.

Sınır dışı edilenler New Caledonia'ya nakledildi. O sırada bu ülkede bir Kanak ayaklanması vardı ve dürüst olmak gerekirse Komüncü tutsaklardan bazıları da diğer beyaz mahkumlar gibi cezalarının affedilmesi karşılığında, Kanakları ezmek için balıklama atladılar! Bu rezilliğin olağanüstü bir istisnası vardı: genç Kanaklara bakan ve onları eğiten Louise Michel. Bu olağanüstü kadın, düşmanları dahil, tanıyan herkesi büyülüyordu.

Bazı firarlar olmuştu: Jourde ve Grousset ve üç kişi daha 1874'te firar etmişti. Yaşadıklarını ifşa ederek kamuoyu oluşturdular.

Trinquet ise yeniden yakalandı. Diğerleri boğulmuştu. Bazıları, Billioray gibi orada ölmüştü. Cezası hafifletilen Lullier'ye gelince, o da bazı yoldaşlarını ele vererek ümitsiz kariyerine devam etti.

Enternasyonal 1872’de kaçınılmaz olarak dağıldığı halde, 1873’te Thiers’in sepetlenip gönderilmesinden sonra, bütün bu olaylardan en azından bir Cumhuriyet doğdu. Ama bu bir burjuva cumhuriyetiydi ve hala da bizimle. Paris sanayiinin yüzde 50’si çöktü, çünkü katliam kurbanları en başta işçilerdi.

Marx, Komünü gecikerek selamlarken, Bakunin, başarı kazanabileceği konusunda hiçbir yanılsamaya sahip olmamasına rağmen -eksiklerini çok çabuk fark etmişti- başından beri coşkuluydu. Komünün hedefleri yeterince devrimci olmasa da (mülkiyete ve sermayeye dokunmamıştı) eylemleri ve sadece varlığı bile devrimciydi.

Askeri yetersizlikleri ölümcüldü. Louise Michel’in zekice gözlemlediği gibi: “Delsecluze’un aşıladığı devrimci şevke ve Rossel’in ısrar ettiği disipline sahip bir ordu gerekliydi.”

Antoine Arnould, hareketin temel düşüncesini şekillendirmiş olan komünal fikrin, Komünün ilan edildiği gün dağılmaya başladığı yorumunu yapmıştı.

Bu eleştirilere karşın, Paris Komünü proletaryanın büyük ‘zaferlerinden’ biri, büyük bir çağın sonuncusu ya da İspanya İç Savaşı’na kadar sürecek olan yeni bir çağın ilki olarak duruyor. Ne olursa olsun, mükemmel bir tarihsel orgazm!

Fransa, 1880-1884

CEMPUIS YETİM HANESİ

Eğer çocuklar kendilerini değıştirme ve özerklik kazanma yeteneğine sahipse neden yetişkinler de olmasın? Her insan birinin ya da bir şeyin denetimi ya da otoritesine boyun eğmek zorunda kalmadan, özgür olmaya, kendi hayatının efendisi olmaya can atar.

J. M. Raynaud ve C. Ambauves, *Libertarian Education* (1978)

Özgür insanlar olarak yaşamak.

Devrimden sonra değil, burada ve şimdi yoldaşlar olarak yaşamak.

Albert Libertad'ın ilkesi

Freinet'nin, Nouvelle Ecole'ün, eğitime yaptığı katkılar ya da başarılarından çok, otoritelerle boğuşmaları nedeniyle ünlenen Decroly ya da diğerlerinin deneyleri anılabilir. Ama alternatif eğitim akımının Charlemagne kadar eski olduğunu açıklığa kavuşturmalıyız. Eğitimin bir otorite aracı ya da kilisenin demir disiplinine bağlı olduğu her çağda, her uygarlıkta, çocukların kendi doğal hayatlarını yaşamalarını sağlamak için düzenlenen müfredat ve çabalar bir yana atılmış ve buna emek verenler mücadeleye etmek zorunda kalmışlardır. Alternatif eğitim akımı 1880 ve 1921 arasındaki yıllarda çok güçlüydü. Dünya Savaşı, Stalinizm ve Nazizm bu coşkuyu ortadan kaldıracaktı. Katolik Kilisesi'nin düşmanlığının acımasızlığı açıkça ortaya çıkacak ve zorunlu din öğretiminin bayraktarları, kendi sağlıksız takıntılarını

dayatabildikleri sürece, cinayetten bile geri durmayacaklardı. İspanyol Katolikleri buna çarpıtmalar ve suçlamalarla, politik komplolar ekleyeceklerdi. Eşsiz eğitimci, Escuela Moderna'nın (Modern Okul) kurucusu Freinet okulları dahil, tüm modern okulların öncüsü- eşsiz eğitimci Francisco Ferrer, uydurma bir gerekçeyle tutuklanmıştı. Bir terörist olarak suçlanacak olan Ferrer 1909'da genel bir kargaşada vurulacaktı. Paul Robin de Kilisenin gazabına kurban gidenler arasındaydı ancak o hayatını kaybetmemişti. 1837'de doğan Robin, küçük kusurları affetmeyen, aşırı bürokratik eğitim idaresi ile sık sık takışan bir öğretmendi. Robin sosyalistti. Düşünceleri yüzünden sınır dışı edilmeden önce, ünlü devrimci Delesalle'nin kızıyla evlendiği Belçika'da yaşamıştı. Sonra Bakunin ile tanıştığı İsviçre'ye geçti. Bu onun liberter fikirlere yönelmesine neden oldu. Sonunda Londra'ya giderek Enternasyonale katıldı. Stalin'in büyükbabası Marx, 'kendî' Enternasyonalinde koynunda bir yılın beslediğini düşünüp, onu ihraç edinceye kadar Enternasyonal üyesi olarak kaldı; hatta Genel Konsey üyesi bile oldu.

Robin bir üniversite öğretim üyesiydi; Elisée Reclus ve Kropotkin ile dostluk kurmuştu. Müfettiş olduktan sonra (ki o sırada, Jules Ferry'nin astıydı; ilk öğretim müdürü, eski Komüncü Fernand Buisson'du) Blois bölgesinde eğitim üzerinde özgürleştirici bir etki yaptı.

Robin'in büyük başarısı, Oise bölgesindeki Cempuis Yetimhanesi'nin müdürlüğüne atandığı 1880'de başladı. Görevi müfettişlikten daha az cazipti. Bu düşüşünü ağızlarına sakız edenlere, Robin'in cevabı, "Ben, ihtişamın içinde bulunmayan özgürlüğü istiyorum" oldu.

Öğrencilerinin hepsi 6 ile 16 yaş arası, sayıları 130-180 arasında değişen yetimlerdi. Yetimler 16 yaşında kendi başlarının çaresine bakmak, yani hayatlarını kazanmak zorundaydı. Aralarında hafif zihinsel özürlü birkaç kız ve erkek çocuğu vardı ve

bu çocuklar okul müfettişliğinin atadığı yirmi öğretim elemanı tarafından denetleniyordu. Herkes Robin'in 'bütünselci eğitimi-ne' ikna olmadığından, bu durum zaman zaman yöntembilimsel sorunlar doğuruyordu.

Erkekler ve kızlar aynı derslere katılıyordu. Zamanlarının üçte birinin beden eğitimine ayrılması büyük bir yenilikti. Çocuklar binicilik dahil, her tür sporla ilgileniyordu. Oyuna büyük öncelik veriliyor, personel ve öğrenciler, temelde vejetaryen ağırlıklı aynı yemeği yiyordu.

Bütün etkinlikler çocuklara sunuluyor ama dayatılmıyordu. Atölyelerde sayısız mesleki dersler gösteriliyor ve çocuklar diledikleri dersi seçebiliyordu. Öğrenciler komşu tarlalar ve çayırlarda gezinebiliyor, her çeşit yaratıcı ve sanatsal uğraşa katılabiliyor ve sordukları sorulara cevap aramak için açık havada ders yapıyorlardı. Freiner, Robin'in yöntemine çok şey borçluydu.

Çocuk 12 yaşında daha sonra ustalaşabileceği bir meslek seçiyordu. Ahlaki olarak, özgürlük ve kardeşlik kavramları özellikle vurgulanıyordu.

Bir koroları vardı ve sadece barışçı melodiler, işçi şarkıları çalıp söylüyorlardı. 1883'te, Robin ilk tatil kampını kurdu ve çocukları Mers-le-Bains'a götürdü.

Tüm sorun ve anlaşmazlıklar ilgili taraflar arasındaki tartışmalarla çözümleniyordu. Çocukların o zamanın mayolarıyla hep birlikte denize girmesi din adamları ve saygın burjuva çevrelerinde bir skandal olarak yorumlanmıştı. Robin cinsel eğitimin öncülerinden biriydi ve öğrencileri karma cinsel eğitim derslerinde gerekli bilgileri edinirdi.

Bir süre sonra basında Cempuis'yi hedef alan bir kampanya başlatıldı ve özellikle karma sınıflar hedef alındı! Bu durum 1891'den sonra da sürecekti. Etnafta kara bulutlar dolaşıyordu, çünkü anarşizmi hedef alan büyük kampanyaların çağıydı. Ünlü Yahudi-düşmanı Drumont gibi, günün faşistleri, karma sınıfları özel hedef haline getirmişti.

Robin toplanan kara bulutlara aldırmadan, büyük savaşların tarihinden çok uygarlıkların tarihini öğretmeye, çocuklarını savaşın dehşetleri konusunda eğitmeye ve tarih öğretimindeki şovenizmle savaşıma devam etti. Temel düsturu şuydu: “Elleri olmayan akla ve aklı olmayan ellere hayır.” Bazı şaşırtıcı başarılarını dışarıya göstermekle yetinen kimi öğretmenler, Robin’in isteklerinin tümünü gerçekleştirmesine engel oldular. Yazılılara ve not vermeye zaman ayırmayan Robin, adetlere ve uyulamaya boyun eğdi.

Ceza yoktu ama ödüller vardı: Çoğu kez ödüller yararlı eşyalar olurdu. Bir gün Robin’e bir gazeteci şu soruyu sordu: “Ceza olmadan onların dikkatini çekebiliyor musunuz? Hangi mucizeyle?” Robin soruyu keyifle yanıtladı: “Sadece onları mutlu ederek.”

Francisco Ferrer kendi projesi için fikir almak amacıyla Cempuis’yi ziyaret etmişti. Basında, özellikle L’Internationale ya da Proudhoncu La Libertè’de düzenli olarak yazan Robin, neo-Malthusçu hareketin liderlerinden biri olarak tanınıyordu. Neo-Malthusçuluk doğum kontrolü demekti. Ekoloji bilimi doğmadan çok önce bir ekolojist olan Robin, başka birçok kişi gibi, nüfus artışının gizlediği tehlikeleri saptamıştı. Böylece yetişkinler, özellikle de kadınlar için cinsel eğitimin şifresi anlamına gelen doğum kontrolü kampanyaları düzenledi ve çok çocuklu kadınlar için gebelikten korunma yöntemlerini açıklayan düzinelerle broşür yayınladı.

Bütün bunlar karşı karşıya kaldığı düşmanlığı daha da körükledi. O sırada devlet başkanı Casimir Pèrier’ydi ve sofu eşi büyük bir etkiye sahipti. Kilise Cempuis hakkında en gülünç iftiraları yayıyor, Kilise gazeteleri yetimhaneyi bir genelev olarak gösteriyordu.

31 Ağustos’ta Robin işten atıldı. Yetimhane, daha sonra Cempuis’in nasıl bir cennet olduğunu anlatacak olan eski öğretmen-

cisi, baş yardımcısı ve izleyicisi Gabriel Giroud'nun yönetimine geçti. Yetişkin eski öğrenciler arasındaki ilişkileri sürdürmek amacıyla Cempuis eski öğrenciler derneği kurulmuştu.

Kısa bir süre sonra, Robin kadın 'sağlığı' hakkındaki yazıları nedeniyle suçlandı ve Fransa'dan Yeni Zelanda'ya sürgün edildi. Fransa'ya ancak affedildikten sonra dönebildi.

1 Eylül 1912'de, 75 yaşında morfin klorohidrat yutarak hayatına son verdi, ama en son ana kadar durumu hakkında bilimsel notlar almaya devam etti. İyi korunmuş kütüphanesini ve matbaasını, Ruche kolonisinde onun çalışmalarını bir dereceye kadar sürdüren Sèbastien Faure'ye miras bırakmıştı.

Fransa, 1904-1917

LA RUCHE

Çocuklar ne anne babalarına, ne de topluma aittir. Onlar kendilerine ve gelecekteki özgürlüklerine aittir. Akıl, hakikat, adalet, insana saygı, diğerlerinin insani onurlarının ayrılmaz bir parçası olan kişisel onur bilinci, kendi adına ve başkaları için özgürlük aşkı, tüm hakların temeli ve koşulu olarak emeğe saygı: Akıl dışılığın, sahtekarlığın, adaletsizliğin, cesaretsizliğin, kölelik ve aylaklığın küçümsenmesi. Bunlar genel eğitimin temel öncülleri olmalıdır.

Bakunin, *Revolutionary Catechism* (1869)

1914'den itibaren Paris'te Rambouillet yakınlarındaki bir çiftlikte benzer bir deney gerçekleştiriliyordu. Anarşizmin eski tüfeği Sèbastian Faure (1858-1942) 'La Ruche' (Kovan- arazide toplanacak bal, okulun finansmanına katkıda bulunacaktı) okulunu kurmak için yirmi dönümlük bir arazi kiraladı. Çiftliğin ürünlerini satın alıp pazarlayacak bir kooperatif kurmayı da düşünmüştü. La Ruche sadece alternatif bir okul olmanın ötesindeydi. Burası tam bir anarşist komündü.

Faure aynı zamanda derslerinden ve kitaplarından da para kazanıyordu ve teşebbüs zenginleşti. Proletarya için alternatif bir modeli temsil ediyordu. La Ruche, Faure'nin mali zorluklarla boğuştuğu Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar varlığını sürdürecekti.

Burada verilen eğitim, Faure'nin esin kaynağı olan Paul Ro-

bin'in 'bütünselci' eğitimiydi. Kurucusunun olağanüstü saygınlığına karşın, La Ruche bir sovyetti; çalışanlar, büyük öğrenciler ve Faure'nin kendisinin katıldığı haftalık genel toplantılarda alınan kararlara göre işletiliyordu.

Öğretmenlere yemek ve yatacak yer veriliyor ama ücret verilmiyordu. İhtiyaçları, onlar tarafından dile getirilmeden ortak bir fondan karşılanıyordu. İşleyişte hiçbir zaman sorun yaşanmamıştı.

Yaşları 5 ile 16 arasında değişen yaklaşık elli çocuk başvuranlar arasından titizlikle seçiliyordu. Faure'nin tek müdahalesi siyasal baskı kurbanlarının çocuklarına (sözelimi, Emile Henry'nin çocukları) öncelik tanımak oluyordu.

Esperanto öğreniyorlar ve 10 yaşına gelinceye kadar dilediklerini yapıyorlardı. 10 yaşında, çıraklık öncesi çalışmaya başlıyorlardı. Her ay iki ya da üç kez değişik atölyelerde kurs görüyorlardı. Seçtikleri mesleğe ilişkin çıraklıkları 13 yaşında başlıyordu. Bu aşamada ücret alıyor ve okul yararına üretim yapıyorlardı.

Faure kendi anarşist fikirlerini çocuklara dayatmama ve onları tam bir özerklik içinde tutma konusunda titizdi. Freinet bu örneği de benimseyecekti. Cinsel eğitim ve karma sınıflar Robin'den alınmıştı.

Deney sona erdiği zaman, Faure 59 yaşındaydı. Öğrencilerinden biri, Aristide Lapeyre 1930'larda Villeneuve-sur-Lot'da Elan okulunu kurdu ve bu okul da savaş sırasında kapandı.

Meksika, 1910-1919

ZAPATİSTALAR

Kıracak zincirlerini ülke
Sefaletin altın çağı bitti.
Vadiler, ovalar ve dağlar
Emeğimizle meyve verecek bağlar.
Kahrolsun yalancı ve hainler,
Tefeciler ve tiranlar!
Köylüler efendi olacak
İşçilerle birlikte.
Haydi, yakınlaştı o büyük günü!
Yüzlerce, binlerce yıl yaşasın
Jean Guetre'nin sözleriyle
Köylü Cumhuriyeti!
Pierre Dupont, Köylü Şarkısı (1850)

Bir yandan savaştılar, diğer yandan inşa ettiler.
Maurice Dommanget, *The Commune and the Communards* (1947)

1909'da, Morelos (Mexico) eyaletinde küçük bir köy olan Anenecuilco'da, yeni seçilen köy başkanı (belediye başkanı ve bir anlamda ruhani lider) Emiliano Zapata adındaki bir köylüydü. Kesin yaşı hiçbir zaman bilinmedi. Bazı kaynaklarda 1873 ya da 1877 ya da hatta 1879'da doğduğu yazılı. Genellikle ya-nından ayırmadığı Eufemio adlı bir erkek kardeşi vardı. Zapata 1906'dan beri faal biriydi ve bu yüzden köy başkanı seçilmişti.

Morelos eyaleti, başkentin bulunduğu Mexico eyaletine kom-

şudur. Burası bir güney eyaletidir. Zapata 1909'da liberal ve ilerici bir politik dernek olan Melhor Ocampo Kulübü'ne katıldı. Yüzyılın başında Meksika'da, döneme damgasını vuracak olan Regeneración dergisinin kurucusu Ricardo Flores Magón büyük bir politik ajitatördü. Ama Magón neredeyse sürekli olarak sürgündeydi. 1906 ve 1907'de görülen grevler; toprak ağaları, ordu ve polis tarafından kırılmışlar ancak ortamı hazırlamışlardı.

Morelos eyaletinin despot büyük toprak sahipleri ve Vali Escandón yüzünden durum bir felaketti. 1911'de, devrimin ardından Vali kaçacaktı. Tarlalar işlenmeyecek, köylüler toprağı işleme haklarından mahrum bırakılacaktı. Çoğu açlıktan ölüyordu.

Diğerleri gibi bir çiftlik işçisi olan Zapata, sekiz yüz kişiyi silahlandırıp, ihtiyaçları olan toprağı işgal etti. Bundan böyle, her çiftçi kendi payını alacak ve toprağı ortaklaşa işleyecekti. Morelos'ta Zapatista hareketi bu şekilde doğdu.

Bütün köyün bağımlı olduğu büyük çiftlik sahibi, köylülerden kendisine toprak kirası ödemesini istiyordu. Köylü bu isteğı yerine getirmede. Sıkı bir pazarlığa giriştiler. Ertesi yıldan başlamak üzere ödeme yapacak, başka hiçbir ödemeyi kabul etmeyeceklerdi. Bunun üzerine çevre köyler de aynı şeyi yaptı. Çitler parçalandı. Hareketin tam kalbinde olan Zapata, stratejik bakımdan elverişli bir yeri işgal etmişti: Köyü hemen hemen tüm eyalete hakimdi.

Olaylar politik bir yöne de girmişti. Ayrıntılara girmeden, diktatör Diaz'ın solcu Francisco Madero tarafından devrildiğini söyleyelim. Bu olay 1910'da olmuştu. Morelos'ta Madero zor durumdaydı: Yandaşları ya öldürülmüş ya da tutuklanmıştı. Kendi yörelerinde aylardır isyan halindeki iki 'çete lideri,' iki köylü onun yanında savaşa katılmıştı. Pascual Orozco ve Pancho Villa takma adıyla ünlenen Doroteo Arango. Pancho Villa gerçekten de bir zamanlar hayduttu. Aslında sonuna kadar da haydut olarak kalmıştı. Elbette, Zapata da bu hareketi destekle-

mişti. Öz yeğeni Antonio Salazar, Yautepac'ta bir grup adamla isyana katılmıştı. Madero, Morelos eyaletindeki hızlı zaferini, kendi destekleyicilerinin yanı sıra, yeni başkandan tarım reformu bekleyen Zapata'ya da borçluydu.

Zapata, Cuautla ve Jojutla kasabalarını ele geçirdi. Şimdi güneyin devrimci hareketinin en büyük lideriydi. Oldukça zeki, yakışıklı ve karizmatik biri olan Zapata, saygı duyulan, hatta sevilen bir liderdi. Köylüler onu inançları yüzünden değil, sevdikleri ve güvendikleri için izliyordu. On yıllık bir dönemde, tüm köylüler onun yandaşı olmasa bile, en azından muhbiri, casusu, yatakçısı ve işbirlikçisi haline geldi.

Madero ise Zapata'nın tam zıddıydı. Her şeyden önce Madero bir burjuvaydı, çok zeki değildi ve köylülerin kaderi konusunda hiçbir fikri yoktu, bu konu onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Öte yandan, bir parça saf olmasına rağmen, görgülü bir kişiydi.

Devrimciler ya Zapata'ya katıldı ya da bağımsız kaldı ama Zapata ile birlikte kampanya yürüttüler. Cuernavaca yöresinin önemli liderlerinden olan Genovevo de la O, Salazar ya da Zapata ile kaderini birleştiren ve savaştı olmadan önce onun sekreterliğini yürüten Otolio Montano'dan söz edebiliriz. Tüm bu kişiler bir anlaşmaya varmıştı: Her biri kendi bölgesinin hakimi olacak ama gerektiğinde, ortak saldırılar yapacak ve birbirleriyle düzenli ilişki içinde olacaklardı.

Diaz'ın tamamen çekildiği 1911 Mayıs'ında iç savaş sona erdi. Bütün bu dönem boyunca, Zapatistalar büyük çiftliklere el atmamış, sürdürülen hasat çalışmasını gözlemekle yetinmişti. Ama Madero iktidara gelince verdiği sözleri yerine getirmemiş ve tarım reformu unutulup gitmişti. Aynı zamanda büyük çiftliklerin de sahipleri olan plantasyon sahipleri yeniden başlarını kaldırmaya başlamıştı. Madero çok kısa bir süre bölgeyi ziyaret ettiğinde, Zapata onu görmeye gitmeden önce, vaktin olgunlaşmasını bir süre daha bekledi. Madero bölgeden kötü bir izlenim-

le ayrılmıştı, maiyetindekiler bu izlenimi daha da kötüleştirmişti. Bütün bu yörede tek görebildiği şey, harabeler ve yağmaydı, çünkü gerçek haydut çeteleri durumdan yararlanıyordu ve Madero bunların arkasında Zapata'nın bulunduğunu düşünüyordu. Zapata istemeye istemeye adamlarını dağıtmayı kabul etti.

Doğal olarak, plantasyon sahipleri Madero'ya Zapatistalar aleyhine kulis atmıştı. Gerçeklerin çok uzağında, Mexico City' de yayın yapan gazetelerin şekillendirdiği kamuoyunu da kendi lehlerine çevirmeyi başardılar.

Zaman kazanmak için, Zapata Morelos eyaletine polis şefi olarak atandı. Bunun üzerine silah istedi ama bu isteği reddedildi. Silahları kendi bildiği yöntemle ele geçirdi. Seferberlik kaldırılmıştı ama köylüler, tarım reformunun gerçekleşeceği zamana kadar zenginlerin tarlalarında çalışmak için geri dönmeyi reddetmişti.

Yangın küçük bir kıvılcımla başladı. Ordunun saldırısı sonucunda Pueblo'da devrimciler elli kayıp verdi, ölenler arasında kadınlar ve çocuklar da vardı. Zapata adamlarını yeniden seferber etti. Asilerin başkomutanı Abraham Martinez tutuklandı. Aynı zamanda yeni İçişleri Bakanı Zapata'ya çok düşmanca davranmış, haydutluk suçlamasıyla onu görevinden almıştı. Morelos'un yeni valisi bir devrimci orduyu komuta etmiş olan Figueroa kardeşlerden biriydi, ama bu adamlar her an ihanet etmeye hazırdı.

Bütün bu olup bitenlerden bıkip usanan Zapata, Josefa Espejo ile evlendi ve bir süre dinlenmek amacıyla köşesine çekildi. Bölgeyi 'sakinleştirme' görevi verilen General Victoriano Huerta komutasındaki ordu, Morelos'u işgal ediyordu. Öte yandan, Madero köylü liderine hala vakit kazandırmaya çalışıyordu. Birbirleriyle sık sık görüşüyorlardı. Bir süre için Zapata'nın danışmanı, ünlü bir anarko-sendikalist olan Alfredo Quesnel'di. Görevi bırakması için Diaz ile yapılan anlaşmaya uygun olarak se-

çimler ancak Ekimde yapılabilecekti. Zapata'yı tasfiye etmeye can atan De La Barra adlı bir Başkan Yardımcısı vardı. Huerta'yı Morelos'a gönderen de işte bu De La Barra'ydı. Madero onları kontrol altında tutmayı başaramamış ve olayları akışına bırakmıştı.

Zapata tarafından kaleme alınan Morelos halkına seslenen manifestoların ilki, kendisine yöneltilen suçlamalara bir yanıtı ve hükümeti göreve çağırıyordu. Zapata, Cuautla'yı yeniden işgal eden Huerta'ya tutsak olmaktan son anda kurtulmuştu. Bir katır sırtında kaçmıştı. İyi bir önlem olarak, De La Barra 'caniler' dışında herkes için af ilan etmişti. Burada canilerden kasıt, elbette Zapatistalardan başkası değildi.

Şiddetli çatışmalar oldu ama durum Zapata'nın lehine geliyordu. Sonunda Mexico City'yi tehdit etmeyi başardı. Seçimler tam zamanında yönetimin imdadına yetişti. Madero seçildi. Zapata'dan ilk isteği silahlarını bırakmasıydı. Ama o bunu yaparken bile, başkanın ordusu saldırısına devam ediyordu. Zapata Morelos'a geri çekildi. Savaş bir dönüm noktasına gelmişti.

25 Kasım 1911'de devrimciler, Momtano ve Zapata tarafından hazırlanan ve kendi duruşlarını açıkladıkları Ayala Planı'nı yayınladılar. Burada, Madero'nun 'hain' olduğu söyleniyor ve ipe çekileceğine söz veriliyordu. Plan, Salazar ve Eufemio Zapata'nın imzalarını taşıyordu.

Durum yavaşça değişti. Martinez serbest kalmıştı. Vali Figueroa istifasını sundu. 1912 Ocağında isyan her tarafı sardı. Morelos'daki yeni ordu komutanı Juvenico Robles devrimcilere karşı çok sertti. Tüm şüphelileri vurmuş ve Zapata'nın kız kardeşi, kayınvalidesi ve iki baldızını bile tutuklamıştı. Aynı zamanda küçük bir 'yeniden iskan' politikasını da denemişti. Köylüleri kasabaların dışındaki gettolarda topluyor ve bir yerin boşaltılmasını istediğinde, burayı yakıp yıkıyordu.

Ayala Planına imza koyan tüm devrimcileri kucaklayan Aya-

la Grubu, Chihuahua eyaletini kontrol eden, büyük popülaritesi olan ama dizginleyemediği özel hırslarıyla ünlü Pacual Orozco'yu kendine başkan seçti. Ama bu arada Zapata silahsız kaldığında Orozco silah göndermeyi reddedecekti.

Sayırsız tutuklamalar yapıldı. Martinez yeniden yakalandı ve hükümet önemli belgeler ele geçirdi. Ne var ki, devrimciler bazı büyük darbeler indirmeyi başardı: De la O bir trene saldırdı ve yüz düşmanı yaraladı. Salazar bir çarpışmada altmış altı düşmanı öldürdü. Zapata, Yautepac kasabasına saldırdı ve halkın desteğini aldı.

Durumu bir parça yatıştırmak amacıyla, yerel iktidar koltuklarına daha liberal unsurlar yerleştirildi. Yeni komutan Felipe Angeles, daha uzlaşmacı bir çizgi izliyordu. Madero'nun korktuğu gibi, Zapatistalar ile Flores Magon'un yandaşları arasındaki bağlantı hiçbir zaman gerçekleşmemişti ve bu hiç de iyi olmadı. Devrimcilere yardım eden birkaç plantasyon sahibi de malmeye vermeyi kesti.

Anarşist eğilimli bir adam olan Yasama Meclisi sözcüsü Eugenio Morales, bazı özyönetim reformları getirdi. Zapata'nın ailesi serbest bırakıldı. Flores Magon kabineye katıldı.

1912 Ağustosunda tarımsal ve sosyal reformlar doruk noktasına ulaştı. Bir daha hiçbir zaman bu derinlikte reformlar görülmeyecekti. Bu moladan yararlanan birçok devrimci, evine geri döndü. Ne var ki, Meclis yavaş yavaş sağa kayacaktı ve tasarlanan reformların içleri boşaltılacaktı.

Böylece savaşın yeniden örgütlenmesine gidildi; Zapata, Montano, Salazar kendi savaşımalarını finanse etmek için Morelos'taki tüm çiftlikleri vergiye bağlamışlardı. Ödeme yapmayanların mülklerini ateşe vereceklerdi.

1913 Şubatında her şey altüst oldu. Diaz'ın oğlu ve zalim Huerta bir darbe yaparak, Madero'yu devirdiler. Darbe Decena Tr-gica'nın, büyük bir katliamın olduğu trajik on günün başlan-

gıcıydı. Üç gün sonra, Huerta ABD'nin onayıyla başkan Made-ro'yu öldürttü. ABD'nin Meksika ile sınır komşusu olduğunu hatırlatalım. Devrimin eski düşmanlarından her biri yeni hükü-mette bir makama getirilmişti: Robles, yeniden Morelos eyalet komutanı olarak atandı, sonra da eyalet valisi oldu. Orozco gibi ikinci dereceden bazı devrimci liderler Huerta ile görüşmelerden yana tavır koydular. Orozco kendi kişisel çıkarlarından başka bir şey düşünmüyordu ve Ayala Planını bir kenara attı.

Bütün güneyde bir kuşatma durumu vardı. Aynı zamanda, oldukça hırslı bir kişi olan Carranza tarafından bir ayaklanma başlatılmıştı. Onun hakkında fazla bir şey bilinmiyor. Liberaller hapse atıldı. Robles büyük çiftliklerde çalışan işçilerin büyük paralarla yurtdışından getirilen grev kırıcı işçilerle değiştirilme-sini sağlamıştı.

Zapata'nın yeni sekreteri Manuel Palafox, 26 yaşında, ufak tefek, zayıf, yüzü çiçek bozuğu bir adamdı. Bundan böyle Zapa-ta imzalı belgeleri o kaleme alacaktı. Zapata'nın başarılı saldırı-sını engellemek için, asker toplandı ve savaşa zorlandı. Asker kaçakları ya ormanlara kaçtı ya da Zapata'ya katıldı. Bu asilerin bazıları gerçekten çok gençti ve aralarında kadınlar da vardı. En başta dullar, daha sonra da kızlar, eski püskü giysileri ya da ba-zen zenginlerden ele geçirdikleri kıyafetler içinde geçtiklere her yere dehşet saçan bir kadın tugayına komuta eden savaşçı La China gibi kadınlar savaşa katılıyordu. Tüfekleri, fişeklikleri ve büyük şapkalarıyla pitoresk bir kafile oluşturunyorlardı.

Zapata'nın karizması karışıklığa yol açmıştı. Artık Orozco'nun ihanet ettiği Ayala Grubu'nun lideri oydu. Hem başkanı hem de komutanı olduğu Orta ve Güney Cumhuriyeti Devrimci Cuntası'nı kurdu. Palafox, örgütün sekreteriydi. Başlıca liderle-ri Montano, De la O, Salazar ve Eufemio Zapata'ydı.

Bu kez Zapata yeniden örgütlenmek için bir adım attı ve öz-yönetim uygulamaya başladı. Büyük toprak sahipleri sürüldü ve

yerlerini seçilmiş memurlara bıraktılar. Ayala Planı'nın vaat ettiği tarım reformu en sonunda gerçekleştirildi ve her bölge kendine uygun yapıları benimsemekte serbest bırakıldı.

Zaman zaman sorunlar yaratan kamulaştırmalar yapılıyordu. Yağmacılar yakıp yıkmaya, yağmalama ve tecavüz fırsatlarını hiç kaçırmıyordu. Tüm bu olaylar Zapatista özyönetiminin kontrolündeki toprakların çok uzağında gerçekleşmiş olmakla birlikte, gene de Zapatistalara mal ediliyordu. Mexico City yakınlarındaki akınlara misilleme olarak Zapata'nın ailesi yeniden tutuklandı. Köyler tamamen yakıldı, tarlalar ürünleriyle birlikte tahrip edildi.

Zapata madencilik yapılan vadilerdeki Huautla kentinde bulunuyordu. Sonunda ancak Zapatistaların şehri tahliye etmesinden sonra, Huautla şehri de düşecekti. Öldürülen büyük Orozco'nun cesedi dahil, faşistler burada cesetten başka bir şey bulamayacaktı. Yıl 1913'tü. Artık her tarafta Zapata'nın bittiği konuşuluyordu.

Bu arada ABD Huerta'yı tanıma konusunda zorluk çıkarıyordu. Robles'in eylemleri Başkan Wilson'ı etkilemişti, Huerta onu da tasfiye etti.

Zapatistalar arasında, bir ideolojik konsolidasyon dönemi başlamıştı. Savaş yeniden alevlendi, komşu Puebla eyaletinde ordu askeri açıdan çok daha iyi örgütlenmiş durumdaydı. Koşullar da bunu gerektiriyordu. Francisco 'Pancho' Villa kendi başına başarı kazanmış, Torreón'u ele geçirmiş ve Chihuahua ve Coahuila eyaletlerinin kontrolünü sağlamıştı. 1914 Şubatında bir suikast girişiminden kurtulmuştu.

Bir başka darbe sayesinde, Huerta herhangi bir başkanlık görevinden çok daha karlı bir mevki olan 'diktatör' konumuna yükseldi. Bunun üzerine ABD ondan bir anda vazgeçti. Bu durum devrimcilerin gözünde bir numaralı tehdit olan ABD müdahalesi olasılığını ortadan kaldırdı.

Zapata tüm devrimci hareketleri bir federasyon çatısı altına çekmek amacıyla durumdan yararlandı. Sonuçta yarım bir başarı elde etti. Nisanda Chilpacingo'yu ele geçirmesi Huerta için büyük bir yenilgi oldu. Ordudan kitlesel firarlar ve Zapatista saflarına büyük bir akış vardı. Kontrolleri altındaki topraklar artık iyice genişlemişti.

Morelos'un tümünü, şehir şehir yeniden ele geçirmişlerdi. Ama plantasyon sahipleri artık vergilerini ödemediğinden, Zapatistalar mühimmat sıkıntısı çekmeye başladı. Tarlaları yakıldığı için yüksek fidyeler ödemeleri olanaksızdı, dolayısıyla yeni misillemeler beklenmiyordu.

Mexico City de tehdit altındaydı. Panik başladı. Temmuzda, Huerta çekilmeye ve sürgüne gitmeye zorlandı. Eğer iktidar devrimcilere teslim edilmez ve anayasaya tarım reformu konmazsa, Zapata Mexico City'e saldıracaktı. Aynı zamanda Huertistaların tasfiyesinde de ısrarlıydı.

Hükümet zaman kazandı. Zaten büyük ölçüde uzlaşmacı kişiliğiyle tanınan kuzeyli asilerin lideri Venustiano Carranza ile bir anlaşmaya vardı. Zapata dışlanmıştı. Kuzeyde, Villa, Carranza'nın ilerleyişinden hoşnut değildi.

Durumdan hoşnutsuz olan tek kişi o değildi. Parlak entelektüeller de Zapata'ya katıldı. Sözgelimi, Zapatizmo'nun en önemli kuramcısı haline gelecek olan Kropotkin'ci Antonio Diaz Soto y Gama. Aynı zamanda, anarko-sendikalistler, Marksist olduklarını söyleyenler ve hatta bir Paris Komünü gazisi olan Fransız Octavio Jahn bile vardı. Artık dönek Carranza'ya karşı bir Zapata-Villa ittifakı zorunlu hale gelmişti.

Villa kendi hakim olduğu bölgede bir 'tarım reformuna' yeril ışık yakacaktı. Bu konuda fazla bir şey bilmiyordu ve politik hedefleri arasında bu reform yer almıyordu. Carranza tarım reformunu 'saçma' buluyordu. Buna karşın, aralarında bir uzlaşmaya varmak amacıyla Carranza ve Villa, Cuemavaca'da buluş-

tular. Zapata onlarla buluşmayı reddetmesine rağmen, toplantıya Palafox'u gönderdi. Oysa aralarında elbette hiçbir modus vivendi (geçici uzlaşma, görüş birliği- ç.n.) olmayacaktı.

Bu, belki de Emiliano Zapata'nın başarısının doruğuydu. Bölgede on beş bin kişiye ulaşmış bulunan ordusu gerçekte örgütlü değildi. Çoğu cahildi ve hepsinin ayaklarında sandaletler ve üzerlerinde Meksika'nın geleneksel köylü kıyafetleri vardı. Zapata da aynı durumdaydı.

Zapata kendi Ayala Planı'nı yürürlüğe koymuştu: Ordusundaki subaylar; köylülere, ölen devrimcilerin dul eşlerine ve çocuklarına ayrılmış olan toprağın envanterini tutuyor ve bu toprakları paylaşıyordu. Köylüler kendi aralarından tarım başkanlarını seçiyordu. Morelos'da, köylüler dışarıdan zorlama olmadan bunu zaten yapmıştı. Zapatizmo bir düşünme biçimiydi.

Eskiden Morelos eyalet komutanlığını yapmış olan liberal Felipe Angeles, Mexico'daki Pancho Villacılar'ın lideri olmuştu. Zapata ile buluşmuş ve resmi görüşmeler bundan hemen sonra başlamıştı. Zapata'nın görüşme heyetinin başında Diaz Soto y Gama ve Magana kardeşlerle birlikte, gazeteci Paulino Martinez vardı. 1914 yazında iç savaş durdu. Zapatistalar Ayala Planı'nın yürürlüğe konulması için baskı yaptı. Buna karşılık, Carranza tablodan dışlandı.

Kasımda, Zapata resmen Mexico kentine girdi. Röportaj ve davetlerden uzak durdu ve küçük bir otelde bir münzevi hayatı yaşadı. Daha sonra Villa da başkente girdi.

İki köylü lideri ilk kez 4 Aralık 1914'de Xochimilco'da buluştu. Yanlarında Eufemio Zapata ve Emiliano'nun oğlu ve kız kardeşi de vardı. Bu iki adam birbirinin tam zıddıydı. Ayrıntılı bir karşılaştırma yapacak olursak, iri yarı ve zalim Villa'nın karşısında, daha ince ve karizmatik bir kişilik olan akıllı köylü lideri Zapata ağır basıyordu. Zapata tam bir konyakçıyken, Villa ağzına içki koymaz ve sudan başka bir şey içmezdi. Villa'nın bir

devrimci liderden çok, bir fabrika işçisine uyan görgüsüzlüğü, maçoluğu ve ahlaki hakkında bir yığın hikayeler anlatılırdı.

Xochimilco anlaşması imzalandı ve Mexico şehrine birlikte girme kararı aldılar. Ne var ki Huertista, kendisi ve Villa arasında bir ayrılık yaratmayı amaçlayan plan Zapata'nın kulağına geldi. Bu oyun Felipe Angeles sayesinde başarıya ulaşacaktı. Villa, ne de olsa kaypak, her tarakta bezi olan, elbise değiştirir gibi fikir değiştiren ve her koşulda sağ eğilimli biriydi.

Birkaç gün sonra, o günkü kargaşa içinde bazı Villacılar Mexico'da Paul Martinez'i öldürdü. Zapata'yı Villa'dan daha büyük tehdit olarak gören Carranzistalar da ona saldırdı. Bunun üzerine Zapata yeniden Morelos'a çekildi.

Zapatista hareketinin en ilginç dönemine girdiği yer burasıydı. Gerçek bir Meksika tarzı özyönetim burada kuruldu. Sanki iç savaşta zorunlu olarak yıkılmayacakmış gibi toprağı temizleyip, inşa faaliyetlerine giriştiler. Köylüler Meksika'nın eski ortaklaşmacı geleneğine dönüyorlardı. Köy başkanları olağanüstü önem taşıyor, ordu subaylarından bile önemli hale geliyorlardı. Ayrıca, subaylar onlara karşı sorumlu olacaktı.

Belediye meclisi ve yargıçlar için seçim yapıldı. Demiryolları dahil, her şey doğrudan halkın yönetimine girdi. Vali vekili Genovevo de La O'ydu. Zapata, Tlaltizapan'daydı. Büyüyen örgüt şemsiyesi altında uzlaşmazlıkları Saint Louis'den daha iyi çözüyor ve köylülerin savunucusu olarak hareket ediyordu. Hiçbir zaman polis gücü kurulmayacak, her şeye köy konseyi karar verecekti. Bu, görece olarak eğitimsiz, ama mutlak, neredeyse doğal bir demokrasi duygusuna sahip olan bir köylünün dikkate değer politik olgunluğunu gösteriyordu.

Her köy, toprağın nasıl yeniden dağıtılacağına (toprağı bölmek ya da ortak mülkiyet vb.) kendisi karar veriyordu.

Politik bakımdan olaylar lehlerine geliyordu. Hükümet ılımlı bir tarım reformunu yürürlüğe koydu. Palafox Tarım Ba-

kanı oldu. Mexico'ya gelen bu ufak tefek adam, bir yandan ziraat okulları ve alet üreten fabrikalar kurarken, tarım kredileri verecek bir ziraat bankası da kurmuş, tarım reformu ve özyönetim için hayli uğraşmıştı.

Yaklaşık yüz ziraat teknisyeni köylülere yardım etmek için işe koyuldu. Kolektif mülk olan şeker fabrikaları yeniden kuruldu. Zapata da kendi başına hastaneler inşa ettirmiş ve bir ambulans hizmeti kurdurmuştu. 1915, Meksika halkının en özgür yılıydı.

Ama bazı iğrenç çıkarlar gene baş göstermişti. Sözgelimi, bir sahtekarın giriştiği bir dolandırıcılık olayı vardı. Mormon Hubert Hall, sözde kurtuluş ordusuna ait tamamen sahte bir kooperatif kolonisi kurmuştu. Amacı Cuernavaca yakınlarında modern bir tarım kompleksi kurmaktı. Diaz Soto y Gama da onun yanına sığınmıştı. Buna rağmen Palafox, bu oyunu anlayıp, planı tam zamanında engellemeyi başarmıştı.

Hükümet, Magana kardeşlerden biri olan Gildardo Magana'yı Mexico valisi, Salazar'ı da komutan olarak atadı. Bu arada, Palafox görevden alındı. Zapata bunu sorun ettiği için, arkadaşı Soto y Gama hükümeti devirerek, Palafox'u tekrar göreve getirdi. Bu arada uzun bir süredir ilk başarılı hasat alındı. Çok çeşitli ürünler ekilmişti ve sadece bu bile kendi başına bir yenilikti. Yerel ekonomiyi yakından inceleyen Zapata, yoldaşlarını şeker kamışı ekmeye yönlendirdi. Şeker kamışı, bir parça kendine yeterli bir ekonomiyi garanti eden sebzelere çok daha önemli bir piyasaya sahipti. Bu konuda o kadar ileri gitmişti ki, kendi parasının bir kısmını bile bu iş için ödünç vermişti.

Mexico hala kıtlığın pençesinde kıvranıırken Morelos geliyordu. Tlaltizapan, eyaletin fiili başkenti olmuştu. Eski bir çeltik fabrikasını karargah haline getiren Zapata'nın yeni adımlar atmak için hala zamanı vardı.

Villa, Mexico'yu işgal etmiş olan tek kollu General Obre-

gon'un komutasındaki Carranzista kuvvetleri karşısında yenilgiye uğradı. Villa yandaşları ile Zapatistalar arasında çok sayıda çatışma meydana gelirken politik durum da iyice karışmıştı. Kuzeyde başkan ile Villacılar, güneyde Zapatistalar vardı. Bunların hepsi de devrime sahip çıktığını iddia ediyordu. ABD Carranza'yı tanıdı. Ayrıca, çoğu kuzeyden yeni gelmiş olan toprak sahipleri de onu tutuyordu.

Özellikle ABD topraklarındaki birkaç gösterişli baskından sonra Villa yenilmişti. Zapata açısından da durum askeri bakımdan çok parlak değildi. Birliklerinin el yapımı fişekleri çok kalitesizdi. Tekrar açık bir saldırıya uğramıştı ama bu kez saldırı çok daha büyük boyutluydu. Ziraat teknisyenleri şehirlere kaçtı. Birçok lider hükümetin af önerisi ile uzlaştı. Zapata'nın yardımcılarının biri olan Pacheco ihanet etti. Pacheco'nun ihanet ettiğine inanmayan Zapata onu ölümden kurtardı. Bereket, De La O olup biteni anlamıştı.

1916 Nisanında, Zapata'nın yeğeni Amador'un bir at gezintisi sırasında boynundan serseri bir kurşunla vurulması işleri daha da kötüleştirdi. Bu, devrimciler için çok büyük bir kayıptı. Öte yandan, Villa saldırılarına yeniden başlamıştı.

Zapata, Cuernavaca'yı teslim edip kaçtı. Art arda birçok şehri yitirdi. Çok geçmeden elinde Hazirana kadar tutabileceği Jojutla ve Tlaltizapan'dan başka şehir kalmamıştı. Zapata'nın yandaşları hemen katledildi. Tlaltizapan'daki katliamda 286 erkek, kadın ve çocuk öldürüldü. Zapata dağlara sığındı.

Politik inançlarından çok kişisel hırslarının kurbanı olan Carranza, iktidarın insanı götürdüğü kaçınılmaz yola girdi, gırtlığına kadar yolsuzluğa battı. Eski düşmanlarından çok daha fazla sağa kayarak, tam bir diktatörlük kurdu. Sadece 'aklı başında' eyaletlerde yapılan seçimler bile iptal edildi. Zapatistaların ürünleri ve inşa ettikleri, Gonzalez hükümeti ve yardakçıları tarafından utanmazca kendilerine mal edildi. Ele geçirilen her şey

işgal kuvvetleri tarafından kar amacıyla satıldı. Ama köylüler de sert bir direnişe yöneldiler. Vergiler ödenmedi. Çatışmalar yayılırken birçok kişi öldü. 1917'nin başında, Carranzistaların köylülere karşı sertlik politikasında bazı yumuşamalar oldu ve bu durum bazılarının onların safına geçmesine yol açtı.

Harabeye dönen Morelos'ta, Zapata konumunu yeniden sağlamlaştırdı. Her şeye yeni baştan başlamak zorundaydı. Cesaretle yeniden işe koyuldu. Propaganda ve Devrimci Birlik Danışma Merkezi'ni kurdu. Soto y Gama, Palafox, Montano, Magana kardeşler de örgütün üyesiydi... Örgütün görevi her şeyi yeniden örgütlemektir: Konferanslar, kararlar, gösteriler, hakemlik ve danışma.

Her köy kendi Cuntasını (Konsey) kurdu: Dört aylık aralarla dört subay ve seçimle iş başına gelen altı köylü. Her cunta tüm diğerleriyle ilişkideydi. Her köyden bir kişi tarımdan sorumluydu, burada amaç federal bir düzen kurmaktır. Yetişkinler için açılan gece derslikleriyle birlikte, okullar da yeniden kuruldu. Her köyün sovyeti, düzenin sağlanmasından sorumlu bir bölge başkanı ile ilişkideydi. Ne yazık ki, bu işleyiş köylüler tarafından her zaman gerektiği gibi bağlı kalınıyordu.

Yardımcıları arasındaki ağız dalaşlarından bir türlü kurtulamayan Zapata, dikkatini bu konuya verecek durumda değildi. Hatta ikisinin -biri eski dostu Montano'ydu- infazına izin vermek zorunda kalacaktı. Diğerleri tükenip çökmüştü; öz kardeşi Eufemio kendini içkiye vermişti. Sonunda hakarete uğrayan ve öç almayı aklına koyan yaşlı bir adam tarafından öldürüldü. Salazar, Montano, Eufemio... Zapata en eski yoldaşlarını kaybetmişti. Halsiz düşmüştü ve artık durum 1915 ve 1916'nın tam tersiydi.

Kötü başlayan 1917 Mayıs'ında Carranza başkan oldu. Asilerle görüşmeyi planlıyordu. Magana bir uzlaşma ya da bir ateşkes ilanı için sıkıştırılıyordu.

Zapata zayıfladı. Ayala Planı'ndan gitgide daha çok uzaklaşmak zorunda kalmıştı. 1918 Martında sanki Ayala Planı hiç varolmamış gibiydi. Safları erimeye devam ediyordu. Şimdi de Palafox çökmüş, liderinden başka hiç kimseye inancı kalmamıştı. Eşcinselliği yüzünden tüm bu maço erkekler topluluğu tarafından aforoz edilmişti. Zapata onun gitmesine izin vermek zorunda kaldı. Palafox kendisini düşmanların kollarına atacak ve 1959'a kadar yaşayacaktı.

1918 kışı sert geçti. İspanyol gribi salgını büyük kayıplara yol açtı. Şimdi Zapata'nın yanında sadece en eski yoldaşı De la O kalmıştı. Kendi köylerinden ayrılmış olan savaş yorgunu köylüler, onunla irtibat içinde kalacak, ona malzeme, istihbarat ve saklanacak yerler sağlamaya devam edeceklerdi.

Nisan 1919 her şeyin sonuydu. Zapata'nın bir mesajını taşıyan keşif kolunun önü, pusu kuran Carranzistalar tarafından kesilmişti. Zapata neredeyse kanlı bıçaklı olduğu, Jesus Guajardo adlı bir Carranzista albayını kendi safına 'çekmeye' uğraşıyordu. Albay üstlerinin bölgeden ayrılmasıyla birlikte isyan başlatacağına söz vermişti.

Jonacatepec'te buluşacaklardı. Zapata otuz adamıyla birlikte ortaya çıktı. Guajardo altı yüz asker ve makineli tüfeklerle oradaydı!

Görüşmelerinde çok az ilerleme sağlanmıştı. Ertesi gün Chinameca çiftliğinde buluştular. Görüşmeleri bölgede askerlerin varlığının rapor edilmesi üzerine kesildi. Zapata direnmeye hazırlandı ve görüşmelere dönmeden önce muhafızlarını çiftliğin çevresinde mevzilendirdi. Öğle vakti, yanına on muhafız alarak atına atladı. Guajardo'nun sıraya girmiş olan askerleri ona tüfekleriyle selam durdular, sonra silahlarını doğrultup çok yakından ateş açtılar. Panikleyen muhafızları kaçıırken Zapata oracıkta öldürüldü.

Cesedi bir katırın sırtında Cuautla'ya geri getirildi. Hemen

efsaneleşti. Bazı Meksikalılar Zapata'nın hala dağlarda dolaştığını ve bir gün Meksika'yı kurtarmak için geri döneceğini söylediler.

Ama savaş henüz sona ermiş değildi. Yeni lider Magana'ydı. 28 yaşındaydı ve Emiliano'nun karizmasından yoksundu. Magana, Carranza ile görüşmelere başladı ve öteden beri özlenen tarım reformunu en azından kağıt üzerinde sağladı. Uygulamada varılan sonuç ise plantasyon sahiplerinin zorla geri dönmesi oldu. Magana durumu değerlendirdi ve bir gemiye atlayıp Obregon ile birlikte şansını denemeye karar verdi. Soto y Gama ve özellikle de la O, sonunda 1920 Mayısında Carranza'yı deviren Obregon'a katıldılar. Carranza bundan kısa bir süre sonra öldürüldü.

Alvaro Obregon başkan oldu. Soto y Gama önce Temsilciler Meclisinin sözcüsü ve daha sonra Tarım Partisi'nin büyük lideri oldu. Magana ve Genovevo de la O, generalliğe terfi ettiler.

Villa da barış yaptı ama bu ona hiç mutluluk getirmeyecekti. 1923'de öldürüldü.

Ama Obregon, Zapata'nın izleyicilerini dinlemeye istekliydi. Onlar bütün Morellos'u kontrol edecekler ve tarım reformu en sonunda yürürlüğe konulacaktı. Magana tarım politikasıyla şahsen ilgileniyordu. Büyük ilerlemeler gerçekleştirildi.

Magana 1939, de la O 1952'de öldü. Zapata'nın köyünde, mirasçısı ve arşiv müdürü Francisco Franco (aynı adlı İşpanyol diktatörle karıştırılmasın) köy başkanı oldu. 1947'de bir katil tarafından öldürölmeden önce, 1938'de köyün tüm haklarına kavuşmasını sağladı. Bu haklar uzun süre korunamayacaktı.

Genelde Obregon başkanken Meksika'nın rahat bir dönem yaşadığı söylenebilir. Ta ki 1928'deki ani ölümüne kadar. Peki o nasıl ölmüştü? Elbette, o da diğerleri gibi bir suikasta kurban gitmişti.

Meksika devriminin büyük şahsiyetleri arasında bulunan bir

başka kişi olan Flores Magon ise bir sürgün olarak zor bir hayat sürdürdü. Meksika'ya geri döndüğünde, Baja California hareketinin karizmatik lideri olarak tanınıyordu. Meksika'nın diğer bölgelerinden bir deniz kolu ile ayrılan, California'nın Meksika'ya ait bu uzantısında, 30 Ocak 1912'de bir isyan patlak verdi. Baja California Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu ama bu liberter komünizm modeli de fazla uzun yaşamadı.

Flores Magon'un politik grubu Regeneracion'un (gazetesinin adıydı) başlıca sloganı 'Tierra y Libertad'dı (Toprak ve Özgürlük). Zapata'nın da kendi sancaklarına yazmak için seçtiği slogan buydu.

Bir kez daha ABD'ye sürgüne giden Flores Magon diğer yoldaşları gibi 1922'de cezaevinde katledildi.

Ukrayna, 1917-1921

MAHNOVİSTLER

Proletarya için mümkün olan tek iktidar, ihtilalci ve kendinden önceki her şeyi silip süpüren iktidardır. Ölmüş ve gömülmüş olsalar dahi, Mahno'nun eğitimsiz baş belaları, her zaman ellerinde yabalarıyla, Lenin'den, izleyicilerinden ve onun prensiplerinden ilerde olacaklardır.
Alain Fleig, *Phoney Struggle ve Class Snare* (1975)

İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır.
Karl Marx - Friedrich Engels, *Komünist Manifesto* (1848)

1917 Rus Devrimi hakkında, tıpkı devrim nedeniyle akan oluk oluk kan gibi, hala tonlarca mürekkep akıtılıyor. Yarım asır süren Stalinist çarpıtmaların sızdığı genel kabul gören fikirlere karşı çıkmadan, bu tabulaşmış kavramı açıklamak zor. İdeolojinin körleştirmedeği herhangi bir okurun da başlangıç noktası olmasını umduğumuz, kendi başlangıç noktamızı özetlemek amacıyla, devrimin 1917'de başladığını ve 1918'de sona erdiğini söyleyip geçelim. Neden mi 1918'de; çünkü bu tarihte Bolşevikler üstünlüğü ele geçirmek için iktidarı halkın elinden almış, devrimi yapan işçi, asker ve köylüler tarafından kurulan sovyetleri tasfiye etmişlerdi. Leninist yüzde 2'nin, Stalin'in demir yumruğu altında ülkeye egemen olmasından önce, yirmi yıl boyunca acımasız katliamlar gerçekleştirilecekti.

Özyönetim ve sovyetleri ortadan kaldırmak zorlu bir işti.

Proletaryanın önde gelen liderleri, Rus burjuvazisinin yetiştirdiği bürokratik liderlere, Lenin ve Troçki'ye karşı koymak için ortaya çıktılar ve çetin mücadelelerden sonra ezildiler.

Sadece en ünlü çatışmadan söz edecek olursak, Kronstadt isyanı, ancak Troçki, Kamenev ve Zinoviev'in kişisel komutası altındaki Kızıl Ordu'nun büyük sayısal üstünlüğü sayesinde ezilmişti. Bu kişiler, Paris Komünü'nün yıldönümü kutlamalarından bir gün sonra, işçi ve köylülere karşı bir katliama giriştiler.

Bütün bu olayların en şaşırtıcı kısmı, büyük bir kahramanı, gerçek adı Nestor Ivanoviç Mikhienko olan Nestor Mahno'yu yaratan Ukrayna iç savaşıydı. Ukrayna'da 1889'da Gulyai-Polye adlı küçük bir köyde, yoksul bir köylü ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiş olan Mahno, çok küçük yaşta militan oldu. Sığır çobanı ve çiftlik işçisi, özetle bir işçi olan Mahno, köyedeki anarşist grubun üyesiydi. Yoldaşlarıyla birlikte düzenlediği başarısız bir suikast girişiminden sonra cezaevine düştü. Yaşı küçük olduğu için ölüm cezasından kurtuldu ancak, yaklaşık dokuz yıl sonraki devrime kadar hapiste kaldı.

Cezaevinde Moskovalı anarşist lider, çilingir Piotr Arshinov (1887/1936) ile karşılaşması politik bilincinin şekillenmesinde önemli bir dönemeçti.

Mahno daha o zaman bile Ukrayna Komünü'nün Batko'su (Baba) lakabını kazanmasına yol açacak güçlü bir karizmaya sahipti. Batko herhangi bir otoriteden çok, hayranlık duyulan kişiye gösterilen saygının ifadesiydi. Yüzü çiçek hastalığından kalan izler taşıyor, çıkık elmacık kemikleri ona ilginç bir yüz ifadesi veriyordu. Esprili kişiliği, efsanevi inatçılığı ve zekası dikkat çekiciydi.

Serbest bırakıldıktan sonra, hemen Gulyai-Polye'ye dönüp, o efsanevi Sovyet'i kurdu. Sovyet'in ilk başkanı, konseyin politik görüşünü çok özlü sözlerle ifade eden, köy okulunun öğretmeni Chernoknizhny'ydi. "Özgür üreticilerin sovyetleri, hayatın ken-

disi tarafından yaratılmıştır. Bu geçici özyönetim, pratikte mutlak özgürlük, tam eşitlik ve kardeşlik ilkelerine dayalı, otoriter olmayan bir düzenin kurulmasına yol açacaktır.” Bu kadar az sözle bu kadar çok şey anlatıldığı enderdir.

Mahno tüm gücüyle Sovyet’in oluşumuna katıldı. Konsey üyeleri zengin mülk sahiplerinin toprağına ve hayvanlarına el koyarak bunları yoksul köylülere dağıtıyordu. Rus ekonomisini felakete sürükleyecek olan Stalinist kolhozların tersine, tamamen gönüllü katılıma dayalı komünler kuruldu. Komünler yaklaşık 100-300 üyeden oluşuyordu. Köydeki birkaç fabrika, işçilerin kontrolüne geçmiş; idari komiteler, dağıtımın ve üretimin sorumluluğunu üstlenmişlerdi. Fabrikadaki özyönetim ve köylü komünü arasında en ilkel takas yöntemleri işliyordu.

Kurulan komünlerden ilkinde, Berlin’de daha yeni öldürölmüş olan devrimcinin anısına Rosa Luxemburg adı verilmişti. Bu komünler kendiliğinden doğmuş ve ilk üyeleri yoksul köylülerden oluşmuştu. Herkes kendi yeteneklerine göre çalışmış ve mümkün olan ölçülerde eşitlik uygulanmıştı. Tüm delege ve örgütçüler, üyelerin tamamı tarafından seçilmişti. Zaman zaman komünleri birbirine bağlayan kongreler yapılıyor ve bu tür üç kongre tüm bölgeyi kapsıyordu. Devrimciler eğitime de el atmış ve Francisco Ferrer’in teorilerinden esinlenen kendi eğitim sistemlerini kurmuşlardı.

Oysa bir yandan da savaş sürüyordu. İlimlı bir büyük burjuva olan Simon Petliura liderliğindeki Ukrayna milliyetçileri bir yana, Beyazlar ülkeyi tehdit ediyordu. Devrim Ukrayna’da kendine yol açmaya çalışırken, milliyetçiler başkenti Kiev olan bağımsız Ukrayna cumhuriyetini ilan etmişlerdi.

Bolşevikler buna, Kızıl Orduyu göndererek cevap verdiler. Ama araya Brest-Litovsk Anlaşması girdi. Lenin, Ukrayna’yı feda etmekte tereddüt etmedi ve ülke Avusturya-Macaristan’a bırakıldı. Avusturya-Macaristanlılar Petliura’nın yerine Skoro-

padsky'yi vali olarak atadılar. Lenin kendi askerlerinin daha yeni ele geçirmiş olduğu Kiev'den çekildi.

Ukrayna sovyetleri işgale karşı savaş başlattı. Mahno Gulyai-Polye'de bir çiftlik emekçileri sendikası kurmuştu. Köylü birliğinin, metal işçileri ve doğramacılar sendikasının ve sovyetin başkanı oydu. Geriye bir tek kendi ordusunu kurması kalmıştı ki bu da Ocak 1918'de gerçekleşti. Bu ordu tüm ülkede Mahnoviçna olarak tanındı. Büyük bir hızla elli bin kişiye ulaşan ordu, düşmandan ele geçirilen topraklar, tanklar ve zırhlı trenlerle donanmıştı. Ama en önemlisi, bir çift atın çektiği hızlı ve hafif at arabaları olan ünlü tatchankiler ile takviye edilmişti. Tatchankiler kolun önünde ilerler, piyade ortada ve topçu geride yer alırdı.

Bu at arabaları, iki yıllık bir dönemde bütün köylü ve işçi halkın desteğini alacak olan Mahno kolunun, Tatchanki Cumhuriyeti'nin temelini oluşturuyordu. Askeri bakımdan nitelikli bir orduydü; köylüler 1914'den 1918'e kadar savaşmışlardı. Hepsi gönüllüydü, disiplin özgür bir biçimde benimsenmiş, tüm görevliler ve subaylar, askerleri tarafından seçilmişti. Ne var ki, komutanların seçiminde son söz Mahno'nundu.

Kızıl Ordu adına ya da bağımsız olarak hareket eden diğer devrimcilerin yönettiği tüm askeri birlikler, Mahnoviçna'yla kader ortaklığı içindeydi. Özellikle, Mahno'nun yerini doldurabileceği söylenen anarşist köylü Vasil Kutilenko yönetimindeki Berdyansk birliği için geçerliydi bu. Ayrıca, eski denizci Schuss'un liderliğindeki Dibrivka ve Petrenko-Platonoff'un liderliğindeki Grishino birlikleri vardı.

Durmadan savaşmak ve hareket etmek zorunda olan köylüler, komünlerini ayakta tutmak için vakit bulamıyorlardı. Mahnoviçna'da fazla entelektüel yoktu. Bu harekete katılan aydınlar; daha sonra, dağılan hareketi toparlamak için Moskova'ya giden Piotr Arshinov, o dönemin başlıca anarşist örgütü Nabat'ın üyeleri olan Voline (gerçek adı Vsevolod M. Eichenbaum

1882-1945), Ossip ve Aaron Baron idi. Bu aydınlar konferanslar düzenleyecek, broşürler ve posterler hazırlayacak ve tüm propaganda işini üstleneceklerdi. Voline yaklaşık altı ay süreyle Asi Askeri Konsey'in başkanlığını yürütecekti. Voline'in The Unknown Revolution'ı (Bilinmeyen Devrim), Arshinov'un History of the Makhnovist Movement'ı (Mahnovist Hareketin Tarihi) ile beraber, Mahno ve adamlarıyla ilgili bütün bilgilerimizin başlıca kaynağıdır.

Uzayan savaş Mahnovistlerin önündeki bir başka sorundu: Askerileşme, özyönetim fikirlerinin gelişmesine fazla bir zemin bırakmıyordu ve Mahno'nun yandaşları çoğu kez bu çelişkileri aşamıyordu. Mahno çok içiyor ve içkiliyken de aşırı şiddet eğilimi gösteriyordu. Kadrosu genellikle tabandan seçimle görevle gelirdi. Kadınlarla ilişkisinde ise her zaman liberter değildi.

Sürekli silah ve mühimmat sıkıntısı, ordunun savaş kapasitesini zorluyordu, ama politik niteliği yüksekti. Köylüler özyönetime çabuk uyum göstermişlerdi. Her savunma ya da saldırı hareketinin arasında, değişimin iki motorunun, inşa etmek ve yıkarak öldürmekten oluşan, Mahno'nun teşvikiyle, dikkatlerini pratik işlerde yoğunlaştırıyorlardı.

Kara bayrak bütün bölgenin üzerinde dalgalanıyordu. Yargıçlar ve polis bölgeden sürülmüş ya da salt danışma göreviyle sınırlandırılmışlardı.

Tehlike büyüktü. İç savaş birbiriyle çatışan üç kuvvet; Mahno, Bolşevikler ve milliyetçiler arasında sürüyordu, Moskova'da elli anarşist kurşuna dizilmişti. Mahnoviçna, Ukrayna burjuvazisine dehşet saçmaya başlamıştı...

Yahudileri katletmesiyle ünlenen Petliura sonunda sürgünde bir Yahudi eylemci tarafından öldürülecekti. Mahno'nun Moskova'ya yaptığı bir gezi sırasında, Mahno'nun savaşta sakatlanan erkek kardeşini öldürüp, evini yerle bir etmiş ve Mahno'nun başına da ödül koymuştu. Mahno bu gezide, Lenin'le tanışmış,

fikir ayrılığı içinde olduğu bazı anarşistlerle ve özellikle Kropotkin'le görüşmüştü. Petliurovski, Batko'nun intikamının her tarafı yaktığını görecekti: Zorbalar, polisler ve subaylar her fırsatta, çoğu kez vahşi biçimlerde infaz edileceklerdi.

Bu bir ölüm kalım savaşının başlangıcıydı. Skoropadsky, kısa sürede yenilecek olan Denikin ve daha sonra Wrangel'in Beyaz Ordularına karşı sürececek bir savaşı bu. Simon Petliura 1919'da görevi bırakarak çekildi. Gizli Devrimci Komite, Mahno'yu Avusturya-Macaristan işgalcilerine karşı savaşı yönetmekle görevlendirdi.

Tatchankiler mucizeler yarattı: Tek bir günde birbirinden 100 kilometre uzaklıktaki iki farklı yerde saldırıya geçiyorlar; silah, malzeme, para ve teçhizat ele geçiriyorlardı. Onlarla başa çıkabilecek bir tek tabur bile yoktu. Köylüler sadece barınak ve saklanacak yer sağlamakla kalmıyor, yeni at, silah ve paha biçilmez istihbarat yardımı da yapıyorlardı. Zaman zaman sert misillemelere maruz kaldıkları da oluyordu.

Bolşevikler, arkalarındaki Beyaz ordu tehdidine rağmen, liberterlere şiddetle saldırmaktan geri kalmadılar. Tutuklama ve idamlar arttı. Cadı avı, anarşistleri ezmek için hiçbir fırsatı kaçırmayan Troçki ve Cheka'nın acımasız patronu Dzerzhinski tarafından yönetildi. 1918 Eylülünde Mahno'nun eşi ve çocukları öldürüldü. Bolşevik olmayanlar her yerde sistematik olarak silahsızlandırılıyordu. Savaşçılar ya Kızıl Ordu'ya katılmak ya da evlerine dönmek zorundaydı. Bu arada Mahno, Skoropadsky'ye karşı topyekün bir savaş başlattı, ardından Ekaterinoslav'da, ikili oynayan Bolşeviklerin desteklediği Petliura'ya saldırdı. Mahno sahte kimlikle yaptığı tren yolculuğundan sonra şehre sivil kıyafetlerle girdi. Petliura'nın ordusu ezildi. Mahno şehri daha sonra Bolşeviklere bırakacaktı.

1918 Kasımı ile 1919 Haziranı arasında, hem Kızılların hem de Beyazların mevzilerini korudukları ve Mahnoviçna'nın Gul-

yai-Polye bölgesinde ordularını tahkim ettikleri bir soluklanma dönemi yaşandı. Mahnovistler ilk kez kendi deneyimlerini düşünecekleri ve hatta bir parça kuramsallaştırabilecekleri bir fırsat buldular.

Avusturya-Macaristan geri çekilir, vali ve büyük toprak sahipleri kaçarken, Petliura Kiev'i işgal ederek bir süre daha savıştı. Sonunda, Kızıl Ordu Kiev'i geri alacaktı.

Bütün bu gelişmeler sırasında, bölgeyi yağmacı çeteler kasıp kavurmuştu. Bu durum, Bolşevikler ve Beyazların daha sonra beraberce Mahno'yu suçladıkları propaganda kampanyalarına malzeme oluştırdı. Petliura'nın Yahudi-düşmanı katliamlarının da tüm sorumluluğu onun sırtına yıkılmıştı. Hatta 'Beyaz' bir yazar Makhno and his Jewess (Mahno ve Yahudi Karısı) adlı iftiralarla dolu bir roman bile yazmıştı. Bu yazar, hayranlarının bile romanının yeni baskılarını yapmaktan vazgeçtiği, Joseph Kessel adlı biriydi.

Beyazlar ve Ukrayna milliyetçileri her zaman aynı görüşleri paylaşmadığından, 1919 yılı, dört koldan şiddetli savaflara sahne oldu. Mahno, Lenin'le zaman kaybetmeye devam ediyordu. Kızıllarla anlaşmamasına rağmen, devrimci güçlerin bölünmesini istemediği için işbirliği yapıyordu. Denikin'in yüz vagon buğdayına el koyup, dayanışma için Moskova ve Petrograd sovyetlerine göndermişti.

Denikinciler şiddetli bir terör fırtınası estirirken, Bolşevikler de Mart'ta saldırmaya karar verdiler. Bolşevik kuvvetlere Dybenko komuta ediyordu. Mahno ile bir anlaşma yapıldı. Mahnoviçna kendi bağımsızlığını koruyacak, Mahno'ya bir kızıl siyasi komiser statüsü verilecekti. Kara bayrak her tatchankada dalgalanmaya devam edecekti. Bolşevik liderlerin, Troçki ya da Kronstadt hareketinin komutanlığını sürdüren Dybenko'nun, bunu sindirmesinin zorluğunu tahmin edersiniz.

Cheka, birkaç hafta içinde, görevlilerinden ve bürokratik uy-

gulamalarından tiksinen köylülüğün nefretini kazanmayı başracaktı. Misilleme olarak Mahnoviçna hakkında şikayetler yağdırıldı. Yeterli malzeme ve mühimmat gelmiyordu, birçok kişi tutuklandı.

Ocak, Şubat ve Nisan'da, Gulyai-Polye'de bir Konseyler Kongresi toplandı. Nisan kongresinde, 72 delege iki milyon kişiyi temsil ediyordu. Dybenko bunun karşı devrimci bir meclis olduğunu ilan etti. Basın, özyönetimcileri caniler ve kulaklar (zengin köylüler) olarak adlandırdığı bir karalama kampanyası başlattı. Bunları söylemek için gerçekten yüz­süz olmak gerekliydi, bu köylüler hala çok yoksuldu, hatta eskisinden bile yoksuldu. Troçki o tarihsel açıklamasını yapacaktı: "Mahnovist hareketin herhangi bir biçimde yayılmasına izin vermektense, Ukrayna'yı bir bütün olarak Denikin'e bırakmak yeğdir! Denikin'in bariz karşı-devrimci hareketi, daha sonra sınıf propagandası yoluyla kolayca yıkılabilir. Oysa Mahnoviçna kitleler içinde yayılıyor ve kitleleri bize karşı kıskırtıyor."

Bolşeviklerin Mahno'yu öldürmek için giriştikleri ilk komplo bu sırada açığa çıkarılmıştı. Komployu açığa çıkaran Mahno'nun kendisi olmuştu. Olayı tezgahlayanlar hemen idam edildi. Denikin büyük saldırısına başladığı anda, 1919 Haziranında Bolşevikler Gulyai-Polye'ye saldırdı. Bu, Mahno'nun Ukrayna üzerindeki mutlak egemenlik döneminin sonu oldu.

Sırtından hançerlenen, komünleri ortadan kaldırılan ve yandaşları idam edilen Mahno, Kızıl Ordu'daki görevinden istifa etti. Kızılar bir kez daha Troçki'nin komutası altına girmişti. Voline, Troçki'yi "son derece kibirli, kötülük saçan, dar kafalı bir adam, devrimin yoldan çıkması üzerine kendini bir anda dev bir ülkenin 'şaşmaz' askeri diktatörü olarak bulan iyi bir münazarcı ve hatip" olarak tanımlamıştı.

Kızılar Denikin'in şiddetli saldırısı karşısında geri çekildiler. Böylece Beyaz general, Mahno'yu kanatlardan kuşatıp işini

bitirebilirdi. Voroshilov'un komutası altındaki taze Bolşevik kuvvetler bölgeye ulaştı ve Mahno'ya birlikte savaşmayı önerdiler. Mahno reddetti. Yanılmamıştı, Voroshilov cebinde Troçki'nin Mahno'yu tutuklama ve kurşuna dizme emrini taşıyordu. Oysa bu sırada Mahno'nun bazı adamları Kızıl Ordu'daki komutanlık görevlerini sürdürüyorlardı.

Troçki'nin, artık Denikin'in ciddi bir tehlike oluşturmadığını açıklamasından bir gün sonra, Denikin Ekaterinoslav'ı yeniden ele geçirip, Kharkov'u tehdit etmeye başladı. Temmuz'da burası da düşecekti. Kızıl Ordu, Ukrayna'yı kendi kaderiyle baş başa bırakarak panik içinde çekildi.

Artık Beyaz teröre direnen bir tek Mahno kalmıştı. Mahno'nun Kızıl Ordu'daki adamları, yanlarında getirdikleri çok sayıda Bolşevik kaçakla birlikte tekrar ona katıldılar. Erkekleri vuran ve kadınlara tecavüz eden (Yahudi kadınlara tecavüz çok yaygındı) Beyazların eylemlerinden korkan yerel halk da Mahno ile birlikte kaçıyor. Geri çekilme Eylül'e dek sürdü.

Kuşatılan, çok az dinlenen ve sürekli hareket halindeki Mahno'nun yanında sekiz bin yaralı vardı. Geriye kalan son Petliurist kuvvetlerin elindeki Uman'da, kendi yaralılarına bakılması için onlarla anlaşma yaptı. Ama ihanete uğradı ve daha sonra Bolşevik subayı olacak olan (!) General Slaschoff komutasındaki Beyazlar tarafından tamamen kuşatıldı.

26 Eylül dönüm noktasıydı. Mahno yön değiştirip Peregonova'daki Beyazlara saldırdı. Savaşın başında bir an için gözden kaybolup, arkalarında belirdi. Askerleri de tam o sırada yarma hareketına girişmişlerdi. Beyazlar kaçıştılar. Mahno kaçan Beyaz Ordu'yu acımasızca takibe aldı ve nehir kıyılarında kılıçtan geçirdi.

Bu avantajı kullanan Mahno cepheyi yardı ve geride hiçbir savunması olmayan Beyazların mevzilerini sürpriz bir saldırıyla dağıttı. Birkaç gün içinde bütün Ukrayna'nın kontrolünü ele geçirmişti.

İlerleyişi panik yarattı. Mahnovistler hapisaneleri yerle bir edip, subaylar, polisler, kulaklar, papazlar ve zengin burjuvaları kurşuna diziyorlardı. Karşılarına çıkan her türlü yasağı lağvettiler. Her yerde bir afiş göze çarpıyordu. Afişte Mahnoviçna'nın tüm niteliği göz önüne seriliyordu: "Kendi adlarına hareket etmek, örgütlenmek ve hayatın her alanında diledikleri gibi, canlarının istediği gibi bir düzen kurmak, köylüler ve işçilere kalmıştır. Bu andan itibaren bilinmelidir ki, Mahnovist ordu ne onlara herhangi bir dayatma yapacak, ne herhangi bir düzeni dikte edecek ne de zorla kabul ettirecektir. Mahnovistler sadece onlara gerekli bilgi ya da önerileri sunacak, onların ihtiyaç duyduğu her türlü düşünsel, askeri ya da diğer kaynaklara erişmelerini sağlayacaktır. Ama hiçbir koşulda halkı yönetmeyecek ve önlerine reçeteler koymayacaktır."

Denikin kaçtı. Kesin bir yenilgiye uğramıştı. Hiç de aptal olmayan Bolşevikler, hemen geri dönerek, Orel yakınlarında kolay bir zafer kazandılar. Denikin'i bozguna uğratanın Kızıl Ordu olduğu efsanesi bu şekilde doğdu. Bolşevikler gittikleri her yere kendi bürokrasilerini de götürmek istiyorlardı, oysa Mahno bunu engelliyordu.

Alexverovsk'da önemli bir kongre yapıldı. Burada alınan kararlar uyarınca her şey kooperatifler temelinde örgütlenecek, özyönetim öne çıkarılacak ve Mahno emrindeki 18 komutanla birlikte askeri operasyonları denetleyecekti. Ancak hemen kısa bir süre sonra, Mahnoviçna'yı da pençesine alan bir tifüs salgını patlak verdi ve Mahno da uzunca bir süre bu hastalıktan kurtulamadı.

Mahno bir kez daha, bazı tarihçilerin inandıkları gibi saflıktan değil, seçenekleri çok sınırlı olduğundan, Kızılarla flört edecek ve görünürde onlarla bir ittifaka girecekti. Orduları arasında bir kardeşleşme vardı. Bolşevikler Mahno'dan anavatanından çok uzaktaki Polonya cephesinde bir saldırı başlatmasını istediler. Mahno reddetti ve bir kez daha Gulyai-Polye'ye çekildi.

Artık kanun kaçağı ilan edilmiş olan Mahno, defalarca Troçki'nin kendisini öldürmek için görevlendirdiği kişileri atlatmıştı. Macaristan Komününde ünlenen Bela Kun, Mahno ile ittifak kurmasına rağmen, arkasından ona iftira atmaktan geri durmamıştı.

Mahno'yu hedef alan saçma propaganda, haklı olarak, onun kapitalizme karşı, Lenin ve Troçki'den daha büyük bir tehlike olduğunu hesaplayan burjuva basınında dünya çapında yankı buldu.

Bolşevikler her fırsatta Mahno'nun inşa ettiklerini yıktılar. Bu sırada toplam 200 bin köylü öldürülecekti. Gulyai-Polye defalarca el değiştirmiş ve Mahno da kızıl komiser ve subaylara acımasız davrandığından, her seferinde yeni infazlar gerçekleştirilmişti.

1920 ilkbaharında Kırım'da eski Çar yanlısı Baron Wrangel komutasında yeni bir Beyaz saldırısı görüldü. Mahno ne zaman saldırgana karşı saldırıya geçtiyse, Kızılar da arkadan ona saldırdılar ve ardından Kızıl propaganda Mahno'yu ihanetle, Beyazlar ile ittifak kurmakla suçladı. Bir yandan da, Mahno'nun Beyazlara karşı birlik önerilerini geri çeviriyorlardı.

Wrangel içlere doğru ilerleyerek Gulyai-Polye de dahil Ukrayna köylerini art arda işgal ederken, nihayet Kızılar ve Mahnovistler arasında bir anlaşmaya varıldı.

Bolşevikler tarafından tutsak edilen Voline, bu vesileyle diğer anarşistlerle beraber serbest bırakılacaktı. Anarşistler ve Komünistler sovyetlerde son kez yan yana oturuyordu. Mahno'ya kendi stratejisini hayata geçirme imkanı sunulmuş ve Mahnovistlerin elindeki bölgelerde yaşayan halkın istediği gibi örgütlenme hakkı kabul edilmişti. Bu, çok önceden kazandıkları bir haktı. Bolşevikler, Mahno-Wrangel ittifakı diye bir şey olmadığını açıkça kabul etmişti.

Wrangel, iki müttefikin ortak çabaları sonucunda 1920 Kasımında bozguna uğratıldı.

Guiyai-Polye’de her şey yeni baştan başlıyordu. Ferrer’in izleyicileri tarafından bir okul kuruldu. Mahnoviçna mükemmel bir başlangıç yaptı. Bu arada Lenin ve Troçki de boş durmayıp, Mahno’nun öldürülmesini ve yandaşlarının kökünün kurutulmasını emretmişlerdi. Artık ortak düşman olmadığından, iki tarafın karşı karşıya gelmesini engelleyecek hiçbir şey kalmamıştı.

İlk komplo, Wrangel’in yenilgisinden önce tezgahlanmıştı. Sürpriz bir hareketle, Kırım’daki Mahnovist kurmayın tamamı tutuklanmıştı. Baş komutan olarak çoğu kez Nestor Mahno’ya vekaleten eden Simon Karetnik ve Denikin’i yenilgiye uğratanların arasında bulunan bir diğer anarşist köylü, Piotr Gavrilenko gibi liderler derhal kurşuna dizildi. Sadece Gulyai-Polye’li köylü, süvari komutanı Martchenko, 1500 adamından kalan 250 kişiyle kaçmayı başardı.

Kendi topraklarına vardığında, Martchenko ve bir diğer komutan, Taranovsky, berbat haldeki Mahno’nun huzuruna çıktılar. Martchenko ona rapor verdi: “Size Kırım Ordusu’nun döndüğünü bildirmeyi şeref sayarım.” Mahno’nun buna yanıtı şöyleydi: “Evet kardeşler, Komünistlerin ne mal olduğunu anca anlayabildik.” Mahno bunu bir süredir biliyordu ama olayların akışı, önünde fazla bir seçenek bırakmamıştı. Tekrar yola koyuldu ve hızlı hareket edebilmek için yanına sadece 250 adam alarak Gulyai-Polye’ye çekildi. Çok hastaydı, ayak bileği kırılmıştı ve bu darbeyi de atlatabilmek için zamana ihtiyacı vardı.

Bu sırada tutuklanmış olan Voline, kendisini sorgulayan Cheka şeflerinden biri olan Samsonoff’un şu yorumunu anlatmıştı: “Biz artık gerçek devlet adamları haline geldik (...) Artık onun hizmetlerine ihtiyacımız kalmadığından ve o bizim için sadece bir baş belasına dönüştüğünden, ondan kesinlikle kurutulmalıyız.” Hiçbir açıklama, durumu bundan daha iyi özetleyemezdi.

Ama Mahno henüz bozguna uğratılmamıştı. Bin süvari ve

bin beş yüz piyadeden oluşan bir ordu topladı. Bir karşı saldırıyla, Gulyai-Polye'yi yenide ele geçirdi ve 6 bin Bolşeviği tutsak aldı. Bunlardan iki bini hemen ona katıldı. Bu sırada eski Bolşevikler, kendi devrimlerine, birçoğu ilk savaşa katılmayan ya da sadece zoraki katılan bir türediler ve bürokratlar hizbi (Troçki, Kamenev, Zinoviev, vb.) tarafından el konulduğunu anlamaya başlamışlardı.

Savaş 1921'e dek sürecekti. Sonunda, Mahno geri çekilmek zorunda kaldı. Kış, kar, don her şey onun aleyhine çalışmıştı. Birçok sadık yardımcısı, Martchenko ya da çoğu kez onun yerine orduya komuta eden Grigory Vassilevsky öldürülmüştü. Kendisi de defalarca yaralanmıştı, atına zorlukla binebiliyordu, biri uyduğunda, diğeri karnında iki kurşunla yaşıyordu.

O yaz Schuss, Kurilenko, Mikhaleff-Pavlenko gibi son yoldaşlarının da ölümüne tanık oldu. Artık yürüyemediği hatta ayakta bile duramadığı için, köylüler onu saklamak zorunda kalmıştı. Bu güçlüklerin de üstesinden geldi ve yine kaçmayı başardı. Üstlendiği bölgenin dışında yalnız bir adamdı. Rus anarşistlerinin hepsi onu dışlamış, onun gerçek rolünü kavrayamamış ve hakkındaki Leninist propagandaya kapılmışlardı. Kızıl Sendikalar Kongresinde, anarşist işbirlikçiler tarafından suçlanmıştı. Dünyanın başka yerlerinde de bir eşkiya olarak görülüyordu. Mahnoviçna gelişme dönemindeyken anarşistlerin desteğini kazanmış, çöküş aşamasındayken hepsi onu utanmadan yarı yolda bırakmıştı. Bir bütün olarak Rus anarşist hareketi, çoğunlukla Ukrayna'daki olaylardan ya da köylülerin yaşadıklarından habersiz, Moskova-merkezli bir hareketti. Aynı zamanda, güçlü şahsiyetlerden de yoksun olan Rus liberterlerinin bu eksiklikleri ve dar görüşlülükleri, Lenin ve yordakçılarının Rus devrimi gibi güçlü bir hareketi raydan çıkarıp, bürokratik devlet kapitalizmine kolayca dönüştürebilmelerinin nedenini kısmen açıklar.

Ağustos'ta Budyenny, Mahnovist kuvvetleri nihai olarak ye-

nilgiye uğrattı. Nestor Mahno yaralandı, Ivanuk ve Petrenko öldürüldü. Bu ikisi en sadık yoldaşlarıydı. Farklı kaynaklara göre, hayatta kalan 250 ya da sadece 77 süvariyle birlikte kaçtı.

Daha sonra, bir kontrol noktasında, süngülerle kontrol edilen bir saman arabasındaki yığının içinde Romanya'ya kaçtı.

Mahnoviçna'nın uzun egemenlik döneminin izleri silinir ve zalim Frunze, kadın ve çocukları katlederken, bütün Ukrayna hiçbir Çarın bile uygulamadığı şiddetli bir diktatörlüğün pençesine düştü. Mahno güçlükle iyileştikten sonra, Polonya'ya kaçtı ve orada tekrar tutuklandı. Yeniden kaçarak bazı yandaşlarına katılmak üzere Almanya'ya gitti. Yazmaya başladı.

Daha sonra Paris'te ortaya çıktı, hayatının geri kalanını orada ağır mültecilik koşulları içinde geçirdi. Taksi şoförlüğü yaptı, Renault fabrikalarında işçi olarak çalıştı ve Ukrayna'nın hakiminin First Lady'si olma hayalleri kuran karısı Galina Vereyevna tarafından terk edildi. Bileği hiçbir zaman tamamen iyileşmedi ve yanağında kocaman bir yara izi kaldı. Anılarını yazdı, ne yazık ki anıları tamamlanmamış ve tam devrimin başladığı yerde sona eriyor. Giderek kendini alkole vurdu. Vereme yakalandı ve sağlığı iyice bozuldu.

1935'de bir oksijen çadırında öldüğünde, yapayalnızdı. Rusya'da, eski faşist general Slaschoff, Askeri Akademi'de öğretmen oldu ve Mahno hakkında yalanlar uydurdu. Fransa'da, Barbusse ve Aragon gibiler onun adını karalamak için ellerinden geleni yapıp, bu konuda şampiyonluğu kimseye bırakmadılar. Bu sırada Stalin iktidardaydı ve tek yaptığı, kendisinden önce gelenlerin o kadar acımasız bir biçimde uygulamadığı programı pervasızca uygulamaktı.

1936'da, Mahnoviçna'dan hayatta kalan bir avuç insan, gecikmiş ölümlerine koşarcasına, İspanya'da Durruti Koluna katıldı. Ama Üzerinde "Ya Özgürlük, Ya Ölüm" yazılı Mahno'nun kara bayrağının bir süre dalgalandığı günleri hiç unutmamış

olanlar, 1954’de Norilsk’te sert geçen bir grev sırasında bu bayrağı yine dalgalandırdılar. İnsanları öldürmek efsaneleri öldürmekten daha kolaydır.

Mahno’nun en ünlü iki yoldaşından biri olan Arshirnov’u daha acı bir son bekliyordu: Ölümünden kurtulduktan sonra, 1931’de “Çağımızın tarihsel, kaçınılmaz zorunluluğu olan proletarya diktatörlüğü” lehine, anarşizmden vazgeçtiğini açıkladı. Hatta 1935’de Mahnoviçna’nın “traji-komik bir fars” olduğunu bile yazacaktı. Stalinist olduktan sonra, o da layık olduğu ödülü alacak ve Stalin tarafından 1936’da öldürtülecekti.

Kharkov’daki bütün Nabat liderliğiyle birlikte tutuklanmış olan Voline hayatta kalacaktı. Fransa’da mülteci olarak yaşarken, 1945’te Marseilles’da ölmeden önce, Mahno’yu karalayanlara (özellikle Joseph Kessel) karşı onu savunacaktı.

Almanya, 1918-1919

SPARTAKİSTLER

Proletarya, ayağa kalk! Savaşa! Kazanacağın koca bir dünya var önünde ve savaşıacağın koca bir dünya! Burada, insanlığın en yüce amaçları uğruna, dünya tarihinin sınıf savaşımında, düşmana söyleyeceğimiz tek şey şu: "Göze göz, dişe diş!"

Spartaküs Birliği'nin Programı

Devlet, devrimcilerin ölümlerini çabuklaştırmasa bile, güvenlik ve maliyet açısından bu ölümleri onaylar.

Helmut Kohl, Başbakan, *Frankfurt Journal* (1974)

Alman devrimi 1914'de savaşla birlikte, daha doğrusu, çok büyük bir katliam olduğu görülecek olan savaşa muhalefetle birlikte başladı. Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring ya da Clara Zetkin gibi güçlü kişiliklerin etrafında bir muhalefet grubu oluştu. 43 yaşındaki Liebknecht milletvekiliydi. Hepsi de Alman Sosyal Demokrat Partisi, SPD üyesiydi.

Sosyal Demokratların dışında kalan sol kanatta; Alman Komünist Partisi'nin (KPD) komünistlerini, her biri kendi bölgesinde didinip duran birkaç yerel meclis üyesini saymazsak, Rudolf Rocker (1873-1958) tarafından yönetilen ve iktidarın alınmasına karşı çıkan yaklaşık 200 bin kadar anarko-sendikalist vardı.

1916'dan itibaren gerilim tırmandı. İlk önemli metin, 1916

Ocağında yayınlandı. Bu, Rosa Luxemburg tarafından kaleme alınan, Junius imzalı ünlü Pamphlet'di (Broşür). Rosa 46 yaşında, eşsiz bir savaşıydı. Efsanevi kişiliği düşmanlarını bile etkiliyordu. O dönemde aslen tehlikeli bir terörist olarak görülüyordu. Ne var ki, özverisi, nezaketi ve manevi gücü, onu tanıyan herkesi çarpıyordu. Rosa'nın ve Louise Michel'in kişilikleri birbirine çok benziyordu; öyle ki, birini anlatırken, sanki diğlerinin profili belirliyordu.

Grup sadece tek sayısı yayınlanabilen Enternasyonal dergisini çıkardı. Derginin editörleri Rosa ve sosyalist harekette saygın bir yere sahip olan Leo Jogiches'ti.

Bu başarısızlıktan sonra, o güne kadar isimsiz olan gruba adını verecek olan Spartakusbriefe'yi (Spartaküs Mektupları) çıkardılar. Dönemin baskısı yüzünden sadece broşür basmaya başladıkları 1918 yılına kadar Spartakusbriefe'yi yayımlayacaklardı. 1916'da, radikal SPD milletvekilleri, Liebknecht ve Otto Ruble, solculukla suçlanarak partiden ihraç edildiler. Bu ihraçlar, sol eğilimli bir sosyalist parti olan USPD'nin kurulmasına zemin hazırladı. Olayların gelişimi onlara bir fırsat kapısı açacaktı.

1918 Ocağında, bütün Almanya'yı saran bir genel grev yaşandı. Hemen her yerde sovyetler ortaya çıktı. Yasadışı ilan edilen grev Şubat'ta kırıldı. Mart'ta Jogiches dahil birçok Spartakist tutuklanmıştı. İlkbaharda, Berlin'de yeniden grevler başladı.

Bütün bu olaylar, sonbaharda Sosyal Demokratları iktidara taşıdı. Aşırı sol ile kesin kopuş yaşanmıştı. Spartakusbund (Spartaküs Grubu) Sovyetlerin kurulması ve devrim çağrısı yaparken, Sosyalistler maceracılığa küfrediyordu. Aylardır cezaevinde olan Liebknecht, Ekim'de serbest bırakıldı. On gün içinde Baltık'taki denizciler ayaklandı. 30 Ekim'de iki savaş gemisi denize açılma emrine uymayı reddetmişti. İsyancıları teslim olmaya zorlamak için bir denizaltı ve bazı torpido botları gön-

derildi. Dört yüz denizci tutuklandı. Ertesi gün Kiel'deki bütün denizciler, tutuklananların serbest bırakılması için gösteri yaptılar. Çatışma çıktı, birçok kişi öldü. Hükümet olayları yatıştırmak için birkaç Sosyal Demokratı bölgeye gönderdi. Bu heyette daha sonra karşımıza çıkacak olan Gustav Noske de (1868-1946) vardı.

Alman ordusunun bütün birimleri isyancıların safına geçmişti. 4 Kasım'da sayıları 20 bine ulaştı ve deniz eri Artelt liderliğinde bir asker sovyeti kurdular. Asker sovyetini tanıyan ve Kayzer'in tahtan çekilmesi gibi en temel politik talepleri dışındakileri kabul eden Amiral Souchon ile görüşmelere başladılar. Sivil halk da genel greve gitmişti. Bu karışıklık içinde sivrilten Egelhofer adlı biri, kısa süre sonra Bavyera Konseyi Cumhuriyetinde de ün kazanacaktı. (Bkz. gelecek bölüm.)

Asiler önlerine çıkan her şeyi silip süpürdüler. Konig (Krallık sarayı) ele geçirildi ve her yerde kızıl bayraklar dalgalanmaya başladı. Noske kurnazlığıyla asilerin başına geçti ve kendisinin Kiel valisi olarak atanmasını sağladı. Ağacı kemiren kurt gibi devrimin gövdesine girmişti. Tüm Almanya'da; Lubeck, Hamburg, Bremen, Cuxhaven, Köln, Münih, vb. aynı senaryo tekrarlanıyordu. Hükümet, Sovyet elçisi Yoffe'yi sınır dışı etti. Hamburg'da Spartakistlerden olduğu kadar USPD'den de bağımsız kalmak isteyen, teorisyenliğini Johann Krief'in yaptığı 'Bremen Eğilimi' olarak bilinen farklı bir aşırı sol akım başı çekiordu. Liderleri Fritz Wolffheim ve Laufenberg'di. Wolffheim'in hazırladığı radikal bir program benimsendi, gazete büroları ele geçirildi ve subaylar askeri garnizonlardan kovuldu. Hareket temelde işçiler tarafından yönetiliyordu. İlkesiz sendikalar hiçbir rol oynamamıştı.

Bavyera'da da olaylar başladı. Bunları gelecek bölümde inceleyeceğimizden burada üzerinde durmayacağız.

Rosa Luxemburg, 8 Kasım'da cezaevinden tahliye oldu. Er-

tesi gün Berlin’de devrim başladı. II. Wilhelm tahttan indirildi, hükümet dağıldı, ordu ve polis ne yapacağını bilemez bir durumdaydı. Sosyalistler hemen kendi ürünleri olmayan devrimi sahiplenmeye çalışarak, Berlin’de tam anlamıyla sahte bir işçi ve asker konseyi topladılar. Bu yolla, bir Ulusal Meclis’in kurulmasını ve kendi içlerinden bir başbakan (Ebert) atanmasını sağladılar. Bir diğer Sosyal Demokrat, Scheidemann, Reichstag’da cumhuriyeti ilan etti. İki saat içinde, artık kıvılcık bayrağın dalgalandığı Kayser’in balkonundan Liebknecht kendi cumhuriyetini, Almanya Özgür Sosyalist Cumhuriyeti’ni ilan edecekti.

Bu tür ayak oyunları, Sosyal Demokratlar ve Bağımsız Sosyal Demokratlar, yani SPD ve USPD’li muhalifler arasında bir anlaşmaya varılmasına engel olmadı. Altı Halk Komiseri atandı. Ebert ve Scheidemann bunların ikisiydi. Sadece Liebknecht tuzağı fark etti ve teklifi kabul etmedi.

Brunswick’de, basit bir terzi olan kumaz bir Spartakist, August Merges, bir önceki akşam Brunswick Grandükü’nün sarayına gitmiş, İşçi ve Asker Konseyi’nin imzaladığı bir kağıt parçasını elinde sallayarak, Grandükü çekilmeye zorlamıştı. Panikleyen Grandük yetkilerini Merges aracılığıyla Sovyet’e bırakmayı kabul etmişti. Ama Konsey aslında ertesi gün kurulacaktı. Merges, Reich’in Eyaletler Konseyi’nde Brunswick’in temsilcisi oldu. Konsey’de, toprağın ve fabrikaların proletaryaya devredilmesini ve işçi sınıfının bu oldu-bitti üzerinden devam etmesini savundu.

Ruhr’da, madenciler resmi komisyonun raporunu beklemeden ocakları toplumsallaştırmış, özyönetim kurmuşlardı. Özyönetim resmi kararları bekleyecek değildi. Var olmak için yasalara ihtiyacı yoktu.

Spartakistler kısa ömürlü devrimleri kadar kısa ömürlü bir gazete yayınlamışlardı -*Rote Fahne*. O sırada II. Wilhelm Hollanda’ya kaçmıştı. Öncekinden ayırt edilemeyen yeni bir hükü-

met kurulmuş ve Fransa ile Almanya arasında bir ateşkes imzalanmıştı.

Yasaların olduğu gibi kalmasına izin verilirken, özellikle de sekiz saatlik iş günü ve işletmelerde bir ölçüde yönetime katılım gibi birçok sosyal önlem getirilmişti.

Spartakistlerin canla başla desteklediği sovyetler biraz safça, hükümeti desteklediler. Birçok eyalet temsilcisinin aksine Merges, proletarya diktatörlüğünün arkasında sapasağlam duruyordu.

Sağ, durumu kavramış, sorunun özünü yakalamıştı. Bu yüzden, Sosyalist Ebert'i açıkça destekleyeceklerdi. Mareşal Hindenburg yeniden ortaya çıkarak, radikalleri eleştiren bir oturuma başkanlık etti. 6 Aralık'ta, Berlin'de bir darbe girişimi son anda engellenecekti.

Ertesi gün, Spartakusbund ilk kez Berlin'de kendi başına bir yürüyüş yaptı. Liebknecht birkaç saatliğine tutuklandı. Liderleri arasında, daha önce belirttiklerimiz dışında Levi ve Lange da vardı. Rosa güvenlik önlemi olarak her gece ev değiştiriyordu.

Garnizon komutanı Wels, askerlerini Spartakusbund'un bulunduğu binalara gönderdi. Ona Blutwels (Kasap Wels) takma adı bu olay üzerine verilmişti.

Hükümet devrimi baltalamak için değil, ılımlı bir rotaya çekmek için bir dizi önlem aldı. Toplumsallaştırmalar sürecekti, bunlar kaçınılmazdı, ama kapitalistlere tazminat ödenerek gerçekleştirilecekti. Özellikle konseyleri dağıtmak için bir bahane olarak kullanılacak olan gönüllü ulusal muhafızlar kurulacak ve bütün silahlar otoritelere geri verilecekti.

14 Aralık'ta, Spartakusbund gene Rosa tarafından kaleme alınan programını yayınladı. Elbette, burada tamamen farklı bir yaklaşım hakimdi. Rasgele alıntı yapıyoruz:

• Proleter olmayan polis ve ordu silahsızlandırılacak, silahlar ve mühimmat sovyetlerin denetimine verilecektir.

- Halktan seçilen silahlı proleter milisler oluşturulacaktır.
- Özgürce kabul edilen bir disiplin sağlanacak, subaylar seçimle işbaşına gelecek ve geri çağrılabilir olacaktır.
- Her idari düzeyde ve şehir meclisi düzeyinde konseyler kurulacaktır.
- Büyük liderleri ve komplocuları yargılamak için devrim mahkemeleri kurulacaktır.
- Cumhuriyet tek ve bölünmezdir.
- Her işyerinde sovyet seçilecek, delegeler geri çağrılabilir olacaktır.
- Konseyler, tüm üyeleri üç ayda bir yeniden seçilen bir merkezi konsey oluşturacak, yürütme, yasama ve idari işler onun sorumluluğuna bırakılacaktır.
- Altı saatlik işgünü kabul edilecektir.
- Bütün ayrıcalıklar ve soyluluk unvanları kaldırılmıştır.
- Kamulaştırılan malikane ve topraklar, merkezi tarım kooperatiflerine devredilecektir.
- Bütün imparatorluk ve kraliyet gelirleri ve servetlerine el konulacaktır.
- Fabrikalar, yollar, bankalar ve ulaşım kamulaştırılacaktır.
- Vb. vb. Bütün bunlar bilinen taleplerdir. Küçük istisnalarla, bunlar geçen yüzyıllardan beri değişmemiştir.

Kısa bir süre sonra, Birinci Ulusal Konseyler Kongresi Berlin’de Landtag’ta toplandı. Kongreye beşte ikisi Sosyal Demokrat olan 489 delege katılmıştı. Gerçek sol, 11 Birleşik Devrimci (Laufenberg Eğilimi) ve 90 USPD üyesinden (sadece 10’u Spartakistti) oluşuyordu. Sağ tarafından kuşatılmış olmalarına karşın, Spartakistler Ebert ve arkadaşlarını destekleyen bazı radikal delegelerin desteğini almıştı.

Sokağın baskısıyla, Spartakist delegeler yaygın özyönetim, Ebert’in Halk Komiserleri Konseyi’nin lağvedilmesi, Kızıl Mu-

hafızların kurulması ve gericilere karşı mücadelenin örgütlenmesini önerdiler. Tabii ki, kongreden çıkan sonuç bunun tam tersi oldu.

Ancak Spartakistler ve anarşistler de dahil, özyönetimcilerin fikir ve önerilerinin muğlak genellemelerle sınırlı kaldığı düşünülmemeli. Çünkü bütün bu olaylar sırasında, bir yandan da toplumu kendi ilkeleri doğrultusunda örgütüyorlardı. ‘68 öncesinde sıkça söylendiği gibi, fikirler, pratikte ete kemiğe bürünüyor. Sözgelimi, 17 Aralık’ta Liebknecht ve Sovyet’in diğer üyeleri, Berlinli askerler, bütün rütbelerin ortadan kaldırıldığını ve Asker Konseyi’nin kurulduğunu ilan eden çok radikal bir adım attılar. Ancak bu yeterince hayata geçirilemeyecekti, çünkü devrimin birkaç günlük ömrü kalmıştı. Denizciler yeniden Wels’e karşı ayaklandı. Hükümet binalarını ele geçirip Wels ile görüşmelere başladılar.

Ama görüşmeler sürerken saldırıya uğradılar ve bunun üzerine Wels ve yardakçılarını tutuklayıp, bir kısmını, kendilerine karşı mevzilenen birliklerin geri çekilmesi koşuluyla serbest bıraktılar. Ama bu geri çekilme hiçbir zaman gerçekleşmedi. Bina bombalandı ve sonunda küçük tavizler karşılığında Wels’i serbest bıraktılar.

‘Enternasyonalist Komünistler’ kendi aralarında gruplaşmaya başladılar. Safları her tür eğilimi, Moskova çizgisindeki komünistleri de, Spartakistleri de içinde barındırıyordu. Spartakistler Vorwaerts’in kontrolünü ele geçirip, bütün broşürlerini orada yayınlamaya başladılar. Birçok şehirde Sovyetler işçilere silah dağıttı.

Yıl sonundan kısa süre önce, anlaşmazlıklarının iyice artması üzerine USPD hükümetten çekildi. Bunun üzerine, hala Kiel valisi olan Noske geri çağrıldı ve Savunma Bakanı olarak atandı. Aynı gün, Spartakusbund’u da içine alan Almanya Komünist Partisi’nin (KPD) kuruluş kongresi yapıldı. Kongreye Lenin’i

temsilen gözlemci olarak katılan Radek alınan kararlar üzerinde önemli bir rol oynadı.

Rosa, Liebknecht ve Jogiches seçimlere girmekten yanaydı ama çoğunluk başka bir çizgiyi savunuyordu. Rosa önemli bir konuşma yaptı. Merkez komitesi Rosa, Liebknecht, Jogiches, Lange ve Levi'nin yanı sıra Meyer, Pieck, Thalheimer ve aralarında Frolich de olan dört 'Enternasyonalist Komünist'ten (bu hareket de KPD'ye katılmıştı) oluştu.

Spartakistlerin hareketi kımıldatmaları zordu, çünkü hareket ikisi de Rus olan Radek ve Yoffe gibi Stalinistler tarafından dizginleniyordu. (Evet, biliyorum henüz sadece 'Leninist'lerdi. Ama ben bu sözcüğü, Stalin'den önce var olan ve Stalin'in sadece mükemmel bir ifadesi olduğu bir düşünce ekolünü betimlemek amacıyla genel anlamda kullanıyorum.) Hatta Radek, Laufenberg ve Wolffheim'i 'Ulusal-Bolşevik' olarak nitelemişti. Rusların asıl amacı, Almanya ve İtilaf kuvvetleri arasında, Rusya'nın zararına olabilecek bir ittifakı önlemektir.

Rosa Luxembourg'un konuşmasından, pozisyonunu açıkça gösteren birkaç alıntı yapalım. Ebert ile ilgili olarak şöyle söylemişti "Eğer bir krala ihtiyaç duysaydık, daha kral gibi davranmayı bile bilmeyen bir sonradan görmeye ihtiyacımız olmazdı." Sovyetler konusunda şunları söylemişti, "Devrim Almanya'dan sonra hangi ülkede patlak verirse versin, ilk eylemi işçi ve asker konseylerini kurmak olacaktır." Görüldüğü gibi, o hiçbir biçimde ortodoks bir komünist değildi.

Sosyalistler 1919'a iyi bir başlangıç yaptılar: En devrimci birlik olan 75'inci Bremen Piyade Alayı'nı silahsızlandırdılar. Berlin polis şefi olan USPD üyesi Eichorn görevden alındı ve işçi milislerinden oluşturduğu devrimci polis lağvedildi. Sol, yani Spartakist devrimciler, bu olanları şiddetle protesto etti.

Sosyalistler dağıttıkları bir bildiriyle halktan "Spartakusbund haydutları"na yüz vermemesini istemişti. Noske'nin ünlü sözü

dillerde dolaşacaktı: “İz sürececek bir tazı gerekiyorsa, sorumluluk üstlenmekten kaçınmam.” Spartakistlerle mücadele etmek için gizli yetkilerle donatılmıştı. Herkes, özellikle iktidara geçme planları alt üst olan ılımlı sol, devrimcilerin kellesini istiyordu. Ebert, Noske, Scheidemann ve Wels bu belayı başlarından savmak için her yolu deneyeceklerdi.

Spartakistlerin uyandırdığı nefret, yarattıkları tehditle doğru orantılıydı. Hiç de aptal bir adam olmayan Noske, durumu taş kalplice ama doğru bir biçimde özetleyecekti: “Eğer ayaktakımı, laf cambazları yerine ne istediğini bilen liderlere sahip olsaydı, o gün (6 Ocak) öğlen vakti Berlin’e onlar hakim olurlardı.”

Bütün şehirlerde çatışmalar başladı. 10 Ocak’ta Bremen’de bir Konseyler Cumhuriyeti ilan edildi. Essen’de, kömür madencileri özyönetime geçtiler. Hamburg Sovyet’inin başkanı Lafenberg tutuklandı. Ertesi gün, Vorwaerts kuşatıldı ve binalarda bulunan 300 kişi Noske’ye teslim oldu. Diğer gazeteler de aynı kaderden kurtulamadı. Hükümetle görüşmelerde bulunan temsilci Lebedour gibi Meyer de tutuklandı.

14 Ocak’ta Berlin’de çatışma sona ermişti. Ertesi gün Hayvanat Bahçesi yakınlarında, Karl Liebknecht, Noske’nin birlikleri tarafından katledildi. Yine aynı gün tutuklanan Rosa, Vogel adlı bir asker tarafından tüfek dipçigiyle öldürüldü. Nehre atılan cesedi ancak 31 Mayıs’ta bulundu ve cenazesi 13 Haziran’da kaldırıldı. İki Spartakist liderin katilleri yargılandı ama Vogel rahatça firar edecekti.

Rote Fahne yasaklandı, gene de Şubat’ta tekrar yayınlandı. Kurucu Meclis seçimleri yapıldı. Hala var olan konseyler artık kendi delegelerini seçemeyecekler ve fiilen konsey olmaktan çıkacaklardı. Bu arada uzun süredir devam eden çatışmalar da sona erecekti. Başarısızlığın yıpratmış yaşlı Franz Mehring acı ve umutsuzluk içinde öldü. 4 Şubat’ta Konseylerin Merkezi Konse-

yi lağvedildi. Sadece Rhineland-Westphalia’da toplumsallaştırma devam edecekti.

Konseylar, işçileri ve askerleri silahsızlandırmış olan hükümetin eline geçti. Ebert, Reich Başkanı, Scheidemann Şansölye (başbakan), Noske Savaş Bakanı oldu. Tüm liderler Sosyal Demokrat ya da sağcıydı. Bavyera’da da paralel bir şekilde yaşanan bozgun tam bir katliamla sonuçlandı.

Liebknecht ölümünün arifesinde yazdığı dokunaklı bir notta, yenilgiyi çözümlemişti: “Halkın gücü, seçtikleri liderlerin kararsızlık ve zaafı ile nötralize edildi. Halkın en geri tabakaları ve mülk sahibi sınıfların tepkilerinden doğan karşı devrim, konseyları tamamen silip süpürdü ve boğdu.”

Mannheim’de, 22 Şubat’ta bir Konseyler Cumhuriyeti ilan edildiğinde, bir parça karışıklık oldu. Cumhuriyet üç gün içinde, ilk kez barışçı bir biçimde ortadan kalktı. Yine de çatışma ve grevler 1919 ilkbaharına kadar sürecekti.

10 Mart’ta Leo Jogiches bir hapisane hücrelerinde öldürüldü. Baskı çok şiddetliydi. KPD yasadışı ilan edildi. Nisan’da yenilgi sırası Ruhr’a geldi. Mayıs’ta ise sıra Bavyera’nındı.

Alman Devrimi sona ermişti.

Ağustos’ta KPD’nin topladığı gizli ulusal konferansta, Merkez Komitenin ortodoksları, solun temsilcileri (Laufenberg, Wolfheim, Ruhle, Wendel, Schroder) ile karşı karşıya geldi. Ekimde sol azınlık ihraç edildi. Muhafızlar zar zor ayakta duran KAP’ı kuracaklardı.

1920 Nisanında, Hanover’deki bir kongrede, özyönetimi savunanlar tek başlarına bir federasyon örgütlediler. Polis onları rahatça dağıttı. Daha sonra AAUD’yi kurdular. Önde gelen liderleri, A Reply to Lenin’in (Lenin’e Bir Yanıt) yazarı olarak ün kazanan Hermann Gorter’di.

Bavyera, 1918-1919

BAVYERA KONSEYLER CUMHURİYETİ

Çağlar boyunca, insanlar yaşamlarını feda etmekten söz ederken neyi kastediyorlardı? Böyle şeyleri kitaplarda okur, olağanüstü hikayelerde dinleriz. Bunlar, hayranlık uyandırır, insanın kalbini neşe ve mutlulukla doldurur, daha iyi insanların ve daha iyi bir dünyanın düşlerini kurdurur. Sonra, insanın okuduğu ya da dinlediği şeyler bir ölçüde gerçeğe dönüşür. İşte o zaman insan, insan olmanın ne kadar zor olduğunu keşfeder...

Abdellatif Laabi, *The Citadel of Exile* (1978)

Özgür irade kadar baştan çıkartıcı hiçbir şey yoktur. Ama yine hiçbir şey de bu kadar acı vermez!

Dostoyevsky

Bir bütün olarak Alman Devrimi ve özel olarak Berlin Komünü ile yakından ilişkili olmakla birlikte, Bavyera Devrimi iki yönden bağımsız bir gelişmedir. Alman Devrimi'ne kıyasla biraz daha geç başladığından, Bavyera'da olaylar, Spartakistlerin ezilmesinden iki ay sonra hız kazandı. Ayrıca, Berlin'deki savaşçılarla işbirliği, daha başından itibaren yavaş kalmıştı. Onlar daha mücadeleleri arasında eşgüdüm sağlayamadan, ortak düşmanları tarafından teker teker ezildiler.

İki ayaklanma arasındaki temel fark, Berlin Komünü'nde işçi sınıfının ağır basmasına karşın, Bavyera'da köylülük unsuru-

nun hakim oluşuydu. Fanatik derecede Prusya-karşıtı oldukları ve bu Prusya karşıtlığının, seçimlerinde en önemli etken olduğu belirtilmelidir.

Her şey 1918 Kasımı'nda başladı. Kiel'deki ayaklanma, patlamayı tetikledi. Baltık denizcileri ve askerlerinin deneyimi uyarıcı bir rol oynamıştı. Ertesi gün, 7 Kasım, aynı zamanda Rusya'daki Bolşevik devrimin de yıldönümüydü.

Dağılan monarşi ayaklanmaya direnecek durumda değildi. Bavyera Kralı II. Ludwig kaçıp gitmiş, askeri birlikler kalabalığa ateş açmayı reddetmişti.

Gösterilere ılımlı, sağduyulu Kurt Eisner liderlik ediyordu. Eisner, o sırada 'ılımlı' sosyalistlerle arası bozuk olan USPD'nin, Sosyalist Parti'nin 'bağımsız' solunun üyesi olan bir gazeteci ve yazardı.

8 Kasım'da cumhuriyet ilan edildi. Başkan Kurt Eisner'dı ve aynı zamanda Dışişleri Bakanlığını da üstlenmişti. Erhard Auer adlı bir sosyalist, İçişleri Bakanı oldu. Karargahlarını Landtag'da kurdular.

Aynı anda, ilk özyönetim kooperatifleriyle birlikte, ilk işçi konseyleri de kuruldu. Kenti yöneten Münih konseyi karargahını, tahmin edilebileceği gibi bir birahaneye kurdu.

Berlin'deki isyancılarla temas çok kısa sürmüş ve 26 Kasım'da tamamen kesilmişti. Aralık 1918 başında bir asker konseyinin, Bolşevizme ihtiyatla yaklaşmaya karar verdiğini belirtmeliyiz. Görüldüğü gibi, Leninistler (ya da tüm kitapta kabul ettiğimiz terimi kullanacak olarsak, Stalinistler) arasında çatışma yeni bir şey değildi. Rus devrimi sırasında, sonrasında ve Budapeşte, Prag ya da *nouveaux philosophes*den (yeni felsefeler) çok önce, buna tanıklık etmiş sayısız belge mevcuttur.

Eisner oldukça ılımlı bir politika izledi. Komünistler, liberterler ve elbette sağ buna muhalefet etti.

Bavyera Cumhuriyetinin yaratıcılarından olan liberterlerin

lideri, kırk yaşındaki Erich Mühsam'dı. Önemli bir politik karaktere dönüşebilecek olan karizmatik bir kişiydi. Komünist liderlerin her ikisi de, 1905 sonrasında anavatanından ayrılan bir Rus Sosyal Devrimcisi'ne (SR) benziyorlardı. Ve daha da şaşırtıcı olanı, isimlerinin de hemen hemen aynı olmasıydı.

Sonradan Stalinizme dönüşecek olan Ortodoks Jakoben ekolü Berlinli Eugen Levine, anarşistlere daha katı davranan, daha sol eğilimi ise Max Levien temsil ediyordu.

Hem anarşistler hem de komünistler, hükümetin yapmak istediği seçimlere karşıydı. Eisner muhaliflerini tutuklatacak ve ancak 10 Ocak 1919 seçimlerinin arifesinde serbest bırakacaktı.

16 Ocak'ta Münih, Konseyler Cumhuriyeti adına dev bir toplantıya ev sahipliği yaptı.

Seçimlerin de gösterdiği gibi sağ, Bavyera'da hala çok güçlüydü. Eisner azınlıkta kaldı ve Alman devriminin olağanüstü karakterlerinden Gustav Landauer'den yardım istedi.

Kırk sekiz yaşındaki Landauer'in olağandışı bir geçmişi vardı. Bir yazar ve gazeteci olarak Sosyal Demokrat Parti'de ve daha sonra kurulan Yeni Topluluk (New Community) adını taşıyan grupta önemli bir kişiydi. Yerelciler ve Freilanderlerle (bunlar yüzyıl başında Afrika'ya yerleşip, orada anarşist bir komün kurmak isteyen ütopyacılar) ilişki kurmuştu. Uzun zamandır Der Sozialist dergisinin yöneticisi olan Landauer, 30 Socialist Theses (1907) gibi birçok yetkin kitabın yazarıydı.

La Boëtie, Whitman ve Francisco Ferrer'in izleyicisi olan Landauer, kolayca ayrıldığı gruplar tarafından her zaman iyi gözle bakılmayan bağımsız bir düşünürdü. Bir pasifist olarak belki de anarşizmin tarihinde, Bakunin ya da Durruti ayarında şahsiyetlerden biriydi. Gördükleri karşısında hemen düş kırıklığına kapıldı ve Eugen Levine ile çelişkiye düştü.

Sosyalist eğilimli sayılabilecek ordu, çatışmada tarafsız kaldı. Mühsam ve Bavyera'ya dönmüş olan Kiel ayaklanmasının li-

derlerinden Egelhofer, 400 yandaşıyla beraber Münih'teki gazete binalarına saldırılar düzenledi ve bazılarını ele geçirdi. Ancak Eisner onları engelledi, Bunun üzerine İçişleri Bakanlığı'na saldırdılar, ancak dağıtıldılar.

Hükümete ek olarak gölge bir otorite daha kurulmuştu: Sovyetlerin otoritesi. Devrimci işçi konseyleri, sovyetler, sendikalar ve SPD, yasal hükümetin otoritesine karşı koyacak olan Merkezi Devrim Konseyi, RAR'ı kurdular ama hükümeti yenemediler.

Eisner bu kargaşanın ardından bakanlıktan çekilmek zorunda kaldı. 21 Şubat'ta, aldığı istifa kararını açıklamak için Landtag binasına gitmek üzere yola çıktı. Ama yolda Kont Arco adlı bir aristokrat tarafından öldürülecekti.

Bir ay önce solun Spartakistleri katlettiğini unutmamalıyız. Landtag dağıtıldı.

Bundan sonra yetkiler resmen Sosyal Demokrat Bakan Hoffmann'ın eline geçti. Konseyleri tasfiye etmeye çalışacak kişi de oydu. Hükümet kendisini Bavyera Konseyleri Kongresi olarak örgütledi ama bu sadece kağıt üzerinde kaldı. Doğrusu, o sırada hiç kimse, rakipsiz bir otoriteye sahip değildi. Hepimizin bildiği gibi, halkın inisiyatifi en iyi bu anlarda ifade edilir. Bu noktadan sonra, asıl mücadele Hoffman ve RAR arasındaydı. Aşırı sol bölünmüştü. Bazıları bir Konseyler Cumhuriyeti'nin ilan edilmesini istiyordu. Bazıları, özellikle de Levinè'den etkilenen komünistler, buna karşı çıkıyordu. Öte yandan, Levien hizbi ise tamamen bundan yanaydı.

Bu, bizi Bavyera devriminin ikinci evresine, 1919 Nisan ve Mayıs ayları arasındaki döneme götürür. Bu evre, Augsburg'da bir sovyet cumhuriyetinin ilan edilmesi talebiyle, Mühsam'ın önderlik ettiği bir grevle başlamıştı.

Mühsam'ın dışında, grubun başlıca liderleri, eğitim sorumlusu Landauer ve iyi bir oyun yazarı sayılabilecek olan yirmi altı yaşındaki Ernst Toller'dı. Cumhuriyetin en ileri odağı RAR'dı.

Komünistler RAR'a karşıydı ama her zaman demagog olan SPD istemeyerek de olsa bir rol üstlenmişti. Köylü birliği ve sendikalar da öyle.

Bu, tüm ihtişamıyla yatay bir özyönetimdi. Yiyecek dağıtımı ve savunma dahil, her şey tabandan örgütlenmişti. Diğer şehirler de özyönetime uygun düzenlemelere gittiler. Augsburg, Rosenheim ve tüm bölgede durum buydu. Elbette, tüm bu girişimleri eşgüdümlü hale getirmek için çalışılıyordu ama bunun için yeterli zaman yoktu. Konseyler Cumhuriyeti üç haftadan uzun yaşamayacaktı.

RAR'ın içerisinde Mühsam'ın etkisi çok önemliydi ama Levien'in burada da etkili olduğunu unutmamalıyız. Hükümet tarafından kapatıldığı hapisshaneden Şubat'ta anarşistler sayesinde tahliye olmuştu. Şimdi de onlarla omuz omuza çalışıyordu.

O sırada Sovyetler, hala kimse tarafından ne olduğu tam olarak açıklanamayan muğlak bir fikir olan 'proletarya diktatörlüğü'nü ilan ettiler. Kısa bir süre sonra Rusya'da yaşayanlar bu muğlaklığı giderecekti.

Landtag lağvedildi. Bürokrasi ortadan kaldırıldı ya da en azından bu konuda bir ilk adım atıldı. Egelhofer'e bağlı bir kızıl ordu kuruldu ve basın toplumsal denetim altına alındı. "Bayyera Konseyler Cumhuriyeti'nin Rus ve Macar halklarının örneğini izlediği" ilan edildi.

Devrimcilere yönelik en ağır suçlamalardan biri, halk arasında yaygın olan köklü Yahudi düşmanlığından besleniyordu. Zira, Landauer Yahudi'ydi, Mühsam Yahudi'ydi, Toller Yahudi'ydi ve maliye ile ilgilenen ve serbest okul kuramcılarında biri olan S'ilverio Gesell de Yahudi'ydi. Sağ, onlarla uğraşmaktan vazgeçmiyordu. Hoffmann, bu karalama kampanyasını, kaçtığı Bamberg'in güvenli ortamından yönetiyordu. 3 Nisan'da sosyal demokratlar, sağcı askerlere dayanarak bir darbe yaptılar. Mühsam tutuklandı.

Darbeyi tam zamanında durduran, Egelhofer'in (komutanlarından birinin Toller olduğu) Kızıl Ordusuydu. Yirmi kişi hayatını kaybetmişti. KPD konseyleri desteklemeye başladı. Bu, sadece bir manevraydı ama liberterlerin bunu kabul etmekten başka seçeneği yoktu.

Merkez Konseyin yürütme kurulu şu isimlerden oluşuyordu: Levien, Levine, Toiler, ve (Rus kökenli bir başka kişi) Axelrod. Her yerde genel greve gidildi, yiyecek depoları ve konutlara el konulduğu gibi, silahlar da denetim altına alındı. Hatta rehine bile alındı. Yiyecek ve kömür kıtlığı vardı. Köylüler müsadere- lere direnmeye başlamıştı. Gazetelerin yokluğu fısıltı gazetesi- nin çalışmasına, özellikle Yahudi düşmanlığını besleyen söylen- tilerin yayılmasına yol açmıştı.

Noske'nin birliklerine karşı yürütölen savaşa, bir de iç sür- tüşmeler eklenmişti.

Sonunda KPD çekildi, Egelhofer ise daha sert bir çizgiye ka- yacaktı: Aşırı sağcılar arasından aldığı on rehineyi vurdu. Bun- lardan altısı sahte ordu senetleriyle kamulaştırma yaparak kendi ceplerini doldurmuşlardı.

Landauer ve Mühsam, bir hafta iktidarda kaldıktan sonra, 10 Nisan'da çekilmeye zorlanırken, onlardan sonra komünistler sa- dece beş gün dayanabildiler.

Sosyal demokratların ihanetine uğrayan, kendilerinden daha zayıf olan komünistlerin manevralarıyla dışlanan liberterler, sa- vaşa devam etti. 21 Nisan'da, Noske Augsburg'de kontrolü ye- niden sağladı. Spartakistlerin defterini dürdükten sonra, Bayye- ralıların da defterini dürmek için can atıyordu.

Mayıs başındaki Münih saldırısı üç gün sürecekti. Noske, 4 Mayıs'ta Konseyler Cumhuriyeti'ni ezmişti. Bu, Alman devri- minin son kalesiydi. Batı, devrimin ölümünü memnuniyetle kar- şıladı.

Misillemeler Berlin'deki kadar sertti. Altı yüz kişi öldü. Lan-

dauer 2 Mayıs'ta öldürüldü, kafası tüfek dipçikleriyle ezilmişti. Onu öldüren askerlerin komutanı Prusyalı Binbaşı Baron Von Gagern'di. Noske binbaşığı tebrik ederken, "Münih operasyonunu sağduyulu ve son derece etkili bir tarzda sonuçlandırdığı için" övecekti.

Egelhofer ve Levine tutuklandı ve yargısız infaza kurban gittiler. Levien kaçmayı başardı -kaçabilen tek Bavyalı lider oldu. Rusya'ya geri döndü ve diğer birçokları gibi 1937'de Stalin tarafından tasfiye edildi. Bir şekilde ölümden kurtulan Toller ve Mühsam ise hapsedildiler. Toller hapiste beş yıl kalacak ve serbest bırakılması için dünya çapında sürdürülen bir kampanyadan sonra ABD'ye sürgüne gidecekti. 1939'da intihar etti.

Mühsam da Noske'nin üzerlerine saldırdığı kana susan askerlerin intikamından, tutuklanmak suretiyle kurtulmuştu. 15 yıl hapis cezası almasına rağmen 1924'de Adolf Hitler ve grubu ile birlikte affedilecekti. Mühsam'ın affa dahil edilmesi bir kılıftı; amaç solun ve sağın yararlandığı güya 'liberal' bir af la en başta Adolf Hitler'in affedilmesi idi. Bir süre Leninizmin etkisi altında kalan -hepimizin zaafı vardır ve birçok anarşist benzer bir kara sevdanın acısını çekmiştir- Mühsam, Mahno'nun tasfiyesinden ve Kronstadt'tan sonra Leninizmi reddedecekti. Ama Naziler iktidara geldiklerinde onu unutmayacaklardı. Landauer'ın anısına bir eser de yazmıştı. 1933'te tekrar tutuklandı. 1934'de Naziler tarafından asıldıktan sonra, "intihar ettiği" açıklandı.

Kayıtsızlık ya da daha kötüsü, saflıktan, dul eşi Mühsam'ın bütün kağıtlarını ve arşivlerini Stalin'e bağışlamayı kabul etti. O da elbette, Almanya'da zaferin eşliğinden dönen bir özyönetimci devrimle ilgili bu tehlikeli kanıtları ortadan kaldırdı.

Macaristan, 1918-1919

MACARİSTAN

KONSEYLER CUMHURİYETİ

Sovyetler, ama Bolşevikler değil. Özgürlük ama diktatörlük değil.
Sosyalizm ama devlet kapitalizmi değil! Her şey konseyler için.
konseylerin üzerinde hiçbir iktidar yok! İşte Devrim'in de
parolasına dönüşecek olan, bizim parolamız.

Rudolf Rocker, *The Bankruptcy of Russian State Communism* (1921)
(Rus Devlet Komünizmi'nin İflası)

Devlet tüm yurttaşlarının bireysel özgürlüklerinin yadsınmasının toplamıdır.
Bakunin

1917 ve 1921 arasında, bütün dünya tam anlamıyla altüst olmanın eşiğine gelmişti. Rusya'daki ve daha sonra Almanya'daki çifte ayaklanmalardan sonra, karışma sırası Macaristan'a gelmişti. Yakından gözlemlediğimizde, dünyanın her yanında ülkelerin karışıklıklarla çalkalandığı görülüyor; sanki yarım kalmış devrimlerin sesleri farklı uçurumlarda yankılanıyor gibi. Dünya çapındaki bu devrim çabaları hakkında söylenebilecek çok şey var. Ayrıca aynı dönemde, kültür ve felsefe alanında da, Dada, Sex-pol, dışavurumculuk ya da konseycilik gibi çok farklı akımlara ilham kaynağı olan muazzam bir değişim çabası görülür. Gerçi bunlar hiçbir zaman tek bir olay örgüsü oluşturmeyen dağınık parçalardı. '68 Mayıs'ı ile ilgili bölümde dünya çapındaki bu uyanışın sonraki evresini incelerken, bu konuya geri döneceğiz.

Macaristan 1919'da Avusturya'nın egemenliği altındaydı. Rus devrimi hızla yaygınlaşacak olan küçük bir umut yaratmıştı. 1919'un Macaristan'ında, aristokrasinin toprağında, bu tür yarım kalan isyanların ardından gelen misillemeler çok şiddetliydi. Anarşistler, devrimci sendikalistler ve aşırı sol sosyalistlerin (o günlerde genel olarak SR'lar, Sosyal Devrimciler olarak adlandırılırlardı) bir arada bulunduğu, gerçek bir felsefi ve politik erime potası olan Celile Çevresi'nin önemli etkisini belirtmeliyiz.

Budapeşte ayaklanması tam olarak 1918 Ekimi'nde patlak verdi. Büyük kışlalara ve telefon santrallerine el konuldu. Aristokrat başbakan Kont Tisza öldürüldü.

Mihaly Karolyi adında, merkez solda yer alan, milliyetçi muhalefetin lideri bir kontun başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu.

16 Ekim'den itibaren de ilk konseyler ortaya çıkmaya başladı. Macar devriminin simgesi, Fransa'da ölümü çağırttığı halde, bu ülkede başka bir anlama gelen krizantem çiçeğiydi. Bu simge Portekiz devriminin karanfilini çağırtıran bir anlam taşıyordu.

Bu sırada Alman devrimi zirveye ulaşmıştı. Bunun Macaristan'daki olaylar üzerinde muazzam bir etkisi olacaktı. Kasımda toprağa el konuldu, fabrikalar işgal edildi, mahkumlar serbest bırakıldı ve komün konseyleri kuruldu. Hükümetin amaçladığından çok daha ateşli bir tarım reformu için çalışmalara başlandı. Polisi, öğrencileri, işçileri, mühendisleri, din adamlarını (!), öğretmenleri ve ev kadınlarını yöneten konseyler kurulmuştu. Budapeşte genel kent konseyi bu tür konseylerin kontrolü altındaydı. Asker sovyetinin lideri ise daha sonra söz edeceğimiz Jozsef Pogany'ydi.

Aynı sırada cumhuriyet ilan edildi. Ama tüm iktidar sovyetlerin elindeydi. 16 Kasım'da durum buydu. 17 Kasım'da, iki önemli şahsiyet Budapeşte'ye ulaştı. İlki, Rusya'dan dönen Bol-

şevik Bela Kun'du. İkincisi, Tibor Szannuely adlı bir anarşistti. Bunlar Macar devrimcilerinin liderleriydi. O ana kadar, ayaklananlar lidersiz de oldukça iyi idare etmiş gibi görünüyordular.

Bu arada, her yer alt üst oluyordu. Avusturya'da, Viyana'da da cumhuriyet ilan edilmişti. Macaristan Kralı ve Avusturya İmparatoru arasında hangisinin tahtı daha önce bırakacağı konusunda bir yarış vardı sanki. Romanya ile ittifak halindeki Fransız birlikleri saldırıya geçmişti. Amaç neydi? Romanya, öteden beri Macaristan'ı ilhak etmek niyetindeydi ve bu niyeti iki ülke arasında sürüp giden sürtüşmenin de asıl kaynağıydı.

Bela Kun kafasında çok kesin bir amaçla gelmişti: Bir tek komünistin bile bulunmadığı Macaristan'da bir komünist partisi kurmak. 11 kişiyi bir araya getirdi ve yayın organı Voros Ujsag olan bir parti kurdu. Partisinin bir işe yaradığını görmesi için 1919 Martına kadar beklemesi gerekecekti.

Szeged'de, bir işçi konseyi iktidarı ele geçirmiş ve yiyecek dağıtımını denetlemeye başlamıştı. Andorka Kovacs'ın kışkırtmasıyla, bu konsey devrimin en radikal oluşumu haline gelecekti.

O sırada Stalin henüz tam anlamıyla 'yetişmiş' olmasa bile, Kun ortodoks bir Stalinistti. Kafasında sadece bir tek fikir vardı: Macar devrimini Rus devriminin mümkün olan en iyi taklidine dönüştürmek.

Gene Rusya'dan dönmüş olan Szamuely, Sovyet devrimine aktif olarak katılmıştı. Kropotkin hayranıydı ve onunla şahsen tanışmıştı. Szamuely ve Kun birbirini tanıyordu ve birlikte çalışacaklardı. O günlerde, anarşist üyeleri olan bir komünist partisi bulmak hala mümkündü! Ve anarşistler dahil sadece 12 kişiyle bir komünist partisi kuracaksa, Kun'un başka bir seçeneği de yoktu. Her neyse, Kun güven verici açıklamalar yapmaktan geri durmuyordu: "Proletarya diktatörlüğü, halkın üretim araçlarına koşulsuz el koyması anlamına gelir (...)" Kurnazlığından ya da saflığından olacak, sovyetleri her konuda teşvik etti. Onun iz-

nini beklemeyen sovyetler, denetimsiz bir yangın gibi yayılıyor-
du. Jozsef Pogany, hemen Karolyi hükümetine savaş komiseri
olarak atandı. Bu garip savaş komiseri, hiçbir kararsızlık göster-
meden “Asker konseyinin bir tek programı olabilir; ordunun ta-
mamen dağıtılması” diye açıklama yapmaktan geri durmadı. Or-
dunun yerine, halk doğrudan silahlandırılmalıydı.

Karolyi'nin tarım reformu bir fiyaskoydu. Karolyi, Rus mo-
deline ilgi duyan ılımlı bir kişi olsa da hala tam bir Jakoben'di.
Köylüleri kendi başlarına örgütlenmeye yönlendirmek yerine,
çok geçmeden başarısızlığa uğrayan teknokratik reformları da-
yatmıştı. Sözgelimi, büyük bir şeker üreticisi olan Macaristan'
da şekeri karneye bağlamıştı. Karolyi çok ihtiyaç duyulan ka-
dastro çalışmalarını başlatmış, ama bu işten sorumlu avukatlar
kendi ceplerini doldurmak için mümkün olduğu kadar çok ihti-
laflı dosya çıkartıp kadastro çalışmalarını işe yaramaz hale ge-
tirmişlerdi.

Öte yandan, köylü sovyetleri toprağı aptalca parsellemek ye-
rine, büyük mülk sahiplerinin toprağına el koyup, alım satım ve
üretimle ilgili kooperatifler kurmuşlardı.

Karolyi, büyük servetleri vergilendirme kararı yüzünden bü-
yük burjuvazinin düşmanlığını kazanmıştı. Macar Komünist
Partisi de kira grevi başlatmıştı. Konseyler fabrika, silah fabri-
kaları, rafineriler ve inşaat sanayiini işler halde tutmuştu. Özyö-
netimle işletilen oteller ve gazeteler normal faaliyetlerini sürdür-
müşlerdi.

Politik gelişmeler ise hızlanıyordu. Kuruluşunu eski Komün-
cü Frankel'e borçlu olan Macar Sosyal Demokrat Partisi
(MSDP) sol kanadını ihraç etti. Üçüncü Enternasyonal kuruldu.
Kun, 1919 Martında tutuklandı ve dövüldü. Bütün bu olaylar, 20
Mart'ta toplumsallaştırma talebiyle yapılan dev gösterilerden
sonra Karolyi hükümetinin düşüşü ile doruk noktasına ulaştı.

Daha sonra MSDP ve Macaristan Komünist Partisi (MKP)

birleşti. Birleşmelerinin nedeni korkuydu. İki de birbirinden çekiniyor ve birleşmeyi, tehdidi kontrol etmenin bir aracı olarak görüyordu.

Bu arada Kun da cezaevinden tahliye edildi. Herkes şimdi Lenin'in Rusyası'nın onlara yardıma geleceğini ve tehlikeli bir biçimde ilerleyen Romenleri püskürtmek için Kızıl Ordu'yu göndereceğini düşünüyordu. 21 Mart 1919'da, Macaristan Konseyler Cumhuriyeti doğdu. Ömrü tam 133 gün olacaktı.

Bolşevikler ve anarşistler tekrar bozuştular. İki büyük sol partinin birleşmesinden doğan parti, Macaristan Birleşik Sosyalist Partisi (MBSP) adını almıştı. Üç ay içinde, adı Macaristan Sosyalist ve Komünist İşçi Partisi oldu. Özyönetim yaygınlaşıyordu ama otoriterler buna hazırlıklıydı.

Kun ve şimdiden hiyerarşiye yatkın ve bürokratikleşmiş bir yapı kurmuş olan komünistler ve sosyalistler (sendikalar dahil), sovyetlerle flört halindelerdi. Bu sırada, Macaristan'da iktidar Halk Komiserleri Konseyi'nin elindeydi. Başkanı sosyal demokrat, Sandor Garbai'ydi. Kun dışışlerinden, Pogany savaştan sorumluydu. Szamuely, Pogany'nin askeri danışmanıydı. Genel eğitimden sorumlu olan kişi ise 34 yaşındaki Gyorgy Lukacs'dı. O sıralarda henüz parlak bir filozof değildi ama yıldızı parlamaya başlamıştı. O tarihlerde bile ülkede hayli popülerdi ve bu deneyimin, sonradan yapıtlarının dokusuna işleyeceği görülecekti.

Anarşist hareket bir krize sürüklenmişti ve sonunda ikiye bölündü. İlk önemli kararlarını alan Halk Komiserleri Konseyi, sovyetlerin son altı ayda yapmış olduğu her şeyi desteklediğini açıklıyordu. Solun başka bir seçeneği yoktu, halkın iradesine meydan okuyacak durumda değildi. Sovyetler tanınmış ve resmiyet kazanmıştı, toprakta toplumsal mülkiyet egemendi ve yargıçlar artık seçimle iş başına gelip, görevden alınabiliyordu...

Bu arada Macar devrimiyle daha yakından ilgilenmeye başlayan Lenin, Kun'dan sosyal demokratlara karşı güvence ve

sovyetlerin ilk kongresinin tarihini öğrenmek istemişti. Kongrelerde bazı numaralar çevrilebilir ve avantaj sağlanabilirdi. Ayrıca, proletarya diktatörlüğü ile ilgili tüm bu konuşmaların da ne anlama geldiğini öğrenmeye çalışmıştı.

Başka kötü işaretler de vardı. Yeni hükümetin etrafında toplananların çoğu şüpheli tiplerdi. Sözgelimi Kont Karolyi ve Arşidük Franz Joseph hükümeti desteklediklerini açıklamışlardı. Ayrıca bir Ulusal Konseyler Meclisi kurulmuştu. Sovyetler ise güvenlik kuvvetleri, memurlar, bankalar, yiyecek stokları, üretim, kalelerin ve sanat yapıtlarının korunmasıyla ilgili görevlerine devam ediyordu.

Nisan ayına gelindiğinde tüm acil önlemler alınmıştı: Tüketim mallarının envanteri çıkarılmış, fiyat kontrolleri yürürlüğe girmiş, binalar kamulaştırılmış, bazı memurlar ve polisler görevden uzaklaştırılmış yerlerini gönüllü milisler almıştı. Özyönetimi destekleyenler, Kun'u özyönetim çiftliklerini kabul etmeye zorlamıştı. Panikleyen sosyal demokratlar bütün bu adımlara karşı çıkmaya ve engel çıkarmaya başlamışlardı. Kun da onlara ayak uydurmakta gecikmedi; bunun temel nedeni, kontrolü dışında gelişen olayların yarattığı korkuydu.

Berlin ve Bavyera devrimleriyle ilişki kurma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Hem bu devrimler hızla yenilmişler hem de Macar devrimcileri biraz ilgisiz kalmışlardı.

Tarım sektöründe bazı sonuçlar alınmıştı. Ama sosyal demokratlar, komünistler ve liberterler sürekli olarak birbirini tuzağa düşürmeye çalışıyordu. Kun, her şeyin devletin kontrolüne girmesinden başka bir şey düşünemiyordu. Arada demiryolları konusunda olduğu gibi bazı orta yolcu stratejiler bulduğu da oluyordu: Demiryolları devlet mülkiyetindeydi ama onların normal olarak işleyişini sağlama görevi sovyetlere bırakılmıştı.

Kooperatif mağazaları sendikalı işçilere ayrılmıştı. Dolayısıyla burjuvazi, fazla göze batmadan konumlanabileceği memur

kadrolarına akın etmişti. Servetler dondurulmuş, bankalar toplumsallaştırılmış ve mağaza müdürleri sovyetler tarafından seçilir olmuştu. Karaborsa doğmuştu. Bu tür sorunlar karşısında fazla hazırlıklı olmayan devrimciler sendeliyordu. Katı bir karne sistemi yürürlüğe konulmuştu.

Barınma, komün mülkiyetine bağlanmış ve konutlar oturanlara bırakılmıştı. Bu uygulama başarılı da olmuş ve bölge konseyleri 300 bin kişiyi konutlara yerleştirmişti. Komün süresince kiralar kaldırılmıştı.

Cinslerarası eşitlik kabul edilmiş ve özgür sendikalar yasallaştırılmıştı. (Dünyada bir ilk!) Halk Komiserleri Konseyi'nde bir tek kadın bile olmadığı halde, eğitim, tecavüz, gebelik, evlilik ve fahişelik gibi temel sorunları içeren bir kadın özgürlük bildirgesi ilan edilmişti. Kiliseler, oyun sahaları ve tatil kampları kurulmuştu. Okullarda din derslerinin yerini temel cinsel eğitim almıştı. Eğitimi yoluna koymak için düzenlenen eğitim seferberliğine çok sayıda kişi gönüllü olarak katılmıştı.

Komünün yaşamı süresince bedava sanat gösterileri düzenlendi. Salonların çoğu, sahne dekorları bir simgeye dönüşmüş olan Max Reinhart tarafından dekore edilmişti. Sanat ve kültür, Macaristan'da daha önce hiç görülmeyen bir gelişme göstermiş ve hükümet en modern ressamalara çok sayıda poster siparişi vermişti. Dört ay içinde 31 film çevrilecekti! Kamulaştırılan sanat eserleri, Macarların daha önce hiç görmediği yerli ve yabancı sanat harikaları sergilenmişti.

Macar kültürünün büyük adları sanatçı ve yazar birliklerinde toplanmıştı: Müzik alanında Bartok, edebiyat alanında Lukacs dışında, Tibor Dery, Bela Balasz ve Lajos Kassak vardı. Kun kişisel olarak, modern sanattan pek hoşlanmazdı ve kültürel konularda Lenin'i taklit etmeye çalışıyordu.

Sağlık hizmeti parasız hale getirilmiş, temel sosyal sigorta başlatılmış, tüm azınlık dilleri canlandırılmıştı. Ve bütün bunlar sadece 133 güne sığdırılmıştı!

İşte durumu resmeden üç alıntı. İki Lukacs'dan: "Politika sadece araçtır, amaç kültürdür." İkincisi Lajos Kassak'dan: "Bizim için sanat, çılgın bir oyun değildir. Bizim için güzel, iyiye eşittir. Bizim için, hayatın amacı sınıf savaşımı değildir, sınıf savaşımı, tek yaşam tarzı devrimci eylem olan bütünlüklü insana ulaşmanın araçlarından sadece birisidir." Üçüncüsü Bela Balasz'dan: "Komiserlik, sanatın yaşamak için tam bir özgürlüğe ihtiyaç duyduğunun bütünüyle farkındadır. Edebiyatın resmi edebiyata dönüşmesini engellemek için elinden geleni yapar ve kendi açısından, edebi özgürlüğü tecavüze uğramayacağı, hatta etkiden uzak kalacağı bir alana yerleştirir." Bundan daha açık söylenemezdi. Bir halk devriminin sözcüleri olan Macar entelektüelleri, başlarına gelecekleri biliyorlardı. Rakipleri de öyle.

Çünkü politik sürtüşmeler de bir yandan devam ediyordu. Kun'un pervasız ayak oyunları karşısında liberterler bölünmüştü. Pogawny ve Savaş Komiseri Szamuely 2 Nisan 1919'da istifa etti. Bunu bir başka istifa izledi. 'Lenin Gençliği' adlı bir militan örgütlenme kurmuş olan anarşist Cserny de istifa etti. Henüz Lenin'in Rus anarşistlerine nasıl davrandığı tam bilinmiyordu ama bu bilgisizlik uzun sürmeyecekti. İstifalar, Bela Kun'un çok kurnaz ve ikiyüzlü küçük bir şef olduğunu anlamış olan devrimcilerin baskıları sonucuuydu. Savaş bakanlığını devralacak olan kişi (Boehm diye biriyle birlikte hareket eden) Kun'un ta kendisiydi!

Bu arada savaşın da iyi gitmediği belirtilmelidir. Hükümetin bu alandaki yeteneksizliği ortaya çıkınca, işçi taburları (özyönetim birimleri) inisiyatifi üstlendiler. Romenler büyük bir saldırıya girişti. Kun çok zaman kaybetti. İtilaf kuvvetleri Romenleri destekliyordu. "Anavatan tehlikede!" sloganı yayıldı.

Sonunda Macar Kızıl Ordusu saldırıya geçti. Slovakya içinde ilerledi, çünkü Çekoslovakya da Romen topraklarının bir parçası üzerinde hak iddia ediyordu. İtilaf kuvvetlerinin en başta il-

gilendiği şey, yayılabileceği görülen ve onlara göre Lenin'e büyük bir üstünlük sağlayabilecek olan devrimi ezmekti.

Haziran başında, Karolyi pes etti ve Viyana'ya kaçtı. Bundan böyle oradan sağ muhalefeti yönetecekti. Szeged'de, karşı devrimci bir gölge kabine kuruldu. Bu, Mareşal Franchet d'Esperey tarafından finanse edilen büyük bir sahtekarlıktı ve daha sonra karşımıza Nazilerin bir numaralı ajanı olarak çıkacak olan Horthy adlı biri tarafından yönetiliyordu. Ayrıca Viyana'da, İngiltere tarafından yönlendirilen bir Anti-Bolşevik Komite vardı. O sırada Fransa'da iktidarda bulunan ve grevci işçileri vurduran eski sosyalist Clemenceau, Macarlara bir ültimatom verdi: "Slovakya'dan çekilin!" Tam o gün, Kun yenilmiş olan Çekoslovakya'ya görüşme önerdi. Her şey karmakarışıkta.

Ne var ki, Romen saldırısı Macarları geri çekilmek zorunda bıraktı. Bu bir bozgundu. Bir kez daha sovyetler durumu kurtardı. Köylüler kendiliğinden bir gerilla hareketine başladı. Szamuely, Kun'u savaşın idaresini asker konseylerine bırakmaya ikna etti. Sosyal demokratlar buna şiddetle karşı çıktı. Başından beri yöneten konumda olanlar ve ülkeyi felaketin eşiğine getiren onlar olduğu halde, vazgeçecek gibi görünmüyorlardı.

Lenin, kendi açısından olayların dışında kalmayı tercih etti. Askerleri, müdahale etmeden önce bir şey bekler gibiydiler. Ne beklediklerini kimse bilmiyor. Ayrıca Lenin'in ateşli yandaşlarından, gelecekte ünlü bir Stalinist olarak karşımıza çıkarak, Macaristan tarımını felakete itecek olan iktisatçı Jenö Varga da özyönetimi anımsatan her şeye fanatik bir biçimde karşıydı.

Szamuely'nin zorlamasıyla ancak Mayıs'ta bir karar alınamadı. Büyük bir seferberliğe girildi ve bir dizi parlak zafer getiren bir karşı saldırı başlatıldı. Muzaffer kuvvetlerin geçtiği her yerde arkasından konseyler doğuyordu.

Bu arada, 14 Haziran 1919'da Budapeşte'de bir Konseyler Kongresi toplandı. Enternasyonal'e katılma sorunu tartışmaya

açıldı. Kun ‘Komünist Parti’ kavramına sımsıkı sarılmıştı; aslında korktuğu şey iktidarı anarşistlerle paylaşmaktı. Bu arada birçok anarşistin kendisini sözcüğün özgün anlamıyla ‘komünist’ olarak tanımladığını anımsamalıyız. Bunun nedeni, Marx ve izleyicilerinden uzun süre önce, onların bir komünist teori geliştirmiş olmasıydı. Bu, günümüzde garip kaçabilir, çünkü komünizm teriminin patenti üzerinde genellikle Leninistler ve Marksistler ısrarlıdır.

Varga ekonomik durumla ilgili bir değerlendirme yaptı: 800 banka ve bir milyon hektar toprak toplumsal mülkiyete alınmıştı. Bunların tümünün işletilmesi için bürokrasinin yaygınlaşması gerektiğini öne sürdü. Peşinde koştuğu, öncelikle bürokrasinin çıkarıydı.

16 Haziran’da, saldırı o kadar başarılı oldu ki, Slovakya’da bir Konseyler Cumhuriyeti ilan edildi. Ama Kun’un komünistleri hemen ertesi gün ihanet etti. Bu atılım, sovyetlerin olası bir zaferinden korkan ve bunun yerine daha zahmetsiz bir şekilde, Clemenceau ile görüşme yolunu seçen Bela Kun tarafından engellenecekti. Macar Kızıl Ordusu’na bağlı askerler daha yeni işgal etmiş oldukları Slovakya’dan çekildi.

Anarşistler öfkeliydi. Kendi kaderlerine terk edilen Slovak sosyal demokratlar Çekler tarafından katledildiler.

Çekler bir anda inisiyatifi ele almış, Kiseszallas’ta Macarlara saldırıp zafer kazanmışlardı. Bu bir bozgundu ve Kun 31 Temmuz’da Viyana’ya kaçmak zorunda kaldı. Onun yerini bir sosyal demokrat hükümet aldı. Szamuely direnişi örgütlemeye çalıştı ve bu amaçla Avusturya’ya girmeyi denedi. Ama sınır muhafızları tarafından tanınıp öldürüldü; hemen ‘intihar ettiği’ söylentileri çıkarıldı. Bazı köylüler cesedini parçaladılar. Diğer anarşist lider, Corvin, ise asıldı.

6 Ağustos’ta gerici Friedrich iktidarı ele geçirirken, kağıt üzerindeki sosyal demokrat hükümet dağıldı. Özel mülkiyet ye-

niden uygulamaya sokuldu. Ertesi gün de Romen ordusu Buda-peşte'deydi.

Mihaly Horthy ordu komutanı oldu. Kırsal bölgelerde savaş 15 Ağustos'a kadar sürdü. Misillemeler korkunç oldu. Hayatta kalarak SSCB'ye kaçanların ise daha sonra Stalin hakkından gelecekti. Macaristan sovyetlerinin yaklaşık 30 bin üyesi Stalin'in toplama kamplarına atılmış, 9 bini bu kamplarda can vermişti.

Devrimcilerin buna tepkisinin çok zayıf olması insana şaşır-tıcı geliyor. Kun'un onlara bütün kapıları kapattığı ve moralleri-ni bozduğu söylenmelidir. Düş kırıklığı yaşayan birçoğu teslim oldu. Köylüler artık onları desteklemiyordu. Ve en kötüsü de Kun'un 5 000 Polonya Yahudisi'ni sınır dışı etmesiydi. Kızıl Ordu çok kolay ezildi. Kun'un ihaneti ona çok az yarar sağladı. İtilaf kuvvetleri verdiği bir tek sözü bile tutmadı.

Kun, Mahno'ya karşı savaşacağı ve bir Zinovievist olacağı Rusya'ya kaçtı. 1918'de, Budapeşte olaylarından önce, devrim-ci sosyalistler üzerinde ağır bir baskı uygulamasıyla ün kazan-mıştı. Kun 1937'de tutuklandığı sırada Komintern'in üst düzey bir üyesiydi. O günlerde su katılmamış bir Stalinist olan Gyorgy Bersany'ye göre: "Onun hangi koşullarda öldüğü bilinmiyor. Bildiğimiz şey, diğer birçokları gibi onun da kişilik kültürün ya-rattığı yasal suistimallerin bir kurbanı olduğu." (François Rëunis tarafından yayınlanan Budapest 1919 antolojisi.) Bersany'nin kastettiği, politik arkadaşlarının onu, fazla nüfuz kazanması üze-rine, bir cezaevinde ölüme gönderdikleridir.

Szeged'de, Franchet d'Esperey bizzat, Kovacs dahil, 600 devrimciyi ağır angaryaya koşmuştu. Romen işgali 1919 Kası-mı'nda sona erecekti. Monarşinin restorasyonuna izin verdikten sonra (Şubat 1920) Horthy bir darbe yaparak iktidarı ele geçirdi ve kendisini naip ilan etti (Mart 1920).

Ceplerini devrimcilerden çaldıkları ile dolduracaktı. Yağma-lar ve yargısız infazlar, devrim sonrası dönemlerin olağan uygu-lamalarıydı.

Macaristan, tam anlamıyla işgalciler tarafından parçalanmış; Yugoslavya, Romanya, Avusturya, Çekoslovakya, her biri bir parça koparmıştı. Toplam nüfusun üçte biri bundan sonra Macaristan sınırları dışında yaşayacaktı.

Arjantin, 1920-1921

RİO GALLEGOS İŞÇİ BİRLİĞİ

Aslında zafer olan yenilgiler ve yenilgiden çok daha
utandırıcı zaferler vardır.

**Karl Liebknecht'in 14 Ocak 1919'da, katledilişinin
arifesinde yazdığı son makalesinden.**

Yenilgilerimiz, rezalete karşı savaşa katılanlarımızın
yeterince kalabalık olmadığından başka bir anlama gelmez.

Bertolt Brecht, *Against the Objectors*

1920'de, Arjantin ve özellikle Patagonya karışıklık içindeydi. Arjantin'in o sırada devrimin dünya çapındaki en önemli odaklarından biri olduğunu söylemek abartı olmaz. Birçok göçmen ekonomik nedenlerle, politik nedenlerin yanı sıra iş bulma ümidiyle oraya yerleştiğinden, sürgünler burada, kendilerine kucak açmaya hazır uluslararası bir topluluk buldular.

Birkaç yıla damgasını vurmuş olan deneyimler, teoriler ve eşsiz kardeşlik ruhunun karışımı da bu şekilde doğmuştu.

Büyük çiftlik sahipleri dokunulmaz görünüyordu. Ancak aşırı sömürü altındaki çiftlik emekçileri bir grev başlattılar. Mücadele çok çetin, polis de aşırı sertti. Başlangıçta, 1921 Şubatında, hükümet sanki köylülerin ve işçilerin taleplerine boyun eğecekmiş gibi görünüyordu. Ücretleri arttırmayı ve grevde geçen günler için ücret ödemeyi kabul etmişti. Karşılığında grev sona erdirilmeliydi.

Bunun arkasından, birkaç aydır bir silahlı savaşı yürüten aşırı unsurlar dağıldılar. Yaklaşık 350'si silahlarını bırakıp çalmaya geri döndü. Ama geriye kalan 200 kişi inatla silahlı mücadeleye devam etti. Rio Gallegos adının tarih kitaplarına girmesini de işte bunlar sağladı.

Arjantin ve dünya basını onlara karşı kampanya yürütürken, işçi toplulukları büyümüş ve hemen hemen her yerde, Puerto Deseado, Santa Cruz, San Julian ve işçi birliğinin, hesaba katılması gereken gerçek bir güç olduğu Rio Gallegos'da yönetimi kendi ellerine almışlardı. İşçilerin saflarında bazı olağandışı şahısların bulunduğunu söylemeliyiz:

- El Toscano takma adıyla bilinen 1888 doğumlu Alfredo Fonte, o sırada 33 yaşındaydı. Bir İtalyan göçmeni olan Fonte, bazılarının muhalefetine rağmen tartışmasız liderdi.

- Genelde, Ushuaia hapisanesindeki numarasıyla, '68' diye bilinen Jose Aicardi, çok gezen biriydi. Hareketin başlangıcında askeri liderliği üstlenmişti.

- 1898 doğumlu ve o sırada henüz 23'ündeki Antonio Soto, Rio Gallegos İşçi Birliği'nin sekreteriydi. Rio Gallegos'ya gezece bir tiyatro topluluğuyla birlikte gelmişti. İspanyoldu ve 1920 Mayısından sonra etkili olan birkaç kişi arasındaydı. Yasalar çerçevesindeki eylemleri destekleyen ama doğrudan eyleme karşı çıkan El Toscano ile çatışma halindeydi.

Havuç politikasını sopa politikası izledi. Hükümet işçilere baskın yaptı. Birçoğu, özellikle de sendikacılar tutuklandı. Grevler yayıldı; misilleme olarak kırsal bölgelerde saldırılar düzenlendi, hatta zaman zaman rehin almalar oldu.

Her çeşit aşırı unsur, bu mini gerilla savaşına destek verdi. Uluslararası koşullar önemli bir etkendi. Amerikan ve İngiliz şirketlerinin yatırımları hızla artıyor ve hükümetleri kendi yurttaşlarının güvenliğinden endişe duyuyordu. (Hep aynı nakarat!) Basın ve bu hükümetler 'haydutlar'ı yerin dibine batırmak ve

gözden düşürmek için ellerinden geleni yapıyordu. Son perde ABD’de Sacco ve Vanzetti’nin ölüm cezasına çarptırılmasıydı. İki masum anarşist dünya kamuoyunun desteğine rağmen altı yıl sonra idam edilecekti. Onlara verilen bu ceza, liberterler ve enternasyonalist devrimciler arasında büyük öke yaratacaktı. Aşırlılar tartışmayı kazandı ve toptan silahlı mücadele başlatıldı.

El Toscano 200 kişiyle birlikte inisiyatifi ele aldı ve bütün bir bölgenin kontrolünü sağlayarak, özyönetimi egemen kıldı. Başka yerlerde, hem gerillalara hem de grevcilere gerekli olan silah, at ve gıda malzemelerini denetimlerine aldılar. Gerilla kollarının başında kızıl ve kara bayrak dalgalanıyordu.

Tam bir doğrudan demokrasi uygulanıyordu. Rio Gallegos birliğinin üyesi olan El Toscano, aşırı güç kazanmasından korkan arkadaşları tarafından sık sık bir kenara itiliyor ama sonra tekrar geri çağrılıyordu.

Diğer taraftan olayların büyük hız kazandığını söylemeliyiz. Hükümet zalim Albay Varela komutasındaki askeri birlikleri bölgeye soktu. Mücadelenin sertleştiği yeni bir evreye girildi.

Rio Gallegos El Coronel diye tanınan eski İspanyol denizcisi Ramon Outerelo’yu, yeni askeri komutanı olarak atadı. Biri Antonio Soto, öbürü namı diğer Facon Grande (Büyük Bıçak) Jose Font tarafından yönetilen iki askeri kol bulunuyordu. Savaş onların komutanlığında yürütülecekti.

Büyük çiftlik sahipleri şahinleşti. Zafer kazanacaklarından emin olan büyük mülk sahipleri kana susamış gibiydi. Çatışmalar sırasında 27 atını kaptıran bir toprak sahibi misilleme olarak 27 çiftlik emekçisini öldürmüştü.

Devrimcilerin silahları ve en başta iletişim kaynakları sınırlı olduğundan, kendilerini yavaş yavaş kuşatılmış bir durumda buldular. El Toscano ve grubu tutsak alındı, El Toscano öldürüldü. Outerelo da bir pusuda can verdi.

Bununla birlikte, Facon Grande, savaşta Varela’yı yenilgiye

uğrattı ve yüzünü kara çıkarmadı. Hükümet tehlikenin farkına varmıştı. Varela da öyle. Facon Grande'ye kendisi ve grubundakiler için af vaat edildi. Çok zayıf durumda olduklarından, savaşı sürdüremeyeceklerinin farkında olan Facon Grande teslim olmaya karar verdi.

Bunun üzerine Varela bütün gerilla grubunu kurşuna dizdi. Facon Grande yargılanmadan öldürüldü. Subaylar cesedi bir direğe bağlayıp ibret olsun diye yaktılar. Zaferlerini kutlamak için cesedin etrafında dans ettiler, cesede ateş ettiler, çığlıklar atarak tükürdüler. Kendilerini kaybetmişlerdi.

İşçi ücretlerinin yüzde 50 azaltılmasıyla perde kapandı. Bin beş yüz işçi öldürülmüştü. Bunu izleyen çeyrek yüzyılda, Arjantin'de ne bir grev ne de bir isyana rastlanacaktı!

Neyse, şurasını da eklemeyelim. Bir süre Albay Varela'yı izleyen, düşük ücretli bir proleter, şiddet karşıtı genç bir Alman olan Kurt Wilckens, sonunda albaya bir bomba attı. Ama tam o sırada yoldan geçen bir genç kıızı korumak isteyen Wilckens, kendi bedenini kıza siper etti. Hem kendisi hem de Varela yaralandı. Varela kılıcını çekti ama Wilckens, Colt tabancasındaki beş mermiyle onu öldürdü. Wilckens kendisini sürükleyen polisler, "Onun katliam günleri artık sona erdi. Kardeşlerimin öcünü aldım" diye bağırıyordu. Müebbet hapse mahkum oldu. Birkaç ay sonra, hücrelerinde Vatanseverler Birliği üyesi 24 yaşındaki faşist Jorge Ernesto Perez Millan Temperley tarafından dipçikle öldürüldü. Katil hafif bir cezaya çarptırıldı ve kolayca tahliye edilmesi için bir akıl hastanesine gönderildi.

Hastanede yatan, Rus asıllı, kötürüm, banka soyguncusu ve şiddet yanlısı bir anarşist olan Guerman Boris Wladimirovitch, 1925'te Temperley'i öldürdü. Daire tamamlanmıştı, Wladimirovitch 25 yıl hapse mahkum edildi ve Ushuaia cezaevinde öldü.

İspanya, 1936

İSPANYOL DEVRİMİ

VE DURRUTI KOLU

Yıkma coşkusu aynı zamanda bir yaratıcılık coşkusudur da.
Bakunin

Faşistler anarşistlere tercih edilir.
Ilya Ehrenburg, *Novy Mir* (1962)

Proletarya diktatörlüğünde iki, üç ya da dört parti var olabilir.
Ama tek bir koşulla; biri iktidarda, diğerleri hapiste olacaktır.
Bunu anlayamayan kişinin, proletarya diktatörlüğü ve
Bolşevik parti hakkında en ufak bir fikri yoktur.
Tomsky (Stalin'in tasfiye ettiği sendikacı) Pravda (1927)

İlimli sosyal demokratlardan anarşistlere kadar geniş bir yelpazeye dağılmış olan sol, 1933'te İspanya'da ilk kez çoğunluğu ele geçirmişti. Ne var ki, seçimlerde iktidar şansını kıl payı kaçırdı. 1911'de kurulan Ulusal İşçi Konfederasyonu (CNT) ve 1927'de kurulan, İspanya ve Portekiz liberterlerini kucaklayan kardeş örgütü, İber Anarşist Federasyonu (FAI), ilkesiz sosyalistlerle birlik kurmayı reddetmişti.

Boykot taktikleri çok etkili oldu. Anarşistler 1936 Mayısında bu kez, sol ile bir ittifak kurmaya karar verdiler. Sol büyük bir seçim zaferi kazandı. Katalonya'da, Lluís Jover Companys yeniden Generalitat (ülkenin yerel hükümeti) başkanlığına seçil-

di. Bunun İspanyol Devrimi'ne dönüşecek gelişmelerin başlangıcı olması şaşırtıcıydı; zira bu, yakın zamanlarda komşu Fransa'da da görüldüğü gibi, bir Halk Cephesi'nin yasal yollarla iktidara gelmesinden başka bir şey değildi.

CNT çok güçlü bir sendika konfederasyonuydu. Üçüncü Enternasyonal'e daha 1919'da üye olmuş, 1922'de işçilerin katledilmesinden (özellikle Kronstadt) sonra da büyük bir gürültüyle ayrılmıştı. Bürokrasisiz bir sendikaydı, hiçbir aygıtı ve ücretli personeli yoktu, sadece bir tek ücretli memur çalıştırıyordu! Bununla birlikte, 1936'da bir milyon üyeyi temsil ediyordu -ülkenin toplam nüfusu ise 24 milyondur! Sırf akılda tutulması için yazıyorum, bu sırada CNT'ye en yakın rakip örgüt olan POUM'un üye sayısı ancak 10 bindi. CNT'nin tüm tabanı, fabrika ya da bürolarda çalışıyordu. Günlük gazetesi Solidaridad ve Obrero'ydı. FAI de Tierra y Libertad adlı kendi gazetesini yayınlıyordu.

Bu sırada, İspanya Komünist Partisi (PCE) herhangi bir varlık gösteremiyordu. Stalin, liberter örgütlere karşı koymak için, sağcı işçilerden yararlanacak ve onlara hitap eden hazır bir parti ihraç edecekti. Geri kalan tüm işçiler ya CNT'ye ya da sosyal demokrat sendika, LJGT'ye bağlıydı. Stalin kendi amacını gerçekleştirmek için, Enternasyonal Tugaylar'dan yararlandı. Komünistler -bazen yabancılar- polis, ordu ve devlet dairelerine sızarak, mümkün olduğunca önemli mevkileri ellerine geçirdiler.

Largo Caballero'nun meşru sosyal demokrat hükümetine karşı da savaşmaktan geri durmadılar. İç savaşın başında, pekala kazanılabilecek bir mücadele olmasına rağmen, hükümetin Extremadura'da saldırıya geçme planlarına sekte vurdular.

İspanya'da özgürleşme süreci ilerliyordu ama Fas'ta da hala sömürgeci konumundaydı. Faslı devrimciler 1936 Temmuzunda CNT'nin desteğiyle bir ayaklanma planlamıştı. Hatta Companys'in desteğini bile almışlardı. Ne var ki, Companys, Fransız sosyalistlerinden gelecek yeşil ışığa ihtiyaç duyuyordu

-gerekli silahları sadece onlar sağlayabilirdi. Leon Blum her türlü yardımı reddetti. Dolayısıyla, ayaklanma hiçbir zaman gerçekleşmedi.

Bu, bir dönüm noktasıydı. Eğer bu ayaklanma olsaydı, iç savaş da engellenebilirdi. Faşist darbe İspanyol işgali altındaki Fas topraklarında tezgahlandı ve burada başladı. Darbeyi yöneten kişi, yıldızı hızla parlayan Francisco Franco'ydu. General, 1934'de Asturias'da bir ayaklanmayı bastırırken yaptığı zulümle ünlenmişti. Faşist isyan 7 Temmuz 1936'da başladı.

18 Temmuz'da İspanya'da da bir darbe başladı. 19 Temmuz'da Andalusia'yı ele geçirdiler. 21 Temmuz'da, ülkenin üçte biri faşistlerin eline geçmişti. CNT hemen bir genel grevle cevap verdi. Katalonya'da faşist saldırı püskürtüldü. Başkan Companys CNT'ye iktidarı üstlenme önerisinde bulundu. Böyle bir göreve hiç hazır olmayan liberterler teklifi reddetti. Ne var ki, fiili otorite onların elindeydi. Örneğin, cumhuriyetçi belediye başkanları ve liderlerin tabanları yağlayıp kaçtığı Aragon'da, komünler kendi başlarına direnerek, savaşın sonuna kadar kendi kendilerini yönettiler.

CNT'nin elinde bulunan bazı yerlerde, sendika yetkilileri aile ücreti uygulaması getirdi, yerel mali kaynakları iyileştirdi, kendi paralarını bastı ve karne sistemi getirdiler. (Para ortadan kaldırılmıştı.) Kaçmamış olan işadamlarının işletmelerini kooperatiflere ve belediye mağazalarına dönüştürdüler. Temmuz isyanını bastırıp, çiftlik aletlerine ve hayvanlarına el koydular. Herkes, özellikle de kadınlar işe yerleştirildi.

Bölgesel özelliklere göre, değişen ölçülerde kolektifleştirmeye başladılar. Kendileri dışında güvencikleri kimse yoktu. Sosyal demokratların iktidarda olduğu ülkelerden hiçbir yardım gelmiyordu. Onlar için, devrim tehlikesi, faşizm tehdidine ağır basıyordu. Blum liderliğindeki Fransız Halk Cephesi parmağını bile kımıldatmadı.

1936 sonbaharından itibaren, Stalin düzenli silah sevkıyatı için söz verdi. Karşılığında, meşru hükümet bütün kaynaklarını devrimci süreci frenlemek için kullanacaktı. SSCB’de, Leninist-olmayan bir devrim, faşizmden daha büyük bir tehlike olarak görülüyordu. Ne de olsa, Rus Komünistleri Hitler ile bir anlaşmanın eşiğindeydi ve Habeşistan istilasını için Mussolini’ye silah sağlıyorlardı.

Rus silahları ateş hattındaki savaşçıların eline çok ender hallerde ulaştı. Halbuki, cephede anarşistler ve POUM üyeleri savaşırken, cephe gerisindeki şehirlerde mevzilenen komünistler çok daha iyi silahlanmıştı ve çok geçmeden bunun yararını görecektlerdi. Tek silah kaynağı Stalin’di. Silahlar ya ondan gelecek ya da hiçbir yerden gelmeyecekti.

Stalinistler bir üyelik kampanyasıyla, özyönetime ve kolektifleştirmeye düşman olan zengin çiftçileri ve ılımlı burjuvaziye kolayca saflarına çektiler. Kendini kamufle etmiş olan sağ, PCE’nin elinde tuttuğu idari mevkiler aracılığıyla dikkatli bir biçimde hareket ederek, eski gücüne kavuştu. 1936 Kasımında CNT Genel Sekreteri Horacio Martinez Priero’nun ısrarıyla, liberterler Largo Caballero hükümetine katılmayı kabul etti. Juan Garcia Oliver Adalet, Juan Peiro Sanayi, Juan Lopez Sanchez Ticaret ve Federica Moniseny de Sağlık Bakanı oldu. Kabinede, güçsüz ve önemsiz bakanlıklara getirilmeleri, sadece saygın sorun işine geliyordu. Bu bakanlıklar, sert bir çizgi izleyen CNT’nin, yeni mayalanmakta olan bürokrasi tarafından eritilen yumuşak liderliğini temsil ediyorlardı. Kendilerine verilen her söze kanan liberter liderlerin sıradanlığı, devrimin yenilgisinde önemli bir etken olacaktı.

Aralık’ta Stalin yanıtını verdi; karar mekanizmalarında önemli mevkiler karşılığında, hükümete resmen destek vaat ediyordu. Sözgelimi, gizli polis teşkilatı olan Yüksek Güvenlik Konseyi’ni istiyordu. İki gün sonra, Pravda hiç utanmadan şöy-

le yazıyordu: “Katalonya’da, Troçkist ve anarko-sendikalistlerin temizliği şimdiden başladı. Temizlik SSCB’deki gibi, aynı gayretle sürdürülecek.”

Cumhuriyetin ilanından sonra, komünist Batalla gazetesi şu manşeti atmıştı: “FAI-izm = Faşizm.”

Caballero hükümeti yavaş yavaş Stalin’e kölece itaate doğru kayacak ve kendi yetkilerinin tümünü yerli ve yabancı Stalinistlere devredecekti. Sözgelimi, 24 Aralık 1936’da, silah taşımayı yasakladı. Komünistler kendi müttefiklerine ihanet ederken halk da kendisini savunma araçlarından yoksun bırakılıyordu. 27 Aralık’tan itibaren, Marksist Birlik İçin İşçi Partisi’ne (POUM) karşı bir karalama kampanyası başlatıldı. POUM Troçkist olmasına rağmen, devrimcilere yakındı. Özyönetimi çağrıştıran her şey tüylerini diken diken etse de, sürgündeki Troçki, POUM’un CNT ile ittifak kurmasını isteyecekti ama önerisi geri çevrildi. POUM’un önerdiği birleşik cephe, anarşistler tarafından “politika bulaşmış olmamak” amacıyla aptalca reddedilmişti.

Solda, özellikle dünyanın her yerinden Cumhuriyet’in yardımına koşmuş olan militanların oluşturduğu ve Stalin tarafından ustalıkla yönlendirilen Enternasyonal Tugaylar içinde karışıklık başlamıştı. Ne de olsa, Komintern (Üçüncü Enternasyonal) uzun süre önce bütün rakiplerinin saflarına sızmıştı. 1937 Mayısındaki büyük ihanetin yolunu açarak hizmet etmiş olanlar, savaştan sonra ödüllendirildiler: Sözgelimi, Enrico Berlinguer ya da Jacques Duclos. Bunlar, sırasıyla İtalyan ve Fransız komünist partilerinin başına geçeceklerdi.

Başlangıçtaki yumuşak politika katliama dönüştü. Garip cinayetler kimsenin dikkatini çekmedi. 1937 Ocağında, temel ürünlerin dağıtımından sorumlu bakan olan ılımlı sağcı Joan Comorera, Yiyecek Sağlama Komitelerini ve Ekmek Komitelerini lağvetti. Cephedeki savaşçıları etkisizleştirmek amacıyla bilerek yaratılmış bir yiyecek kıtlığıydı bu.

Nisandan sonra, bazı silahlar Katalonya'dan tamamen çekildi. Devrime karşı bu genel boykot, Stalinistlerin, sağ sosyal demokratların ve ılımlı sağcılarının (Francocu-olmayan sağ, seçmen tercihlerine saygılı kalan sağ için kullanılan bir terim) eseri idi.

Peki bu sırada CNT ne yapıyordu? CNT derken, onun eylemlerine yakınlık duyanları da kastediyordum. Sendikanın tüm üyelerinin anarşist olduğunu söyleyemeyiz. Ama hepsi özerkliği, özyönetimi ve doğrudan demokrasiyi savunuyordu.

Şubat ortasında Aragon'daki kolektifler Caspe'de bir federasyon oluşturdular: 273 köy, 40 bin aktif üyeyi temsil eden 25 federasyonda bir araya geldi. Ve üye sayısı giderek arttı.

Gönüllüler ilçeler arasında ilişkiyi kurdular, ormanlar ıslah edildi, hayvan sürüleri büyüdü, ekim yapıldı. Deneme çiftlikleri ve seralar kurulurken küçük toprak sahiplerinin isterlerse kolektiflerin dışında kalmasına izin verildi. Faşistlerin servetleri kamulaştırıldı; köylüler kendi çiftliklerden sorumlu oldular. Teknik eğitim düzenlendi, eğlence ve kültür etkinlikleri örgütlendi; işsizlik sihirli bir değnek değmiş gibi ortadan kalktı. Ücretler haftalığa dönüştürüldü, göçmenlere barınak sağlandı. Polis şefinin yerini bir savunma komitesi aldı.

Hasat zamanında, halk, özellikle genç kızlar, sokak sokak seferber edildi. Hasat edilen ürün en başta, cephede savaşanları beslemek için kullanıldı. Birçok yerde, evlilik ortadan kaldırıldı ama yeni çiftlere konut ve eşya yardımı yapıldı. Elektrik enerjisini kendileri üretilip, su yollarından yararlandılar. Bir milyon badem ağacını sulamak için Villajoyosa'da bir baraj inşa edildi. Koşullar ve zaman darlığı düşünülürse, bu ekonomik mucize, sağlam örgütlenme ve yaratıcı planlamanın eseri idi. Kolektifler özgül bir sorunu ele alıyor ve bir zaman dilimi içinde köyün belirli sorunları üzerinde çalışıyorlardı.

Hatta Levante'de köylüler 'portakal balı' denilen yepyeni bir tatlı icat etmişlerdi! Başka yerlerde, kümes hayvanları için yeni

besleme teknikleri geliştirilmişti. Cehaletle savaşım amacıyla, Moncada Ziraat Üniversitesi bünyesinde, 300 öğrencisi olan bir sekreterlik okulu açmışlardı. Zengin köyler yoksul komşularına yardım ediyordu. Toplumsallaştırılmış bir lokantada yemek fiyatları, diğer lokantaların dörtte biriydi.

Üretim her yerde büyük bir artış gösterdi. Bu artışın ardından, liberterler toprağı temizleyerek, fabrikalar, çiftlikler ve aşevleri kurarak yeni bir aşamaya geçtiler.

Sendikaların içinde de, kolektifleştirmeler gündemdeydi. Kolektifleştirilen fabrika ve ulaşım hizmetleri, artık kontrolün işçilerde olduğunu göstermek için Incautado (Kamulaştırılmıştır) diye işaretleniyordu. Eski kapitalist sahiplerinin borçlarını ödemeyi bile üstlenmişlerdi. Tarihte ilk kez, İspanya’da tramvay hizmetleri doğru düzgün işliyordu. Tramvaylar devrimin iki rengi olan kızıl ve karaya boyanmıştı.

Ve tüm bunlar sadece birkaç ay içinde başarılmıştı! Liberterler bu gerçek iktidar döneminde, su, gaz ve enerji hizmetlerini düzenleyip, onardılar. Diğer Cumhuriyetçilerle birlikte demiryollarını, sağlık ve eğitim hizmetlerini, ana ve çocuk sağlığı hizmetlerini ve fabrikaları düzene koydular. Elda’da, 900 farklı ayakkabı modeli tasarladılar. Barcelona’da, yepyeni bir demiryolu hattı kurdular.

Komünistlerin silah ve cephane ikmaline ambargo koymasına rağmen, ateş hattındaki birlikler her gün mucizeler yarattılar. Bu kolların en önemlisi ve en saygını Durruti Kolu’ydu. Devrimin serbest bıraktığı eski mahkumlar, eski tüfekler ve diğerlerinin oluşturduğu Demir Kol’dan da söz etmeliyiz. Köylüler tarafından beslenen bu kollar ya düşmandan ele geçirdikleri silahları kullanıyor ya da silah çalışıyorlardı. Cumhuriyetçilerin onları ‘haydut’ ya da daha kötüsü, ‘kontrol dışı’ oldukları gerekçesiyle güvenilmez unsurlar olarak görmelerine rağmen, onlar savaşta olsun, gündelik hayatta olsun davaya en bağılı devrimciler ara-

sında yer alıyorlardı. Mülk sahipleri dehşete düşmüştü. Bu arada komünistler de Demir Kol ile kozlarını paylaşmaya hazırlanıyorlardı. Kolun eşitlikçi üyeleri aylardır tek kuruş bile ücret almamıştı. Delegelerin sıradan kol üyeleri üzerinde hiçbir özel statüsü ve hiçbir özel ayrıcalığı yoktu. 1937 Martında, onlar da düzenli orduya katılacaktı.

1937 Martında, CNT'li bakanların giderdikleri ilk sürtüşme ortaya çıktı. Ama komünistler ve sağ, Mayıs'ta liberterlere ve POUM'a karşı kesin saldırıyı başlattılar. 3 Mayıs'ta, Barcelona' da bir hafta sürecek kanlı çatışmalar başladı. Çatışma uzunca bir süredir bekleniyor olsa da, komünistlerin ihaneti yine de savaşçıların saflarında şaşkınlıkla karşılandı.

Polis şefi Rodriguez Sala, hükümete danışmadan kendi başına emir vermeye başlamıştı. Sala, şiddetli bir çatışmadan sonra CNT'yi, elinde tuttuğu ve işçilerin yönetimindeki Telefon Santrali'nden çıkardı. Bir genel grev başlatıldı ve silahını kapalı sokaklara fırladı.

Ama Rodriguez Sala son birkaç ayı - belki cephede çok işe yarayabilecek olan- 11 bin kişilik bir polis kuvveti örgütleyerek geçirmişti. Çatışma alarmı verildiğinde, komünistlerin topçusu, tüfekleri ve tankları karşısında, anarşistler tabanca, tüfek ve el bombalarıyla dövüşüyordu. Bu silahlar Durruti Kolu'nun aylardır istediği ama cephenin başka yerlerinde lazım oldukları gerekçesiyle gönderilmeyen silahlardı!

Anarşist bakanlar bu defa hiçbir şeyi engelleyemediler. Her zamanki körlükleri içinde, silahlı işçileri sakinleştirmeye bile çalıştılar ama tek yaptıkları onların öfkelerini bilemek oldu. İşçiler ihanet çemberinin daraldığını hissediyordu. Birkaç aydır, Komünist işçiler özyönetim işletmelerini baltalarken, yetkililer de bunların çalışması için gereken malzemeleri kendi 'denetimlerine alıyordu'. Malzemeler, çok ihtiyaç duyulan cephelere sevk edilecekmiş gibi alınıyor, ama bir yerlerde depolanıyor ve

cepheye gönderilmiyordu. Depolar dolusu makine ve diğer malzemeler birikmişti.

Çatışma 6 Mayıs'a kadar sürdü ve anarşist bakanların müdahalesi de o gün gerçekleşti. Stalinistler Barcelona kent merkezini ele geçirirken CNT de varoşları kontrol ediyordu. Çatışma sona ermeden geri çekilme emri geldi. Hatta Solidaridad Obrera gazetesi barikatların kurulmasını eleştirecekti.

Sükunet sağlandıktan sonra, hükümet işçileri silahsızlandırmak amacıyla 6 bin kişilik bir birlik gönderdi. Herkes silahlarını teslim edecekti, ama komünistlerin kendi silahlarını taşımalarına izin verildi! Olaylar sırasında 500 kişi ölmüş, 1000 kişi yaralanmıştı. Merkezi hükümet Valencia'ya taşındı. CNT ezilmiş, FAI yasadışı ilan edilmişti.

Eşzamanlı olarak POUM da hedef alındı. Barcelona'daki Plaza del Teatro'da bulunan Hotel Falcon'daki örgüt karargahı, barikatlar ve kum torbalarıyla bir kaleye dönüştürülmüş, balkonlarına milisler mevzilenmişti. Onlar da ateşkese uyacaklardı. Doğrusu, CNT liderliğinin trajik geri çekilişi çok kötü olmuştu. Belki de işlerindeki en kararlı grup olan Durruti'nin Dostları, 1936 Kasımında ölen liderleri yokken bile savaşı sürdürme emri vermişti. Ama bu çağrı havada kaldı.

Hükümet kriz içindeydi. Kağıt üzerinde, sağ Cumhuriyetçiler iktidardaydı. Aslında, iktidar komünistlerin elindeydi. Bundan sonra, komünistler tek örgütlü güçtü. Stalinist bakanlar kilit mevkileri ele geçirmişti. Örneğin, Tarım Bakanı şu ünlü Uribe'nin ilk işi, POUM'u yasadışı ilan etmek oldu. Yeni başbakan Juan Negrin'di.

POUM'a şiddetle saldırıldı. Birçok lideri Üçüncü Enternasyonal'in eski üyesiydi. Çoğu Komünist Partisi'nin şehir çevresindeki gizli cezaevlerinde öldürüldü. Andres Nin ve Kurt Landau en ünlü kurbanlardı. Nin, POUM'u kurarak Troçki'ye karşı çıkmadan önce, onun sekreteriydi. Bu baskı politikasının başını

çekenler arasında İspanya'daki NKVD şefi Orlov vardı. Yardımcılarından biri olan (Vittorio Vidali takma adlı) Carlos Contreras Nin'i öldürdü.

Hükümetin hiçbir zaman resmen üstlenmediği müsadereler, cinayet ve yasadışı adam kaçırımlar; 15 bin mahkumun bulunduğu özel NKVD cezaevleri, devrimcilerin kaderiydi!

Ağustos'ta, Stalin'i ya da SSCB'yi eleştirmek de yasaklandı. Devrimin son kalesi olan Aragon Savunma Konseyi dağıtıldı ve başkanı Joaquin Ascaso tutuklandı. Tarım Bakanı Uribe, yaratılmış olan her şeyi ortadan kaldırdı. Komünlere karşı harekete geçirilmek amacıyla, cephelerden tümenler kaydırıldı. Komutanları, birkaç ay sonra Franco ile karşılaştığında kaçan, acımasız Lister'dı. Enternasyonal Tugayları kolektifleri yıkmak için gönderen de Lister'dı.

Büyük toprak sahipleri, malikane ve topraklarını eski haline döndürmek üzere 1938'de geri çağırıldılar. Fabrikalardaki özyönetim yapıları dağıtıldı.

Uribe, kendi görevine devam edebilmek için basit bir hileye başvurdu. Taraftarlarını köylülere 'yardıma' gönderdi. Daha sonra, komünistlerin kontrolündeki polisi göndererek, ürünlerine 'cepheye gönderilmek üzere el koyuyordu'. Bu tür 'yardımlar' daha sonra, komünleri komünistlerin örgütlediği imalarının temelini oluşturdu.

Çok geçmeden düzen yeniden sağlandı. Faşistlere yapacak hiçbir şey kalmamıştı. Her şey yapılmıştı. Hükümetin imzasını taşıyan bu ihanet, Paris Komünü sırasında gördüğümüz ihaneti anımsatıyor. Orada da Thiers, daha büyük tehlike olarak gördüğü Komün'ün ezilmesi için Alman işgal kuvvetleriyle anlaşmaya varmıştı.

Ordu içinde rütbelere, selamlama, hiyerarşi -devrimcilerin ortadan kaldırdığı her şey- yeniden getirildi. Bir kez daha erler, subaylardan daha düşük ücret almaya başladılar.

Ve bir karalama kampanyası başladı. Yabancı basın, ayrıntıları atlayarak, büyük bir keyifle ‘Anarko-Troçkist’ bir komplo safsatasını tekrarladı. Her şey ve herkes ya Nazi-yanlısı ya da Stalin yanlısıydı. Her iki durumda da aynı öykünün yazıldığını söylemek gereksiz. İspanyol sosyalist basını Barcelona olaylarını sessizce geçiştirmeyi başarmıştı!

Kırk yıl sonra, Santiago Carrillo’nun kendisi şu itirafta bulunacaktı: “Kolektifleştirmenin köylülere zorla dayatılması ve değersiz kuponlar karşılığında hayvanlarının, domuzların ve ürünlerinin ellerinden alınması, küçük mülk sahiplerini Cumhuriyet için savaşıma fikrinden soğuttu.” Keşke tek kusur bu olsaydı!..

Devrim bir kez sona erdirildikten sonra, adeta bundan sonraki operasyonların pek bir önemi kalmamış gibi, Stalin de artık silah göndermeyi kesti. Bunun sonucunda, yandaşları da kolayca silinip süpürülecekti. Göndermiş olduğu silahlara gelince, bunları altın karşılığında satmıştı.

Orlov dışında, Stalin’in baş yordakçısı, daha önce Mahno’yla ilgili bölümde tanıştığımız Antonov-Ovseyenko’ydu. Çok geçmeden, Stalin özel çıkarlarını gözettiği gerekçesiyle ondan da kurtulacaktı. Lister ondan daha uzun süre yaşayacaktı. Carrillo’nun ‘Euro-Komünist’ partisinin karşısında, Moskova’da sürgündeki ortodoks Komünist Parti’nin lideri o olacaktı. Bunlar baskının başını çeken ve İspanyol devriminin liderlerinin; Nin, Landau, Wolf, Moulin, Camillo Berneri (Ascaso Kolu’nun iki İtalyan liderinden biri ve aynı eğilimden bir anarşist militan) ve Barbieri’nin öldürülmesini emreden kişilerdi. Kızıl Gallifet’lerin eksikliği hiçbir zaman çekilmemişti.

CNT ya da liderleri bu tehlikeye karşı koyamamıştı. Daha 1937 Mayısında, üç İngiliz savaş gemisi ‘İngiltere’nin çıkarlarını’ korumak için limana yanaşmıştı ve müdahale etmeye hazır-
dı. Bu, onları engelleyen bir faktördü.

Devrimin bu tersine dönüşünün en iyi tanıkları arasında, bir

sosyalist olarak POUM'un saflarına katılan George Orwell de vardı. Stalinist propagandanın, iktidar savaşının farkında olmayan savaşçılar üzerindeki korkunç etkisini onun kaleminden okuyalım: "O sırada, komünistlere göre, biz Troçkist, faşist, hain, katil, korkak, ajan, vb. idik. Ateş hattından bir sedye ile geri getirilen, kanı çekilmiş yüzüyle şaşkın şaşkın battaniyesinin üzerinden etrafı seyreden 15 yaşındaki İspanyol delikanlıyı gördüğünüzde, Londra ve Paris'teki bazı şık beylerin büyük bir keyifle kaleme aldıkları broşürlerde, bu delikanlının gizli bir faşist olduğunu yazmalarının ne kadar korkunç görüldüğünü bir düşünün! Savaşla ilgili en aşağılık gerçek, tüm bu savaş propagandasıdır. Koparılan yaygaralar, yalanlar ve nefret her zaman, savaşmayan adamların ürettiği şeyler olmuştur. Benim cepheye tanıdığım PSUC militanları, tanıştığım Enternasyonal Tugaylardan Komünistlerin hiçbiri, bana bir kez bile ne Troçkist ne de hain dedi. Bunu cephe gerisindeki gazetecilere bırakmışlardı."

Fransa ve İngiltere'de, ateş hattından uzakta rahat koltuklarında oturan bu türden yığınla çakal vardı. 1937 Mayıs'ında L'Humanite gazetesinin manşeti şöyleydi: "Hitlerci Darbe." Oysa manşet Franco'ya yol açanları değil, devrimcileri hedef alıyordu. Cachin ve Vaillant-Couturier her zamanki gibi nefretle hareket etmeye devam ediyordu.

Orwell'in düşündüğü gibi, PSUC'nin yönlendirdiği tabanın bundan habersiz olduğuna kuşku yok. Cephedeki birçok savaşçı ve Enternasyonal Tugay üyesi de SSCB'ye döndüklerinde tasfiye edileceklerdi.

Bunu izleyen olayları anlatmak hemen hemen gereksiz. Franco bu kadar rahat bir zafer beklemiyordu. Artık savaşmaya cesareti olmayan komünist orduları kolayca bozguna uğrattı. Negrin yenildi. Companys Fransa'ya kaçtı. Oysa, Petain onu Franco'ya geri verecek ve diktatör de 1940'da kurşuna dizdirecekti.

Budapeşte, 1956

MACARİSTAN

HALK AYAKLANMASI

İşçiler kendilerini devletin değil, kendi kurdukları devrimci konseylerin otoritesine bağlamalıdır. Silah ve cephane, hiçbir bahane ile teslim edilmemelidir.

Karl Marx ve Friedrich Engels,
Komünistler Birliği Merkez Komitesi'ne Söylev (1850)

Bir halk için hiçbir zaman özgürlüğün aşırısı olamaz.
John Warr, *The Privileges of the People* (1649)

Macaristan büyüleyici bir ülke. Bir yüzyıl içinde iki kere, özgürlüğün eşiğine geldi ve her defasında, bir özyönetim toplumu kurmayı kıl payı kaçırdı. İlk deneme 1919'da, Rus devriminin ardından yaşanmıştı.

Arada geçen sürede, komünistler Macaristan'da iktidara gelip, birkaç yıl içinde Stalin'in ajanları adına bir tiranlık rejimi kurdular. Kudretli Komintern, kendi iradesini Avrupa'nın yarısına dikte etti. Ne var ki, Stalin 1953'te öldü. Daha üç yıl geçmeden, Macaristan yeniden ayaklanmanın eşiğindeydi.

Ruslar 1944'de Macaristan'a girdiklerinde, Bela Dalnoki-Miklos başkanlığında bir hükümet kurdular. Miklos, Horthy'nin Hitler nezdindeki özel temsilcisiydi ve Hitler tarafından taltif

edilmişti. Yardımcısı da Savunma Bakanı Janos Vörös'dü. Imre Nagy işte bu hükümette tarım bakanlığı yaptı.

Macaristan'ın ikinci ayaklanmasından önce, gizli polis AVO, Andy Anderson'un sözleriyle, "Horthy rejiminden kalan eski kadroları ve Komünist Parti ile ilişkideki yeni kadroları bir araya toplamıştı." AVO'nun olağanüstü ayrıcalıklara sahip olan üyeleri, halkın nefretini kazanmıştı. Sosyalist ekonomilerde ulusallaştırma, her şeyin onların denetimine verilmesine yararmış, devlet kontrolü ikinci sıradaydı. Yeni efendi, önceden hiçbir duyuruda bulunmadan bazı tatil ve bayram günlerini değiştirmişti. Fabrikaların içinde, polis terörü hüküm sürüyordu ve her şey yakın gözetim altındaydı. İşe gelmeyenlerin sayısı iyice çoğalmıştı. Tüm inançlarını kaybeden eski militanlar Parti'den istifa ettiler. Her gün, on beş dakika Parti gazetesinin okunması zorunluydu- gazetenin başka türlü okur bulma şansı yoktu.

Stalin'in ölümünden sonra, Demokratik Alman Cumhuriyeti ve Polonya'da kıpırdanmalar başladı. Lenin'in dostu, Bela Kun'un eski işbirlikçisi, Horthy'nin tiranlığına karşı savaşan bir kahraman, Komintern ajanı, Rus yurttaşı ve ayrıca Stalin'in de dostu olan Matyas Rakosi (1892-1963) başbakan oldu. Sonra 1953'de, istikrarsızlığa meydan vermemek için, liberalleşme eğilimi gereğince başbakanlığı Imre Nagy'ye bıraktı. Bunun için ise Nagy'nin cezaevinden tahliye edilmesi gerekti.

Ama Nagy kendini liberalleşmeye fazla kaptırınca Rakosi, sola kayışı durdurmak için yeniden liderliği ele aldı.

Muhalefet, çoğu işçi sınıfı kökenli öğrencilerden oluşan Genç Komünistlerin toplandığı Petofi Çevresi'nde bir araya geliyordu. 1956'da kurulan çevre, entelektüel kaynaşmanın merkezi, halkın taleplerinin sözcüsü oldu. Rejime bir hayli eleştirel yaklaşan İrodalmi Ujsag (Edebiyat Gazetesi) kolektif bir bilincin oluşumunda önemli bir yere sahipti. Derginin sayıları peynir ekmek gibi satılıyordu. Öyle ki eski sayıları karaborsaya düşmüş-

tü. Editörleri arasında sınırsız özgürlük çağrısı yapan Gyula Hay da vardı.

Kısmen bu eleştirel entelektüeller sayesinde, Rakosi 1956 Temmuzunda ikinci kez alaşağı edildi. Aralarında Macaristan Komünist Partisi'nden iki kez ihraç edilip, cezaevine atılan ve işkence gören, 1910 doğumlu, eski işçi, eski polis, eski İçişleri bakanı Janos Kadar'ın da olduğu birçok kişinin itibarları iade edildi. Rajk'ın da itibarı iade edildi ve Ekim'de resmi bir törenle gömüldü. Ona suçlama yönelten tüm kadroların törende hazır bulunması, törene alınmayan halkın protestolarına neden oldu.

Polonya'da, Poznan'da olaylar 1953'de patlak verdiği halde, olayları başlatanlar 1956'ya kadar yargılanmadı. Bu tarihte Gomulka Parti Sekreteri seçilmişti. Tüm bunlar sosyalist ülkelerde bir istikrarsızlık ortamının oluşmasına yardım etti.

Bu arada özyönetim talebiyle de ilk gösteri yapılmıştı. Sendikalar olayları kontrol altında tutabilmek için ellerinden geleni yaptılar. Macar radikalizminin kalbi, tıpkı 1919'daki gibi, tam olarak Buda ve Peşte arasında yer alan Tuna üzerindeki Csepel adasında atılıyordu.

Petöfi Çevresi, Rakosi'nin partiden ihraç edilmesini, nefret edilen General Farkas'ın yargılanmasını, SSCB ile eşit temelde görüşmeler yapılmasını, Nagy'nin geri dönmesini istiyordu. Ayaklanmadan önce, hiç kimsenin aklından devrim yapmak geçmiyordu. Sadece, Nagy geri getirilmeliydi.

23 Ekim 1956'da olaylar birden hızlandı. Petöfi Çevresi dev bir gösteri örgütledi. Komünist Parti'nin (KP) yeni atanan sekreteri Ernő Gerö, 1919'dan beri sürgündü. Tabi ki o da bir Rus yurttaşıydı ve Stalin'in ajanlarının çoğu gibi İspanyol Devrimi'nden sonra gözden düşürülmüştü. Gosteri sırasında, Yugoslavya'daydı. Ne yapacağını bilemez haldeki KP gösteriyi yasaklar-ken, Gerö alelacele ülkeye geri döndü.

Ama gösteri engellenemedi. Stalinistler bu sefer de, sanki

gerek varmış gibi, gösteriye izin verdiler. Bu yalpalamaları zayıflıklarının işaretiydi. Pankartlar özgürlük istiyordu: “Özgürlük!”, “Her ulusa kendi ordusunu kurma ve topraklarında egemenlik hakkı!”, “Kahrolsun Stalinizm ve burjuvazi!” Yazarlar Sendikası Başkanı ve Petofi Çevresi lideri Peter Veres, sendika adına bir konuşma yaptı. Yazarlar Sendikası, daha yakın zamanlara kadar bürokrasinin sadık sözcülüğünü üstlenmişti. Şimdi bu rolü terk ediyordu. Gyula Hay, Tibor Dery ve Lajos Kassak hala üyeleri idi. Aynı zamanda, işçilerin kendi fabrikalarını yönetmesi ve köylülerin seçme özgürlüğüne sahip olmasını da talep ediyorlardı. Ama, tüm bunlar henüz çok cılızdı.

100 bin kişiye ulaşan sessiz kalabalık, Kossuth Meydanı'na ulaştı ve Parlamentonun önünde durdular. Akşam olmuştu. Parlamento kalabalığının fazla beklemeden dağılması için tüm ışıklarını söndürdü. Ama insanlar ellerindeki gazeteleri yakarak ortalığı aydınlatıyorlar.

Göstericiler, radyo istasyonunun kendi taleplerinin bir listesini yayınlamasında ısrar ediyordu. 100 bin kişi stüdyolara doğru yürüyüşe geçti. Stalin Meydanı'nda, 3000 kişi eski diktatörün 8 metre yüksekliğindeki heykeli önünde toplanmış ve büyük bir coşku ile boynuna ip bağlayıp çekmişlerdi. Heykel alkış ve bağırışlar arasında devrilmişti. Olay, meydanı saran bir kahkaha tufanı ve coşkuyla karşılanmıştı. Yerinde kalan tek şey... Stalin'in çizimleri idi -sembolizm heveslilerine gün doğmuştu. Heykelin devrilen kısımları Ulusal Tiyatro'nun dışına götürülmüş ve orada un ufak edilmişti.

Ateşe hazır makineli tüfekleriyle AVO, Radyo Kossuth'a yaklaşanlara gözdağı verecek şekilde devriye geziyordu. Daha yeni geri dönen Gerö göstericilere karşı sert bir açıklama yapmıştı. Sadece bir delegasyonun radyo binasına girmesine izin verildi. Onlar geri dönmeyince, hava aniden gerginleşti. Kalabalık “Temsilcilerimizi geri verin!” diye slogan atmaya başladı.

Makineli tüfeklerle ateş açılması üzerine iki kişi öldü. Kalabalık radyoya girmeye çalışıyordu. Bu sırada Radyo Kossuth bir “faşist çete”nin saldırısı altında olduğunu anons etti.

Asiler fabrikalardan silah getirdiler. Kalabalık gittikçe artıyordu. Birkaç polis onlara katıldı ve hatta kendi silahlarını kullanmalarına izin vereceklerini söylediler. Bazı askerler de aynı şeyi yaptılar. Her yerde barikatlar yükseldi, AVO’ya ait bazı araçlar ele geçirilmiş ve bütün şehir işgal edilmişti.

Ertesi gün, rejimin kurucuları arasında bulunan, kendisini liberal olarak pazarlayan ve bu şekilde popülerleşen Rus yurttaşı (1896 doğumlu) Imre Nagy başbakan oldu. Janos Kadar ise Macaristan KP’sinin sekreteri olacaktı. ‘Yağmacılar’a engel olmak amacıyla da sıkıyönetim ilan edildi.

Havuçtan sonra, sıra sopaya gelmişti: 24 Ekim’de Ruslar çağrıldı. Ayaklanmanın ilk 24 saatiydi. Resmi açıklama şöyledi: “Hükümetimizin çağrısına uyan Sovyet askeri birlikleri düzenin sağlanmasına yardımcı oluyor.” Bunlar, elbette Gerö’nun resmen görevden alınmasından önce planlanmıştı. Bu arada Gyorgy Lukacs’ın yeniden Kültür Bakanlığı’na getirildiğini de belirtmeliyiz.

Bütün bu olanlar Nagy’nin popülerliğine gölge düşürdü. Ruslardan bağımsız olduğu sanılan bu adam, tam da onlar tarafından göreve getirilmişti. Nagy de Gerö kadar Stalinistti. Başından beri, Tarih’in elinde oyuncak olmuştu. İşçi sınıfından epey uzak olan entelektüeller ona başlangıçta çok saygı duyuyorlardı.

Bu arada, sürekli oturum halinde bulunan Devrimci İşçi ve Öğrenci Konseyi de bazı kararlar yayınladı. Radyo istasyonu ise bir karalama kampanyasını sürdürüyordu. Burası onların hiçbir zaman ele geçiremediği tek yerdi.

Gerö, bizzat Mikoyan ve Suslov tarafından görevden alınmıştı. Onun yerine şişirilmiş bir ün sahibi olan ‘Titocu’ Kadar’ı

getirmişlerdi. Zamanı geldiğinde, Kadar iyi bir Stalinist olarak nasıl davranacağını çok iyi biliyordu.

Nagy çatışmaya son vermek istedi ve demokratikleşme sözü verdi. Boşuna! Tüm inandırıcılığını kaybetmişti. Ülke yaşanan genel grevle felç olmuştu. İlk Rus tankları Budapeşte caddelerinde ilerliyordu. Halk tanklara saldırdı. Rus askerleri ateş açmadıkları zaman, tartışmalar oluyor ve ‘faşistlerle’ savaşmak amacıyla geldiklerini sanıp, kendilerini komünist işçilerle karşı karşıya bulan genç askerlerin kafası karışıyordu.

Çatışma, özellikle işçi mahallelerinde şiddetliydi. Szens Meydanı’nda, variller ve yağmalanmayan ama sökülen demiryolu vagonlarıyla barikatlar kurulmuştu. Tanklar barikatları geçmeye çalışırken ateşe veriliyordu: Sadece Molotov kokteylleri sayesinde bir hafta içinde otuz bir tank yakıldı. Biri ateş aldığı anda, her yer “hurra!” çığlıklarıyla inliyordu. Genelde rahat sayılabilecek bir hava vardı, hatta sokaklarda eğlenceli bir ortamın izleri bile görülüyordu. Kilian Kışlası’nda, Ruslara katılan eski Horthy subayı ve Enternasyonal Tugaylar’da çarpışan bir savaşçı olan Albay Pal Maleter, asilerin komutasını üstlenmişti. Sinemanın önündeki caddede, basit bir tramvay vatmanının kullandığı tek topçu bataryası ateş ediyordu. Ayaklanan askerlerin çoğu aynı zamanda Enternasyonal Tugaylar’da da bulunmuşlardı. Çatışmalar arasındaki molalar sırasında ateşli tartışmalar oluyordu. Çatışma kesintisiz üç gün sürdü.

25 Ekim’de, AVO merkez karargahının önünde, göstericiler, Rus yıldızının binanın cephesinden indirilmesini talep ettiler. Görüşmelerden sonra, üzerlerine ateş açılmadan önce binaya yaklaşmalarına izin verildi. Aralarında birçok çocuk ve kadının da bulunduğu yüz kişi can verdi. Ayaklananlar öfke içinde AVO merkez karargahını işgal edip içerdekileri linç ettiler.

Sonra Rus tanklarının da kendilerine katıldığı parlamento binasına koştular; işçi işçiye bir uzlaşmaya vardılar. Hatta bir su-

bay askerlerine, çatılardan ateş açıp kendilerini asiler gibi gösteren AVO nişancılarının üzerine ateş etme emri verdi. İki taraf arasındaki kardeşleşmeyi önlemenin tek yolu bu tür provokasyonlardı.

Sovyetler her yerde iktidarı ele geçirmişti. Grevler tüm ülkede bütün sektörlerde yayıldı. Temel talepleri şunlardı: Ruslar geri çekilmeli, AVO dağıtılmalı ve toplumsal özgürlükler, özyönetim, genel af ve politik çoğulculuk getirilmeli. Ancak bölgeden bölgeye, talepler arasında büyük farklılıklar vardı.

Her şehrin tüm bu olayları yönlendiren kendi Merkezi Devrimci Konseyi vardı. Köylüler yiyecekleri sağlıyordu ve en büyüğü Babolna'da olmak üzere köylüler arasında da sovyetler kurulmuştu. Devlet-mülkiyetindeki kolektif çiftliklerde, toprak yeniden dağıtıldı. Asiler, Radyo Kossuth dışında tüm radyo istasyonlarını ele geçirdiler. Bürokratlar görevden uzaklaştırıldı. Neredeyse tamamen özerk, yeni bir Konseyler Cumhuriyeti kurulmuştu. Tıpkı 1919'daki gibi.

Budapeşte'de Merkezi Devrimci Konsey'in başkanı, Macar Komünist Partisi'nin eski üyesi olan 1932 doğumlu Sandor Razez, sekreteri ise elektrikçi Sandor Bali'ydi. Yiyecek maddeleri, ilaç ve yakıt dağıtımından onlar sorumluydu. Madenciler elektrik santrallerine ve hastanelere kömür gönderiyordu. Kamyon konvoyları ve trenler hareket ediyordu. Bu arada ilginç bir kişilik ünlenmişti: Belinde revolveri, tozlukları ve Tirol şapkasıyla, Jozsef Dudas (1912 doğumlu) hemen hemen herkesin dikkatini çekiyordu. Makine mühendisiydi, 'Küçük Mülk Sahipleri Partisi'ne geçmeden önce komünistti. Savaş sonunda milletvekili olmuş, 1954'e kadar bir toplama kampında kalmış ve maceralı bir hayat yaşamıştı. Politik hırslarına gem vuramayan biriydi. Ulusal Devrimci Konseylerden birine başkanlık ediyordu. Merkezi eski Szabad Nep'in binasında olan kendi gazetesi bile vardı. Çok anlaşılmaz bir karakter olan Dudas, 50 kişilik komando bir-

liğiyle Dışışleri Bakanlığı'nı ele geçirmeye kalkışmış ve bu yüzden Maleter tarafından tutuklanmıştı. Hakkındaki bilgiler çok çelişkili olduğu için, onunla ilgili gerçekleri bilebilmek zor. Herhalde her devrimde boy gösteren, kendi kaderlerini başarıya endeksleyen ve bu amaçla hiçbir fırsatı kaçırmayan maceracılar-
dan biriydi.

Yurtdışında, her zamanki gibi, kimse sovyetlerle ilgili ayrıntıları önemsemiyordu. Bunun sadece milliyetçi bir ayaklanma olduğunun söylenmesi Stalinistlerin işine yarıyordu. Stalinist karalamalar Batı'da da tekrarlandıktan sonra daha inandırıcı bulunuyordu. Ne var ki, sözgelimi Fransız Komünist Partisi içinde, bazıları farklı düşünüyordu: Vaillant, C. Roy ve Sartre, sovyetlerin kurulmasından yana olduklarını açıklamışlardı. Sert Stalinist çizginin savunucusu bu kez Roger Garaudy'ydi.

26 Ekim'de, Özgür Sendikalar Ulusal Konseyi önemli bir belge yayınladı. Talepleri şunlardı: Nagy'nin başbakanlığı af ilanı, Ulusal İşçi Muhafızlarının kurulması, Rusların geri çekilmesi, fabrikalarda işçi konseylerinin kurulması, işçilerin planlama ve ekonomiyi denetlemesi, ücret artışları, üretim hedeflerinin kaldırılması, konut inşaatlarının hızlandırılması ve Macarların, Ruslar ile eşit olması.

Ordu, basın ve sağlık hizmetleri düzenlenmişti. Szabad Nep gazetesi Nepzabadsag olmuş, bu şekilde Macaristan KP'sinin sesi bastırılmıştı. Yirmi beş tane yeni günlük gazete yayınlanmaya başlamıştı. Hapishaneler boşaltılmıştı. Gizli polis AVO'nun kadroları sistemli bir biçimde vurularak öldürülmüş, asılmış ve kalabalıklar cesetlerine tükürmüştü. Sonunda Rusların tutukladığı ama hiçbir zaman yargılanmayan, büyük nefret toplayan Stalinist General Mihaly Farkas da öldürülmüştü.

27 Ekim'de, Nagy AVO'nun lağvedildiğini ve kabinede hemen değişiklikler yapılacağını ilan etti. Ama 29 Ekim'de, konsey temsilcileri hiçbir şey yapılmadığı için Nagy'ye bir ültima-

tom verdiler. 30 Ekim’de, Rusların geri çekilişinin başladığı ilan edildi. Bu çekilme ansızın başlamıştı ama amacı sadece şehri kuşatmaktı. Nagy Rusları kendisinin değil, Gerö’nün çağırıldığını iddia ediyordu.

1 Kasım’da, Rus birlikleri sınırı geçip Budapeşte’ye doğru hareket ederken Nagy de konseylerden gelen başvurulara yanıt vermeyi reddediyordu. Yönetim kademesindeki değişiklikler Pal Maleter’in Savunma Bakanlığı’na ve General Istvan Kovacs’ın genelkurmay başkanlığına getirilmesiyle sınırlıydı. Ruslarla geri çekilme görüşmelerini onlar yapacaklardı. Herkesi sakinleştirmeye çalışan Nagy, Varşova Paktı kuvvetlerinin gelmesi üzerine şaşkına dönmüştü. Macaristan’ın tarafsız bir ülke olduğunu ilan etti. Ama artık çok geçti. 2 Kasım’da Ruslar geri çekilmeyeceklerini açıkladılar. Stalinistler dünyanın her tarafından, Foster Dulles’in sözleriyle özellikle de ABD’den cesaret bulmuşlardı. Bütün sosyalist blok onları alkışlıyordu: Mao, Tito ve Gomulka. Gomulka bir yıl sonra, “Konseyler ve tüm bu düşünceler, anarşist bir ütopya. Bu konu üzerinde konuşmanın vakit kaybı olduğunu düşünüyorum” diyecekti.

Belirleyici eylem 3 Kasım’da geldi. Görüşme amacıyla temsilci olarak Kızıl Ordu Karagahı’na gönderilen Maleter ve Kovacs, görüşmeyi ayarlayan Ruslar tarafından tutuklandı. Kadar önce Rus Elçiliği’ne, sonra Rusya’ya ve oradan Szolnok’a kaçtı. Nedenini birazdan göreceğiz.

4 Kasım’da, Budapeşte diğer büyük şehirler gibi topçu bombardımanı altındaydı. Her yerde barikatlar yükseldi. Ruslar fosfor mermileri kullandığından, yangınlar bir türlü kontrol edilemiyordu. Nagy, Lukacs dahil 15 yandaşıyla birlikte Yugoslavya Elçiliği’ne sığınmıştı. Szena Meydanı ve Kilian Kışlası’nda şiddetli çatışmalar oluyordu. Devrimciler Molotov kokteylleri ve el bombalarıyla tanklara karşı duruyordu. Tanklara karşı el bombası kullanmanın tek yolu, tank kapaklarını kaldırıp, bombayı içine sallamaktır.

Kadar, Tito'nun önerisiyle, Szolnok'ta bir 'İşçi ve Köylü hükümeti' kurarak, Ruslardan yardım istedi. (Bu olaydan sonra, Tito'nun özyönetimi savunduğunu söyleyenler aptaldır.) Amacı, en başta kendi niyetini gizlemektir, zaten Ruslar sahneye çıkmıştı. Hükümetin yaparmış gibi görüldüğü tek reform, elbette yapısını ve kadrolarını değiştirmeden AVO'nun adını AVH'ye dönüştürmektir.

Yakalananlar, hemen boyunlarına asılan, üzerlerine alalacele "İşte karşı-devrimcilerin sonu" yazılan yaftalarla idam ediliyordu. Bunları yazanlar, proleter bir devrimi ezmek için gelen insanlardı.

10 Kasım'da büyük çatışma sona ermişti. Her yerde Kadarca (Rusça) konuşmalar duyuluyordu. Her yer harabe halindeydi. Mikoyan'ın bulduğu tek isabetli çözüm topçu bombardımanıydı. Bombardıman uzak mesafelerden yapıldığı için, Rus birlikleri ve asiler arasında kardeşleşmenin de önüne geçmişti.

14 Kasım'a kadar son kozlar paylaşıldı. Ama çatışmalar 1957 Ocağına kadar devam etti. Ve 1959'da hala grevler görülmüyordu.

Kadar, yetkilileri tutuklayarak sovyetleri yavaş yavaş dağıttı. Konseyler hala büyük oranda destekleniyordu. Gerö dahil, en nefret edilen 12 Stalinist ihraç edilmişti. Eski hızında olmasa da sovyetler hala yayılıyordu. Nagy bir sembol olmuştu ki, bu hak ettiğinden fazla bir onurdu.

16 Kasım'da Kadar sovyetler ile görüşüyordu. Bazılarını tanımayı ve fabrika milislerinin kurulmasına izin vermeyi kabul etti. Bir yandan da onlara yiyecek sağlayan köylülerle ilişkilerini kesmeyi düşünüyordu. Sonra öfkeleni ve "faşist" olduklarını söyleyerek onlara yüz çevirdi. Ruslar kendi kötü beslenen ve yıpranan ordularını kontrol etmekte zorlanıyordu. Diğer sosyalist ülkeler de soru sormaya başlamıştı.

Firarlar arttığandan, Ruslar arasında tutuklamalar artmıştı.

Tanklar yurtdışında da öfke yaratmaya başlamıştı. Ulusal Sendikalar Konseyi yeniden örgütlenmiş ve silah bırakma çağrısı yapmıştı. ‘Sovyetler’ kurmayı düşünüyor ve bu amaçla ‘direktifler’ (!) yayınlıyordu. Bu ‘sovyetler’in ‘devlete karşı sorumlu’ (!!)

olacağını ve ‘düzen ve disiplini’ sağlayacağını ilan ettiler. Yoksa bu hayal olmasın? Ne yazık ki, gerçektir. Sendikanın başına Kadar’ın yordakçılarından Sandor Caspar geçmişti.

23 Kasım’da Nagy, Kadar’ın asilere karşı açık tavır alması, istifa etmesi, özeleştirme vermesi ve bir sosyalist ülkeye sürgüne gitmesi gibi koşullarını kabul etmeyi reddetti. Bütün bunların karşılığında özgür olacaktı. Nagy bu vaatlerin hiçbirinin yerine getirilmeyeceğini iyi biliyordu.

Kadar yenilgiyi kabul etmiş gibi davrandı. Nagy’nin serbestçe ayrılmasını kabul etti. Ona engel olmayacaktı. Buna gerek yoktu. Oysa onun gidişine Rusların engel olmayacağı konusunda söz vermemişti! Nagy yandaşlarıyla birlikte ayrıldı ve her şeyi ayarlayan Mikoyan’ın adamları tarafından yakalandı. Yugoslavya durumu protesto etti. Nagy ve Maleter 1958’de Romanya’da gizlice infaz edildi. İşin içinde olduğunu daha fazla gizleyemeyen Kadar, onların ‘karşı-devrimciler’ tarafından ‘katledildiklerini’ ilan edecekti -eh, gerçekten de doğruyu söylüyordu!

Bu sırada, Kadar sovyetlerle görüşmeleri kesmişti. Görüşmelerin tutuklanması gelenek halini almıştı ki, burada da böyle oldu. Budapeşte Sovyeti’nin liderleri Racz ve Bali tutuklandı. Liderlerin fabrikalarındaki işçiler derhal iş bıraktı ve polis ancak üç günde düzeni yeniden sağlayabildi.

Komünist Parti’nin gazetesi sokaklarda yakılmış ve 30 bin kadın meçhul asker anıtı önünde gösteri yapmış, Nagy ve Rusların gitmesini istemişti. Kardinal Mindszenty’in ABD Elçiliğine sığınması Batı’nın timsah gözyaşları dökmesine neden olmuştu.

9 Aralık’ta, fabrika ve madenler dışında tüm konseyler dağı-

tıldı. Yeniden sıkıyönetim ilan edildi. Grevciler için ölüm cezası yeniden getirildi. Demek ki, ‘yargılı’ infazları saymazsak, yargısız infazlar ve tutuklamalar yeniden başlamıştı.

Polonya’da, Szczecin’deki Rus konsolosluğunun önünde destek gösterisi yapılırken Gyula Hay ve Tibor Dery gibi entelektüeller tutuklanıyordu. Bazıları 1957 Kasımına kadar yaşayan konseyler Stalinistlerin çizimleri altında yerlerini şirket konseylerine bıraktı.

Sosyal demokrat bakan Marosan, 10 bin kişiyi tasfiye etmek zorunda kalsa bile, gerekeni yapacağını ilan etmişti. Hayatını kaybeden 4 000 Rus askerine karşılık, Macarlar çatışmalarda ve infazlarda toplam 20 bin ile 50 bin arasında ölü verdiler. Kendi ideolojilerine hiçbir göndermede bulunmamakla birlikte, milliyetçi sağın bazı üyeleri de ayaklanmaya katılmıştı. Bu durum ayaklanma sırasında ve sonrasında “faşist” karalamaları için bir bahane olarak kullanıldı.

Re-organizasyon kolayca gerçekleştirildi. Macaristan yeniden hizaya sokuldu. Yazarlar Sendikası’nda temizlik yapıldı ve fabrikalarda sendikaların kontrolü devam etti. Her şeye rağmen, Stalinistler olaylardan bir ders çıkarmıştı. Budapeşte çok büyük bir değişikliğe sahne oldu; Stalin’in devrilen heykelinin yerine Lenin’in heykeli dikildi!

California, 1960-1969

SAN FRANCISCO KAZICILARI

Tüm toplumsal modeller içinde, anarşist toplum üyelerinden en çok şey bekleyen toplumdur. Her şeyin yasalara bağlı olduğu katmanlaşmış liberal toplum, sonuçta daha kolay bir yaşamdır. Hoşgörü sadece insanın komşusunu görmezlikten gelmesi demektir. Tek liderin herkes adına karar verdiği yapılandırılmış, hiyerarşik Stalinist topluma gelince, buna sadece bir avuç insan özlem duyar.

Henrik, *Christiania* (1979)

Ama başarılı olabilmek için komünizmin, toplumda muazzam bir ahlaki ilerlemeye ve aynı zamanda devrimci azmin tek başına yaratamayacağı bir yüce gönüllülüğe ve dayanışma duygusuna ihtiyacı vardır.

Malatesta, *Programma* (1884)

1960'ların sonunda, hem evrensel anlamda bilinen hem de özünde tamamen yanlış anlaşılan bir olayın ortaya çıkışına tanık olduk. Hippi hareketi hakkında çok şey yazıldı ama harcanan mürekkebin çoğu hareketi gülünç hale getirmek için kullanıldı. Hareketin 1966'da başladığı ve 1967 sonbaharında dağıldığı söylenmelidir. Bundan sonra basın hareketi bir medya olayına dönüştürerek, hakkın da haberler yapmaya başladı. 'Çiçek İktidarı' ideolojisi, tüfek namlusuna çiçek konulması ve diğer yandaşını uzatmak gibi görüşlerle bütünleşince, ortaya bir hippie imajı çıkarıldı.

Oysa gerçek çok farklıydı. O zamanın toplum kurallarına karşı çıkan hareket, çok zengin tarzları içinde barındırıyordu. Tüm o sızlanan pasifistlerin, mistiklerin, uyuşturucular ve geri zekalı gurular yoluyla kurtuluş havariliğine soyunanların ortasında, bilinçli bir sessizlikle unutulmaya terk edilen oldukça radikal birçok eylem de yapılmıştı. Burada bunlardan birini inceleyeceğiz.

Bu olay o günlerde çok iyi tanınan, R. G. Davies'in başkanlığındaki 'San Francisco Mim Topluluğu' adlı bir tiyatro topluluğu ile birlikte başladı. Topluluk, harekete adını veren nl Haight-Ashbury bölgesini mekan tutmuştu. Haight-Ashbury Independent Property'nin kısaltılmışı, HIP (Haight-Ashbury Bağımsız Malikanesi- .n.) ayrıca rahat, dışa dönük vb. yığınla başka anlama sahiptir. Toplulukta birçok kişilik vardı, en göze arpasını daha çok Emmett Grogan takma adıyla bilinen Kenny Wisdom'dı (1944-1978).

Grogan daha o zaman bile feleğin çemberinden geçmişti; sokak çeteleri yesi, eski uyuşturucu bağımlısı (13 yaşından beri eroin kullandığını açıklamıştı), hırsız ve asiydi. Bir süre İrlanda'da IRA ile flört etmişti. Grogan çok görmüş geçirmiş biriydi ve kafası da çalışıyordu. Bu kadar zeki olmasına rağmen canı sıkılıyordu. San Francisco'da olup bitenlerden fazla heyecan duymuyordu ama burası verimli bir topraktı. Bir hırsızlık sonucunda, o ve ahbabları bir miktar para elde ettiler. Parayı ne yapacaklarını kara kara düşünürken, aniden aklına bir fikir geldi ve "Yiyecek!" diye haykırdı.

şehrin kenar mahallelerinde bir mağazayı soydu ve Ford pikabına kasalar dolusu meyve ve sebze, tavuk ve tavşan yükledi. Ayrıca iki adet de 90 litrelik süt gğm aldılar. Yiycekleri bunlarda pişireceklerdi. Öğleden sonra saat 4:00'de Golden Gate Park'a gittiler. Daha önce aşağıdaki el ilanını dağıttıklarından, şehrin bazı sakinleri onları dört gözle bekliyordu: "BEDAVA

YİYECEK- SICAK YEMEK-TAZE MEYVE- BİR KAP VE BİR KAŞIKLA GELİN- PARKIN KARŞISI ASHBURY CADDESİ, ÖĞLEDEN SONRA 4:00 HER GÜN BEDAVA YİYECEK, BEDAVA ÇÜNKÜ SİZE AİT!... EŞİTLİKÇİLER”

Kullandıkları imza eski Kazıcılar’a, Cromwellci ordunun sol kanadını oluşturan İngiliz yeomanlarına gönderme yapıyordu. Grogan aynı zamanda çok okuyan biriydi. El ilanına bu imzayı atarken neredeyse hiç düşünmemişti. Ama ABD tarihindeki en gösterişli özyönetim deneylerinden birini başlatmış bulunuyordu.

Ortalıkta dolanan 50 kişi arasında, bazılarının bellerinden bir tas sarkıyordu. Bu, kısa sürede Kazıcılar arasında bir işarete dönüşecekti. Oraya ilk gelen 50 kişi hep aynı sayıda kalmadı. O gün sayıları 200’e çıktı. Bütün hafta boyunca, Grogan ve dostları açları, marjinalleri, berduşları, serserileri, kaçakları, gelip geçenleri, hippileri ve meraklıları doyurmaya devam ettiler.

Hiçbir zaman kim olduklarını da, nereden geldiklerini de söylemediler. O günlerde çıkan birçok yeraltı gazetesi bu bilinmezi iyice şişirecekti. Herkes meraklanmış ve onların ne yapmak istediğini anlamaya çalışmıştı. Bunlar neyin nesiydi? Bağış yapanlar oldu, bazılarının amacı neler olduğunu öğrenmekti. Grogan ve dostlarından alabildikleri tek yanıt, gözlerinin önünde yakılan dolarlarının ve çeklerinin görüntüsüydü.

Grogan’ın dostları, Kazıcıların çekirdek kadrosu Billy Landout, Slim Minaux ve Butcher Brooks’dur. Brooks daha sonra fotoğrafçı oldu; üzerinde ‘Aşırılık yolu, aklın sarayına götüren yoldur’ yazılı, ‘Yellow Submarine’ (Sarı Denizaltı) adıyla ünlenen sarı bir kaplumbağa Volkswagen’i vardı. Yemekleri ve yemek yapan kızları bu kaplumbağa ile taşıyorlardı. Komünde kalan bazı kızlar yemek yapmaya yardım ediyordu. Grogan Ringo-levio adıyla yayınlanan şaşırtıcı özyaşamöyküsünde, onlara Suzanne Natural, Fyllis, Cindy, Bobsie ve Nana-Nina isimlerini vermişti.

Butcher Brooks hayır kurumlarında çalışan gönüllülerin gözleri önünde, adeta onlara gösterircesine, öğleden sonra dağıtılacak yemeğin toplanması ya da çalınmasıyla ilgileniyordu. Kazıcıların buzdolabı. Sonunda, Grogan'ın dostları Simoleon Gary, John -John ve Bisikletçi Richie, Page Street'te kiraladıkları bir garajda ilk takas dükkanlarını, dev bir tabelada yazıldığı gibi 'Serbest Takas Pazarı'nı kurmuşlardı.

Kazıcılar, San Francisco Mim Toplululuğu'yla birlikte eğlence de düzenliyordu, gene parasız. Ken Kesey ve Neil Cassady de oralardaydı. Kesey rengarenk okul otobüsünü oyunlar için kiraliyordu. Ön camında 'İleri' yazısı okunuyordu.

Grogan'ın Hun ve Coyote adıyla bilinen dostları şovları gerçekleştiriyordu. Polis, beş canlı kuklaya geride durmalarını emretmişti. Bunun üzerine kuklalar; Hun, Grogan ve Slim Minaux polislerin etrafında dans edip doğaçlama yaptılar. Butcher Brooks ile birlikte herkes durup onları seyretti.

Emmett Grogan bir parça kendisine rağmen, hippie imgesinin oluşmasına katkıda bulunmuştu. Ünlü V-ışaretini o uydurmuştu. Basın bu işareti Churchill'e mal etti ancak Grogan'ın işareti ters V'ydi ve IRA tarafından 'fuck you' anlamında kullanılıyordu!

Bu maceralardan sonra, Grogan iki kitap ve şarkı sözleri yazdı, nükleer savaş karşıtı bir militan oldu ve 1978 Nisanında metroda kalp krizinden ölmeden önce birkaç film çekti.

Kazıcıların faaliyetlerinin yanında, birkaç kişi Grogan ve Landout'ın fazla ilgilenmedikleri tiyatro gösterilerini gerçekleştiriyordu. Özellikle, Cehennem Melekleri'nin yardımıyla, Death of Money'i (Paranın Ölümü) sahnelediler. Bu oyunda Grogan da oynuyordu ve oyun tam bittiği anda et hırsızlığından bölge mahkemesine çıkarıldı. Duruşmada, Grogan'ın avukatı Grogan'ın "eti kendisi ya da satmak için değil, sadece Haight-Ashbury bölgesine doluşan yoksul ve açları doyurmak için çaldığını" anlatana kadar akla karayı seçti. Altı ay hapse mahkum edildiyse de cezası ertelendi.

Karşılığında, Cehennem Melekleri 1967 Yılbaşı için bir teşekkür partisi düzenledi. Biraların, ses sisteminin, sahnenin parasını ödeyip, Grateful Dead ve (o sırada Janis Joplin'in çaldığı) Holding Company'yi davet ettiler. Bu, tarihteki ilk parasız rock festivaliydi. Polis fazla ortalıkta görünmedi. Katılanlar, "Parklar herkesindir" diyordu.

Tüm bu olaylarda kadınların rolü çok önemliydi. Grogan, "Onlar Haight-Ashbury topluluğunun gerçek gücünü temsil ediyorlardı" der. Onlar gerçek Kazıcıydı. İki yüz kişiye iki ya da üç yüz kiloluk güğümlerde yemek pişirmek, yılda bir kez yapılırsa belki eğlendirici gelebilir. Ama iki üç günde bir, iki ya da üç haftada bir sırayla bu işi yaptığınızı bir düşünün. Ücretsiz, beş kuruş kazanmadan. Tam bir ömür törpüsü!

Bir sistem işleyebilir ve bir süre iyi işlediği de görülebilir. Landout bir süre sonra ayrıldı. Onun beğenileri ile ilgili çok eleştiri yapılmıştı. Şehrin sağlık hizmetleri Serbest Takas Pazarı'nı kapattı. Frederick Caddesi'nde yeniden bir yer açtılar; bir mutfakları, banyoları ve bir de bodrum katları vardı. Yere serdikleri minderlerde oturabiliyorlardı. Grogan'ın semboller çizdiği vitrin camından bir pencereleri bile vardı. Otobüsleri bozulmuştu. Daha sonra ünlü bir romancı olan Richard Brautigan, zengin kız arkadaşlarından Flame'in (alev rengi saçları nedeniyle Grogan'ın taktığı bir ad) aracılığıyla onlara bir Chevrolet '58 kamyonet teklif etti. Kamyonet bedava otobüs servisi olarak kullanıldı ve yiyecek taşımasında kullanılmadığı zamanlarda şehrin her tarafına yolcu taşıdı.

Serbest Takas Pazarı'nda, "kurtarılmış ürünler"le, yani para ve (Situasyonist terminolojiyi kullanacak olursak) "meta" dünyasından kurtarılmış ürünlerle dolu bir bedava dükkan vardı. Medyanın utanmadan "Aşk Kuşağı" diye adlandırdığı toplum karşıtları, salona "doluşabilirdi."

Quakerler yılda 10 bin dolara aynı şeyi kendi kiliseleri adına

yapmaları için Emmett Grogan'a bir teklif sundu. Birbirine rakip diğer kiliseler de benzer tekliflerle, Grogan'ın başının etini yediler. Kazıcılar, her defasında onlara, örnek olup servetlerini yoksullara dağıtmalarını önerdiler.

Büyük bir LSD kaçakçısı Kazıcılara 10 bin adet LSD teklif etti. Kazıcılar hepsini ve yanında gelen 75 hindiyi parasız dağıttılar.

Yeraltının yıldızları; Ginsbergs, Learys ve Alpersts de yüzlerini gösterdiler ama kimseden fazla bir ilgi göremediler.

Hemen yan taraflarında bir Krishna dükkanı açmış olan bir Hindu'yla araları bozuktu. Şiddet karşıtı olduğunu söyleyen Hindu, bir gün yan komşudan gürültü geliyor diye alenen polis çağırdı. Bunu bahane eden polis de ortalığı darmadağın etti. Bir komiser, şıngıllarla gelmiş ve bunları gizlice yerleştirmişti. Grogan coplarla yere serilmeden önce, kendisi de bir polisi yere sermişti. Serbest Takas Pazarı polis tarafından kırılıp döküldü, yiyecekler ezildi, her tarafa su sıkıldı ve tüm elbiselere boya atıldı.

Duruşmada, Kazıcılar gayet rahatlardı, çünkü yargıç basın karşısında gülünç düşmek istemiyordu.

Sonra o günün uyuşturucu piyasasının ve sol yıldızlarının, Jerry Rubin, Leary, Gary Snyder, HIP tüccarları ve Quicksilver Messenger Service, Jefferson Airplane, Grateful Dead gibi pop gruplarının yer aldığı büyük İnsan Etkinliği'ni düzenlediler. Ağırhlama görevi bu tür toplantılarda tek yetkili olan Cehennem Melekleri'ne verilmişti. Mönüde özel LSD soslu, hindi etli sandviç vardı. Grogan bu tür şeylere karşıydı. Bütün bunların uyuşturucu satıcılarının işine yaradığına, Haight-Ashbury'de mutlu bir yoksulluk sürdükleri illüzyonunu beslediğine ve yoksullukla mücadelenin geçirtilmesine neden olduğuna inanıyordu. Ayrıca, toplum karşıtlarının Haight-Ashbury'de mutlu bir sefalet hayatı yaşadıkları yanılsamasının buralardan beslendiğini de haklı olarak düşündüğünden, bunlara kesinlikle karşı çıkıyordu.

“Kazıcıların yararına” bir şiir akşamı düzenlendi ve Snyder, Ginsberg ve Brautigan akşama katıldılar. Giriş ücreti yoktu ama şairler şapkalarını uzatıyorlardı. Grogan, “Kazıcıların yararına olan herkesin yararınadır” diyerek, toplanan parayla barda herkese hemen içki ısmarladı. Ardından, Glide Methodist Kilisesi’nde bir anma partisi yapıldı. Orada bulunan muhabirler sorularını yanıtlayacak kimseyi bulamadılar ve gördükleri karşısında az kalsın küçük dillerini yutacaklardı. Olaydan hiç söz etmemeyi seçtiler.

Kazıcıların kafası sadece parti düzenleyip, eğlenmeye çalışmıyordu. Herkesin yararına yapılacak işlere de kafa yoruyorlardı. Gençler için şehrin her tarafında mekanlar açıldı, silahsız gelmeleri ve özel bir amaç taşımamaları koşuluyla, herkes buyur ediliyordu.

Ama yavaş yavaş adlarını saran efsanenin kurbanı oldular. Toplumla savaş halinde olan, dramatik koşullarda yaşayan ya da toplumu eleştiren binlerce yeniyetme, Kazıcıların tüm sorunlarına bir çözüm oluşturduğu inancıyla buralara doluştu. Farklı bir yaşam tarzının olduğu düşüncesi onlara cesaret vermişti. Polis evden kaçan küçükleri toplamak için aramalara başladı. Tehlikedeki bu zavallı yeniyetmelerle karşılaştıklarında, kuşkusuz onları korumak için coplariyle geri dönmeye ikna ediyorlardı.

Serbest Takas Pazarı’ndaki sağlık merkezi tam bir örnekti: Muayene ücretsizdi ve bazı doktorlar, özellikle Siyahlar ve Meksikalıların evde tedavisini bile üstleniyordu. Çevredeki genç doktorlar bu alternatif topluma sempati duyuyordu. İhtiyaçlı olanlara parasız dağıtmak için, hemşireler ya da hasta bakıcılar, ilaç aşırıyorlardı. Grogan’ın sistemi meyve veriyordu. Yabancılaşmış ürünler, tüketim toplumunun elinden ‘kurtarılmalıydı’. Kamulaştırılarak yolsuzluk toplumundan kurtarılmalı, asıl kullanım alanlarına yönlendirilmeli ve kafeslerinden serbest bırakılan kuşlar gibi gerçek yaşamlarına geri döndürülmeliydiler.

Verimli çalışmasına rağmen, San Francisco sağlık hizmetlerinin yöneticisi, uygulamalar konusunda çok olumsuz düşünüyordu. Hijyenik koşulları denetlemek amacıyla müfettiş üstüne müfettiş çağırıyor, adeta yerel burjuvazi ve toprak sahiplerinin kiracılarını atmaları için teşvik ediyordu. Ancak toplum dışı hippelerin sırtından da para kazanılabilir ve zengin burjuvazi bu yaşamı biraz olsun deneyebilirdi. Film endüstrisinin olaylara el attığı ve filmlerin sansasyonel sahnelerinin burada çekildiği de söylenmelidir. Bu yeni karlı alana büyük sermaye de el attı. Bölgede “Aşk-burger” çığırkanlığı yapılan barların arasında, gece kulüpleri ve “hippi” butikleri mantar gibi çoğaldı.

Kazıcılar ve HIP işadamları birbirleriyle geçinecek gibi görünmüyordu. Şehir yönetimi Serbest Takas Pazarı’nı kapattı. Onlar da Cole Caddesi’nde cam vitrini, asma katı ve iç balkonlu olan bir dükkana taşındılar. Ama artık işler eskisi gibi yürümüyordu. Herkes, en çok da yardım etmeye çalıştıkları kişiler onları kullanmanın peşindeydi. Grogan bir gün, başka bir yerde satmak için dükkandan taşıyabilecekleri ne varsa yürüten iki kadını yakaladı. Bu konuda onlara bir parça fikir vermeye çalıştı. Sadece “Siz bu malları sağa sola veriyorsunuz, öyleyse ne diye peşine düşüyorsunuz ki?” diyerek yanıtladılar.

Aynı zamanda Kazıcıların kendi içinde de bazı sürtüşmeler su yüzüne çıkmıştı ve medya da bundan yararlanıyor, kışkırtıyordu. Bu, kıskançlık doğurdu. Grogan bir parça rahatlamak için altı haftalığına uzaklaştı.

Aralarında tartışarak medyaya bir yalan uydurmuşlardı. Emmett Grogan’ın var olmadığını, bir efsane olduğunu, her birinin bu adı ortak olarak kullandığını, her birinin bir Grogan olduğunu söyleyeceklerdi. O gittiğinde bile, işler onsuz yürüdü. Döndüğünde, bıraktığı yerden devam etti.

Sırt sırta veren iki sahne kamyonu ve iki dev ekranla birlikte bir parkta bedava bir rock konseri daha düzenlendi. Grateful De-

ad, Country Joe & Fish, Janis Joplin ve Big Brother & Holding Company rengarenk ışıklar altında konser verdiler. Bu, büyük yankı yaratan bir başarıydı.

Grogan bazı garip tehditler aldı ve yeniden uzaklaştı. Bu sırada, Aşk Yazı diye bilinen olay geliyordu ve medya bu olaya balıklama dalmıştı. Hiçbir zaman hiçbir şeyi kendilerine mal etmeyen Kazıcıların düzenlediği konserler, başkalarına mal ediliyor ve bu kişiler de haksız bir ün kazanıyorlardı.

Grogan Londra'ya giderek, orada hayran olduğu eski bir Situasyonist olan Alexander Trocchi ile tanıştı. 'Kurtuluşun diyalektikliği' ile ilgili bir tartışmaya katıldı. Entelektüeller etrafını sarmıştı. Adolf Hitler'in devrim, sosyalizm, ortak yaşam vb. konusundaki çok demagojik nutkundan aşırıldığı heyecanlı bir söylev verdi. Alkışlandı. Ona sadece yaptığı küçük hileyi ifşa etmek kalmıştı. Katılımcıların ve seyircilerin öfkeli protestoları arasında, kapı dışarı edildi.

En başta Hollanda'daki Provoları görmek, (Gerçekte Provos kavramı İrlanda'da IRA üyeleri için kullanılıyor. Hollanda'da "Provos" grubu, "provakant" ya da "provoke eden" anlamına gelen bir anarşist gruptur- ç.n.) Berlin'de Kommune 1 ve Kommune 2'yi ziyaret etmek, 68' Mayıs dalgasını yaşamak ve Kara Panterlerle ilişkiye geçmeden önce Prag'a uğramak amacıyla dolaşmaya devam etti.

Haight-Ashbury'ye dönüşünde, bedava yemeklerin evlere dağıtımını örgütledi. Bunun için en çok kullandıkları slogan "Bedava çünkü size ait"ti. Hafta sonunda listesinde yüz kişi vardı ve işin üstesinden tek başına gelmek zorundaydı. Bazıları ondan uzak durmuş, bazıları da onun kendine mal etmek istemediği eylemi kendilerine mal etmeye çalışmıştı. Hava gerginleşiyordu ve bıçak kemiğe dayanmıştı. Bunun üzerine çekildi.

Bu tür düş kırıklıklarının kaçınılmaz sonuçları vardır. Tekrar kendini sert uyuşturuculara kaptırdı. Artık işini yapacak durum-

da değildi. En sadık dostları kontrolü ellerine aldılar ve işler o kadar da fena gitmemeye başladı. Bu arada Grogan da tekrar uyuşturucu tedavisine başlamıştı.

Kara Panterlerin desteğiyle, eski fikri yeniden canlandırdı ve Kara Panterlerin başkenti Oakland'da siyah çocuklara kahvaltı dağıttı. Şehirdeki Panterler tarafından dağıtılan süt ve bakkaliye ürünlerini sağlıyordu. Ancak tüm bunların sonucunda tükenmişti, 1970 Ocağında California'dan ayrıldı.

Onunla birlikte, Kazıcılar hareketi de iki yıllık bir faaliyetten sonra sahneden çekilecekti. Hangi siyasal parti bu deneyimle karşılaştırılabilecek bir başarısıyla övünebilir ki?

Fransa, 1968

'68 MAYISI

Gündelik hayata açıkça değinmeden, aşktaki yıkıcılığı ve zorunlulukların reddindeki olumluluğu anlamadan devrimden ve sınıf mücadelesinden söz eden insanlar olmayacak bir duaya amin diyorlar.

**Raoul Vaneigem, *Gençler İçin Hayat Bilgisi El Kitabı*
GÜNDELİK HAYATTA DEVRİM (1968)**

Fransa, ileri bir ülke ekonomisini felç eden en yaygın ve en uzun genel grevi yaşadı. (...) Bu, aynı zamanda, tarihin tanık olduğu ilk kendiliğinden genel grevdi. Her şehirde fabrikalar ve kamu binaları işgal edilirken, birkaç hafta için devletin, siyasal partilerin ve sendikaların tüm gücü silinip gitmişti (...) Mayıs olayları muazzam ölçüde devrimciydi ve dünya için, potansiyel olarak, Rus Devrimi'nden daha tehlikeliydi...

**Gianfranco Sanguinetti,
True Report on Last Chances to Save Capitalism in Italy (1975)**

Fransa'da Mayıs '68 olaylarıyla ilgili olarak çok fazla şey yazılmıştır. Buna rağmen, henüz hiçbir kitap, tarihin tanık olduğu bu muazzam başkaldırışı kapsamlı olarak ve temel özellikleriyle ele almış değildir. Bu kitaplar en fazla, olayların az çok bir özetiyle yetinmiştir. Oysa, bu bizim için sadece başlangıç noktası oluşturunur.

Kaynaşma 1967 sonbaharında başlamıştı. Ancak ilk kıpırdanmaları, bakan Misoffe'un, bir yüzme havuzunun açılışı için gerginliklerin yaşandığı Nanterre kamplarına gittiği Ocak ayına

kadar geri götürebiliriz. Aralarında, düşmanlarının bıkip usanmadan 23 yaşındaki bir Alman Yahudisi olduğunu hatırlattığı Daniel Cohn-Bendit'in de bulunduğu bir grup öğrenci, bakanı köşeye sıkıştırıp, gençlikle ilgili raporunda neden cinsellikten hiç söz etmediğini sormuşlardı. Missoffe, Cohn-Bendit'e serinlemek için havuza girmesini öğütlemekle yetinmişti.

O zaman bile Nanterre Enragèleri denilince akla ilk geliverenler, Renè Riesel, Patrick Cheval, Gèrard Bigorgne ve Cohn-Bendit gibi kişilerdi. Bigorgne üniversiteden atılmıştı. Daha sonra atılma sırası Xavier Langlade'e gelmiş ve bu ihraç, Nanterre kampüsünde Che Guevara adı verilen amfinin işgalini tetiklemişti. Yüz kırk iki öğrenci, daha sonra toplantı odalarını da işgal ederek, '142'ler Hareketi'ni başlatacaktı. Örgütlenmenin adı hemen '22 Mart Hareketi'ne dönüşecekti. İşte '68'in öyküsü böyle başladı.

Cohn-Bendit dışındaki Enragèler, saflarındaki Stalinistleri atmayı reddeden bu örgütlenmeye yaklaşmak istemiyorlardı. Nitekim bu örgütlenme anarşistleri, Troçkistleri ve çok geçmeden Maocuları da kucaklayacaktı.

Enragèler, 1957-1971 yıllarında faaliyet göstermiş radikal bir grup olan Situasyonist Enternasyonal'in (SE) yönlendiriciliği altında, çok radikal bir çizgi izliyordu. Situasyonistler, uzun bir süre en yaratıcı fikir ve kişilikleri öne çıkaran bir grup olarak kalmıştı. 1966-67'de, SE'nin, özellikle Mustafa Hayati'nin önerisiyle bazı öğrenciler, Strasbourg'daki öğrenci derneğini ele geçirdiler. Hayati'nin yazdığı On Poverty of Student Life (Öğrenci Hayatının Sefaleti Üzerine) adlı efsanevi broşürü yayınlamaları bir skandal yaratmıştı. Bugün okunduğunda, içinde de-ğiştirilecek pek fazla şey olmadığı görülüyor. Sonra derneği feshettiler ve UNEF'in de (Fransız Ulusal Öğrenci Birliği) kendilerini izlemesini önerdiler. Sonra, öğrencileri 'sapkın' diyerek akıl hastanelerine gönderdiği için suçladıkları Üniversite Psiki-

yatrik Danışma Bürosu'nu lağvettiler. O sıralarda epey gözde bir hoca olan Abraham Moles'i kürsüden uzaklaştırdılar ve bu olay birçok benzer eylemi tetikledi.

SE'nin en güçlü iki kuramcısı, 1967 ve 1968'de çok önemli iki kitap yayınlamıştı. O sırada bu kitaplar birkaç bin okur üzerinde olağanüstü etki yaratmıştı. Bunlar Guy Debord'un Gösteri Toplumu ve Raoul Vaneigem'in Gençler İçin Hayat Bilgisi El Kitabı'ydı. Her iki kitap da bugünün genç kuşağı tarafından satır satır okunmaya değer, zira o zamandan günümüze kalan ve zamanın yıkıcı etkisine direnenler sadece bu iki kitap...

Enragèler 22 Martta, Che Guevara amfisini terk ederken kafalara bazı fikirleri sokmak için duvarlara sloganlar yazmaya başladı. Bir tanesi şöyleydi: "Asla çalışma" ya da "Arzularına gerçekmiş gibi yaklaş."

Enragèlerin fikir babası Riesel'ken, sosyoloji öğrencisi ve Noir & Rouge adlı anarşist örgütün üyesi olan Daniel Cohn-Bendit, 68 ayaklanmalarının bu döneminin tartışmasız militan tiplemesidir. Denny bu özelliğini belli bir karizmaya ve güçlü bir mizah duygusuna sahip oluşuna borçluydu.

'Kızıl Dany,' 'Alman Yahudisi' ya da 'Con-Bandit' olarak ünlenen bu adam, bu şekilde 'yıldızlaştırılmasına' karşı yürüttüğü kampanyada başarısız kalacaktı. Kendi kişiliği büyük bir etken olmakla birlikte, yıldız oluşunu basına borçluydu.

Diğer solcu gruplar ise birbirlerine karşı müthiş bir kıskançlık duyuyordu ve bu nefret hala canlıdır. Ayrıntıya girmeden bunların, kontrol edemedikleri hareketi frenlemek için ellerinden geleni yapacak olan anarşistler, Troçkistler ve Maocular-HEPSİ- olduğunu söylemek yeter. Önde gelen tarihçiler (mese-la, Leninizmin izlerini taşıyan Ragache ve Delale) onların etkisini küçümsediler. Oysa Cohn-Bandit şakacılığı, belki saflığı, kararsızlığı ve hayal gücüyle Mayıs'ın ta kendisiydi. Bu, onun lider olduğu anlamına gelmiyor. O sadece sokaklardaki kitlenin içindeki yetenekli kişilerden birisiydi.

Dekan Pierre Grappin, aşırı sol ve aşırı sağ arasındaki gerginlik nedeniyle 2 Mayıs'ta Nanterre kampüsünün kapatılmasını emretti. 3 Mayıs'ta, o sırada belli bir ağırlığa sahip başlıca öğrenci birliği olan UNEF ve 22 Mart Hareketi arasında Sorbonne'da yapılan toplantı uzadıkça uzadı. Polis üniversiteyi kordon altına aldı. Kavga başladı. İlk göz yaşartıcı bombalar patlarken, "CRS = SS" sloganları da ilk defa yankılandı. 72 polis yaralandı. Bunun bir benzeri daha önce görülmemişti. Altı yüz kişi tutuklandı, dördü yakın gözetim altında tutulma cezası alacak ama bu arada da ülke çapında sınırsız bir öğrenci boykotu başlayacaktı.

6 Mayıs'ta Paris'te yapılan gösteri, Riesel, Cohn-Bendit ve diğer altı Enragè'nin disiplin kurulunda ifade vermesi ile çakışacaktı. Kurul 16 saat sürerken genç işçiler ilk defa öğrencilerle güç birliği yaptılar. Otomobiller ters çevrilmiş, olaylar burjuvazi, basın ve mülk sahiplerini aptallaştırmıştı. Hatta barikatlar bile kurulmuştu.

9 Mayıs'ta, Grappin geri adım attı ve Nanterre'in yeniden açılacağını ilan etti. Açılış, sendikalar, PSU'ya yakın olan başkan yardımcısı, Jacques Sauvageot'nun temsil ettiği UNEF ve Maocu Alain Geismar'ın temsil ettiği SNESUP ile görüşmelerden sonra gerçekleşecekti. Ama Eğitim Bakanı Peyrefitte, açılışı veto etti. Birkaç gün içinde kendisini de dehşete düşürecek patlamanın fitilini ateşlemişti.

Başbakan Pompidou'nun Afganistan gezisinde olduğunu ve o akşam De Gaulle'ün mışıl mışıl uyuduğunu da eklemeyiz. Her şey birkaç beceriksiz bakan ve mızımlanan astlarının elindeydi... 10 Mayıs 1968 tarihe "Barikatlar Gecesi" olarak geçti. Yüzlerce kişi yaralandı. Şehir dışındaki radyo istasyonları gelişmeleri saniye saniye veriyordu. Bir tek gece içinde, hükümet Peyrefitte'in berbat bir yönetim sergilediği çatışmayı yitirmişti. Tüm ülke sarsıntı içindeydi.

Hemen herkes öğrencilerin problemlerinden söz etmeye başladı. Ama herkes aslında kendi arzularını ve düş kırıklıklarını ifade ediyordu. Fransa bir anda barikatların ardına savrulmuştu.

Ertesi gün işgaller çığ gibi büyüdü. Dehşete kapılan Pompidou, Afganistan gezisini yarıda kesip, ülkeye döndü. De Gaulle, bakanlarının kendisini içine ittiği durumu öğrendi. Başlangıçta yelkenleri suya indirdiler: Polis, Latin Mahallesi'nden çekildi. Paris öğrencilerin elindeydi.

Diyalogu sürdüren CFDT dışındaki sendikalar ve siyasal partiler, başından beri öğrencilere düşmanca yaklaşmıştı. Fransız Komünist Partisi ve CGT'ye öfke görülmedik ölçülere varmıştı. Tam bu sırada Fransız kamuoyu tarafından pek tanınmayan Georges Marchais adında bir delikanlı öne çıktı. Marchais FKP'nin o zamanki lideri Waldeck-Rochet'nin temsilcisiydi ama Waldeck-Rochet çok kolay kandırılan bir herifti.

CGT, zaten kemikleşmiş bir Stalinist olan ve bazı sözleri aptallık antolojilerine rahatça geçebilecek Sèguy'un kontrolündeydi. Olaylar geliştikçe, bu ikili De Gaulle'ün en sağlam destekçileri olacaktı. De Gaulle'ün fabrikalarda gücü yoktu, o da KP ve sendika bürokrasisine dayanacaktı.

13 Mayıs'ta, Marchais'ın ırkçı küfürlerine rağmen (Marchais "Alman Cohn-Bendit" derken, bazı yandaşları "havuç-kafa," hatta birkaçı "Alman Yahudisi Cohn-Bendit" diyordu), sendikalar da gösterilere katılmaya başladılar. Gösterilere katılanların sayısı yaklaşık 500 bindi. Sorbonne'da işgal eylemi vardı. Genel grev her yere yayılmıştı.

Situasyonist Rene, Sorbonne'a giderken, (1968 Temmuzunda yazdığı Enragès and Situationists adlı kitabı bu ayaklanmanın en iyi radikal çözümlemelerinden biridir) ünlü bir tablonun üzerine şunları karalamıştı: "İnsanlık, ancak en son bürokrat, en son kapitalistin bağırsakları ile asıldığında mutlu olacaktır." Basın bir sanat eserinin çirkin bir saldırıya uğramasına veryansın

ediyordu, oysa Vi net, SE'in 'anlamla oynama' teorilerini hayata geçirerek, kendisi önemli bir sanat eseri yaratmıştı.

Ayrıca, Enrag ler ve Situasyonistler; Sorbonne ve başka yerlerin duvarlarında boy gösteren en iyi sloganları, dünyanın başka yerlerini de saracak sloganları üretmişlerdi. Bunlar, genelde daha sonra SE  yeleri olacak olan Riesel ve Christian Sebastiani tarafından yazılıyordu. Mayıs'tan sonra yıldırları hızla s necekti.

Riesel, aynı zamanda  şgal Komitesi'ne seçilen 15 kişi arasındaydı. Komitenin tüm  yeleri günlük seçimlerle görevden alınabiliyordu. Bu, eski bir geleneği sürdüren bir  ğrenci sovyetiydi. Doğrudan demokrasi ve Konseyci eğilimi yerleştirmeye çalışıyorlardı. 15-17 Mayıs arasında    günlük bir dönem için bir  şgal Komitesi olarak da çalışacak bir Enrag -Situasyonist Enternasyonal Komitesi kuruldu. Tüm işçilere fabrikaları işgal etme ve her yerde işçi konseyleri kurma çağrısını bu komite yapmıştı. Aynı zamanda, her yere iğneleyici telgraflar çekmiş, Pekin ve Moskova'ya da hakaret dolu telgraflar göndermişlerdi.

15 Mayıs'ta Renault fabrikasında kııl bayrak dalgalanıyordu. Sokaklarda kııl ve kara bayraklar g r l yordu. Yasadışı grev 18 Mayıstan sonra genel greve dönüşmüştü. Artık ülkede grevden etkilenmeyen hiçbir yer kalmamıştı. Kadınlar başından beri ayaklanmada önemli bir rol oynayacaktı.

Od on da işgal edilmişti. Bu fiili özyönetimin başlangıcıydı.  ş iler isyancıların kullanması için kantin ve telefon santrallerini yeniden açmışlardı.  r nlerinin kullanılması için bir el telsizi fabrikası bile yeniden açılmıştı. Fırıncılar grevcilere ekmek, çiftçiler sebze ve balıkçılar da balık sağlamıştı. Mallarda bir karşlıklı mübadele sistemi getirilmişti. Mallar ya hibe ediliyor ya da maliyet fiyatına satılıyordu. Yiyecek maddelerinin nakledilmesi için kamyon satın alınıyor ya da kiralanıyordu.

Açık hava merkezleri kurulmuştu. Her şehirde bir Merkezi Grev Komitesi iktidarı almıştı. Bu sovyetler, zaman zaman be-

lediyelerin terk ettiği şehirleri yönettiler. Başka yerlerde, sadece yardımcı oldular. Bunlar malzeme tedarikinden sorumluydu. Grevciler yiyecek ve yakıt dağıtımı yapıyordu.

Çöp toplama hizmetleri düzenleniyor, parasız dispanserler açılıyor, “grevciler” için özel fiyatlandırmalar yapılıyordu. Para toplanarak sempatizan belediyelerden sübvansiyon sağlanmış, yiyecek karneleri çıkarılmıştı. Bir alternatif toplum doğuyordu. Hatta bazı yerlerde, paranın yerini bonolar almıştı.

İşin aslı şu ki, 2000 yıldır farkında olmadan özyönetime can atan bir proletarya, şimdi bunu bilinçli bir biçimde irdelemeye ve hatta teorileştirmeye başlamıştı. Burjuvazi paniklemişti ama profesyonel solcular, sendikalar ve parti liderleri arasında daha büyük bir panik yaşıyordu. O zamana kadar, özyönetim anlayışı PSU ya da anarşistlerin tasarrufunda sayılıyordu.

Hastaneler gibi bazı yerler faaliyetlerine devam ediyor, bazı malların nakledilmesi için de trenler işliyordu. Kıtlığa karşı önlemler alınmıştı. Fabrikalarda siyaset, toplum, cinsellik vb. ile ilgili tartışmalar yapılıyor, filmler gösteriliyordu. İşçilerin örgütlenmesi her bakımdan dikkate değerdi. Özyönetim anlayışı da hayli gelişmişti. Her şey patronlar olmadan çok daha iyi gidiyordu. Ve gene de buna işçiler kadar hiç kimse şaşırmıyordu.

Sorbonne’da başka komiteler de kuruldu. İktidardan birkaç küçük kırıntı kapabilmek için ufacık gruplar birbirinin gözünü oymaya, pazarlıklara girişmeye başladı. O sırada karanlık bir tip olan Krivine adlı biri, öğrencilerin her yerde sovyetler kurulması için çağrıda bulunmasından paniğe kapıldı. Bu anlaşılabilir bir şeydi! Özyönetim 1921’de Kronstadt’ta, efendilerinin kabusu olmuştu. Çırak bürokratlar her yerde sürüne sürüne kendilerine yol açıyordu. Midesi bulanık Enragè-Situasyonist Enternasyonal Komitesi çalışmalarına son verdi. Komite ortadan kalkınca, İşgal Komitesi’nin üyelerinin yeniden seçilmesinden hiç söz edilmez oldu.

Bürokratların canı epey sıkılmıştı. Oturdıkları koltuklardan atılmadırlarsa bile, küçük düşmüşlerdi. Touraine, Chatelet, Moles, Lefebvre, Morin, Axelos, Godard, Lapassade ve Aragon, hepsi de aynı gemideydi.

Sonra Enragèler ve Situationistler, Eğitim Enstitüsü'nün binalarına yerleşen İşgalleri Sürdürme Komitesi'ni (Fransızcası, CMDO) kurdular. Komite önemli metinler yayınlayacak ve hatta her yere yazılması için radikal sloganların bir listesini oluşturacaktı. Listede hala her tür iktidar sahibinin tüylerini diken diken eden o ünlü “Kahrolsun gösterişli meta toplumu” sloganı da yer alıyordu. Aslında, CMDO öğrenci boykotlarını aşma zamanının geldiğini kavramıştı. İşçiler de bunu kavramıştı. Bundan böyle, savaşım işçiler tarafından yürütülecekti. Bu noktadan sonra, öğrenci isyanı geri çekildi.

22 Mayıs'ta, Daniel Cohn-Bendit Avrupa'da bir 'tanıtım turu' için yola çıktı. Fransa'da oturma izni kaldırılmıştı. Geri dönecekti, ama öğrenci isyanının yatışmasıyla, rolü önemsiz bir hale gelecekti. De Gaulle'ün 24 Mayıs'ta yaptığı ilk konuşmanın hiçbir etkisi olmamıştı. Rejim iki haftada dağılmıştı.

Parlamentoda, sert konuşmalar yapıldı ama genel bir kayıtsızlıkla karşılandı. Otoriteler de muhalefet de şaşkındı. Toplum uçuşurumun eşiğindeydi.

Nantes'da, şehir bir süreliğine ele geçirilmişti. Bu olay 'Nantes Komünü' olarak anılıyor. Bu terim bir parça aşırı gelebilir ama işçilerin daha sert bir çizgi izlediği, FO'nun anarşistlerin denetiminde olduğu, UNEF'in Enragèler tarafından yönetildiği bu şehirde, her yerden daha radikal oluşumlar ortaya çıkmıştı. Ayrıca, CMDO, Enragèlerin etkisindeki UNEF kadrolarıyla, özellikle Yves Chotard ve Juvenal Quillet ile hala ilişkiyordu.

24 Mayıs'ta ya da bunu izleyen günlerde, her şehrin kendi 'barikatlar gecesi' yaşanacaktı. Lyon'da, göstericilerin frenlerini boşalttığı bir kamyonun ezdiği bir polis müfettişi ölmüştü. Bir

Parisli gösterici de atılan el bombasıyla öldürülmüştü. Beş yüz kişi yaralanmış, her yeri korkunç bir şiddet dalgası sarmıştı. Polisin aşırılıklarının haddi hesabı yoktu. De Gaulle'ün talimatıyla, polise alkol dağıtılmıştı.

25 Mayıs'ta, Komünist Parti ve De Gaulle'ün durumu kurtarmaya çalıştığı Crenelle görüşmeleri başlayacaktı. Pompidou, Çalışma Bakanı (Chirac) ve Sosyal Güvenlik Bakanı (Jeanne-ney) ile işveren sendikaları (CNPf) ve işçi sendikaları (CFDT adına Andre Jeanson ve Descamps, CGT adına Sèguy, Frachon ve Krasucki) arasında görüşmelere başlanmıştı. Sèguy tarihi sözlerini söylemişti: "Şimdi toplumdaki bütünlüklü değişimler üzerine çene çalacak zaman değil."

Hemen anlaşmaya varıldı. Hükümet bazı küçük sosyal reformlar vaat etti oysa çok daha fazlası elde edilebilirdi. İşçi sınıfı büyük bir düş kırıklığı içindeydi ve bu adaletsiz anlaşmaya karşı genel ve toptan bir ret tavrı görölüyordu. Sèguy, Billancourt'da yuhalandı, böyle bir şeyle daha önce hiç karşılaşmamıştı.

Nantes'de, sovyet (Merkez Grev Komitesi) bütün fiili yetkileri kullanıyordu: Emniyet müdürü etkisizleştirilmiş, polis geri çekilmiş, belediye yönetimi istifa etmişti ve solcu yerel sendikalar nedeniyle CGT neredeyse silinip gitmişti. Bu durum Haziran başına kadar sürecekti.

Her yanda, (İşçi-Öğrenci Komiteleri) farklı kesimleri içine alan komitelere dönüşmeden önce okullar, üniversiteler ve fabrikalarda her çeşit Eylem Komitesi doğmuştu. CGT ve Komünist Parti'den istifa furyası başlamış, daha az yıpranmış öğrenci örgütleri bile unutulup gitmişti.

De Gaulle 29 Mayıs'ta yandaşlarını etkilemek için, eski dostu, işkenceci Massu'yu Baden-Baden'deki kışlasında ziyaret etti. Tüm bakanları paniklemiş ya da çatışma durumunda gözlere görünmemek umuduyla ortadan kaybolmuşken, De Gaulle duruma hakim olmak üzereydi.

Sendikalarla görüşmeler istediği gibi gidiyordu. KP sadık bir müttefik olduğunu kanıtlamıştı. Ne de olsa ortak bir düşmanları vardı ve uyum içinde hareket edeceklerdi.

İç savaş tehlikesini vurgulamak için, De Gaulle ordunun Paris'i kuşatmasını emretmişti. Sonra da istifa etmeyeceğini ve aslında, parmağını bile kımıldatmamış olan Ulusal Meclisi lağvettiğini ilan etmişti. Böylece halk gelecek seçimlerle meşgul olmaya başlamıştı. Bu hamle dikkatlerin başka taraflara kaymasını sağlayacaktı.

Bu arada De Gaulle'ü desteklemek için de bir gösteri düzenlendi ve Champs Elysées'de ancak 100 bin kişi toplandı. Rejim, bodrumdan yayılan kötü bir koku gibi geri gelmeye başlamıştı. Özellikle daha az militarize olan CDR'ler (Cumhuriyeti Savunma Komiteleri) aracılığıyla faaliyet gösteren gizli polis gücü SAC (Sivil Eylem Servisi) üç renkli yaka kartları taşıyordu ve çok faaldi. Comiti ya da zalim Foccart gibi kişilerin denetimindeki gizli polis benzeri bu yapılanmada, çoğu kez yeraltı dünyasının ve eski OAS kadrolarının yardımına başvuruluyordu. SAC her şehirde solcuları stadyumlara hapsedmek için plan yaptı. CRS, SS'lere dönüşmenin eşiğindeydi. Genel tutuklama 24 Mayıs için planlanmış, önce daha ileri bir tarihe ertelenmiş, daha sonra da iptal edilmişti.

Ama paranoya, bir gencin ölümüne neden olmuş. Calvados' da jandarma sabotajcı sandığı bir genci yanlışlıkla öldürmüştü.

31 Mayıs'ta yeni Pompidou hükümeti kuruldu. Bakanlar yine aynı adamlardı ama bakanlıklar değişmişti! Marcellin şimdi İçişleri Bakanı'ydı ve Ortoli, Peyrefitte'in yerine geçmişti. Kabine korkusunu yenmişti. SE "burjuvazi Fransa'dan çekilmedi, sadece dehşetten dili tutuldu" şeklinde bir açıklama yapacaktı. Hükümet küçük ödünler karşılığında işe dönmeleri için sektör sektör sendikacılarla görüşmelere devam edecekti.

İlimlilerin yemi yutması nedeniyle hareket ikiye bölündü.

Sendikalar, isyanı ne pahasına olursa olsun kırmak amacıyla kendilerine düşen rolü oynadılar. CGT bu konuda kendisinden hiç beklenmeyen bir yaratıcılık sergiledi.

FNSEA çiftçiler arasında, işçilerle herhangi bir ittifaka engel oldu. İflas, ürün ya da petrol kıtlığı korkusu ittifaktan kolayca vazgeçilmesine yol açmıştı. De Gaulle tüm gücünü ortaya koymuştu.

Ne var ki, 5 Haziran'da Flins'de çatışma yeniden başladı. Bütün bu coşkunun ortasında, Renault'da işbaşı oylaması yapıldı: Oy sandıkları işbaşı lehindeki oylarla 'tıka basa dolmuştu.' Bin CRS gönderildi. Flins'deki çatışma dört gün boyunca sürecekti. Geismar'ın liderliğindeki öğrenciler de grevcilere katıldı. CGT öfkeden deliye dönmüştü. Çatışmalar komşu bölgelere de yayılmıştı.

Bazı durumlarda CGT öğrencileri engellemek için polise yardım etti. Fabrika sovyetlerinin yaptığı toplantılarda görevden alınan kendi temsilcilerine ödeme yapılmasını sağlamıştı.

10 Haziran'da, 17 yaşındaki Maocu bir lise öğrencisi olan Gilles Tautin çatışmadan kaçarken Seine'de boğuldu.

Tam o gün, Sochaux-Montbéliard'daki Puegeot fabrikasında çatışma tekrar patlak verdi ve iki gün sürdü.

İki işçi öldürüldü: 24 yaşındaki Pierre Beylot vurulmuş, diğeri, 49 yaşındaki Henri Blanchet bir bombayla ölmüştü. Ötke- li işçiler bazı binalarda her şeyi yakıp yıkmıştı. 13 Hazirana kadar tüm Fransa'yı işçilerin katıldığı sokak çatışmaları sarmıştı.

12 Haziran'da, De Gaulle aralarında 22 Mart Hareketi'nin de bulunduğu sekiz solcu örgütü kapattı. Polis Odèon'u boşalttı.

18 Haziran'da Renault fabrikalarında işbaşı yapıldı. Sèguy ve De Gaulle kazanmıştı.

Şimdi geriye sadece seçimlerin sonucunu görmek kalmıştı. Solun, özellikle KP'nin oyları büyük düşüş gösterirken, UDR oy oranını önemli oranda artırmıştı. Korku hüküm sürüyordu. Se-

çim kampanyası sırasında, Fransız Batı Hint Adalarında üç kişi daha hayatını kaybedecekti. Yine de Fransızların zihninde bir şeyler kımıldamıştı. Bunun işaretlerinden biri Gaullizm'in kaderinin belli olmasıydı. De Gaulle bir yıl sonra eften püften bir mesele üzerine çekilecekti.

Delale ve Ragache'ye gönderme yapalım: "Gerçekte, Mayıs'taki halk ayaklanması özgün bir kültür devriminin, yani, gündelik kültür ve toplumsal ilişkiler alanında bir devrimin yolunu açmıştır. Yüz binlerce entelektüel, işçi, öğrenci, lise öğrencisi, öğretmen, sanatçı, doktor vb. eyleme katılmış ve toplumu yeniden yaratarak, dünyayı yeniden kurmaya yönelmiştir. Hatta daha genel anlamda, '68 Mayısı Fransız halkının ezici çoğunluğu için, gerçek bir kopuşu temsil ediyordu. Oysa, bazıları için başkaldırı bir depreme benziyordu ve ardından terör getirmişti. Bazıları onda bir uyanışı, hayatın aniden boy göstermesini, çok uzun süredir hapsedilen enerjilerin bir anda patlayışını görüyor ve bunu da kendiliğinden inisiyatif ve bireysel dışavurumun serbest kalışının izlediğini savunuyordu."

Kolektifler üniversitelerde yayın, telefon hizmetleri, sağlık, bakım, itfaiye, yemek dağıtımı, sekreterlik işleri, yemek pişirme, yurt hizmetleri, kreşlerin yürütülmesinin sorumluluğunu üstlenmişti. Hatta Besançon'da bir 'devrimci polis' bile oluşturulmuştu. Tüm bu yeni görevler, öğrencileri gerçek yurttaşlara dönüştürmüştü.

Tüm dünyanın hayranlığını kazanan harika sloganlar, Güzel Sanatlar Atölyesi'nde üretilen kaliteli posterler ve özellikle her yerde karşımıza çıkan keskin bir espri anlayışı, sanatçılar ve işçiler arasında, akademisyenler ve öğrenciler arasında kurulan samimi ilişkiler, hep Mayısın zenginliğinin göstergesiydi! Ve Mayıs olayları böyle ünlenmişti. Orada yeni bir dünya tasarlanıyordu. Daha doğrusu, dünya yeni bir hayat tarzına bürünerek karşımıza çıkıyordu.

Ve bu, çok özel bir biçimde bile olsa, her zihin üzerinde bir iz bıraktı. Bunun kanıtını, Mayısın ertesinde eski düzen restore edilirken filiz veren tüm darlaştırılmış savaşım biçimlerinde görüyoruz: Kadın sorunları, eğitim sorunları, geyler, hapishaneler, göçmenler, etnik azınlıklar, doktorlar, psikiyatrlar, askerlerin, vb. sorunları. Gündelik hayat, uzun bir süre bunun etkisini hissedecekti. Hayatın her alanında, Mayısın izi hissedilecekti, hatta bazı kadroların CNPF binalarını ele geçirdiği bile görülecekti. “Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak” sloganının anlamı iyice anlaşılacaktı. Bunun kanıtı sokakların, amfilerin, liselerin ve hatta gemilerin yeniden adlandırılmasında görülebilirdi. Eksikliği hissedilen tek şey, bir devrim takvimiydi.

Bazı inatçılar Temmuza kadar savaştı. CMDO parçalandı. Onun ünlü Situasyonist üyeleri (Debord, Vaneigem, Vienet, Hayati) ya da Enragè üyeleri (Riesel ve Sebastiani) daha sonra SE’de birleştiler ama SE’in kendisi de Mayıs’tan sonra yaşamını sürdüremedi. Eylem sona erdiğinde, önder kadroları dağıldılar ve alkole, uyuşturucuya sığındılar, can sıkıntısı ya da umutsuzluğa teslim oldular. SE de bir istisna değildi. Yenilgiyle başa çıkmak kolay değildir.

Mayıs’ta, işçilerin çoğu savaşımalarının özgünlüğünü takdir edecek durumda değillerdi. Hareketi yüz üstü bırakan öğrencilerden hiç söz etmiyoruz. Hiç kimse konseyler iktidarında ısrar etmemişti. Gene de son bir damla bardağı taşırabilirdi.

Gerçi, Mayıs düşmanları tehlikeyi doğru kavramıştı: De Gaulle, CNPF ve Séguy kendi dünyalarında ölümcül çatlaklar olduğunu görmüştü. Belki bugün hayal etmek bile güç ama burjuvazi gerçekten de dehşete düşmüştü. Tehdit altında kalanların güçlerini birleştirmesi tamamen anlaşılabilir bir şey. Ama geçen 12 yıl boyunca sürdürdükleri sessizlik de aynı şekilde anlaşılabilir bir şey. Korkuları öylesine büyüktü ki, Cohn-Bendit’in Fransa’ya özgür bir biçimde geri dönmesi için on yıl geçmesi

gerekmişti. Alman komünlerinde eylemliliğine devam ettikten sonra, yeşillerin öncüsü olan Danny, Fransa'da yayıncılık sektöründe çalışmak için geri dönmeden önce kitap satmıştı. Mayıs sonrasında kamusal hayattan çekilen Sauvageot ve bir süre Maoocu lafabelerine katılan Geismar, daha sonra öğretim görevlisi olacaklardı.

Vienet'in dediği gibi, "Fransa'da ilk defa devlet görmezlikten gelinmişti. Bu, Koinün dahil, Fransız devrimci hareketlerinin çok uzun bir süredir karabasanı olan Jakobenizmin ilk pratik eleştirisiydi."

Bu acayip dönemi doğrudan yaşayanlar, zihinlerini pençesine alan gergin, aşk yüklü, tutkulu atmosfer ile kitlesel ve entelektüel coşkuyu anımsarlar. Herkesi seviyor, şahsen tanıyor ve hiç çekinmeden hayatın zevkini çıkarıyorlardı. Sanki aşk dizginlerinden boşalmış gibiydi. "İnsanlar daha sekiz gün önceki garip varlıklarıyla, artık aşmış oldukları varlıklarıyla eğleniyordu." (SI -Situationist International/Situasyonist Enternasyonal-, No. 12)

Çok önemli bir diğer özellik, '68 Mayısı'nın TÜM tarihçilerin gözünden kaçmış olmasıdır. Oysa, benim bakış açıma göre, bu hepsinden önemlidir. Bu birkaç haftada ve Mayıs'tan hemen önceki ya da sonraki haftalarda, aynı dalga dünyanın her köşesinde kabarmış ya da yinelenmişti. Hem Batı'da hem de Doğu'da, kapitalist rejimlerde olduğu gibi 'sosyalist' rejimlerde, Üçüncü Dünya ülkelerinde olduğu gibi gelişmiş ülkelerde, liberal ülkelerde olduğu gibi diktatörlüklerde de... Siz karar verin: İtalya, İspanya, B. Almanya, İsviçre, Belçika, İngiltere, İsveç, Yunanistan, Türkiye, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Çin, Japonya, Hindistan, Endonezya, Tayland, ABD, Brezilya, Santo Domingo, Venezüella, Uruguay, Şili, Arjantin, Kongo-Kinsasa, Senegal, Cezayir, Tunus, Fas, Moritanya'da benzer çizgilerde kitle eylemleri, ayaklanmalar olmuştu.

Tarihte benzeri olmayan bu olay, hala açıklanmamış ve Ma-

yısı savunanlar dahil, herkes tarafından gayretle çarpıtılmıştır. Kuşkusuz bunun nedeni, tarihte bütün geleneksel düşünce okullarını ve bütün ideolojileri rezil etmesi, tüm politik ve toplumsal çıkarları aşması ve herkesin zihnini alt üst etmesidir.

Bu bakımdan '68 Mayıs, pekala klasik işçi hareketinin en son atılımı değil de, yeni bir devrimci çağın ilk kıvılcığı, çıplak gözle görülemeyen bir ikinci aşama olabilir. Bu görünmezlik, bütün ideolojileri terk eden çağdaşlarımızın umutsuzluğunu daha iyi anlamamızı sağlar. Gulag, vb. ile ilgili tüm gerçekleri kendi ağızlarıyla açıklayan Stalinistlerimiz var. Parti üyeliği ve siyasi militanlığa, seçimlere ve politikaya karşı genel bir inançsızlık yaşıyor. Fransa'da çoğunluk olmayı başarsa da, solun art arda yaşadığı başarısızlıklar buna örnek. Elbette başka belirtiler de görülmüyor değil. Yeni dalgada artık tek konulu aktivizm tercih ediliyor; ekoloji, feminizm, azınlık hakları, mahalle komiteleri vb..

Danimarka, 1971

CHRISTIANIA

Her şeyi yok edebiliriz, çünkü hepsini biz yaptık ve gerekirse yeniden yapabiliriz.

Bakunin

Biz, bir cehalet, sefalet, baskı, çirkinlik, ikiye bölülük, adaletsizlik ve nefret çağında yaşamalarına rağmen, gözlerini bilginin, refahın, özgürlüğün, güzelliğin, içtenliğin, adalet ve kardeşliğin kentine dikmiş olan ve bu olağanüstü kenti inşa etmek için var güçleriyle çalışan insanların varisleriyiz.

Sébastien Faure

Silahlı kuvvetler Kopenhag'ın merkezinde, Christianhavn mahallesinde, kendisine ait 22 hektarlık bir alanı boşalttı. Sadece birkaç terk edilmiş binayı olduğu gibi bırakmışlardı. 1971 ilkbaharıydı. Her şey çalışır durumdaydı ama etrafını çitle çevirmişlerdi. Bölgeyi nasıl kullanacaklarına ilişkin hiçbir planları yoktu.

Sonbaharda işgalciler 170 binaya yerleşmeye başladılar. Yaklaşık 25 kişiydiler. Alternatif basında çağrılarını yayınlattılar: '8 Numaralı otobüs hattı, düş gücünüzü harekete geçirsin.' Ekimde ilk toplantılarını yaptılar ve bu yaşam merkezlerine tehdit oluşturabilecek her şeye karşı hazırlık yapmaya başladılar. 26 Eylül'de kurdukları komün 'Christiania' adını alacaktı.

Kasım'da bir karar almışlardı: "Christiania'nın amacı, her bireyin topluluğun tümüne karşı sorumluluğunu korurken, kendi işlerini özgürce halledebileceği bir özyönetim toplumunun inşasıdır. Bu toplum ekonomik bakımdan özerk olmalıdır. Ortak özlemimiz, fiziksel ve ahlaki her türlü kirlenmeden kaçınabilmektir." Bu, bütünlüklü bir siyasal programdı ve geriye sadece ayrıntıları işlemek ve hayata geçirmek kalmıştı. Zaten Christianialılar da gelecek yıllarda bunu yapacaklardı, hala da yapıyor olabilirler.

Hemen, kendiliğinden çok sayıda Christiania adayı bölgeye doluştu. Diledikleri, hoşlandıkları yerlere yerleştiler. Her biri diledikleri şekilde bina inşa ettiler ya da var olanları onardılar. Şehir planlamacıları saçlarını başlarını yolsalar da, sonuçta bu mimari çılgınlıktan, gerçek bir kasaba "havası veren" bir Christiania doğdu.

1972 başında, sayıları 400'e ulaşmıştı. Hala komünü 'örgütlemeye' ele geçirmeye, özyönetime aldırmadan planlama getirmeye çalışanlar vardı. Diğerleri buna karşıydı. Birkaç kişi berbat görünen moloz ve çöpleri temizliyor, etrafı bir parça yaşanılır hale getirmeye çalışıyordu. Diğerleri ortalığın bu şekilde kalmasını istiyordu. Sayısız sürtüşme yaşanmaya başladı. Genel toplantılar yapıldı, çalışma grupları, tartışma grupları, bir danışma bürosu, bir topluluk salonu kurdular. Ordkhveren adlı haftalık bir gazete çıkardılar. Dükkanlar, bir lokanta, bit pazarı, atölyeler vb. inşa ettiler...

Gerçek bir alternatif kasaba olan Christiania, kendi işsizlerinin ihtiyaçlarını gözetiyordu. İşsizler, aynı zamanda komünün işlerini de görüyordu. İşsizlik sigortasından alınan maaşlar, komüne bırakılıyor ve işsizler boş zamanlarında komün için para almadan çalışıyorlardı. Kiralar zamanında ödeniyordu. Bardan gelen kar kasayı zenginleştiriyor ve tüm faturalar tahsil edildikten sonra, ekonomi ekibi parayı yeniden dağıtıyordu.

Hatta bazıları kendi adlarından vazgeçmiş ve grup halinde Lovetand, ‘Aslan yürekli’ adını almışlardı.

1972 Mayıs’ında yetkililerin rahatsızlığını gösteren ilk müdahaleler gelmeye başladı. Sosyal-demokrat hükümet elektriği kestiğinde, görüşmeler yapılıyordu. Hemen hemen bu sıralarda Solvognen adlı bir tiyatro topluluğu Christiania’ya geldi. Ardından da burası tüm partilerin, şovların, sokak etkinliklerinin ve komün gösterilerinin merkezine dönüştü. Bunlara bir de komünün dışına yapılan propaganda gezileri eklenmeli. Eğlenceli bir hayatın örgütlendiği bir yıl huzur içinde geçecekti.

Christiania’da, yaklaşık yüzü çocuk olmak üzere, bin kişilik bir nüfus barınıyordu. Üç yüz köpek, keçi, domuz, at ve kümes hayvanı da sokaklarda dolanıyordu. Aslında sürekli üyelerin sayısı 750 idi. Geri kalanı geçici olarak kalanlar ve komünün ziyaretçileriydi. Gösterişli bir biçimde dalgalanan menekşe renkli bir bayrakları vardı.

1973 Haziran’ında, bir deneysel toplum olarak resmen tanındılar. Hükümet onları tanımakla birlikte, alanın gelecekteki kullanımı için mimari bir yarışma düzenlemişti. Tanınma karşılığında, Komün binaların bakımını, gerekli onarımları yapacak ve düzgün görünmelerini sağlayacaktı. Sağcı politikacılar, solcu hükümeti eleştirmek için komünü kullanacaklardı. Ocak 1974’deki seçimlerde iktidar sağın eline geçti.

Bu sonuç, komün için işleri zorlaştırdı. Sağ, kendi doğal seçmen tabanı olan inşaat spekülâtorlerine 22 hektarlık bu alanı açmak için komünü buldozerlerle yerle bir etmeye kesin kararlıydı.

Bundan böyle, her seçimde Christiania kendi adaylarını yarışa sokacaktı. Valborg Oluşumu denen birlik, feministleri, geyle ri, çılgınları, toplum dışıları, çevrecileri vb. içine alıyordu. Aralarından Tine Smedes adlı bir kadını milletvekili seçtirdiler. Bu, büyük kutlamalara vesile oldu. Dışarıdan olağanüstü bir halk desteği sağladıkları ‘Christiania’ya Yardım’ kampanyası başla-

tıldı. Tine Smedes yapmacık tavırları olan parlamento üyelerini sık sık azarlıyordu. Bir defasında Meclis salonunda çocuğunu emzirerek büyük bir sansasyon yaratmıştı.

1974 Mayıs'ında, yıkım kararını iptal ettirmeyi başardılar. 1976'ya kadar zaman kazanmışlardı.

1975 Şubat'ında, sol yeniden iktidar oldu ama Parlamento'nun maliye komisyonu onarım çalışmaları için gerekli olan parayı bir türlü sağlamıyordu. Sağ, Christiania'nın defterini dürmek için bir plan dayattı ve sonunda küçük bir oy farkıyla kabul edildi. Alan 1 Nisan 1976'ya kadar boşaltılacaktı.

Christianialılar yıkım kararına gerekçe oluşturan onarımları kendileri yapmaya başladılar. Sosyal merkezler ve hatta bir okul bile kurdular.

Hemen sonra, Aralık'ta, hiç beklenmedik bir anda hükümeti, kendilerini bir deneysel topluluk olarak tanıdığı halde vaatlerini yerine getirmemekle suçladılar. İyi bir örgütlenmeyle medyayı seferber etmeyi başarırken girişimleriyle ilgili kitaplar yayınlandı ve kamuoyunu kazandılar. Christiania adeta bir numaralı turizm merkezine dönüştü, herkes ziyaret ediyor ve hemen her yerde tartışılıyordu. Medyaya yardımcı olmak amacıyla, herkes kendi rolünü gösteren renkli bir kolluk takıyordu: Bina planlama, propaganda ve tiyatro çalışmaları, çocuklar ve öğretmenler, tüccarlar, şairler ve satıcılar, temizlik işçileri ve terapistler, güvenlikçiler... Hatta kavgaları önlemek için, kadın görevlilerden meydana gelen bir milis bile kurulmuştu.

Martta, büyük bir İlkbahar Festivali düzenlendi. Üç bin kişi Kopenhag'da belediye sarayı ve Parlamento'ya yürüdü. Sonuçta, tanınan sürenin sona ermesinin hemen öncesinde, Parlamento geri adım attı. Kıyamet günü sonsuza dek ertelenmişti.

Bu arada bir Christiania kaseti bir miktar para kazandırmıştı. Bu parayla bir karşı saldırı başlatıp, bütün Danimarka'da aynı tür projelere fon sağlayabileceklerdi. Noel'de, 1000 evsize ziya-

fet vermek gibi birkaç gösterişli eyleme imza attılar. Bu sırada davaları da sona ermiş ve Şubat'ta davayı kazanmışlardı. Ölüm-cül hasta olan avukatları Carl Madsen, kansere yenik düşmeden önce davayı kazanmak için tüm gücünü seferber etmişti. Yapılan her şeyin içinde Madsen de vardı.

1977 Haziranında Christiania altın çağını yaşıyordu. Tepelerde yel değirmenleri dönüyordu ve her şey yeniden inşa edilmişti ya da yeni baştan boyanmıştı. Her ev komşununkinden farklıydı. Her tarz ve boyutta konut vardı... Tadilattan geçmiş evlere bitişik kubbe, karavan, bungalov, kulübe şeklindeki yapılar... İhtiyaçlarına yetecek çapta okul ve hastaneleri de vardı. Komşu mahallelerden aileler çocuklarını ya da hastalarını buralara gönderiyordu. Geri dönüşümlü keresteden inşa edilen büyük bir amfi bile yapmışlardı.

Tek gerçek sorun uyuşturucu kullananlardı. Çok sayıda uyuşturucu kullanan insan alışveriş için bu serbest bölgeye üşüştü. Çoğu buraya yerleşti. Ot içenlerden çok, sürekli uçmuş haldeki kafaları, intihar eğilimleri ve aylaklıklarıyla, sert uyuşturucular kullananlar sorun yaratıyordu. Ama biracılar da sorundu. Bunlar en saldırgan kesimi oluşturuyor ve hiç yüzünden sürekli kavga çıkarıyorlardı. Böyle tipler dış dünyanın gözünde komün sakinlerinin saygınlığına gölge düşürüyordu.

Christianialıların baştan beri kabul ettiği sadece iki yasa vardı. Birincisi, sert uyuşturuculara hayır. İkincisi, otomobillere hayır. Bunlar asla olmayacaktı.

Christiania kendi festivalleri ve Solvognen'in tiyatro gösterileriyle kendi ayakları üzerinde durabiliyordu. Bu durum, yeşillerin asık suratlı ajitasyon-propagandasına eğilim duyanlar tarafından kıskançlıkla karşılanıyordu. 1978 Haziranında, Carl Madsen'in cenaze töreninde, onun son arzusu yerine getirildi: Gömüldüğü doğa parçasında, sarı kırmızı çiçekler, gökkuşağı renkli bayraklar, eğlence, müzik, hep birlikte söylenen Enternasyonal.

Bu sırada, yetkililerle görüşmeler de sürdürülüyordu. Christiania'yı on kadın temsil ediyordu. Polis açıktan açığa olmasa bile sıkıştırmaya başlamıştı: Komün üyeleri arasındaki ilişkileri bozmak için, sert uyuşturucular kullananların ve satıcılarının komüne girmesine izin verecekti. Her konuda onlarla aynı fikirde olmayanlar bile, bu savaşla bağlarının güçlendiğini hissediyorlardı. Eski dünya karşısında bu kurtarılmış bölgeyi savunma kararlığı onları birleştirmişti. Bu getto zihniyetine rağmen, dış dünyayla bağlantıları yoğundu. Çok sayıda Christianialı komün dışında yaşıyor, yalnız her gün oradaki faaliyetlere katılıyordu. Bazıları ayrılmıştı ama onlara destek olmaya devam ediyorlardı ve yerlerine hemen yenileri geliyordu. Bir gettodan çok ya da muhaliflerinin deyişiyle toplum dışılar, kaçıklar, uyuşturucu bağımlıları, hastalar, sapkınlar, solcular ve benzerlerinin bir toplanma merkezinden de çok, Christiania bir ileri mevziydi. Bazıları bu olgunun farkındaydı. Düşmanları ve devlet yetkilileri bile bu yıkıcıların çok fazla sorun yaratmayacakları bir alanda toplanmasını tercih ediyorlardı. Yeter ki bütün Danimarka'ya yayılmasınlar. Bunun daha kötüsü, bu adamlara hapishanelerde, akıl hastanelerinde vb. yer bulup, üstüne üstlük bunları denetlemektir.

Oysa Christiania'da bunları ve birbirini kontrol eden komün sakinleri vardı. Bu, onlara verilen olağanüstü özgürlüğe değerd. Bir de suç oranının ortalamaların altında kaldığı Christiania'ne de olsa sosyal bakımdan- bir başarı sayılabilirdi.

Tıbbı yaklaşımları son derece devrimciydi. Doktorlar kendi uzmanlık alanlarında sadece gereken tedavileri öneriyordu. Teşhisle ilgili kuşkuları olduğunda, açıkça söylüyorlar ve bu konuda kitap karıştırıyorlardı. Ya biraz zaman istiyorlar ya da hastaya şikayetleri için daha iyi bir uzmana görünmesini öneriyorlardı. İşleriyle ilgili temel bilgiler edinmiş olan, meslekten doktor olmayan kişiler de yardım ediyordu. Tüm bunlar bedavaydı. Çok sayıda şifalı bitki uzmanı vardı.

Christiania'da sorunlar açıkça ortaya dökülür ve sürtüşmelerin üzeri örtülmezdi. Sosyal ilişkiler açık ve yapmacıksızdı. Sürtüşmeler bazen ağırlaşırdu çünkü her şey aleniydi ama sonuçta 'normal' toplumdakinden daha az ciddiydiler. Gerçi, en ciddi sorun, kadınların erkeklerden çok daha az sayıda olmasıydı. Bu beklenebileceği gibi çeşitli sürtüşmeler doğuruyordu. Bir tecavüzcü (tesadüfen Fransız) Christiania'dan atılmış ve kadınları uyarmak için her yere resimleri asılmıştı.

Christiania sakinlerinden Marianne, Catpoh'un etkileyici kitabında şunları söylemişti: "Christiania'nın bu kadar kışkırtıcı oluşunun nedeni, orada yaşayanların, başkalarının sadece rüyalarında görebileceği şeyleri yaşamaya cesaret etmeleriydi." Hiç düşmanlık yaratmamış da değillerdi. Danimarka Komünist Partisi, sürekli olarak onların Danimarka'da çürüyen her şeyin mükemmel bir örneği olduklarını söylüyordu.

Gene de büyük destek bulabiliyorlardı. LIP işçilerinden kardeşlik mesajları bile almışlardı. Christiania bütün ekoloji, anti-nükleer, anti-psikiyatri, feminist, yeni okul, karşı kültür yıllarının mirasçısı, şiddet karşıtı alternatif sahnenin bir parçasıydı. Ama bütün bunlar aynı zamanda ete kemiğe bürünmüş bir ütopyaya, canlı bir ütopyaya katılmıştı. Çocukların ısıltısı, aktif kadınların yüzlerindeki gülümseme, toplumsal örgütlenme deneyimini yaşayan erkeklerin dingin yüz ifadeleri görülmeye değerdi. Eğlencelerinin ardında yatan düşünce ve inşa projelerinin ardında yatan denetimsiz, derin hayal gücü, Christiania'nın yirminci yüzyılın alternatif başarı öykülerinden biri olduğunu anlatıyor. Öyle bir öykü ki, birçok komüncü bunu hayal bile etmeye cesaret edememiştir.

Ama bu saygınlık sadece onların kendi kararlılığı ve anlayışına bağlıydı. Komünde yaşayanlardan, Soren-Ib'in söylediği gibi: "İnsanın sahip olabildiği tek şey kendi aldığıdır ve Christiania'ya sahip oluşumuzun tek nedeni, onu dişimizle tırnağımızla var edişimiz."

1980’de Christiania ortadan kalkmış olabilir. Ama geriye bakınca, onda tam dokuz yıllık bir özgürlüğü, dokuz yıl emek harcanmış, coşkulu özgürlüğü görüyoruz. İşte bu yüzden Christiania’nın insanlık tarihinde proletaryanın en büyük başarı öykülerinden biri olarak kalacağı söylenebilir.

Portekiz, 1974-1975

KARANFİL DEVRİMİ

Sosyalizmde, herkes sırayla yönetecek ve
hiç kimsenin yönetmemesine hızla alışacaktır.
Lenin, *Devlet ve Devrim* (1917)

Halka her zaman çok fazla hükümet edilir.
Anseime Ballegarrigue, *Come to Point! Come to Point!* (1848)

Asıl, temel tartışma noktası tamamen farklıdır:
Sosyalistler otoriter, anarşistler liberterdir.
Malatesta, *Umanith Nova* (1921)

Devrime 25 Nisan 1974'de gerçekleşen olaylardan daha az benzeyen bir şey olabilir mi? Bu bir darbeydi, askeri bir darbe! Halk, darbede en küçük bir rol bile oynamamış ve ertesi gün ne olup bittiğini ancak radyo ve gazetelerden öğrenebilmişti. Bu noktada sokakları doldurmuş ve askerlerin rızasıyla kendi devrimini yapmıştı.

Şans eseri, bu ikinci 'devrim' bir bütün olarak, toplumda radikal bir değişim yaratmıştı. Subaylar proletaryanın içinden gelmiş ve kendi proleter köklerini unutmamışlardı. Bu da isyana özel bir nitelik kazandırmıştı.

Askeri darbe, kendisi de bir yüzbaşı olan Otelo Saraiva de Carvalho'nun liderliğindeki sol eğilimli yüzbaşılar tarafından

gerçekleştirilecekti. Ardından Carvalho bir yıl içinde generalliğe terfi edecekti. Ordu her zaman siyasi sorunları çözmek için müdahale ettiğinden darbeler Portekiz’de bir gelenektir.

Ama şimdi neredeyse hiç kan dökmeyen bu devrim farklıydı. Salazar’ın ve sonra Caetano’nun zalimliği ile ünlü gizli polis kuvveti PIDE üyelerine de nazik davranılacaktı. Ancak 1980’de Portekizliler artık bu kamburu sırtlarında taşıyamayacaklarını göstereceklerdi. Aslında, alçak tiranları nezaketle deviren bu iyi askerlerin tüfek namlularına karanfilleri yerleştiren de halkın kendisiydi.

Bu genç, dinamik ordu kadar rahatlatıcı hiçbir şey yoktu. Dışarıda herkes Portekiz’e imreniyordu. Operasyonları gerçekleştirecek olan (Silahlı Kuvvetler Hareketi) MFA programını daha 1973’te hazırlamıştı. Program Yüzbaşı Melo Antunes’in eseri idi. Yüzbaşı daha sonra kötü bir rolde karşımıza çıkacak olan bir ılımlıydı. Başlangıçta bu proleter yüzbaşılar ve hemen öne çıkarılan general Spinola’nın temsil ettiği aydın burjuvazi arasında her şey gayet iyi gidiyordu. Ancak Spinola’nın planları yüzbaşılarını kaygılandırdı. Haklıydılar da. Yüzbaşılar onları yönlendirmeye hevesli, bu monokl takan aristokratla aynı dünyanın insanları değillerdi. 24 Nisan’la ilgili planları hakkında ona bilgi vermediler ama o çok hızlı davrandı.

25 Nisan’da, Grandola, vila morena adlı yasaklanmış ama herkesin bildiği bir şarkının radyolardan yayınlanmasıyla hareket başladı. Şarkı on yıl önce Josè Afonso tarafından yazılmıştı. Nakarat kısmı şöyleydi: “Grandola, karanlık şehir/Kardeşlik toprağı/Komuta eden halktır/Senin içinde, ey şehir.” Afonso’nun bize altı yıl sonra söyleyeceğı gibi, bu devrimden kısa süre önce yapılan ve PIDE’nin engelleyemediğı bir kardeşlik toplantısına gönderme yapıyordu.

İsyanı bastırmak için gönderilen birlikler de asilerin safına katıldı. 24 saat içinde diktatörlük yıkılmıştı. Hapishaneler, özel-

likle PIDE'nin kontrolündekiler boşaltılmıştı. Caetano ve suç ortakları ülkeden kaçmıştı. PIDE personeli linç edilmelerini önlemek için cezaevlerine kapatılmıştı.

Fırsatçı ve vurguncular ülkeye akın etti. Bunlar arasında, hiç kimse böyle bir şey istemediği halde, komünistlerle birlikte hükümeti kurmaya hazır olduğunu ilan eden sosyal-demokrat Mario Soares de vardı. Bu Komünist Parti-Sosyalist Parti-Katolik Sol ittifakı garip görünebilir ama birçok çelişkinin üzerini örtibilirdi. Halk bir bütün olarak kapitalizmi yıkmak isterken, partiler, özellikle de Komünist Parti ve Sosyalist Parti, hareketi kendi çıkarlarına kullanmak istiyordu. Eski devletten geriye kalan tek şey orduyu ve görünürdeki birliğine rağmen, ona da meydan okumak mümkündü. 1 Mayıs dev bir gösteri ile kutlandı. Sansür tamamen kaldırıldı. Spinola süreci frenlemek için elinden geleni yapıyordu ama devrimciler banka ve gazetelerin kontrolünü ele geçirdiler. Kovulan patronlar ülkeden kaçmaya başladılar. İlk sovyetler kuruldu ve ilk grevler üretimi durdurdu. Radyo Renaissance işçilerin kontrolüne geçmişti ve bu durum ordu ile sorunlar yaşanmasına yol açacaktı.

Portekiz Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri Alvaro Cunhal'in de bakan olduğu hükümetin liderlik koltuğuna Spinola oturdu. Jorgè Semprun, daha öncekiler gibi, Spinola ve Cunhal'in da düşmanlarının ortak olduğunu kanıtlamıştı. Bu düşman kendi kaderini eline alan halktı.

Coşku yaza kadar sürdü. İnsanlar barıştan ve diledikleri gibi davranmaktan memnunnardı. Diktatörlükte varlık gösteremeyen partilerin tümü, halkın sayısız inisiyatifi karşısında zorlandı. Başlangıçta darbeye katılmamış olan denizciler ve deniz piyadeleri, izleyenleri şaşırtan ve hatta MFA'nın kontrolünden çıkan büyük bir coşkuyla isyan etiler. Halk da aynı şekilde davranıyordu. Disiplin hemen hemen tamamen ortadan kalkmıştı. Su-baylar bunların hiçbirini beklemiyordu. Basit bir darbe planla-

mışlardı. Sonuçta, Haziran ayı geldiğinde solcular arasında ilk tutuklamalar da başladı.

O sırada siyasi partiler çok heveslilerdi. Her biri kendisi için iktidara talipti. Buna rağmen, Portekiz nüfusunun yüzde 10'unun sözcülüğünü yapabilecek durumda bir tek parti bile yoktu. Nitelikli siyasi lider eksikliği yaşıyordu. Cunhal ya da Soares benzerleri, partilerinin en vasat kesimlerini temsil ediyordu.

Cahil halk kesimlerinin kendiliğinden eylemlerinde büyük bir kararlılık ve duyarlılık görülüyordu. Alentejo'da, toprak sahiplerinin nadasa bırakılmış topraklarını işgal ettiler. (Yine o eski hikaye.) Alentejo ülkenin güneyinde bir taşra bölgesidir. Kuzeydeki muhafazakarların kalesinde, sağ zaman kolluyor, sıranın kendisine gelmesini bekliyordu.

Komünistler, sosyalistler, sağ, burjuvazi, partiler, Kilise, büyük toprak sahipleri, patronlar, memurlar, ileri gelenler ve ordunun tek ortak yanı, kendiliğinden halk inisiyatiflerinin hızla sona erdirilmesi idi. Halk kuralları çiğniyordu.

Bu inisiyatiflerde önemli bir rol oynayan tek hareket vardı: Devrimci Birlik ve Eylem İttifakı, LUAR. 1968'de Palma Ignacio tarafından kurulan örgüt, Salazar döneminde bir dizi eylem yapmıştı ki bu onu geri kalanlardan ayırıyordu. LUAR ev işgallerine, kültürel faaliyetlere ve çeşitli muhalif gruplara yardım etmiş, tabanda çalışmalar yapmıştı.

Temmuz'da, Kıtasa Harekat Komandoları, COPCON kuruldu. Bunlar kanun ve düzeni sağlamak için sömürgelerden ülkeye çekilen komando birlikleri ve paraşütçülerdi. Başlangıçta MFA'dan bağımsız olan bu grup, onun denetimine geçmeden önce oldukça baskıcıydı. Eylül'de sağ adına kirli işler çevirdiği saptanmıştı. Lizbon'un askeri valiliğine getirilen Carvalho'nun emrine verilmişlerdi ve olağanüstü yetkilerle donatılmışlardı.

COPCON'a ek olarak MFA'nın ana gücü Beşinci Ordu var-

di. COPCON'dan sonra, ilerici alaylar RALIS, RIOQ, EPAM, İnzibat ve Lizbon Ulaştırma Alayları'ydı.

Gerçekte, CT'lerin (yerine göre, İşçi Komisyonları, Grev Komisyonları, Savunma Komiteleri ya da Sendika Komisyonları) elinde büyük güç vardı. Bunlar, aslında sovyetlerdi.

Tüm özyönetimci ayaklanmalarda olduğu gibi, özyönetimin düşmanları dahil her çeşit unsur bunlara katıldı. Bu, zaten özyönetimin tanımıdır: Komşusuna zorla dayatmadığı sürece, bir faşist ya da aptalın bile seçilebileceği en geniş tercihi sunmak. Partiler güçlü oldukları yerlerde, kendi çizgilerine uydurdukları, kendilerine özđu CT'ler kurdular. Oysa zayıf oldukları yerlerde, sovyetler, özellikle büyük işletmelerde demokratik olarak seçiliyordu. Bunlara katılan çok sayıda kadın vardı. Her yerde tabandan kurulan meclisler görölüyordu.

Portekiz Sosyalist Partisi'nin durumu daha net olamazdı. 24 Mayıs'tan sonraki ilk toplantısında, Cunhal "genel grevin kaosa yol açabileceğini" söylemişti. Stalinistlerin burjuvaziden daha çok dillerine doladıkları bir diğer gözde nakarat. Komünist Partisi hızla özyönetime, grevlere ve sovyetlere karşı çıkmaya başlamış ve her fırsatta "faşist yönlendirme"den söz eder olmuştu. İşçilerin geri çevirdiği komünist unsurlar, bu nedenle geri kalan kesimlerin desteği ile yetinmek zorunda kalmışlardı, yani eski ayrıcalıklarının tehlikeye düşmesinden korkan kimi işadamları ve orta sınıf kitleler.

Komünistler grevleri engellemek için grev kırıcı işçiler bile gönderdi. Dönemin SSCB lideri Brejnev de devreye girmiş ve Matosinhos balıkçılarının grevini kırmak için Rusya'dan balık göndermişti.

21 Ağustos'ta grev hakkı konusunda gerici bir kararname yayınlandı. Polis, gardiyan, yargıç, memur ve askerlere grev hakkı tamamen yasaklanıyordu. Her grevin 37 gün önceden bildirilmesi zorunluydu...! Bu hükme uyulmaması halinde, lokavt yasal

olacaktı. Ne olursa olsun, sorunlar siyasi partilerin yedeğindeki sendikalar eliyle çözülecekti. Komünist Partisi bu yasanın çıkması için yoğun bir çaba harcamıştı.

Devrimden hemen sonra kurulan ilk hükümetlerin pek bir gücü olduğu söylenemez. İktidar dağılmış ve atomize olmuştu. Durum iktidar koltuğu sevdalılarının kontrolünden çıkmıştı. Kaçınılmaz olan gerçekleşmişti. 28 Eylül 1974’de, beş aylık bir kargaşa ya da özgürlükten sonra, Spinola iktidarı tek başına ele geçirmeyi denedi. Komünist Parti’ye yakın duran Vasco Gonçalves’i ve başlıca engel olarak gördüğü Carvalho’yu tutuklattı. Ama bu karşı-darbe girişimi başarısız oldu.

Ertesi gün, Spinola’dan kurtulmuşlardı. Tüm sol ve ilericilerin güç birliği zafer kazanmıştı. Bundan böyle, MFA tek saygın otoriteydi ve subayların çoğu istemediği halde, hükümetin sürekli bir unsuru haline gelmişlerdi.

Tabanın talebi başından beri Caetano döneminden bu yana hiç değişmeyen yönetici kadrolarda sağlıklı bir temizliğe gidilmesiydi. Spinola, PIDE’yi Dağıtma Komisyonu’nun başına sağcı Galvao de Melo’yu getirmişti. Melo, Spinola’yla birlikte alaşağı edilmeden önce, 28 Eylül’de onu tüm gücüyle destekleyecekti. Faşistlerin derlediği dosyalar artık solun elindeydi. Sol bunları imha etmemeye büyük özen gösteriyordu. Muhbirler ağına gelince, onları kendi hizmetlerine alarak idare edebilirlerdi! Jorge Semprun’un özlü bir biçimde ifade ettiği gibi “PIDE’yi Dağıtma Komisyonu, yavaş yavaş geleceğin siyasi polisini örgütleyen bir komisyona dönüştü.”

Unutmadan, aynı ay içinde eski Portekiz sömürgesi Gine-Bissau’nun, 1975’te Mozambik’ten önce bağımsızlığına kavuştuğunu belirtelim.

İktidar şimdi MFA’nın ve ondan kopan küçük bir parça olan Devrim Konseyi’nin elindeydi. Olayların başlamasından beri, güçlü adam Otelo de Carvalho’ydu. 1975 Kasımına kadar da bu

durum değişmeyecekti. Carvalho politikacı değildi. Kendisinin de sık sık itiraf ettiği gibi, gerçekte politikaya ilgi duymuyordu. Ama iyi bir dinleyiciydi ve halkın safındaydı. Yine de her zaman ne yapacağını bilemiyor ve zaman zaman hata yapıyordu. İktidarı almayı reddetmişti. Her taraftan gelen baskılarla boğuşuyordu: Aslında her şey çok basit olurdu, zira Portekiz, başına bir Castro getirmeye can atıyordu. Ama önüne gelen tüm fırsatları tepmişti. MFA Dağılma sürecine giren MFA'yı bir arada tutabilecek tek kişi oydu. Ama bu ne anlama gelecekti? Bir askeri diktatörlük? Siyasi eğitim eksikliği onu dizginliyordu. MFA bu sırada malikanelerin işgal edilmesini savunuyordu. Bakanların ve başkanın seğilmesinde veto hakkına sahipti ve gericileri, dalaverecileri frenliyordu.

Ocakta, Portekiz Komünist Partisi tek bir sendika konfederasyonu olmasını istedi, böylece sendikal hareketi rahatlıkla kontrol edebilecekti. MFA bu isteği kabul etti.

Ama bu arada Spınola silahlarını teslim etmemişti. Bu kez bir saray darbesinden çok, gerçek bir darbeye girişti. Bu darbe girişiminin tarihi 11 Mart 1975'de kalkışılan bu darbe de başarısız oldu ve Spınola İspanya'ya kaçtı. Carvalho bundan daha güçlü bir pozisyonda olamazdı. Ama ne yapacağı belli olmayan 41 yaşındaki Binbaşı Melo Antunes gibi MFA'nın beyin takımı onun da ensesindeydi.

İlk ulusallaştırmalar (bankacılık ve sigorta) gerçekleştirilirken ve komünistlerin elinde PIDE dosyaları varken, devrimin ilk yıldınmnde seçimler yapıldı. Birleşik sol kazandı. Hükümet ve MFA süreci ilerletmek ama yakın gözetim altında tutmak konusunda anlaştılar. Aralarında fark görülmeyen aşırı sağ ve aşırı sol partilerin seçimlere katılmalarına izin verilmediğini de belirtmemiz gerekir. Sözde 'birleşik' sol, Sosyalist Parti, Komünist Parti ve sola diğer ikisinden daha yakın ve 1980'de hükümette yer alan merkezci bir parti olan PPD'den oluşuyordu.

Öte yandan, asker sovyetleri MFA'nın kendilerini ne kadar temsil ettiğini sorgulamaya başlamıştı. Mayıs'ta Republica olayı patlak verdi. Gazetenin sosyalist editörlerinden memnun olmayan çalışanlar gazeteyi ele geçirmişti. Sosyalist Parti bütün bu olup bitenlerden, kendi amaçlarına uygun bir kriz yaratmak için yararlandı. Amacı kendi gücünü artırmak için hükümeti devirmekti, çünkü seçimlerde tam istediği sonuçlara ulaşamamıştı. Sola verilen toplam yüzde 75 oyun sadece yüzde 37'sini almıştı. Ama bu kez sosyalistler amaçlarına ulaşacaklardı. PCP'ye karşı anlamsız bir savaş açmak için durumu değerlendiren Soares biraz daha çok oy ve yurtdışında da imajını iyileştirmek istiyordu. Aslında bunun için fazla bir gayret gerekmiyordu çünkü Soares'i kaale alan yoktu. Ancak sağ için aynı şeyi söyleyemeyiz. Keyiflenen sağ yeniden başını kaldırdı. Kilise hemen Soares'ten yana ağırlığını koydu. Burjuva partileri de biraz daha ihtiyatlı bir şekilde aynı şeyi yaptılar.

Yazın başında, Radyo Renaissance ve Republica dışında Portekiz Komünist Partisi medyanın büyük bölümünü kontrol ediyordu. Ağustos'ta partinin koruyucusu Gonçalves devrildi. Hemen hemen aynı zamanda, 'Dokuzlar Grubu' kuruldu; politik bakımdan sola Sosyalist Parti ya da Komünist Parti'den daha yakın olan, ama devrimcilerin sağında kalan belirsiz bir baskı grubu. Lideri ve kuruluş belgesini kaleme alan Melo Antunes ılımlı biri olmasına rağmen, devrimci sürecin sürdürülmesi gerektiğini savunuyordu. MFA içinde pek çok asker geri çekilmişken, sol partiler 25 Nisanın tersine çevrilmesini, sağ partiler ise eski devletin tamamen restore edilmesini isterken, grup 25 Nisanın sürdürülmesinden yanaydı. Grubu destekleyen diğer kişiler Pires Veloso, Franco Charais, Vasco Lourenço, Pezarat Correia, Vitor Alves ve Vitor Crespo idi.

İktidar hala bu kişiler, Carvalho ve cumhurbaşkanı Costa Gomes gibi sözde ılımlı bir hakem arasında gidip geliyordu.

Başbakanlığa Gonçalves'in yerine Amiral Pinheiro de Azevedo atandı ve cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar bu görevi sürdürdü. Radyo Renaissance'ı solcuların kontrolünden kurtarmak için Tancos paraşütçülerini kullanan oydu. Paraşütçüler binaya girmek için dinamit kullanmışlardı.

MFA'nın tabanında, Birlik Meclisleri, ADU'lar vardı. Bu yapılar subayların seçimle göreve geldiğı, disiplinin gönüllü rızaya bağılı olduğu, asker, subay ve astsubay delegelerinin bulunduğu sovyetlerdi. Genelde, bu yapılanma iyi işlememişti. Eylülde, Birleşik Askerler Asla Yenilmez, SUV adlı yapılanma kuruldu. SUV gene ılımlı ama gizli (bu yeni bir şeydi) bir asker örgütlenmesiydi.

Radyo Renaissance'ın geri alınmasının ertesi günü, operasyonu gerçekleştiren paraşütçüler isyan etti. Artık şu ya da bu biçimde, şu ya da bu şahıs tarafından kullanılmak istemiyorlardı. Komünist Parti onları ikna etmeyi denedi.

Bu arada Carvalho da elinden geleni yapmıştı; Devrim Konseyi'nden istifa etti. Artık boş sözlere karnı toktu. Kriz tamamen siyasaldı ve halkın sabrı taşmak üzereydi.

Hükümet ve diğerkleri, Carvalho'ya son bir kez ya kararlılık gösterip iktidarı alması ya da kesinlikle çekilmesini önerdiler. Carvalho ikisini yapmakta da kararsızdı. Ordunun kontrolünü bu aptallara bırakması söz konusu değildi. Ayrıca, askerleri onun COPCON'un başından ya da Lizbon askeri valiliğinden ayrılmasına da karşıydı.

Tancos paraşütçülerinin bu durum karşısında tutarlı bir tavrı yoktu. İsyan etmeleri, bir sol darbe söylentileri çıkaran sağın ekmeğine yağ sürmüştü. Dinis de Almeida'nın komutasındaki RALLIS denetim altına alınırken (Almeida tutuklanmıştı) körlük içindeki aşırı sol parmağını bile kımıldatmamıştı.

Ortalıkta darbe filan yoktu ama insanlar sanki darbe olmuş gibi tepki veriyordu, çünkü bu durum aynı şekilde hem ılımlı so-

lun hem de sağın işine geliyordu. MFA'nın sol-kanadı, PCP, PSP, PPD ve Dokuzlar Grubu tarafından iktidardan uzaklaştırıldı. Artık günün konusu normalleşmeydi. Birkaç subay tutuklandı. Amadora komandoları bu değişikliğin vurucu gücüydü ve bundan böyle düzenin kuvvetleri onlar olacaktı. Bu sırada, Dokuzlar Grubu kazanmıştı. Dokuzların hiçbiri (gerçekte Devrim Konseyi'nde 12 kişiydiler) sadece devrimin idam hükmünü imzalamış ve kendi devrilmelerini garanti etmiş olduklarını görememişti. Şimdi sağa karşı duracak hiçbir şey yoktu, zira solun elinde hiçbir kuvvet kalmamıştı.

Bu darbenin liderlerinden biri, daha sonra cumhurbaşkanı olacak olan inzibat alayından yarbay Ramalho Eanes'di. Carvalho'nun yerine Vasco Lourenço'yu geçirmek için ağırlığını koyan da oydu. Askeri birlikler bu girişimlerde hiç yer almayacaktı ve o da onlara karşı hazırlıklara girişecekti.

Dokuzlar kendileriyle gurur duyabilirdi: Lourenço'nun yanı sıra, Antunes Dışişleri Bakanı, Vitor Alves Eğitim Bakanı ve Amiral Crespo da Devlet Bakanı oldu. Aynı zamanda, Portekiz'deki dört askeri bölgenin tümünü ellerine geçirdiler. Lizbon dışındaki üç bölge; Pires Veloso'nun sorumluluğundaki Kuzey, Pezarat Correia'nın sorumluluğundaki Güney ve Charais'in sorumluluğundaki Merkezdi.

Radikallerin birliği dağılmıştı. Halk onları savunmak için parmağını bile kılmıdatmadı. Çoğunluk diktatörlüğün ağır yükünü hala omuzlarında hissediyordu ve devrime hazır değildi. Olup biteni kavrayamıyordu ve ılımlı bir liberal demokrasi onları mutlu etmeye yetiyordu. Seçimler bunu doğrulayacaktı. Devrimciler çok uzun süredir tabanlarından kopmuştu.

MFA artık yoktu. ADU'lar ve SUV'ların da halkla hiçbir bağı yoktu. Ayrıca, ordu çok geçmeden eski haline döndürülecekti.

Hükümet, bir karşı darbe havası verilen bu süreçte hiçbir rol oynamamıştı. Generalliğe terfi edecek Eanes de dahil olmak

üzere elebaşlar, hükümet Carvalho ile görüşmeler yaparken hükümetin rızası olmadan harekete geçen askeri sağ-kanattı. Carvalho, yakın dostu, 46 yaşındaki Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Fabiao ile birlikte görevlerinden uzaklaştırıldı. Fabio devrimle birlikte aşırı sola kaymış olan eski bir Spinolistti.

Eanes eski televizyon müdürüydü. Genelkurmaya bağlanmış olan COPCON'u dağıttı. İsyançılara gelince, aşırı sağcı Albay Jaime Neves tarafından ekarte edildiler. Devrim Konseyi'nin sol kanadının üyeleri, Angola'da geçici cuntanın başındayken, aşırı bir MPLA sempatizanı olduğu gerekçesiyle ülkeye geri gönderilen Amiral Antonio Alva Rosa Coutinho ile birlikte istifa ettiler. LUAR tehlikeye düşmüştü.

Sosyalist Parti böbürleniyordu, ama fazla solda bulduğu Antunes'e güvenmiyordu. Sağ kafasını kaldırmıştı. Çok geçmeden gerçek düşmanına saldırabilecek duruma gelecekti: Özyönetimci tarım reformu. Tam bu sırada Torre Bela'da dört tutuklama yapıldı.

Ocak 1976'da, ordu ve Ulusal Cumhuriyet Muhafızları, GNR, ilk kez kalabalığın üzerine ateş açtı, Oporto'da üç kişi öldü. Sorumluluk, sağcı bir general ve Kuzey Valisi olan Pires Veloso'nundu. Eski PIDE ajanlarının ilk kafilesi cezaevinden tahliye edildi. Öte yandan Carvalho, 25 Kasım'da komplo iddiasıyla tutuklandı! Olayların suçu, yerlerinden hiç kımıldamayanlara, yani sağ ve Sosyalist Parti dışında kalan herkese, Komünist Partisi, LUAR, COPCON ve aşırı sola yüklendi. Carvalho Mart'ta serbest bırakılacak ama ev hapsinde tutulacaktı.

Alentejo'da tarım komünlerine saldırı gündeme geldi. Saldırıları yöneten kişi ise Neves'di. Nasıl malikaneler toprak sahiplerine geri verildiyse, işgal edilen fabrikalara karşı da harekete geçildi ve bunlar da daha sonra patronlara geri verildi.

Antonio Lopes Cardoso'nun Tarım Bakanlığı sırasında, topraklarından sürülen köylülerin sayısı pek fazla değildi. Cardoso,

sola eğilimli tek Sosyalist Parti bakanıydı. Ama bu durum fazla uzun sürmeyecek ve Lopes Cardoso hem bakanlık görevinden, hem de partisinden ayrılacak, Mario Soares, Fransız PSU'nun bir çeşit Portekiz versiyonunu kuruncaya kadar tatmin olmayacaktı.

Portekiz faşizminin ana üssü, Torre Bela'daki en ünlü tarım komünlerine komşu Rio Major'du. Portekiz Çiftçiler Birliği, CAP, yani toprak sahipleri gibi, işgalci köylüleri topraklardan sürmeyi kendi başına hedef olarak belirleyen bir sağ örgütün kargahı da buradaydı. Portekiz Sosyalist Partisi'nin bölgedeki örgütünün Cardoso'ya karşı olduğunu ve köylüleri topraklardan çıkarmak için faşistlerle güç birliğine gittiğini belirtmeden geçmeyelim. Tarım bakanı 'komünistlikle' suçlanıyordu, çünkü Komünist Parti işgallere karşı çıkmamış, hatta kontrol edebildiği koşullarda bunları desteklemişti.

1976 Nisanında, Soares ve müttefikleri Yasama Meclisi'nde az farkla da olsa çoğunluğu sağladı. Ama sağ oyların yükselişi dikkat çekiciydi. Bunu Haziran'daki Cumhurbaşkanlığı seçimleri izledi. Eanes, Sosyalist Parti ve sağın desteğiyle yüzde 61 oy olarak cumhurbaşkanlığına seçildi. Carvalho'nun yüzde 17 oy alması sürpriz oldu. 41 yaşındaki Eanes, genç ve karizmatik bir devlet başkanıydı. Portekiz onun şahsında, kendisini yakışıksız diktatörlük görüntüsünden kurtaracak ve önceki rejimi restore edecek adamı bulmuştu. Soares başbakan oldu ve doğrusu pek bir iş yapmadan uzunca bir süre maaşını almaya devam etti, gemiden atılacak son kişi oydu. Bu sefil adamın kendisini savunmak için güzel laflarından başka hiçbir şeyi yoktu ve boş konuşmaktan bir zarar gelmezdi. Soares hükümetinin Savunma Bakanı Firmino Miguel'in bir zamanlar Spínola'nın milletvekili olduğu da belirtilmeli.

Yaz sonunda hükümetin Gonçalves döneminde başlamış olan toprak işgallerine karşı harekete geçmeye hazırlandığı görülüyordu. Terk edilmiş oteller ve konutlar sahiplerine ve yeniden Portekiz'e doluşan zenginlere verilmişti.

Carvalho'nun yandaşları ve aşırı sol, Halkın Birliğini Güçlendirme Grubu'nu (GDUP) kurmuştu ve o andan itibaren devrimin ve komünlerin tasfiye edilmesini önlemeye çalışan sadece onlar olacaktı.

Komüncülerin mücadelesi 1977 Martında işgal edilen 200 bin hektar arazinin yasal kabul edilmesini sağladı. Bu, daha çok devlet gözetiminde bir tür tarım reformu örneği idi. Cardoso'nun yerine geçen kemikleşmiş bir Sosyalist Partisi üyesi olan Barreto, GNR'yi halkın karşısına çıkarmakta hiçbir zaman tereddüt göstermemişti.

Carvalho bir GDUP toplantısında konuşma yaptığı için Ekim ayında tekrar cezaevine atıldı. 1977 Martındaki duruşmasında, yanında Rosa Coutinho, RALIS (Almeida), İnzibat ve COP-CON personeli vardı.

Tüm bu hokus pokus sırasında, Soares'in liderliği Portekiz'i batmanın eşiğine getirmişti. Ülke tarihinin en kötü ekonomik darboğazına girmişti. Öte yandan, tarım komünlerinde üretim önemli bir artış gösteriyordu. Bu, özyönetimi ütopya olarak görenlere iyi bir tokattı.

1980'de, toprakların tapulu sahiplerine geri verilmesi sırasında çıkan olaylar sürerken, Carvalho, Paris'teki Gramsci Enstitüsü'nde şunları söylüyordu: "Biz saf hayalcilerdik... Politikacıların hile ve tuzaklarını önceden göremedik. Aynı zamanda, kendi çelişkilerimizin de kurbanı olduk. Genç subayların çoğunluğu, temelde bir burjuva parlamenter rejimin restorasyonuna can atıyordu..." Bu konuda onunla hemfikir olunabilir.

Francois Pisani adlı bir Fransız gazeteci, Torre Bela komünü hakkında çok etkileyici koca bir kitap kaleme almıştı. Mücadelesinin gerçekten örnek niteliği, karşılaşılan sorunlar ve son baskılarından önce üretilen çözümler ışığında komünü özetlemek ilgi çekici olacaktır.

Torre Bela, Alentejo'ya komşu büyük bir taşra merkezi olan

Ribatejo'da kraliyet ailesinden Dük Lafoes'e ait 1700 hektarlık bir araziydi. Dük buranın bakımsız bir harabe haline gelmesine aldırmamıştı. Yarısi orman olan arazinin etrafı da dört metre yüksekliğinde duvarlarla kapatılmıştı. Çevre köylerde yaşayan köylüler yoksul, cahil, alkolizmin ve işsizliğin pençesindeydi. 25 Nisan olayları hayatlarında en küçük bir değişikliğe bile yol açmamıştı.

Uyanış ancak bir yıl sonra başladı. Aslında 23 Nisan 1975'te, birkaç köylü ve tarım emekçisi, Torre Bela'ya Dük'ten iş istemek için gelmiş, ama dük onlarla görüşmeyi reddetmişti. Bunun üzerine araziyi işgal edip, toprağı kendi hesaplarına işlemek için bir kooperatif kurdular.

Torre Bela'nın yeri güzeldi. Alentejo'da başlayan toprak işgali hareketi kuzeyi kasıp kavurmaya başladı. O sonbaharda ordunun gözetiminde diğer komünlerle bir araya gelme girişimi sonuç vermedi. Başlangıçta, Portekiz Komünist Partisi köylüler arasında destek toplamak umuduyla gelişmeleri yakından takip etti ama hiçbir zaman bunları tam anlamıyla yönetmedi ve pasif kaldı.

Komünlerin örgütsel yapıları basitti: Yemekler bir tentenin altında, odun ateşinde pişirilirdi. Başlangıçta 600 hektar ekilebilir toprak vardı. Muhasebecileri nakit paralarını kaybolmasın diye her zaman kendi üzerinde taşırdı. Torre Bela'ya herkes gelebilirdi. Birçok alkolik içmeye tövbe etmişti. Mallarını diğer komünlerle takas ettikleri gibi, bir kısmını dışarıdakilere satıyorlardı. Gönüllülerin yardımıyla, ağır işleri tek başlarına yapmak zorunda kalmıyorlardı.

Komünün kurulmasından sonra herkes yemeğini komünün yemek salonunda yiyebiliyordu. Bu, alkol tüketiminin kesilmesine neden olmuştu. Genel konsey toplantıları Dük'ün eski konutunda kurulan bir kültür merkezinde yapılıyordu. Bu konsey tüm iktidarın kaynağıydı. Kooperatifin yaklaşık 50 üyesi vardı.

Konseyl toplantılarında herkes düşüncelerini serbest bir biçimde ifade ediyor ve gönünden geçeni söyleyebiliyordu.

İlk liderleri, keçi yetiştiren Joao Felipe adlı küçük bir çiftçinin oğlu Wilson Felipe idi ve diğerlerini işgal için o yüklen-dirmişti. O sırada 27 yaşında olan Wilson maceraperest biriydi. Eski asker, eski suçlu, eski pezevenk, eski sokak çeteci üyesiy-di. Silahlı gasp yüzünden altı yıl hapis yatmış ve devrim saye-sinde özgürlüğüne kavuşmuştu. Olayları inceden inceye düşün-müş ve geri döndüğü köylülerin gözünde ‘kendisini aklayacak’ fırsatı bu yeni yaşam tarzında bulmuştu.

Bir diğer lider, bir süre siyasi militan olan Camilo Tavares Mortagua’ydi. LUAR’da üst düzeyde görev yaparken Wilson’un Torre Bela’ya gelip, deneyimlerini köylülerle paylaşmasını iste-mesi üzerine örgütten ayrılmıştı. Salazar döneminde Enrique Galvao’yu desteklemişti. 1961’de çok büyük sansasyon yaratan Santa Maria transatlantiğini kaçırarak gerilla grubunda yer almış, Figueira da Foz’da LUAR’ın banka soygununa katılmıştı.

Kadınlar politikaya yavaş ısınıyordu, çünkü bir yandan da buraları dünyanın en maço bölgeleri arasındaydı ve aynı zaman-da Torre Bela’da kadınların sayısı erkeklerden çok azdı. Tam bir cinsel mutsuzluk hüküm sürüyordu.

Okul, genel cehalete savaş açmış olan eski papaz, Jose Reba-ga’nın gözetiminde çalışıyordu.

Wilson toprak işgalini en ince ayrıntılarına kadar planlamış-tı. İlk düşünülen 100 kişi arasından sadece 30 kişiyi seçmişti. Herhangi bir partiye üye olanlar da hiçbir şekilde rozetlerini tak-mayacaklardı. Bu işgal halkın işiydi, herhangi bir partinin değil. Çok geçmeden sayıları 400’e ve sonra da 1000’e ulaştı. Dük on-lara telefonda bağırıp çağırdı ama karşılıklarına çıkmayı göze ala-madı. Barışçıl davranan, hiçbir şeye ellerini sürmeyen ve “Gra-nola, Vila Morena” sloganları atan işgalciler, malikanede çalış-şan işçilere kooperatif kurmayı önerdiler, onlar da kabul etti.

Dük biraz geri çekildi ve MFA, hükümet ve sendikalardan gelen temsilcilerle görüşmeyi kabul etti.

Daha çok komünistler olmak üzere, neredeyse tüm partiler Torre Bela'ya doluştu ama hiçbirinin burada kalmasına izin verilmeydi. Böyle bir şeyi denemeleri için cesaret bulamadılar. Wilson herhangi bir partiye bağlı değildi.

Başlangıçta, kooperatifin yönetiminde 1500 bölge sakinden 32 erkek ve 8 kadın yer alıyordu ve bu işleyiş için azami sayıydı. Üyeler en çok ihtiyacı olanlar, yani en az radikal ve en çok tövbe etmiş alkol bağımlısı, en az yetenekli ve en az politize (bu sefaletin göstergesiydi) olanlar arasından seçiliyordu.

Camilo dağıtım, pazarlama, üretim, yönetim ve muhasebeye bakıyordu.

Para toplama, sovyetler, komiteler, askerler ve aklınıza gelebilecek her ülkeden radikallerin ziyaretleri biçiminde, dışarıdan çok büyük yardım alıyorlardı. Dük ve yandaşları geniş hayal güçleriyle komplo, sefahat alemleri, eğitim kampları ve uyuşturucu kullanımı hakkında her çeşit söylenti çıkarıyordu.

Başlangıçta, özyönetim pürüzsüz işlemiyordu: İçki içiyorlar, olayları tartışmıyor ve sonuçta kavga çıkarıyorlardı. Ama Camilo'nun gayretleriyle bu sorunların üstesinden gelindi. "Bir devrimci kadronun birincil niteliği esnekliktir" demişti. Herkes aynı ücreti alıyordu. Yöredeki diğer işlere de yardım eli uzatıyorlardı. Kilise ve Sosyalist Parti onlara karşı saflarını sıklaştırmıştı. Ne var ki, yerel sosyalistler onlara karşı takınılacak tavır konusunda ikiye ayrılmıştı. Tam bir paranoyak olan Soares, her taşın altında komünist arayan biriydi ve ne yazık ki kararları o alıyordu. Üyelerine de sadece onun çizgisini izlemek düşüyordu.

1 Aralık 1975'te, sağ darbeden sonra, ordu Torre Bela'ya girdi. Bir zırhlı personel taşıyıcı (devrimin sembolü olan ünlü, makineli tüfek taretli bulunan kariyerlerden) ve dehşet içinde on asker. Askerler, "Buraya silah araması için geldik" diye anons

yaptılar. Arama sonuçsuz kaldı. Araziye altı zırhlı araç ve 50 asker daha geldi. Tepede de bir uçak turluyordu! Komünde roketlerin hatta mayın ve uçaksavarların saklandığına dair söylentiler dolaşıyordu. Gerçekten de havadan yapılan keşiflerde, bazı uzun oklu at arabaları uçaksavar bataryalarına benzetilmişti!

Wilson ve bazı kişiler tutuklandı. O sırada komünde bulunan yabancılar da sınır dışı edilecekti. Bazıları hemen serbest bıraktıldı ama sağ partiler yandaşlarını komüne saldırmaları için çoktan harekete geçirmişti. Komünde hiç silah olmadığından emin olan Sosyalist Parti ve PPD üyesi beş yüz kişi araziye doluşarak komün sakinlerine küfürler savurmaya başlamışlardı ancak ordu araya girince geri çekildiler.

Askerlerin aramaları ısrarla sürüyordu. Komplo söylentileri boşa çıkınca, bunu çiftçilik tekniklerine yönelik eleştiriler izledi. Ama bir bakıma da bu, özyönetimin gerçekten de gündemdeki bir sorun olduğunun göstergesiydi. Joao Felipe şöyle söyleyecekti: “Dün kahramandık, ama bugün hayduttan başka bir şey değiliz.” 25 Kasım’ın etkisi kendisini bölgede hissettirmişti. Wilson hala cezaevindeydi.

Sonra, son kalan liderler Camilo ve Joao Felipe dahil, dört kişi daha tutuklandı. Her şeye rağmen Torre Bela yurtdışından gelen para desteği sayesinde ayakta kalmaya devam ediyordu. Bu arada bir de kaset çıkardılar. Ancak Camilo kendisine emanet edilen parayı zimmetine geçirdi. Bir yığın otomobil sahibi oldu ve köylüler tarafından ‘yeni düğ’ olmakla suçlandı. Wilson adli bir suçlu olarak kabul edildi. Tabii ki, söz konusu para gerçekten ihtiyacı olan kooperatif üyelerine geri verilmedi.

Komüncüler cezaevinde de birlikte davranmaya devam ettiler. Tüm olanaklarını ortaklaşa kullandılar. Lopes Cardoso Torre Bela’da soruşturma yapıyordu. Aynı anda -ne garip tesadüf- Düğ de ücret ödemeye son vermişti. Komüncüler Torre Bela’da bir basın toplantısı yapmaya kalkışmışlar ancak başaramamış-

lardı ve Cardoso'nun temsilcisiyle yapılan bir görüşme de tamamen sonuçsuz kalmıştı. Sosyalist Parti'nin gazetesi A Luta, karalama kampanyasına son hızla devam ediyordu.

Buna rağmen, en son tutukladıkları dört komüncüyü serbest bırakmak zorunda kaldılar ve hapishanede sadece Wilson kaldı. Bu dört komüncüye karşı hiçbir suçlama yöneltememişlerdi ve eve dönüşleri büyük bir coşku ve sevinçle karşılandı.

Hayat devam ediyordu. 120 keçi, çocuklara süt verecek 2 inek, 100 tavuk ve 50 domuzla bir hayvan çiftliği kurdular. Tahıl, yem bitkileri, üzüm ve zeytin yetiştirdiler. İki traktör, bir biçerdöverleri vardı ve toprağı sulayıp temizliyorlardı. Karınları toktu. Kendi kendilerine yeterli olduklarından ücretlerini bile düşürdüler.

Ama bir yandan da hala asgari konfordan, elektrikten yoksundular ve bir yel değirmenleri bile yoktu. Buna rağmen küçük toplulukları Portekiz'e yayılan tüm diğerleri gibi çalışmaya devam ediyordu. Bu sırada sağ yeniden kafasını kaldırdı ve yeni bir karalama kampanyasını tırmandırdı.

Tüzüklerinde, amacın işçilerin teknik ve kültürel düzeylerini dönüştürmek, kolektif bir sınıf bilinci yaratmak, politik bilinç elde etmelerine yardım etmek ve yeni insanı yaratmak olduğu yazılı. Hepsi bu kadar!

İşçi komisyonunda işe nezaret eden Wilson ve babası dahil beş kooperatif üyesi vardı. Öte yandan, Camilo komisyona katılmamayı tercih etmişti.

Araştırmacılarla aynı anda gelen sendikalar da bu girişime çok düşmanca yaklaşmış ve sonuçlarını kabul etmeye yanaşmamışlardı.

1976 Martında durumları değişti. Kooperatifler Birliği hükümet tarafından tanındı. Camilo yerel Üreticiler Derneği'nin başkanlığına getirildi. Kooperatiflerinin adını '23 Nisan' olarak değiştirdiler.

Serbest bırakılan Wilson, bir parça destek bulmak için, gönülsüzce de olsa Portekiz Komünist Partisi'ne katıldı. 1977 Eylülü'nde, bazı kundaklama saldırıları yapıldı. Rio Major'dan gelen dört yüz kişi köylüleri bulundukları bölgeden çıkarmayı denedi. Faşistlerle şiddetli kavgalar oldu ve sonuçta ordu duruma müdahale etmek zorunda kaldı.

Ancak her şeye rağmen, 1979 Martı geldiğinde komnclerin de sonu gelmişti; GNR tarafından bulundukları araziden çıkarıldılar. Dk, Tarım Reformu Enstitüsü'nn yardımıyla topraklarına kavuşmuştu. Kooperatif yelerinin eşyaları sokaklara atıldı, araç ve gereçleri Dk tarafından alındı. Ancak hemen ardından da Dk'n toprakları yeniden dağıtılmak amacıyla devlet tarafından kamulaştırılacaktı. Sosyalist Parti, Dk'e destek olarak, bölgede kalan en son komünün ortadan kaldırılması fırsatını tepmedi.

Köylüler şimdilerde olağın yaşamlarını sürdürüyor, ineklerini sağıyor, bağlarıyla, bahçeleriyle uğraşıyorlar. Bazıları gt. Eskiden onların emeklerini kiralayanlar şimdi köylülerin kara listesindeler. Tartışmalar yüzünden eski kooperatif yeleri de birbirine düştü. Camilo bir kooperatifte çalışmak için Mozambik'e gitti. Wilson evlenip, bölgeden ayrıldı. Her şey Salazar dönemindeki haline döndü.

İyice geriye düşen birkaç kişi Dk'ten af dilediler! Ortaçağ hala bizimle.

Carvalho'nun dediğ gibi, "Keşke ilerinden birkaç vurulsaydı..." O zaman 25 Nisan böyle bir sonla noktalanmazdı. Soares ve benzerlerinin ayrıık otları gibi ortalığ kaplaması işte bu şekilde oldu!

Fransa 1971 • Nihai zafere kadar LE LARZAC

Üzerinde yaşamak için bir toprak seçmemizi istiyorsunuz.
Her zaman vatanımız olmuş olan bu topraktan nasıl vazgeçeriz?
Şuradaki mezarları görüyor musunuz? Bunlar bizim babalarımıza
ve atalarımıza ait (...) Her zaman burada yaşadık. Burada ölmeyi
tercih ederiz. Tıpkı atalarımız gibi. Buraları terk etmek mi? Asla.
Çocuklarımız burada doğdu. Nasıl bırakıp gidebiliriz? Bize
yeryüzünün en iyi toprağını verseniz bile, buradan iyi olamaz.
Bu toprakta kendi vatanımızdayız... Başka bir yerde yaşayamayız
(...) Burayı istiyoruz, başka yeri değil. Bizim için başka ülke yok...
Bize başka bir toprak satın almanız yersiz. Eğer bizi buradan sürerseniz.
bıldırcınlar gibi tepelere gidip, yaşlılar, kadınlar ve çocuklarla
birlikte orada yok olacağız. Hükümetiniz gurur duysun!
Bizi öldürebilir (...) Eğer burada yaşamayacaksak, ölmek için
tepelere gitmek isteriz. Başka hiçbir yerde yaşamak istemiyoruz.

Cecilio Blacktooth,
Warner's Hot Springs'de ABD Hükümet Komisyonu üyelerine hitabı

Bu kitabı yeni mücadelelerden biriyle sona erdirmekle doğru
bir iş yapıyoruz. Gözlerimizin önünde hala süren, hala yürütülen
bir mücadeleyle! Ve umarım, hepimizin desteğiyle yürütülen!

Le Larzac, Fransa'nın Aveyron bölgesinde bir yayla, kuşku-
suz ülkenin en harika yerlerinden biri. Bugüne kadar, oldukça
güzel birkaç çiftliğin, otlayan koyunların, birkaç ekili tarlanın
bulunduğu bir yerdі ve göze çarpan hiçbir şey yoktu. 1890'dan

beri, La Cavalerie köyüne komşu yaylanın kenarında bir askeri kamp vardı. Garip bir şekilde, bu köy ve çevresi, komşu ilçeleri rahatsız edecek bir kirlilik kaynağı; yapışkan kağıtlar, plastik şişeler, cam kırıkları, aklınıza gelen her türlü çöp, askeriye'nin arkasından dönümlerce araziye saçılmış durumda. Bu çelişki bütün ziyaretçileri etkiliyor. Sanki ipek yatak çarşafı çamura bulanmış gibi.

Kamp 3000 hektarlık bir alana yayılmış durumda. Eskiden, askerlerin köylülere komşu olması hiçbir sorun yaratmıyordu. Her neyse, bölgede nüfus yavaş yavaş azaldı. Binlerce örnekten bir tanesi şu: Cezayir savaşı sırasında, Le Larzac, çoğunluğu yine köylü olan tutsak Cezayirli özgürlük savaşçıları için bir toplama kampına dönüştürüldü. Fransa içinde bu kamplardan dört adet kurulmuş olduğu hatırlanmalıdır. Evet, o sırada bölgede ne köylüler ne de kasaba sakinleri arasında bu askeri kampın varlığına en küçük bir itiraz bile söz konusu değildi. Sadece birkaç politikacı bu konuda yorum yapıyordu. Bununla birlikte yerel halkın durumu hoşnutlukla onayladığı da söylenemez. Daha 15 yıl geçmeden, vicdanlarını rahatsız edecek kötü davranışlar canlarına tak ettirdi.

1960'ların sonunda iki yeni faktör duruma eklendi. Birincisi, yaylanın ve çevrenin nüfusu arttı. Bu artış, çiftçilik yapmak için yöreye göç eden gençlerden kaynaklanmış ve bölge yeniden canlanmıştı. İkincisi, ordu büyük çaplı tatbikatlar için NATO askerlerinin konuşlandırılacağı büyük arazi parçaları aramaya başladı. Yöredeki çukurların, nükleer silahları depolamakta kullanılıp kullanılamayacağı bile araştırıldı.

1960'larda, bu olaylardan önce, Guiraud ve Jonquet aileleri birkaç köylü ailesinin desteğiyle, komşu kasaba Nant'ın belediye başkanı Roger Julien de dahil, yörenin seçilmiş temsilcileri kampın genişletilmesini bile istemişti! Daha sonra, sadece birkaç yıl içinde halkın zihniyetinde yaşanan büyük değişiklik kar-

şısında, Millau'nun belediye başkan vekili Delmas şaşkınlığını gizleyememiş ve tabii ki yaylanın sakinlerinin 'eski' talebinden yana tavır almıştı. İlgililerin çoğunun görüşlerini değiştirmesine neden olan olay, yaylada yaşanan ekonomik gelişmeydi. Bu, Delmas ve diğer yerel yöneticilerin kendilerince haklı nedenlerle yadsımak isteyecekleri bir gelişmeydi!

Askeri kampın genişletilmesi projesi için sıkıştıran şahıs, bölgede yaşamayan belediye başkanıydı. Louis-Alexandre Delmas bölgeyi politik bakımdan kontrol ediyordu. Çoğunluğu sağlamıştı ve bölgedeki bir UDR kongresinde (o sırada adı RPR idi) projesini ilan etti. Savunma Bakanı Andre Fanton, bunu onayladı. 1970 Ekimiydi. Delmas'ın Michel Debre'nin emrinde çalıştığı ve Debre'nin yeteneklerine sahip olduğunu da ekleyelim.

Aslında, genişletme ilanı sadece UDR için aleniydi, ama her nasılsa geleceğin iki 'Larzac'lısının kulağına kadar gelmişti: Pierre Laur ve Guy Tarlier. Laur, Roquefortlu bir sanayici, bölgenin zenginlik kaynağı olan ünlü Rokfor peynirinin üreticisiydi. Birkaç yıl önce Var bölgesine yerleşmek istediğini ama Canjuers kampını inşa etmek isteyen ordu tarafından yöreden çıkarılmış olduğunu not edelim! Dolayısıyla, her şeyi önceden görmüş durumdaydı. Tarlier eski subay, eski Afrika yerleşimcisi, yerinde duramayan bir adam ve iyi bir hatipti. Devez-Novel çiftlik binalarını yapan oydu.

Bu açıklama daha önce dolaşan söylentileri doğruluyordu. La Cavalerie'de, belediye başkanı Marcel Lapeyre tüm kalbiyle kamptan yanaydı. Gerçekten de bu program sayesinde yeniden seçilmişti. Köylüler onun kasabasında çoğunluğu oluşturmuyordu. Askerlere hizmet eden birkaç bar ve yaşamları sadece askerlere bağlı olan birkaç işletme sahibinden biraz daha kalabalık bir köylü nüfus barınıyordu. Lapeyre kampın sivil iaşe memuruydu ve bu işte kendi özel çıkarı vardı. Bal tutan parmağını yalar!

Köy papazı da kamptan yanaydı. Ne de olsa, askeri papazdı.

Gördüğünüz gibi, ordu kendi adamlarını stratejik pozisyonlara yerleştirmekte usta. Bu arada unutulmasın, ordu Fransa'nın en büyük toprak sahibidir.

Aslında genişletme planlarına karşı çıkan herkes, tesisin oluşumunda hiçbir doğrudan mali ya da ideolojik çıkarı olmayan kişilerdi. Muhafızların içinde, tabii ki başlıca kurban olan köylüler, Rokfor peyniri üreticileri, çevreciler ve doğa-severler vardı. Bölge büyük bir coğrafi, jeolojik, mineralojik, paleontolojik zenginlik ve turizm potansiyeline sahipti.

Burguiere ve Galtier aileleriyle birlikte, Tarlier muhalefet kampanyasına katılan tek kişiydi. Kuzeydeki L'Hopital çiftliğinde çalışan Burguiereler çok dindar bir aileydi. Baba Lion Burguifere, oğulları Jean-Marie ve Pierre ile onların eşleri. Jean-Claude Galtier, birkaç yıl önce Les Baumes'de Philippe Fauchot ve Michel Courtin ile birlikte bir çiftçi kooperatifi olan GAEC'i kuran bir çobandı.

'Le Larzaclı Bazı Köylüler' adıyla yayınlanan bir bildiri, kamuoyunu harekete geçirdi. Ulusal lideri Marcel Debatisse olan Çiftçi Birlikleri Bölge Federasyonu'nun (FDSEA) yöneticileri arasında Louis Massebiau da vardı. Massebiau ve eşi, La Cavalerie dışındaki Le Clot çiftliğinde çalışıyordu.

O Ocak ayında Le Larzac'ı Koruma Derneği kuruldu. Dernek başkanı, yaylaya komşu, Saint-Jean du Bruel adlı küçük bir yerleşim merkezinin eski belediye başkanı, emekli öğretmen Henri Ramade'ydi. Dernek sekreteri ise politikada merkezde yer alan ve daha önce sözünü ettiğimiz Nant'ın belediye başkanı Roger Julien'di. Başkan yardımcılığını Leon Burguiere üstlenirken Pierre Laur da muhasebeci olmuştu. Le Larzac direnişini yükseltecek ilk örgütler bunlardı.

İlkbaharda, Millau'da askeri kampa karşı ilk açık kampanya başlatıldı. Bu henüz seferber olmamış olan çiftçilerin işi değildi. Eylem, Secours Rouge (Kızıl Yardım) adlı bir sol örgütün işiy-

di. Örgüt, 1970'lerde çok aktifti ve Gauche Proletarienne'a (Proleter Sol) yakındı ama uzun süredir ortalıkta görünmüyordu. Onların teşvikiyle 'Kampı Destekleyenlere Açık Mektup' adlı garip bir bildiri yayınlandı. Bu daha önce Maoculara eğilim duyan ve ilk eylemlerde önemli bir rol oynamış olan, ama birkaç ay önce hastalanarak ölen Jean-Marie Cassan adlı bir çiftçinin işiydi. Mektupta Leon Burguiere, Massebiau ve Tarlier imzaları okunuyordu.

Dernek de kendi adına Le Larzac'ın güçlü bir tarım potansiyeli barındırdığına ilişkin istatistikler içeren bir 'Beyaz Kitap' yayınladı.

Le Larzac için yapılan ilk yürüyüş solcular tarafından örgütlendi ve 9 Mayıs'ta Millau'dan La Cavalerie'ye kadar yaklaşık 20 kilometre sürdü. Yürüyüşe 1500 kişi katıldı ama çok azı yöre halkındandı. Yakınlardaki Herault bölgesinde yerleşen guru Lanza del Vasto'nun çevresinde örgütlenen L'Arche topluluğu da eyleme katılmış ama şiddetli bir slogan dalaşından sonra terk etmişti. Ne olursa olsun, Roger Julien bölge halkını eyleme katılmaması için sert bir biçimde uyarmıştı. Onlar solculardan korkardı!

Yaz geldi ve yazla birlikte, ilk kez dışarıdan insanlar, gençler yöre halkının yanında çalışmak için bölgeye akın ettiler. Oyunlarını Occitan dilinde sahneleyen Teatre de la Camera adlı tiyatro grubu *Mr. Occitania'nın Ölümü ve Dirilişi*'ni sahneledi. Bu, gözlerin bölgeye çevrilmesine neden olacak kadar sansasyonel bir eserdir.

Böylesi bir vesileyle iki dünyanın buluşması sürtüşmeli ama çok etkileyiciydi. Cassan, kır yaşamından ve en başta da bu yaşamın getirdiği zihniyetten hiç haberi olmayan Maocuları kendine çekmişti. Öte yandan, çoğunluğu çok dindar olan yöre halkı, şehirden gelen gençlerin ilkelerini, düşüncelerini ve eylemlerini anlamakta zorluk çekiyordu. Ama buna rağmen toplum içindeki

yerleri ve karşı karşıya oldukları bu sorun hakkında politik bir uyanış da başlamıştı. Dışarıdan gelenlerin desteği karşısında şaşırıp kalmışlardı.

Eylülde, 107 çiftçi La Cavalerie belediye başkanının evinin önüne gübre ve moloz boşalttı. Massebiau, Cassan ve Tarlier de aralarındaydı. Massebiau, Maocu söylemin etkisinin görüldüğü sert bir söylev verdi. Bu ilk köylü eylemiydi. Gerçek mücadele başlıyordu.

Ekimde, Savunma Bakanı Michel Debre, askeri kampın 14 bin hektar daha genişletileceğini resmen açıkladı! Televizyonda yayınlanan bir propaganda filminde, Le Larzac sadece birkaç yaşlının yaşadığı boş bir arazi olarak tanıtıldı. Bu, bardağı taşıran son damlaydı. Başka şeylerden çok, orada yaşayan halkın çoğunluğunun gözlerinin açılmasına bu iki eşzamanlı gelişme neden olmuştu.

Kampın idari ve siyasal açıdan bağlı olduğu en yakın kasaba Millau'da bir gösteri yapıldı. Kasabanın Place de Mandarous meydanında toplanan 6000 kişi gerçekten büyük bir kalabalıktı çünkü o sıralarda kasaba bir hayalet şehir görünümündeydi. Bu arada hükümetin arabulucu olarak devreye soktuğu FNSEA da uzlaşmaları için köylüleri ikna etmeye çalışıyordu.

Yayladaki kiliseler çanlarını çaldılar. 2000 yıldır köylü isyanlarının bir simgesi gibiydi bu. Köylüler ve solcular arasında bir uçurum vardı. Solcular yöre halkının anlayışına ters düşen şiddeti heyecanla savunuyordu.

Bir kez daha yerel kilise liderleri hiç duraksamadılar. Ruhsal ve entelektüel konularda köylüler üzerinde belli bir otoriteleri vardı ve bunu yitiremezlerdi. Millau'deki papazların çoğu köylülerin tarafını tuttu. Rodez Piskoposu Monsignor Menard da bir vaazında köylüleri savunacaktı ama ne yazık ki, 1973 Haziranında öldü.

Debrè ile yapılan görüşmelerden hiçbir sonuç alınmadı. Ger-

çi Le Larzac heyetinde bir tek çiftçi bile yer almamış, sadece Rokfor üreticileri ya da FDSEA üyeleri yöreyi temsil etmişti. Debrè, kısa süre önce bir açıklama yapmıştı: “İlke kararına varılmış olduğundan açıkça tartışma başlatılmıştır.” Ama bu Cour-teline’in oynadığı bir tiyatro eseri değildi.

Rodez’de yapılan bir ara seçim dolayısıyla, UDR ve Bağım-sız Cumhuriyetçiler gerçek amaçlarını açıkladılar. Onları dinle-yen herkese kesin bir dille kampa karşı olduklarını söylediler. La Cavalerie’de, nizamiyenin girişinde bulunan bir model heli-kopter Maocular tarafından havaya uçuruldu. 1972 Ocağında Monte Carlo rallisinin yerel etabı sabote edildi. Hemen hemen her yerde destek komiteleri oluşturuldu. Millau’dakilerin ardın-daki itici güç, Lutte Occitane adlı, eskiden tutuklanmış Maocu bir köylüydü.

Bu hareketlilik kampla ilgili toplantıların sayısının artmasına neden oldu. UDR ve CGT bürolarına ve daha sonra Rodez vali konağına Maocular tarafından molotof kokteylleri atılınca bu grup şiddete karşı olan yöre halkı tarafından dışlandı.

Millau’de bir son et lumifere, ses ve ışık gösterisi sergilendi. Millau’daki Belfry’de sirenler çalarken, yaylanın kasabaya ha-kim tepelerinde dev ateşler yakıldı. İlk kez, Millau sakinleri ve yöre halkı aynı etkinliklere katıldılar. Bu, işitilmiş şey değildi! Yangınları söndürmek için itfaiye ve polisin çamurlarla boğuş-tuğunu gördüklerinde, sirenler vadide çınılıyordu. Köylüler ge-lenleri kahkahalarla karşılamıştı. Sonuçta, yetkililerin paçaları tutuşmuştu.

Bu arada Le Larzaclı kadınların ilk kez seslerini kolektif bir metinle, Le Larzac’da Bit Pazarı adlı bir taşlamayla duyurduk-ları da görüldü.

1 Mart’ta, Millau’da Lanza del Vasto şiddet-karşıtlığı üzeri-ne bir söylev verdi. 80 yaşında olmasına rağmen, dayanışma amacıyla açlık grevine katılmıştı, bu onun yaşam tarzıydı. Bu

protesto eylemi sırasında köylüler sırayla yanında kalmışlardı. Ardından anti-militarist papaz Jean Toulat “Le Larzac ve barış” üzerine konuşmak için 1500 kişinin karşısında kürsüye çıktı. Elbette, şiddet kullanmaya eğilimli olmayan dindar bölge sakinlerinin yakından izlediği bu iki müdahale, pasifist ve anti-militarist içerikli eyleme, bir miktar protesto kattı. O güne kadar, dini otoritelerden, kilise kadar saygı gösterilen orduya saldırılar için icazet çıkmamıştı. Solcuların böyle bir icazete ne ihtiyaçları vardı, ne de bunun peşindeydiler.

Zincirlenmiş köylüler La Cavalerie’de bir subay balosuna daldılar ve şaşkın bakışlar altında yanlarındaki arı kovanlarını dans edenlerin arasına bıraktılar.

Kireçli toprakta yaşayan yöre halkının (Le Larzac başlıca kireçtaşı alanlarından biriydi) birbirini tanıması için bu tür fırsatlar gerekiyordu. Zor hayat tarzları bu tür ilişkilere pek izin vermiyordu. Bildik hitap biçimlerini dostça kullanmaları pek enderdi. Düşmanların geleneksel olarak onlara karşı kullandığı bu tür davranış bozuklukları sadece birkaç ayda ortadan kalktı.

Öte yandan dış dünyadan gelen destek iyice arttı. Aveyron bölgesinin belediye başkanlarının toplantısı köylülerin lehine sonuçlanacaktı. 28 Mart’ta Piskopos Rodez, Monsignor Menard ve Toulouse Başpiskoposu, açlık grevi yapan Lanza del Vasto’yu ziyaret etti. Montpellier Piskoposu onları kutsadı. Endişelerin yersiz olduğu ortaya çıkıyordu. Hem çok saygın bir pasifistin ve hem de Kilise’nin çift taraflı güven telkin etmesi, kampa karşı direnişte en kararsız kalan kişileri bile ikna edecekti. Artık tevekkülle boyun eğme modası geçmişti. Böylece 103’ler doğdu.

Mülkleri ve arazileri zorunlu istimlaka tabi 107 köylüden 103’ü, geri çekilmemeye, satış yapmamaya ve her konuda birbirlerine danışmaya söz verdi.

Lanza del Vastos’un açlık grevinin sona erişini kutlamak

amacıyla, 1 Nisan'da bütün Fransa'dan barış yürüyüşçüleri bölgeye ulaştı. Yaşlı guru, çok geçmeden durumu istediği şekilde kontrol edemeyeceğini anlayıp, yöreyi terk edecekti.

300 kişiyle Millau polis karakoluna yaptıkları saldırı eylemi yöre halkından tepki gören solcular gibi, Lanza da kendi çizgisini 103'lere dayatamayacağını görmüştü. Mücadelenin sürdüğü yıllar boyunca, hiçbir grup, hiçbir parti, hiçbir kişi ve hiç kimse bu bir avuç köylünün sahip olduğu güce erişememişti. Bu onların kampanyalarının en etkileyici yönüydü. Bu andan itibaren, Tarlier, Lanza del Vastos'un resmi varisi olmuştu

Solcular kendi Leninist modellerine hiç uymayan bu garip mücadelesini anlayamamışlardı. Artık köylülerden hemen hemen tamamen kopmuş ve 103'lerin inisiyatifine dahil olmayan solcuların çoğunluğu çekilip gitmişti. Bir özyönetim savaşımına burnunu sokanları bekleyen yazgı budur. Kampanya onları kullanır, kabul eder... ve sonra unuttur!

Yürüyüşün doruk noktası olan Açık Tarla Operasyonu üç gün sürdü. Bu eylem 3000 ziyaretçiyi bölgeye çekti. Tartışmalar yapıldı, Marti şarkıları dinlendi ve koyun eti yenildi. O güne kadar bu uzun saçlı gençlere, bu hippilere (oysa değillerdi!) ihtiyatla yaklaşmış olan yöre halkı, onlarla ya da en azından kılık kıyafetleriyle barışmış ve yayla çevresindeki varlıklarına alışmıştı. Her şeyi organize eden Massebiau'ydu. Ama eylem ona daha çok şey yapılması gerektiğini öğretmişti. Kolları sıvadı ve kampanyayı güçlendirmek için yeni bir ekip kurdu: Burguiere'ler, halk önünde konuşma deneyimi olmadığı halde, çok iyi bir hatip olduğu ortaya çıkan La Cavalerie'li çiftçi Robert Gastal ve Potensac mezrasından çiftçi Leon Maille.

Köylü ve işçi, kent ve kır arasındaki ittifak, bir tek önemli grevle, Millau'da pantolon üreten Samex şirketi çalışanlarının greviyle hayata geçirilecekti.

Yaşamlarını ve nasıl sömürüldüklerini ortaya sermek ama-

cıyla, Samex'te çalışan kızlar, fabrikalarını işgal etmiş ve fabrikayı ziyarete gelen köylülere göstermek için bir montaj hattını açık bırakmışlardı. CFDT de bu fikri desteklemişti. Bu, gerçekten de köylülerin gözünü açabilecek bir şeydi. Köylüler dehşete kapılmışlardı: Bu kadar ağır bir sömürü nasıl mümkün olabilirdi? Bir işveren karın tokluğuna böyle bir fabrika yaşamını nasıl dayatabilirdi? Ertesi gün, yiyeceklerle tekrar geldiler. Ve sonra her gün gelmeye devam ettiler. 1 Mayıs'ta iki kasaba için ortak bir katile oluşturmuşlardı. 1 Mayıs gösterilerinin genelinde baştan savma yapıldığı Millau için bir ilk daha.

Samex kızları giriştikleri mücadeleyi kazanacak ve sonunda grev başarıyla sonuçlanacaktı. Bu olumlu örnek, 103'lere de ders olacaktı: Bu eylem, savaşıma degeceğini göstermişti.

Bu arada, Janine Massebiau diğer iki kişiyle birlikte tutuklanmıştı. Casusluktan?! Suçu neydi? Kestirmeden gitmek için orduya ait topraktan geçmişti. İki gün sonra serbest bırakıldılar.

Köylüler olup biteni açıklamak için tüm Fransa'yı sürekli dolaşıyordu. Larzac komiteleri kuruldu. 500 kişinin katılımıyla Paris'te Mutulité salonunda ilk destek toplantısı gerçekleştirildi.

24 Temmuz 1972'de, Tarlier'in liderliğinde, 103'lerin sürdüğü 70 traktör, 20 bin kişi tarafından alkışlandıkları Rodez yolundan aşağı ilerledi. Robert Gastal, "Gerekirse, traktörle Paris'e gideriz. Le Larzac bir milli mesele olmalı" dedi. Ve öyle de oldu.

Tam bu sırada bir bakanlık heyeti yaylada boy gösterdi. Heyet başkanı Henri Tournier zamanında Afrika'da da görev yapan ve SDECE'de eski bir gizli polisti. Bir gün iki köylü onu L'Hospitalet du Larzac binasında bir köşeye sıkıştırıp, iki saat ağzından laf almaya çalıştı ama pek bir şey çıkaramadılar. Bununla birlikte, Tournier'in bakana verdiği rapor, hükümetin konumunun zayıflığına işaret ediyordu. Kampın genişletilmesi gerektiğine ikna olmuş değildi.

Ayrıca, Debrè, kendinden önceki bakanlar gibi, çeşitli fırsatlarla geri çekilebilecekleri sinyali vermişti. Zaten, bu fikri kendileri ortaya atmamıştı. Sadece fikri kucaklarında bulmuşlardı, hepsi bu! Ama NATO'nun karşısında geri çekilmiş gibi görünmek, onları rahatsız ediyordu. İşte sonuçta bu nedenle durum giderek içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştı.

N 9 otoyolunun kenarında planlanan kampı kesen ve yaylayı ikiye bölen büyük koyun çiftliği La Grande Jesse, bundan böyle bir turizm danışma bürosu olarak kullanılacaktı. Bütün yaz, köylüler hasat mevsimi nedeniyle yöreye çivilenmiş ve Samex işçileri merkezi boşaltmamak için tatillerinden vazgeçmişlerdi.

Televizyonda canlı yayınlanan bir spor programında, 'Le Larzac'ı Kurtaralım' yazılı şapkalar giyen bazı köylüler, ekranda kalabalığın arasında görülmüştü. Simone Evesque adlı Mas Bas'lı genç bir köylü kız, şehitler anıtını kirletmekten tutuklanmıştı. Suçlu o değildi ama serbest bırakılması için mahkeme binası köylüler tarafından sarılmıştı.

Ekimde soruşturma açıldı. Soruşturmayı engellemek amacıyla, 103'ler La Cavalerie hükümet binasının dışında 2000 koyunu ortalığa saldılar. Hepsi de deftere aynı mesajı yazdı: "Ben ce bu genişletme bölge ve herkes için bir felaket. Beni buradan sürmek için hangi araçlar kullanılırsa kullanılsın, geri çekilmeyeceğim."

25 Ekim'de Pierre Burguiere, karısı, Tarlier ve Michel Courtin, Eyfel Kulesi'nin altında 'Le Larzac'ı Kurtaralım' sloganı yazılı 60 koyunu bıraktılar. Millau'da bir başka 7 kişilik grup devriye gezmeye başladı. Bundan üç gün sonra, N 9 otoyolunun kenarına ciddi bir törenle 103 ağaç fidanı diktiler.

General de Bollardiye Millau'daki bir mitingde, kampın genişletilmesine karşı konuşma yaptı. Noelde ise yargıç 14 ayrı kasabaya yayılan 14 bin hektar arazinin devlet tarafından istimlak edilmesinde 'kamu yararı' görüldüğünü açıkladı.

7 Ocak 1973'te, 26 traktör Paris'e gitmek için yola çıktı ve 13 Ocak'ta başkente ulaştı. Her traktöre kilometre başına beş frank yardım yapan sponsorlar sayesinde, eylem çeşitli etaplar halinde gerçekleştirildi ve her etapta muazzam bir coşkuyla karşılandı. Orléans'ın ardından en son etapta çiftçilere yasak getirildi. Hemen FDSEA ve aşırı ılımlı Genç Çiftçiler Birliği, CNJA eylemden elini ayağını çekti. O sırada çiftçi birliklerinin lideri olan beş para etmez soytarı Debatisse, sanki hükümetin örgütlenmeye soktuğu ajanmış gibi hareket ediyordu. Avrupa Parlamentosu seçimlerine çoğunluk listesinden katılması için öneri aldığından çok kısa bir süre sonra rolü apaçık ortaya dökülecekti. Bir çiftçi birliğinde, köşeyi dönmüş olan böyle bir karakter, geleneksel örgütlenmelerin antika özellikleri ve Fransız çiftçisinin kayıtsızlığı hakkında atıp tutuyordu. Le Larzac'ın başarılarından biri, merkezi otoritelere sonsuza dek bağlı, uyuşuk köylü imajını yıkmış olmasıydı.

Bu arada, politik ya da sendikal örgütlerden hiçbiri onlara ciddi bir yardımda bulunmamıştı. Kenarda durmak için her türlü bahaneye sığındılar. 103'ler herkese eşit temelde davranırken, onlar şu ya da bu grubu öne çıkarıyordu.

Yanlarında sadece Orléans destek komitesi ve Bernard Lambert liderliğindeki Paysans-Travailleurs (Köylü-Emekçiler) vardı. Bu, otoritelerden bağımsız tek sendikaydı ve 103'lerin yürüttüğü kampanyanın temelde bir yenilik olduğunu da hemen kavramıştı.

Kampanyanın anımsanmaya değer "enstantaneleri" arasında, yıllık ücretini traktörlü yürüyüş için bağışlayan bir erden söz edebiliriz. Matignon sarayında başbakan Messmer'e sundukları mektupta şunlar okunuyordu: "Köle sahibi olmak ne ki? Asıl tahammül edemediğimiz şey, köle sahibi olmak yetmiyormuş gibi bir de onları yurttaş olarak adlandırmak."

Aynı ay, Aveyron bölgesinde bir sanat ve antika uzmanı, 28

yıllık hizmetten sonra Debre'nin baskısıyla işten atıldı. Balsan başından beri protestocuları desteklemişti. Bölgede belli bir otoritesi olan ve sevilen bir kişiydi, işten atılmasına herkes karşı çıkıyordu. Bu arada Delmas kalp krizinden öldü. Onun yerine vekili, Doktor Gabriac geçti.

103'ler 1973 Martındaki Yasama Meclisi seçimlerinde hiçbir adayı desteklememeyi önerdiler. Oysa politikacılar artık kampa karşı çıkacaklarına söz veriyorlardı. Rodez'de, Fransa cumhurbaşkanının kardeşi, Olivier Giscard d'Estaing bile kampın genişletilmesine karşı kampanyaya katıldı! UDR Millau'da 6000 oy yitirdi ama çoğunluk partisinin adayı, Gabriac milletvekili seçildi. Geçen ay belediye başkanıydı. Sol, özellikle Sosyalist Parti, yerel lideri ve Le Larzac'ın yılmaz savunucusu Gérard Duruy sayesinde beklenmedik oranda yüksek oy aldı.

Bundan kısa süre sonra, R sistance-Action-Larzac (Larzac Direniş Eylemi) örgütü, Henri Tournier'den bir raf dolusu belge çaldı ve fotokopilerini tüm köylülere dağıttı. Şimdi yeni plan, halkı bilgilendirmektir. Tournier bundan kısa süre sonra bölgeden ayrıldı.

Nisanda 50 köylü askerlik belgelerini almama eylemine başladı, oysa bu kişiler anti-militarist değildi. Bu da ne kadar yol katedildiğinin göstergesiydi. La Blaquiere mezrasından yaşlı Elie Jonquet bakana şöyle yazmıştı: "Kendimi bu eylem sürecine katılmakla yükümlü görmek beni çok üzüyor. Ama vicdanım bunu yapmamı emrediyor. 1940'da karşı çıkıp, savaştığım rejimin izinden giden bir rejime hizmet edemem."

Robert Galley, görevi Michel Debr 'den devraldı.

1 Mayıs'ta Amerikan Yerlileri, özellikle popüler Küçük Tüy ve Occitans dilinde şarkılar söyleyen İrlanda'dan IRA taraftarı şarkıcılar ziyarete geldi.

Hazıranda, genişletme alanının tam ortasındaki Yeni Blaquiere Koyun Çiftliği'nde izinsiz inşaat çalışması başladı. Bu, Tar-

lier'in fikriydi. Büyük bir parti verildi. Her yandan destek olmak için gelenler oldu. Protestocular, LIP işçilerine o sırada doruğa ulaşan savaşımları için destek telgrafı çektiler. Bu o sırada iki özyönetim çekirdeği arasındaki yakın dayanışmanın başlangıcıydı. Ve çimento hisseleri 8.60 franka satılıyordu.

Ağustosta CRS, LIP'yi işgal ederken bile, köylüler simgesel olarak hasadı durdurup, bir traktör kafilesiyle Millau'den La Cavalerie'ye gittiler. 25 Ağustos'ta, Paysans-Travailleurs yaylada yürüyüş yaptı. FDSEA köylülerin büyük Le Larzac festivaliyle hiç ilgilenmediğini açıkladı.

Bir yanıt bulmak için çok beklenmedi; ilginç kayalıklarıyla tüm kitlesel toplantılar için gözde bir yer olan Rajal del Guorp'da 80 bin kişi toplandı.

La Blaquiére'de bir yürüyüş, bir festival, tartışmalar yapılıyordu. Pasifist olmayan Bernard Lambert, şöyle söyleyecekti: "Sizinle birlikteyim. Şiddete dayanmayan her kaynağı harekete geçirmeliyiz. Doğrusu, biri bir tokat attığında diğer yanağı dönmeye de hazırım... Ama Tanrı tekme atma konusunda hiçbir şey söylememiş!" Bu açıklamanın etkisi tahmin edilebilir. Bir köprü'nün havaya uçurulmasının arkasından, Burguireler'den biri daha sonra, işte bu "şiddete dayanmayan sert bir eylem" örneği demişti!

LIP işçileri oradaydı, de Bollardiere, bazı Filistinliler, bazı IRA üyeleri (o sırada İngiliz ordusu Le Larzac'da eğitim tatbikatı yapıyordu) ve Marti, Colette Magny, Kirjuhel gibi bazı şarkıcılar da... Genellikle bir parça kargaşadan hoşlanan anarşistler, büyük bir kalabalığın üşüştüğü bölgenin sakinlerinin ısrarları sonucu görevliymiş gibi davranmaya başladılar!

103'ler grubunun en popüler köylülerinden biri La Blaquiére'de oturuyordu; Auguste Guiraud. Kaçak koyun çiftliğini ziyarete gelen binlerce göstericiyi uzaktan fark edince dışarı çıkıp onları karşıladı ve içeri buyur etti. LIP işçileri ona burulmuş ve

kırpılmış iri bir koç getirmişti. Marie-Rose Guiraud şöyle söylemişti: “Bu koyun çiftliği Fransa’da ve dünyanın her yerinde başını dik tutan ve kendi ayakları üzerinde yaşamayı seçen herkese aittir.” Enternasyonal söylenirken, kocası coşku ile sıkılmış yumruğunu kaldırıyordu. Bu, herkesi memnun etmemişti.

L’Humanite’nin bütün olay için toplam 18 satır, en yakın komünist gazete olan la Marseillaise’in ise sadece yedi satır ayırdığını belirtmeden geçemeyiz. Bu gazetenin ön sayfasında, büyük fotoğraflarla ordunun Trafiğe Çıkanlara Yardım Operasyonu hakkında övücü bir rapor yayınlanıyordu. Sadece Komünist Parti ve CGT festivale katılma davetini geri çevirmişti.

O Eylül ayındaki seçimlerde, Duruy ve Colon (bir diğer Sosyalist Parti adayı) seçimi kazandı. Nant kantonunda belediye başkanı Julien, Lapeyre’yi yenilgiye uğrattı. 103’ler altı bölgede örgütlenmişti; La Cavalerie, Les Liquisses, L’Hospitalet, La Blaquifere, Larzac-Nord ve Larzac-Nord Quest. Her bölgede iki delege vardı ve mümkün olduğunda bunlar dönüşümlü olarak görev yapıyordu. Önemli konularda tüm kararlar Genel Konsey’de alınıyordu. Kendileri fark etmese de bu, sovyet iktidarından başka bir şey değildi.

Sürekli olarak 50 kişi görev yapıyordu. Fiili liderler yaklaşık 15 kişiydi ve içlerinden biri Tarlier’ydi. Konsey sık sık yer değiştiriyor, böylece çevrede bulunanlar her zaman aynı kişiler olmuyordu. Birçok komisyonları vardı; bir Mera Grubu, GFA, propaganda, eylemler, işçi-papaz Robert Pirault’nun gözetiminde seminerler, festivaller, basın, finansman ve hukuksal konular.

Topraklarını satmak isteyenlerden toprak satın almak için bir GFA kurmuşlardı. Hukuksal açıdan tüm toprakların satışında öncelik hakkına sahiplerdi (köylülerin rüçhan hakkı). Ordunun ki bile onlardan sonra geliyordu.

Çok sayıda gönüllü, ücret almadan koyun çiftliğinde çalışıyordu. Ancak yöre halkı ile pek iyi geçinemiyorlardı. Ahlaki ko-

nularda, yöre halkı çok hoşgörüsüzdü, hatta bazıları kendi çatıları altında evlenmemiş çiftlerin bulunduğunu görünce büyük tepki göstermişti! Özyönetim kampanyasının öncülüğünü yapan halkın bu antika görüşleriyle yüzleşmek, solcuları büyük bir çelişkiye düşürüyordu. Bu, yabancılaşmanın etkilerini yakından incelememiş olan herkesi şaşırtan bir çelişkiydi. Bu tür şeyleri beklenmedik buluşlarmış gibi karşılayan sıradan solcuların sığ formülleri ve cehaletleri doğrusu takdire şayandı!

Köylüler çalışmalarla ilgili düzenlemelerde çok geleneksel bir yaklaşım sergiliyordu. Gönüllüler oldukça liberter eğilimliydi ve hiyerarşik güç ilişkilerine karşıydılar. Yollarını ayırmanın zamanı gelmişti.

Yerel il meclisinin itirazlarına rağmen, öğrenci velilerinin kampanyası sayesinde, Le Causse'da bir okul inşa etmeye karar verdiler. Kamp projesinde belirtilen alanın tam dışındaydı. Ama Fransa'da kırsal bir bölgede çok uzun zamandır açılacak tek okul burasıydı. Başka yerlerde bu tür okullar kapatılıyordu.

Aralıkta UDR milletvekili Christian de La Malfene'ye ait ekilmemiş toprağı sürmeye başladılar. 1966'da satın alınan toprak hiç kullanılmamıştı. Yüksek mevkilerde kampı genişletme planları hazırlanırken, milletvekili burayı sırf spekülatif amaçlarla satın almıştı. Her yere pankartlar asılmıştı: "Savaşa karşı toprağı sür." Ayrıca, 19 köylü kendi arazilerinin ekilebilir bölümlerinden bir kısmını yoksul köylülere vermişti. Fransa'da kırsal bölgelerde azıcık zaman geçirmiş olanlar, bu jestin 103'lerin görüşlerindeki değişim hakkında çok şey anlattığını bilir.

1974 Şubatında Guiraudlar ve Jonquetler'in yaşadığı La Blaquiere mezrasındaki kaçak koyun çiftliği için resmen açılış töreni yapıldı. Eski Hristiyanlık geleneklerine bağlı olarak, küçük çocuklar kucaklarında kuzuları taşıyordu.

Mayısta, Bigeard daha sonra yayladaki çiftliklerde görevlen-

direceği paraşütçülere coşkulu nutuklar atarken, bir uçak sürünün üzerinden geçiyordu. Köylüler sanki yabancılar bölgeden geçiyormuş gibi onları topraklarından kovdular. Bu olayda Tardier özellikle faaldi.

Galley, yerini önce Jacques Soufflet'e, çok kısa bir süre sonra da bilgisizliği ve gaflarıyla ünlü Yvon Bourges'e bıraktı.

Köylüler halka Mitterrand'a oy verme çağrısı yaptılar ancak Giscard d'Estaing Fransa Cumhurbaşkanlığına seçildi. Öte yandan, Lanza del Vasto'nun Giscard'ı desteklemek için ortaya çıkması sadece onunla köylüler arasındaki uçurumu gösteriyordu.

Haziranda bir roket yolundan çıkıp, Lozere'de bir kamp alanının üzerinde patladı. Bu olağandışı bir olay değildi ve zaman zaman mermiler kasten yönlerini şaşırp artık can sıkmaya başlayan koyun çiftliğine isabet ediyordu.

Le Canard Enchaîne tarafından satın alınan bir arazide, yeni bir ördek havuzu açılmıştı. O sırada, seçilen temsilcilere gelen bir mektupta, dernek başkanı Henri Ramade'nin Tournier'nin tezlerini kabul ettiği görüldü. Bu, köylüler arasında öfkeyle karşılandı.

Ağustosta, "Buğday hayat verir, silahlar hayat alır" yazılı pankartların gölgesinde Hasat Festivali yapıldı. Bu, Le Larzac'da denenen yeni silahların ilk kurbanları Üçüncü Dünya ülkelerine destek olmak amacıyla düzenlenen bir festivaldi. Toplanan para Orta Afrika'ya gönderilecekti. Yüz üç bin kişi katılmıştı!

Şans eseri tanık olduğum bir olayı kısaca anlatmak istiyorum: Francois Mitterrand kimseye haber vermeden, halkın içinde dolaşmaya karar vermişti. Daha sonra olanlar hakkında çok şey yazılmıştır. Sağcı gazetelerin olayı zafer edasıyla aktarması çok yanlış. Sol basın suçu polisten maaş alan provokatörlerin üstüne atmış ama iddiaları boş çıkmıştı.

İşin aslı şu ki, olaylar bazı genç Cezayirli militanların bulun-

duğu bir Üçüncü Dünya standının önünde başladı. Bu gençlerden bazıları, Mitterrand'ın oradan geçtiğini görünce, Sosyalist Parti liderinin sömürge döneminde Cezayir'de bazı zulüm politikalarından sorumlu solcu bakanlar arasında olduğunu anımsadı. Bu olgular bugün bilerek görmezlikten geliniyor. Neyse, Mitterrand'ın şahsi sorumluluğu kuşkusuz çok azdı. Çünkü o sıralarda üst yönetim kadrosunda değildi.

Ne var ki, bir anda ortalığı sloganlar kapladı, özellikle bir tanesi şöyleydi: "Cezayir halkının kasabı Mitterrand!" İnsanların onu tanımasından, belki de geçmişinin açığa serilmesinden rahatsız olan talihsiz başkanın peşine küçük bir kalabalık takılmıştı.

Sadece rakip bir partinin liderinin burnunun sürtülmesinden zevk duyan bir kısım aşırı sol militan; Maocular ya da belki Troçkistler ya da kim olursa olsun herhangi bir parti liderine haddini bildirmeye hevesli anarşistler nedeniyle, laf atmalar çirkinleşti.

Bazı Sosyalist Parti görevlileri gönüllü olarak yardıma koştu. Yaylanın özel bir çıkışı yoktu ve grup şaşkın şaşkın ortalıkta dolanıyordu. Le Larzac halkı kendilerine bu eylemin önceden bildirilmemesine kızmış, saldırganları yatıştırmakta zorluk çekiyordu. Sosyalist Parti'nin gönüllü korumaları kendilerini saldırganlar ile liderleri arasına attılar. Mitterrand taşlandı, ama kendilerini ona siper eden gönüllü korumalar sayesinde taşlardan isabet almadı.

Sosyalist Parti lideri saldırının utancı ve şoku içinde 100 metre ilerideki arabasına kadar güç bela ilerleyebildi. Sonra kan ter içinde, öfkeli bir halde arabasına bindi. Bu, onu bölgede son görüşleriydi.

Yöre halkı olayı kınadı. Bir lidere geçmişteki sicilini anımsatmak her zaman iyi bir fikirdir, oysa bunun yeri iyi seçilmiş ve 103'lere zarar vermişti.

Ekimde, ordunun mülkiyetindeki Les Truels çiftliği, yaklaşık yüz kişinin desteğiyle bazı genç çiftçiler tarafından işgal edildi. Paraşütçüler ve lejyonerlerin güç kullanma tehditlerine rağmen, oradan çıkmadılar. Yetkililer geri adım attı ve 103'lerin sekreteri Roger Moreau ve L'Arche üyesi Claude Voron da onlara katıldı. Ocakta, yolun çakılla kaplanmasına yardım ettiler, sonra da diğer yollara çakıl döşediler.

Bunu, kamp genişletme sahasından kaçak su alınması olayı izledi. Engel olmak için seyyar jandarma görevlendirildi ve Tardier, Pirault ve Voron trafiğe engel olmak ve kamuya ait yollara zarar vermek suçundan mahkemeye çağırıldı.

1975 Şubatında, ordunun el koymaya karar verdiği Millau'daki sivil havaalanını işgal ettiler. Aynı zamanda, tapu sicilleri de açıldı. Köylüler Millau'daki hükümet konağına barikat kurdu. Kadastro çalışması için gerekli evrak ateşe verildi. Bu yüzden tutuklamalar yapıldı ve güvenlik kuvvetleriyle arbede yaşandı.

Üç köylü Bourges'le görüşmeye gitti. Kızgın bakan ağzından baklayı çıkardı: "Kaç para istiyorsunuz?" Üç köylü bakanın teklifine kahkahalarla karşılık verdi.

Martta, Guiraud ailesine bir saldırı yapıldı. Plastik patlayıcı atıldı ama mucize eseri kimse yaralanmamış, çiftlik evleri kısmen tahrip olmuştu. Köylüler evi yeniden inşa etmeye koştular. Ayrıca yedi yeni çiftlik binasına başladılar.

15 Mart 1975, tüm Fransa'da Le Larzac Günü'ydü. N 9 otobüsü 900 koyunla kapatıldı. Millau bir kez daha hayalet şehre benzemişti. CRS ile çatışma olmuş, Emniyet Müdürlüğü'nün önündeki parmaklıklar traktörlerle zorlanmıştı. Mücadele radikal bir yöne kayıyordu. N 9 otoyolundan kampa yaklaşan bir konvoyun önü kesilmişti. Komutan albay, broşürleri okuyarak zaman geçirmesinler diye, askerlerini araçlardan indirterek yola yayan devam ettirmişti.

Haziranda hareketin resmi sözcüsü Gardarem lo Larzac'ın ilk sayısı yayınlandı. Dergi, başarılı bir kara mizah örneği idi. Potensac köylüsü Leon Maille'nin gözetiminde yayınlanıyordu.

Kampı genişletme projesinde yer alan arazilerin satın alınmasına başlandı. GFA tarafından satın alınan Les Homs, P.Y. Boissieu tarafından işletilecekti. Aynı zamanda, yeni bir yapı olan Larzac-Université için Montredon'da satın alınan arazi ekildi.

1901 köylü, militan ve üniversite personelinin kurduğu bir dernek olan Larzac-Université, eğitim kursları düzenlemeye başladı. Binlerce ziyaretçiyi karşılayıp ağırılıyor, broşürler yayınlıyor ve Le Larzac ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili her çeşit konuda araştırmalar yapıyordu. Haritalama çalışmaları gerçekleştiriyor, ziyaretçilerin kaybolmaması için bütün yaylayı işaretliyordu.

Le Larzac'ı ziyarete gelenleri karşılamakla görevli kişilerden biri, işçi-papaz Robert Pirault'du. Papazlıktan yeni ayrılp, evlenmişti. İki yıl La Blaquiere bölgesini yönetmiş ve Saint-Martindu-Larzac'da eski bir papaz evinde oturmuştu. İkinci GFA'nın başkanı oydu. Şimdi dördüncüsü kurulmuş durumda ve bu satırlar yayınlanırken belki faaliyetlerini hala sürdürüyordur.

Le Larzac'dan gelen insanlar Canjuers ve Fontevrault'daki tüm anti-militarist toplantılara katılıyorlar. Ekimde, orduya ait Les Cuns işgal edildi ve bir şiddet-karşıtlığı merkezine dönüştürüldü. Aralıkta, kendi arazilerinde topçuların yapacağı manevraları durdurdular.

1976'da Emniyet Müdürü umutsuzca çabaladı ve Haziranda göstericiler kısa bir süre tutuklandı. Hibeler vb. biçiminde dışarıdan gönderilen parayla, ikinci GFA kuruldu. Credit Agricole (Ziraat Bankası) devletten aldığı talimatlara uygun olarak, Le Larzac köylülerine tek kuruş kredi vermemeyi kararlaştırdı. 22 Temmuzda göstericilere dava açıldı ve fabrikalar onları desteklemek için greve gittiler. Cezalar hafifti, altı aydan az.

Mahkemeler işgalcilerin tahliye edilmesi için karar almayı reddetti. Ordu ise iyice kızgındı ve yeni işgalleri önlemek için çiftlik evlerini sistemli olarak tahrip etti. Ancak kamuoyu bu savaş eylemini onaylamadı ve bunun üzerine ordu geri adım atıp, bu binaları fiziksel olarak işgal etmeye karar verdi. Bundan sonra, Le Larzac'da kırsal bölgeler gözetleme kuleleri ve dikenli tellerle çevrildi. Bu, yayla için hangi projelerin gündemde olduğunun iyi bir kanıtıydı. Saint-Sauveur'deki bir başka koyun çiftliğinde çalışmalar başladı.

Daha sonra köylüler orduya ait Cavalies'yi de işgal etti ama bu kez ordu onları çıkartmak için zor kullandı. Bunun üzerine işgalciler, yakınlarda bulunan ve köylülerin öncelik hakkı olan toprağı satın almakla görevli bir örgütlenme olan SAFER'e ait bir koyun çiftliğine yerleştiler. İşgalciler ve asker karşı karşıya geldi ve durum gerginleşti.

Millau'da askeri bir geçit resminde olay çıkardılar ve görevliler töreni terk etti. Ama askerler çok geçmeden bunun intikamını alacaklardı: Les Cuns işgalcileri çıkarıldı ve ertesi gün Pichon adlı bir yüzbaşı Pierre Burguiere'ye yumruk attı. Aynı ay, belediye başkan vekili Gabriac hayata gözlerini yumdu. Yeni belediye seçimlerinde, Leon Maillt'in de aralarında olduğu soldan beş yeni temsilci Belediye Meclisi'ne girdi.

Askerle girişilen bu uzun çatışma zorlu geçiyordu. Bunu bütün ayrıntılarıyla anlatmak olanaksız. Bununla birlikte erlerin giderek Le Larzac köylülerine sempati duyduğu bilinmelidir. Bazen bütün bir alay orada görev almayı reddediyordu. Bazı tabakalarda gerçek mermiler kullanılıyor, kötü karavana çıkıyor ve yöre halkı düşmanca davranıyordu. 1977'de, seçim döneminde kampın lehinde konuşan bir tek siyasi parti bile yoktu, meclisin çoğunluk kanadı dahil!

1977 yazında düzenlenen büyük miting için 50 bin kişi toplandı. Ama Eylülde, ilk kez 103'lerin içinden biri teslimiyet gös-

terip, Le Pinel çiftliğini orduya sattı. Hemen diğerleri koşup, araziye sürdüler. Aralıkta, kampa muhalefet eden La Cavalerie’li sekiz köylü, bazı topraklarını askerlerle değiş tokuş etmeyi kabul etti.

1978 Mayısında, Le Benefire çiftlik binaları işgal edildi. O yıl 103’ler azalmıştı. İlk 103 köylüden üçü ölmüş (toprakları hala ekiliydi), biri çiftçiliği bırakmış, on ikisinin toprağı askerler tarafından kampın genişletilmesi amacıyla istimlak edilmiş, ikisi mülklerini satmamıştı. Geri kalan on iki kişi ise sözünden dönmüş ve arazilerini satmıştı. Böylece ilk gruptan geriye 71 kişi kalmış ve yeni eklenenlerle birlikte bu sayı toplam 84 olmuştu.

Bu arada ordu işaretlediğı toprağın yüzde 10’unu bile alamamıştı. Aldıkları da hiçbir şey yapamayacağı küçük parsellerdi.

Sonraki seçimlerde RPR üyesi Godfrain milletvekili olmuştu. Duruy iyi oy toplamasına rağmen, Sol Birlik’in oylarındaki azalma nedeniyle seçimi kazanamamıştı. Bu sırada bir MRG muhalifi olan Manuel Diaz, Millau belediye başkanı olmuş, sol-la ilişkisini keserken köylülere desteğini ilan etmişti. Diaz her iki tarafı da kullanmaya çalışan kaypak, kararsız bir kişilikti.

1978 Eylülünde, La Cavalerie ve konuyla ilgili diğer ilçe merkezi La Roque Sainte Marguerite’de zorunlu istimlak kararları çıkarıldı. Ziyarete gelen Giscard her yerde yuhanırken, bazı köylüler Rodez katedralinde açlık grevine başladı.

Kasımda, Le Larzac köylülerinin Millau’dan Paris’e yayılan Uzun Yürüyüş’ü başladı. Bu, belki de ilk günlerde gelen Maocular’dan kalan efsanenin hayata geçirilmesiydi. Bu yürüyüş herkesin takdirini kazandı ve her yerde coşkulu bir şekilde karşılandılar. Bu dikkate değer halkla ilişkiler eylemi, aynı zamanda inançlı bir hac yolculuğı, savaştan folklora, din-den devrime kadar farklı geleneklerin bir kaynaşmasıydı da.

Parisli otonomlar CRS ile kavga etmekten kendilerini alıkoyamayınca, 700 kilometre bir düş kırıklığı içinde son buldu. Otonomcuların köylüler karşısındaki şaşkınlığını ancak köylülerin, asiliklerine ve yöntemlerine akıl erdirmedikleri bu otonomculara duydukları şaşkınlıkla karşılaştırabiliriz. Otonomların politik bakımdan ne kadar önemsiz oldukları düşünülürse, Parisli sempatizanların Le Larzac'la ilişkisinin zayıflığı anlaşılabilir. Bu bir rezaletti çünkü şiddet radikalizm ile aynı şey değildir ve haklı öfke, politik sorumsuzluğa bahane edilemez.

Millau'da 1979 Şubatında, belediye tarafından yapılan bir referandumda nüfusun yüzde 89'unun kampa karşı olduğu anlaşıldı! Yine olaylarla ilgili bir diğer komşu köy olan Creissels' de bu oran yüzde 93'tü. Kampı destekleyenlerin morali iyice bozuldu.

1979'dan itibaren, istimlaktan sorumlu yargıç, bazı mülkleri gözüne kestirerek, istimlak kararları çıkardı. Köylülerin sert direnişi karşısında başarılı olamayacak ve polisle birçok çatışma olacaktı.

O yaz yeni bir inisiyatif ortaya çıktı, Chantiers du Larzac. Saint-Martin merkezli bu harekette her çeşit insan yer almış ve hareket Avrupa'nın her yerinden gelenleri kendine çekmişti. Gönüllü işçiler olarak çalışan bu gezginler, çoğu kez aylak aylak güneşlenmek amacıyla gelen turistler, köylülerin işlerinin başlarından aşkın olduğu hasat mevsiminde, yol ve patikaları onaracak, su kanalları için toprak kazacak, eski binaları elden geçirecek, yaylaya işaretler dikeceklerdi. Bu eylem ertesi yaza da sarkacak ve Miras Yılı bahane edilerek La Blaquiere'de yoğunlaşacaktı.

103'lerin şemsiyesi altında birçok örgüt yer almıştı: GFA ve Le Larzac'ta Tarımı Geliştirme Derneği, APAL. Askerlik belgeleri geri gönderilmiş, vergilerin yüzde 3'ü ödenmemiştir.

Guiraud'lar La Blaquifere'deki topraklarına giren kamyonu çıkarmak isterken kamyonun çarpması gibi provokasyonlara rağmen, Le Larzac'ta hayat devam ediyordu. 1980 başında, Millau belediye meclisi hükümete, görüşme yapması ya da sonuçlarına katlanmasını söyleyen bir ultimatoma yayınladı ama bir yanıt alamayacaktı.

Ortaya bir de yaylayı güneyden kesecek bir demiryolu projesi çıktı. Yıllardır böyle bir girişimin kar getirmeyeceğini savunmuş olan Fransız Ulusal Demiryolu Şirketi, SNFC, bunu reddetmişti. SNCF'nin tüm ülkede taşra hatlarını kapattığını ama şimdi bu hattın yeniden açıldığını biliyoruz... Ama sadece askeri kullanım amacıyla! Köylüler bu skandale hiç duraksamadan tepki verdiler: Raylar üzerinde bir festival salonu inşa ettiler.

1980 Mayıs'ında, mahkemeler çıkarılan zorunlu istimlak kararlarını geri aldı. Yetkililere göre, bu, her şeye yeni baştan başlamaktı. Bu başarı köylüleri motive etti. Toprak tekrar alınıp satılabilecekti şanslarını kaybetmek istemiyorlardı. LIP-Le Larzac kardeşliğinden sonra, şimdi de daha uzun süreli Le Larzac-Plogoff kardeşliği dönemi başladı.

Le Larzac köylüleri ile Plogoff sakinlerinin kaderinin aynı olduğunu kastetmiyorum. Tabii ki, değil. Onlar da başlarına geleceklerle ilgili karar alma hakkından yoksun, onlar da kampanyalarını özyönetim temelinde örgütüyor. Ayrıca hepsi de bu günlerde nükleer enerjiden yana olan sol partilerden hiç destek alamıyorlar. "Gardarem lo Plogoff" (Plogoff'u Koruyalım!) sloganı, iki durumun iç içe geçmesinden sonra, mücadelelerin de iç içe geçişini çok iyi özetliyor. Tüm ülkede bir, iki, üç, onlarca Larzac yaratmak ortak mirasımız olan ülkeyi kurtarmanın başka yolu var mı?

Le Larzac'ın bilançosuna bakmak çok öğretici. Altısı kamp sınırları içinde 17 koyun çiftliği kurdular; 25 kilometre yol inşa ettiler; 20 çiftlik arasında telefon hatları gerdiler. Tek haberleş-

me aracı telefonda ama Posta ve Telefon Şirketi telefon hatlarını kurmadı, sadece kurmak isteyenlere donatım sağladı. Beş aileye daha su şebekesi bağlandı. Les Horns'da 1978'den beri güzel bir yet değirmeni mezranın enerji ihtiyacını karşılıyor.

Le Larzac halkı yeni tipte bir kır emekçisinin doğmasına yol açtı. Bu yeni köylü tipi, birbirinden kopuk hareket eden köylü tipinin tersine, uyum içinde hareket ediyor.

Onları yönlendiren önemli ekonomik ya da ideolojik güçlere rağmen- çıkarları onlarla ortak olmayan Rokfor peyniri üreticileri, Kilise, politik partiler, çiftçi sendikaları- kendi mücadelelerine el koyma çabalarının tümünü boşa çıkardılar. Bunu kendilerine has saflık, politik deneyimsizlik ve yaratıcı kendiliğindencilik sayesinde başardılar. Dünyayı kendilerine hayran bırakıp, şaşırttılar.

Hiç kimse kazanacaklarına ya da en azından bu şekilde kazanacaklarına inanmıyordu. Herkesi, hatta onlara karşı çıkanları ve benim gibi 'eleştirel' destekleyicilerini bile kendilerine hayran bıraktılar. Eğer o kudretli politik ya da sendikal örgütler hayal güçlerinin, cesaretlerinin, inatlarının, enerjilerinin onda birini bile seferber edebilseydi, kim bilir daha neler olurdu, neler! Bütün toplum bir haftada alt üst olurdu! LIP işçileri gibi, Plogoff gibi, onlar da hepimize büyük bir ders verdiler. Komünist Parti, Sosyalist Parti, çevre örgütleri, CGT, CFDT ve FDSEA ne kadar önemsiz kalıyor, oysa herkes bu kendiliğinden mücadelenin gücünden derinden etkilendi.

Ve bütün bunlar 600 papazıyla övünen, Fransa'da Aşai Rab-bani ayinine katılanların sayısının en yüksek olduğu, oyların en zengine ya da en gerici olan gitmediği hallerde, en muhafazakar adaya gittiği bir bölgede olmuştu!

Dinamitin fitilini ateşleyecek olan, birbirinden kökten farklı iki dünya ve hayat görüşü arasındaki çatışmadır.

Le Larzac da çok büyük bir değişim yaşadı. Köylülerin

hayatının, yıpranmışlığın, çöküntülerin ve bıkkınlığın bununla hiçbir ilgisi yok. Gerçek hayatları, içindeki yaşadıkları koşulları görmeleri için gözlerini açan yine kendi mücadeleleriyle birlikte başladı. Mücadele, onlara kendi gerçeklerini gösterdi ve Pannekoek'un söylediği gibi, "doğrudan yaşam koşullarından filizlenen sezgisel akla" sahip olmalarını sağladı.

Eylem hız kestiğinde, boşluğa düştüler. Asıl öncülerin kendileri olduğunu hayretle sezerek, kendi iradelerine rağmen bir şeyler dayatıldığında eyleme geçebileceklerini de gördüler. Böyle anlarda devrimcileri pençesine alan tarihsel gelişme hissi bilinen bir olgudur. Kişi, ansızın kendi varoluşu üzerinde bir güce sahip olduğunu kavrar. Bu sarhoş edici duygu, kişi üzerinde silinmez bir iz bırakır. Jean-Marie Burguiere bu duyguyu şöyle açıklamıştı: "Her taraftan üzerimize çullanan her şeyi özümlememiz bütün ömrümüzü alabilir."

Ve elbette bir zihniyet değişikliği de yaşandı. Diğer insanlarla, başka ahlaklarla, başka eylemlerle ilişkiye geçen köylüler olgunlaştılar. Jeanne Jonquet adlı Le Larzaclı bir kadın, "halkı harekete geçirmek için her yer Le Larzac'larla dolmalı" demişti.

Elie Jonquet, sadece mücadele ile kazanılan sağlam bir politik bilincin kökenini şu şekilde açıklamıştı: "Evimin çatısından, İngiliz askerlerinin arazideki savaş tatbikatlarını izledim. O akşam aynı askerlerin Kuzey İrlanda'da gerçekleştirdiği vahşi bastırma operasyonlarına tanık oldum."

Baskı ve direnişin modern biçimlerini keşfederken, kişi tekrar tekrar onların köklerine takılıp tökezliyor. Sözgelimi, Camisard'ların eski eylemleri olan Vergi Ödememe kampanyasını, vergilerden yüzde 3'ünün devlete ödenmeyip 103'lere aktarılmasını ele alalım. İsyanları sona erdiğinde tam da bu bölgede toprağa düşen bir avuç Camisard'ı anmamak mümkün mü? (Camisard, XIV. Louis'nin 1685'de Nantes fermanını kaldırmasından sonra, Cèvennesli Calvinci asilere verilen ad- ç.n.)

103'lerin kampanyası neredeyse on yılını tamamladı. Dolayısıyla başarıları da aynı yaşa geldi. Toprakları hala ekili, sürüleri hala otluyor. Ordu kendi genişletilmiş kamp sahasını kullanamıyor. Ve bütün bu süre içinde bir tek kişi hayatını kaybetmedi. Ciddi sayılabilecek çapta çok az olay meydana geldi. Bunların sorumlusu da sansasyon meraklısı basın, sol basın dahil, tüm gazetelerdi.

Muhteşem bir anektodla bitirmek için, 103'lerin bir toplantısında geçen bir konuşmayı katılanların kendi ağızlarından aktaralım. Konunun ne olduğunu bilemeyeceğim, ama birisi "Bunu oylamaya değer" demişti. Başka birisi gayet doğal bir havada şöyle yanıtladı: "Ne diye oylayacağmışız! Sorun apar topar oylamak değil. Hep birlikte bir karara varmalıyız, hep beraber bir karara varırsak karşımızda kimse duramaz!"

Evet, sorun hep birlikte bir karara varmak, dostça, kardeşçe, yoldaşça...